

17. 2. 15. / 3

Ex. Reg. D. Equit. et al. Francisca
de Charnis

17

WARSAVIA
PHYSICE ILLUSTRATA,
SIVE DE
AERE, AQUA, LOCIS
ET
INCOLIS WARSAVIÆ,
EORUNDEMQVE
MORIBUS ET MORBIS
TRACTATUS.
CUI ANNEXUM EST
VIRIDARIUM,
VEL
CATALOGUS PLANTARUM
CIRCA WARSAVIAM NASCENTIUM.

AUTORE

CHRISTIANO HENRICO ERNDELIO,

PHIL. ET MEDIC. DOCTOR.

SAC. REGIÆ MAJ. POLON. ET ELECTOR. SAXON. ARCHIATRO,
ET NAT. CURIQS. GERMANIÆ COLLEGA.

DRESDÆ,

Apud JOH. CHRISTOPH. ZIMMERMANNI HÆRED. & JOH.
NICOL. GERLACHIUM. M DCC XXX.

1777. 51

SACRÆ REGIÆ
MAJESTATI,
POTENTISSIMO AC SERENISSIMO
PRINCIPI DOMINO,
DOMINO
FRIDERICO
AUGUSTO,
REGI POLONIARUM,
MAGNO DUCI LITHUANIÆ, RUSSIÆ, PRUSSIÆ,
MASOVIÆ, SAMOGITIÆ, KIOVIÆ, VOLHINIÆ,
PODOLIÆ, PODLACHIÆ, LIVONIÆ,
SMOLENSKIÆ, SEVERIÆ AC
ZERNICHOVIÆ, &c.

DUCI SAXONIÆ, JULIÆ, CLIVIÆ,
MONTIUM, ANGRIÆ ET WESTPHALIÆ, S. R.
IMPERII ARCHIMARESCHALLO ET ELECTORI,
LANDGRAVIO THURINGIÆ, MARCHIONI MIS-
NIÆ, AC SUPERIORIS PARITER ET INFERIORIS
LUSATIÆ, BURGGRAVIO MAGDEBURGI, COMI-
TI PRINCIPATO HENNEBERGICO COMITI
MARCI, RAVENSBERGI, ET BARBYÆ, DY-
NASTIÆ IN RAVENSTEIN, &c.

DOMINO SUO CLEMENTISSIMO.

*Serenissime & Potentis-
sime Rex,*

Domine Clementissime.

Warsaviam Illustratam a nemine unquam
publicatam, dum primus in lucem edo,
Sacrae Tuæ Regiæ Majestati,
Rex Augustissime, quam humillime
offero. Nec verendum mihi esse existimo, ne iogra-
tum

tum forte quid Sacræ Tuæ Majestati adferam, cum ipsum opusculi argumentum fiduciam maximam subministraverit. Cujus enim præsidio magis muniendum erat hoc ipsum Urbis Regiæ monumentum, quam illius, qui non dicam hanc, sed totam Sarmatiam Numine ac Majestate implet ac felicissime gubernat. Crevit in tantum sub auspiciatissimo TUO Imperio Warsaviæ splendor & decus, ut qui ante triginta & quod excurrit, annos, hanc magnam partem ligneam, jam marmoream fere totam videat & admiretur. Præsertim autem a quindecim hinc annis quibus pacem & tranquillitatem, nunquam antea adeo firmam, stabilem ac felicem, Regnis Tuis, Rex Augustissime, recidisti, miram quantum aucta fuit Regiæ Tuæ Sedis Magnificentia. Testes immortales erunt stupendæ illæ moles & ædificia, quæ, Palatium & Hortum Regium suburbanum amplificando, erexisti, non aliena, sed propria cura & dispositione, quæ factum fuit, ut sex mensium spatium absoluta fuerint monumenta & opera, quæ alias vix totidem annis finirentur. Taceo alia Senatorum Regni & Magnatum Palatia noviter erecta, Regis ad exemplum splendidissime extructa, qualia Warsavia ante Tua Tempora, Rex Augustissime, tanto numero nunquam vidit: ut de Templis & ædificiis sacris sub Augustissimo Regimine TUO, vel noviter itidem extructis, vel egregie ac splendide restauratis

ratis ad S. Spiritum, S. Crucis, P. P. Franciscanorum, Visitationis B. Virginis Deiparæ, F. F. Misericordiæ exemplo, nihil jam adducam. Hancigitur urbem tanto splendore sub Auspiciis **Tuis, Rex Serenissime**, auctam, illustrare volui meis observationibus, non quidem quoad ædificia & monumenta jam recentia, vel Politicum statum, sed saltem cives quod attinet & incolas, eorumque & advenarum salutem & incolumitatem, quorum numerus ab his triginta annis cõ majus sumpsit incrementum, quo feliciter regnante **Sacra Tua Majestate**, status Politicus æque atque comm.icia floruerunt. Induxit me ad hos ipsos ausus, & cogitatio, quam de Warfaviæ constitutione atque ipsius solo, aëre & aquis comparavi mihi per quatuor fere lustra, præcipuè autem obligatio illa, qua **Majestati Tuæ Augustissimæ**, non ut civis saltem & subditus, sed & uti Stipendiarius sum devotus. Nam per viginti annos continuos, non solum in **Aula Tua Regia Medici Ordinarii** officium feci, sed nuperrime etiam pro immensa **Tua Clementia, Rex Potentissime**, tenuitatem meam insuper Archiatrorum Comitativa ornasti: quam multiplicem **Clementiæ Tuæ Augustæ**, gratiam non possum non publica & devotissima gratiarum actione venerari, deposito simul ad **Majestatis Tuæ** pedes hoc ipso monu-

men-

mento, quo Aërem Aqvas, & Loca Warſaviæ explicare conatus fui: Annexo autem pio voto, ut diu adhuc aura Regiæ Tuæ Sedis, ſaluberrima & puriſſima gaudere, ſimulqve Regnorum Tuorum & Populorum vota adimplere poſſis, quæ Tibi, Rex Sereniſſime, longæviora Sigismundorum & ſplendidiora ac feliciora Caſimirorum, Anteceſſorum Tuorum fata devotiſſime & ardenſiſſimè apprecantur.

Servet Deus O. M. Te, Auguſtiſſime Rex, pacate regnantem, & valetudine nullis morborum procellis afflicta diutiſſimè gaudentem! Conſervet Regiam Sobolem & Gentem univerſam, ſubjectorum populorum ſpem atqve præſidium, quorum piis deſideriis preces & vota ſubmiſſe ſociare nunquam ceſſabit

Regiæ Tuæ Majestatis,
Rex Potentiſſime,

devotiſſimus Servus,

Chriſtianus Henricus Erndtel.

Q. D. B. V.

Non vilipendendum de Chorographia Medica ad-
dornanda apud GEORG. BAGLIVUM Me-
dicum Philosophum, & Practicum proximè
elapsi seculi præcipuum & sine pari, inveni-
mus monitum, omnibus Artem Asclepiade-
am profitentibus magnoperè commendandum, dum *Præcos*
Libro I. capite XV. hortamur, inquit, singulos Medicos, ut per diuturnam ob-
servationem patefaciant Medendi Methodum Popularibus suis præ cæteris oppor-
tunam, nec non remediorum genera iisdem vel familiaria vel noxia. — Præc-
pua argumenta, quibus hæc cujuslibet regionis historia complectenda erit, esse do-
bent de Aëre, Aquis & Locis: ad Orientem vel Occidentem aliarve cæli plagas
Atu: de plantis & animalibus in patrio solo præcipuè provenientiibus, nec non
de mineralibus aliisque telluris effectibus: porro de Moribus & Temperamen-
tis incolarum, & Morbis iisdem familiaribus, Medendique Methodo: de Medi-
cina indigena seu de medicamentis in patrio solo nascentibus, de variis & præ-
cipuis tempestatum influentiis, aliisque sexcentis, per quæ morborum origines
tum soventur, tum curantur. Et hæc quidem parænesis eo quidem
magis mihi visâ fuit attendenda, quo antiquiorem ejus postea
inveni esse originem. Herodoto enim jam, Hippocrate,
Galeno, Celso aliisque hoc institutum placuit, dum plenis,
quod dicitur, buccis idem in scriptis suis commendarunt. Quid
enim inter alia clarius esse posset illo Hippocratis loco, ubi
I. de Aëre, Aquis & Locis Libro, ejusdem rei Medicos genuinos ad-

A *

monet

monet sequentibus: *Quicumque Artem Medicam integre assequi voles, hæc faciat oportet. Primo quidem temporum anni rationem habeat, quid unumquodque illorum possit. Nulla enim in re similia sunt, sed multum differunt, tum ipsa ad invicem, tum in propriis permutatiouibus. Deinde etiam Ventos calidos & frigidos, maxime quidem omnibus hominibus communes, mox autem eos, qui unicuique regioni sunt peculiare. Aquarum item facultates examinare convenit; Quomodo enim gustu differunt & pondere, sic quoque virtute alia aliis longe præstant. Quare si quis ad urbem sibi incognitam perveniat, circumspicere oportet ejus situm, quomodo scilicet ad Ventos & Solis exortus jaceat: non enim idem potest, si ad Boream jaceat, & si ad Austrum; neque si ad solis exortum, neque si ad occasum. Et hæc quidem diligenter oportet perscrutari, tum quomodo in aquis se habeat: utrum palustribus utatur & mollibus, an duris: sive ex sublimi, sive ex saxoso loco fonturientibus: salis, item crudire. Terra etiam ipsa consideranda, nudane sit & aquis carens, an densa & aquosa: item an concava & æstuosa, an alta & frigida. Hominum insuper vitæ ratio perquirenda, an bibaces sint, an lurcones & otio dediti, an vero exercitiis corporis & laboribus aliis studeant, & edaces & vini temperantes &c. Celsus autem in Præfatione Libri de Medicina hæc omnia compendiose profert & ad Praxin Medicam specialius applicans, ait, *esse pro natura locorum genera Medicina, & aliud opus esse Roma, aliud in Ægypto, aliud in Galliis &c.* Quibus monitis inductus postea doctissimus Germanorum Polyhistor & Medicus *G. H. Velschius* etiam in *Somnio Vindictiani* sub *Æsculapii* nomine, universis Medicam Artem professis, puncto XIV. Medicinæ Desideratorum Chorographiam Medicinalem serio commendat. Paucos autem invenies inter Aurores, quibus Parænesis hæc curæ cordique fuit: paucissimos, qui rem ipsam aggressi fuerint. Et, quod mirum, de integris regionibus, præcipue autem exteris, qui scripserint hunc in modum, invenies quidem aliquot, *Prosp. Alpini, Jacobi Bonii, Guil. Pisonis, Andr. Cleyeri, Wilb. ten Rhynce, Eng. Kempferi* exemplo, quorum scripta de Ægypto, India Orient. & Occident. Persia & China ad nos pervenerunt; de Europæis regionibus *Dania, Belgio & Helvetia, Th. Bartholinus, Joh. Beverovicus & J. C. D-rebecque*, aut incidenter saltem, quatenus de Medicamentis indigenis præcipue tractarunt, suos edidere commentarios: de Aëre sigillatim
Roma.*

Romano, *Mercuriakem*, & *Petronnum*, qui proprie quidem de Vi-
ctu Romanorum, in specie autem, *J. M. Lancisium*, & de Aëre
Hafniensi *Erasmum Bartholinum* habemus; *Jodoc. Lommius* Bruxel-
larum, *P. Hæchsteterus* Augustæ Vindelicorum dederunt topo-
graphiam. Ast, si solum *Lancisium* excipias, nullus fere ex his
omnibus, ad illum, quo ab *Hippocrate* propositum fuit modum,
hanc materiam tractavit. Quam ob rem ego tandem, licet
origine non sim Polonus, postquam per quatuor fere lustra in
Polonia, & maximam partem quidem ejus Metropoli, Warfa-
viæ vixi, & Praxin Medicam pro muneris publici ratione exer-
cui, serio cogitavi de scripto aliquo Warfaviæ singularia po-
steritati commendante, adornando. Et hoc eo quidem mag-
is, quod non sine magna offensione viderim, tot ex Polonia
redire Medicos, atque inter hos etiam non paucos, auro &
divitiis bene onustos, qui absterfa impudenti fronte & ore,
frui quidem partis, gratam autem mentem pro beneficiis ac-
ceptis pendere nullo modo curant. Nec ullus ex his mihi nac-
tenus innotuit, qui de Sarmatia & Methodo Polonis Medendi,
aliquid operæ pretium memoriæ tradiderit. Sunt quidem
nonnulli, qui Poloniam, & in specie etiam Warfaviam, Regiis
Aulis inservientes, cominus viderunt, & suas de Curiosis in
Polonia, ipsaque etiam Praxi ibi exercita, observationes pu-
blicas scriptis inseri curarunt; ast hoc, quod antea dictum fuit,
fundamentum, attigerunt nulli; plerique autem observatio-
nibus suis minus bene digestis, plus tenebrarum quam lucis
Historiæ Naturali & Medicæ Sarmatiæ affuderunt. Inter hos
unus ex præcipuis *Martinus Bernitius*, cujus levitas & cruda
simplicitas, vel ex sola illa observatione, dum *Lycopodii*, plan-
tæ notissimæ lufum in nascendo, cum talpæ figura, in sinum
de rei novitate gaudens, comparare non dubitavit, elucescit:
reliqua ejusdem Autoris, quæ inter alia Curationes & Consi-
lia pro *Vladislao IV. Rege*, non ab ipso sed aliis instituta, præ-
cipue autem *Andree Cnæffellii*, sesquipedales & tædiosas Com-
positiones, Arcana *Helmontiana* & diffusissimas Consultationes

nes comprehendunt, parum etiam vel nihil ad scopum faciunt: *Simon Schultze*, Thoruniensis doctiorem se exhibuit & valde in observando diligentem & accuratum, si aliquibus in locis nimiam excipias credulitatem, qua aliorum fident relationibus: Majorem adhuc meretur existimationem *Joh. Paterson Hain*, qui per aliquot annos Praxin apud Sarmatas in Aulis Principum exercuit, postea autem Physicum & Medicum Civitatis Eperientis in Hungaria egit: *Aloysius Sinapius* autem, qui Radzivilianæ familiæ circa annum 1693. pro Medico infervit, cum suis *Absurdo-Veris*, (in quibus, & quidem ultimæ editionis auctæ, pauca etiam de victu, moribus & morbis Polonorum invenies,) ut absurdum Orbi Literario se deridendum præbuit merito: Meliora sibi promittere potest curiosus Historiæ Medicæ Polonicæ amator ab *Onuphrii Bonfiglii* Liburnensis, qui Cracoviæ per aliquot lustra Medicinam quondam exercuit, scripto recentiori de *Plica, Peste & Febribus Malignis Anno MDCCXX.* junctim edito. Fac igitur jejuna Scriptorum sterilitate excitatus, nolui officio deesse, & meam qualemcunque opellam Sarmatiæ, in specie autem *Warsaviæ* pro illustratione commodare, præsertim cum per tantum temporis spatium clementem non solum cæli auram, sed etiam magnatum in Polonia gratiam expertus fuerim. Invitabat igitur non minus ad hoc institutum ipsa Nationis Sarmaticæ dignitas, & erga externos benè merentes summa humanitas & benevolentia, quibus cum Hospitalitatis virtute junctis, plerasque superant, fatente ipsa invidia, cultiores etiam gentes, Generosi Poloni. Neque temere credas velim quorundam blateronum scurrili maledicentiæ, qui gentem hæc nobilissimam de nescio qua feritate & asperitate suspectam reddere fatagunt. Poloni sanè urbaniores & cultu elegantiores sunt, quam vulgo creditur. Et ne temere vel ex intempestiva adulatione hoc dictum putes, loquatur pro me eloquentissimus *M. A. Muretus*, qui aureo plane ore & Ciceroniano stylo, Polonorum dignitatem, sequentibus commendat: *Magna mihi cum*

cum multis Germanis, magna cum permultis Polonis familiaritas, magnus usus, magna necessitudo fuit. Semper eos expertus sum bonos viros, apertos, humanissimos præterea, & prope omnes eo vitæ cultu ac munditiæ, quæ ad elegantiam potius, quam ad ullam barbariem accederet. Nugæ istæ sunt hominum, eos, qui adulari & fallere, & aliud loqui, aliud cogitare nesciunt, barbaros vocantium. Utinam nos eo modo barbari essemus! Utri vero barbariores sunt: Nati in media Italia, quorum vix centesimum quemque reperias, qui Latine aut Græce loqui sciat, aut literas amet: an Germani & Poloni, quorum permulti & earum linguarum utramque perfectissime callent, & ita literas ac liberales disciplinas amant, ut in eis tempus omne consumant? Olim illi fortassis asperi ac barbari fuerunt: hoc quidem seculo vereor, ne ad nos barbaries, ad illos cultus & splendor vitæ, & eruditio atque humanitas, mutatis seditione, commigrarit. Et hæc M. A. Muretus ad Paul. Sacratum Canonicum Ferrariensem Anno Chr. 1578. scripsit, a quo tempore jam sesqui seculum effluxit: quid putes jam de illis, mirum quantum omni elegantia auctis, si viveret, dicturus esset? Nec frustra Erasmus Roterodamum, acerrimum alias vitiorum Aristarchum, æseruisse alicubi in scriptis suis puto: Literis, legibus, moribus & religione, & si quid est, quod a Barbariei probro vindicet, cum præcipuis & lautissimis nationibus certare posse Polonos: allegante autore Polonia Defensæ contra Barclajum. Ut igitur illi, qui hæctenus parum vel nihil penitus de totius Sarmatiæ Metropoli, Warsavia acceperunt, agnoscant, urbem hanc summa Dei Omnipotentis gratia, ad fovendos incolas, atque excipiendos etiam hospites, cunctis bonis esse locupletatam; Ita, ut, si incolæ Portugalliæ dicunt, quem Deus amat, illi domum aut sustentationem Lisbonæ concedit; (cum quo proverbio optime conspirant, quæ Amatus Lusit. Cent. III. Observ. 13. in Schol. de Ulyssiponis salubritate prædicat,) idem merito, mutatis mutandis, respectu Poloniæ, hinc inde propter frequentiores paludes, alias non adeo salubris, dici poterit: Quem Deus ex Polonis amat, illi domicilium Warsaviæ concedit; hanc provinciam mihi reservatam arripui, & WARSAVIAM physicè, secundum Aërem, Aquas & Loca Illustratam composui. Quod scriptum, si nullum alium, hunc tamen habebit usum, ut illos Medicos, qui Artem in Polonia, & potissimum Warsaviæ impofterum fa-

cturi sunt, multarum rerum cognitione instruere possit, quas eosdem scire oportet, priusquam ad curandos cives vel ad venas accedunt, ne illotis negotium aggrediantur manibus. Totam autem tractationem sex capitibus absolvere libuit, quorum *primum* sufficientem de Urbe ipsa ejusdemque situatione & ædificiis præcipuis; *secundum* de Aëre; *tertium* de Aquis; *quartum* de Incolis, eorumque Victu, Temperamento & Moribus; *quintum* de Morbis; *sextum* denique de Ingressu ad infirmos Warfavienses, vel Methodo Medendi, dabit informationem. Annexum tandem invenies ultimo loco *Naturale Waravia Viridarium*, i. e. *Catalogum Plantarum circa Waraviam sponte crescentium*. Non vacat singulorum capitum hic proponere sciagraphiam: hoc unicum saltem monendum de secundo, quod de Aëre inscribitur capite: eo ipso terræ etiam vel soli Warfaviensis eoque pertinentium descriptionem comprehensam, nullumque singulare caput pro materia hac tractanda, constitutum esse, quia alias, quæ de effluviis atque exhalationibus terrestribus aëri perpetuo communicatis, fuere dicta, maximam partem tædiose repetere debuissim. Num de omnibus satis accurate & perfecte actum fuerit, de hoc cum nemine discipulo humanæ sortis & fragilitatis meæ satis memor: sciendum enim subsecivis horis hoc opusculum fuisse adornatum, & tempore illo, quantum practici labores continui & ordinarii concedebant. Sine omni etiam fere adminiculo Autorum & bibliothecæ pleraque composita esse scias. Neque enim quidquam præter propria mea collectanea & adversaria mihi tunc, cum compositionem aggrederer, ad manus erat, usque dum ante tres circiter menses Dresdam venerim, ubi, etiam inter ordinaria negotia, schediasma interdum revidendo, hinc inde supplere quædam & emendare licuerit. Quam inter singularia hujus scripti, de Plica invenies theoriam, à nullo unquam antea propositam, meam esse speculationem scias, quam nemini obrudo; saltem ut morbo præ aliis hæctenus notis, magis congruam, non improbandam penitus esse existimo;

stimo: ad cujus absolutam veritatem stabiliendam autem plura adhuc requiri experimenta & perscrutationes, lubens fateor. Hoc interim affirmare ausim, me omnia bona fide proposuisse, & ab erroribus per credulitatem facile alias irrepentibus, natura me esse alienum. Si quid autem nihilominus humani passus fuerim, aut totum argumentum discursu meo, pro rei dignitate B. L. non inveniet exhaustum, cogitet, primum me esse, qui glaciem hanc fregit, omnique fere exemplo destitutum, quo usus, hanc tabulam perfectiori pictura absolvere potuissem. Et quicumque etiam fuerit in hac mea tractatione labor, incitamento ad minimum poterit esse aliis accuratius ubique inquirendi, & solidiora sequenti tempore, per ejusdem argumenti retractationem & repetitionem exhibendi. Ut plurimum enim hoc solet fieri, ut difficiliora, in scribendo etiam, aut differat aut detrectet quilibet, statim autem ac alius opus aggreditur, per hunc vel illum locum, unum aut alterum offendat adeo, ut ad accuratiorem rei tractationem seipsum tandem accingat, & faciliori via, inventis alia addat pleniora & perfectiora. Quod imposterum etiam de hoc ipso tractatu futurum fore presentio, aut ad minimum opto. Benivolum Lectorem autem, ut his interim lineis, Observationes potius, quam completam Historiam repræsentantibus, contentus sit, obnixè rogo.

CAP. I.
De Situ Warfaviæ.

Quicunque saltem de Warfaviæ origine aliquid literis mandarunt, uno ore fatentur omnes, à Conrado Duce Massoviæ Cirnensi, Warfaviam fuisse locatam A.C. Millesimo ducentesimo sexagesimo nono. Antiquissimis enim temporibus Duces Massoviæ, antequam Reges has occuparunt provincias, *Cyrisci* (*Czerksi*), ignobili fere jam & vix non penitus in ruinis jacente oppido Masoviæ, residentiam habuerunt ordinariam. Distat autem ab hoc Cyrisco (*Cerzk*) viginti fere miliaria Polonica, Warfavia nostra, in medio Poloniæ pariter ac Lithuanix sita, de qua, mutatis mutandis illud dici potest, quod olim, *Livius Dec. I. Lib 5. cap 30.* de Roma scriptum reliquit: *Non sine causa Dii hominesque hunc Urbis condendi locum elegerunt, saluberrimos campos, flumen opportunum, quo ex mediterraneis locis fruges debebantur, quo maritimi commeatus accipiantur: Regionum (Polonia) vicedium, ad incrementum Urbis natum unice locum.* Quibus rationibus motus quondam Sigismundus Augustus Rex singulari judicio delegit hanc Urbem, in qua deinceps universæ Sarmatiæ Comitibus publica indicerentur, nec ipse, dum vixit, lubentius usquam moratus est; quem secuti successores, jam à centum & sexaginta fere annis Warfaviam pro Residentia elegerunt ordinaria. Elevatio Poli Warfaviæ est intra quinquagesimum se-

A

cun-

cundum & tertium gradum, vel accuratius dicendo, gradus 52. cum 15. minutis. Hinc eandem latitudinem habet cum Vratislavia, Francofurto ad Oderam, Minda Westphalorum, Antverpia Belgarum &c. cum quibus eundem horarum numerum, sedecim nimirum longissimi diei, tempore solstitii æstivi, celebrat: Longitudo autem Warfaviæ intra quadragesimum quartum & quintum gradum includitur; cum itaque ab Uraniburgo 35. minut. temporis differat, Warfaviæ dimidium horæ & quinque minuta citius merides observatur, quam Uraniburgi. Et ita unum eundemque Meridianum habent cum Regiomonte Prussiæ, Caschau, Eperies, Buda, Varadino, Belgrado Hungariæ, itemque Ragusa. Ex quo fundamento fere æqualis est his omnibus locis cum Warfavia nostra solis ortus & occasus. Si Acus Magneticæ declinatio aliquam hic afferret utilitatem, possem ex curiosi alicujus observatione annotare, quod ante aliquot annos tredecim gradus in Occidentem hic declinaverit, hoc autem, quo hæc scribimus anno acus decimum gradum declinationis in eandem mundi plagam attingat. Quamvis hoc forte tantam attentionem non mereatur, quantam illud quod à peregrinatoribus curiosis annotatum invenimus, in exterarum regionum scilicet nonnullis locis, Acus Magneticæ declinationem nullam penitus observari: ita in urbe Xingam Tartariæ M. sub 41. 56. latitud. nulla deprehensa fuit Acus Magneticæ declinatio, referentibus *Transaõionib. Anglicanis ad Ann. 1708.* E contrario *P. Francisc. Noël S. J. in Observation. Mathem. & Physic. in India Or. & China, ab anno 1684. ad ann. 1708. factis,* annotavit, primum declinationis Acus Magneticæ meridianum, seu lineam illam, sub qua fixa est acus, non esse alicui Meridiano Mundi parallelam, adeoque polum magnetis non esse eundem cum polo mundi. Nec primum Meridianum esse fixum, sed mobilem, modo ab ortu in occasum, modo ab occasu in ortum procedere, quasi per modum librationis lunæ, vid. *barun Observationum cap. 8.* Quæ quidem *P. Noël* observatio infringere aliquo modo videtur famosum illud de Acus Magneticæ defle-

deflexione à vero Meridiano, *Systema Halledanum*, ab anno 1684. ad hæc usque tempora variis experimentis a Gallis æque ac Anglis confirmatum, nisi forte utramque & P. Noël & Halleyi Observationes atque sententiam, illud experimentum novum, quod nuperrime *Wilhelmus Derham in Notis propriis ad Theologiam suam Physicam L. V. cap. 1. p. 389.* publicavit, aliquo modo conciliaret, ita autem hic l. c. *Comme l'Aiguille Horizontale decline, & varie continuellement vers l'Est & l'Ouest; celle, qui marque l'Inclinaison, varie de meme de haut en bas, s'inclinant plus ou moins vers le Zenith & le Nadir; & par cette double tendance Magnetique, je conçois, que l'Aiguille decrit un cercle autour du Pole du Nord, ou autour de quelque autre point; Ensorte, que si on pouvoit ajuster une Aiguille de maniere, qu'elle s'accordât exactement avec la direction Magnetique, dans un certain nombre d'années elle decrirait de part & d'autre autour des Poles Magnetiques un Cercle, dont le rayon seroit d'environ de treize degrez de distance de chaque Pole.* In genere autem maxime dubitandum, aliquam utilitatem in Longitudine inveniendam ab Acus Magneticæ Horizontalis declinatione hauriri posse. Quoniam omnes Acus Magneticæ seu Horizontales seu Verticales, hæctenus fuere in statu violento, & nisi magnes libertati suæ restitatur, nulla unquam certitudo inde sperari poterit firma.

Sed hæc in transitu: magis ad nostrum scopum collimat, & hic non prætereundum, quod a *Chuvalkovio in Singulari Polon. p. 94.* ant. atum legimus, *Warsaviam esse centrum multarum in Europa residentiarum, Romanæ scil. Parisiensis, Londinensis, Moscoviticæ & Byzantinæ: æquali etiam fere distantia, paulo tamen minori, ab illa esse urbes, Holmiam Regiam Suecorum, & Hagam Comitum.* Planities mediterranea Poloniæ in qua *Warsavia* locata, tanta est, ut nullo oculo finiatur circum circa, de cætero tam amœna & felix, ut ad aliquot milliaria, nullis sædis paludibus, quæ alias in Polonia frequentes nimium sunt, non multis stagnis aut lacubus, non specubus aut cavernis halituum malignorum promnis conditis, inquinetur; sed potius omnis regio voluptate af-

ficiat spectantes: Campi & agri frumentorum & pabuli omnis generis feracissimi: maxima amœnitas pratorum passo quasi æquore se explicantium, amœni horti, limpidi fontes: & urbi toti Orientem versus fines imponens fluvius Vistula, qui placida sed late luxuriante unda loci amœnitatem & commoda auget, simulque Pragam ex altera parte e regione parallela sitam, ab urbe distinguit: Versus meridiem autem elatius & monticulis quasi assurgens solum, *Ujazdovium* cum magnifica arcis mole, & *Belvedere* Palatium Pacianum quondam, ex ligno quidem constructum & ruinæ proximum, propter adjacentem autem in declivi hortum a civibus Warsaviensibus æstivo tempore, multum frequentatum, comprehendit, ut de *Balnis Ujazdoviensibus*, a supremo Regni Mareschallo Sranislao Lubomirio quondam exstructis, a Serenissimo Rege autem præsentis tempore ad longe majorem magnificentiam & amœnitatem evectis, nihil dicam: Sicuti ex altera & opposita Septentrionali piaga Camaldulensium Eremitæ, *Bielany dicta*, propter lucum & Vistulam adjacentes, maxime se commendat, & exspatiantibus in deliciis est. Decliviorum locum circumpositæ Warsaviæ regionis, occupat *Solecum*, in quo plurimi civium Warsaviensium horti, & quod primo hic loco comminiscendum, *P. P. Trinitariorum Discalceatorum de Redemptione Captivorum communiter appellatorum*, territorium cum clausura & templo, adjacentemque amplo satis horto, qui fructibus atque oleribus omnis generis, ex laboriosa ac indefessa Patrum illorum diligentia est refertus.

Unicum adhuc de Ambitu Warsaviæ commemorandum est, Campus Electoralis nempe, communiter ab adjacente forrassis pago, *Wola* dictus, qui dimidio fere a Lesna lapide occasum versus situs est, quadrata forma conspicuus, & aggere superficiali à reliqua terra vix distinctus, ubi interregni tempore, antiquissimo nationis instituto, congressus Senatorum & Nobilitatis pro Electione celebranda, fieri solet.

In

In hoc loco & ejus vicinia, dicto Electionis tempore, ducenta millia hominum quandoque conveniunt, præcipuorum ex Nobilitate gentis. Id quod tempore Electionis Vladislai Quarti Regis in specie contigisse meminit *Autor Poloniae defensione contra Barclajum p. 90.* ubi in singularem nationis laudem addit: *In tam numeroſo autem populi confluxu, quamvis nulli custodes eſſent, nulli vigiles, urbs ipſa Warſavia nunquam clauiſa, & quocunq; tempore noctis iis pervia, qui circum circa caſtrorum more ſtatim habuere, adeo tamen ſecura & tranquilla erant omnia, ut vix quiſquam vi peremptus, quin ne ſpoliatus quidem diceretur; idque toto ſeſqui menſe, quo Comititia illa durarunt.* Proximus eſt ſuburbii, a quibus tamen ſeparatum, *Belloti, Archiepſci quondam Itali ſat celebris, Palatium*, totum lapideum, Moſcorum Legatis ordinariam quaſi reſidentiam ſuppeditans, à retro aliquot annis.

Lustrata ſic hinc longe lateque extenſa Warſaviæ poſitione, commemorandum etiam aliquid erit de rota ipſius circumferentia, ut tota Urbis moles & magnitudo innotefcat accuratius: erit autem illa menſuranda ab una extremitate ædificiorum ſuburbanorum, quorum terminus eſt Viſtula, ad alteram, quam circumneundo ſepties mille & octingentos paſſus continere expertus fui, accedit linea, ſegmentum circuli finiens, quæ ſeorſim tria millia & quingentos conficit, ita ut undecies mille & trecenti greſſus, omnem Warſaviæ conſtituant circumferentiam: de veritate commenſurationis hujus & accuratiori calculo minus quis dubitet, qui ſciat, hanc illo tempore factam fuiſſe, quo nive omnis circumjacens Urbem ager, & glacie tota conrecta erat Viſtula, ita ut circuitus ſuburbii æque & lineæ illius quam ipſa facit Viſtula, tunc fuerit liberrimus: Et hæc quoad exteriorem Warſaviæ dimensionem, quæ omnia, ſub *Novæ Civitatis Nalevka, Leſnae, Grzybovna, Vielopolii, Nowy-Swiat, Alexandria & Cracoviensis* nomine comprehenſa ſuburbia in ſe continet: Illud ſpatium autem, quod mœniis eſt incluſum, & foſſa alias circumſcriptum fuit, mille quingentis & quadraginta abſolvi-

tur passibus in circa, accuratiorem enim dimensionem impediunt ædificia privata & publica, quæ ipsis mœniis inædificata quondam fuere ex incuria, sicuti nec Arx Regia hęc comprehenditur, utpote quæ antea quidem separata ab urbe fuit, jam autem per ambulacrum ex lapide constructum, ab Arce ad Parochiale Templum ducens, & per Canonicorum Collegiæ hujus Ecclesiæ ædes ac mansiones, cohæret ex parte.

Et his explicatis, sufficientem sibi unusquisque de magnitudine Urbis formare potest conceptum, antequam autem ad interiora Civitatis lustranda pergam, juvabit alium adhuc suppeditare spectandæ Warsaviæ modum.

Cum enim ad plerarumque urbium fluviis adjacentium exemplum, Warsavia in situ suo & positione segmentum circuli minus repræsentet, ille qui præcipuum ipsius decus & plenam fere faciem lustrare vult, omnium optime voti sui compos fiet, si ex Podlachia finibus e. g. rediens, Praga subsistet, ibidemque ad Vistulæ littus pedem figens, spectaculum hoc suscipiet, quale in titulo hujus nostri tractatus effigie est expressum. Videbit tunc ex altera parte fluvii elatum littus, & in altioribus ejusdem locis, undequaque ab Australi ad Aquilonarem plagam longè lateque extensa pulchro ordine ædificiorum atque templorum molimina, præsertim autem in editiori loco Magnificam Regum Arcem & ab utroque latere præcipuè australi, Magnatum Palatia, præterea hinc inde extantia frequentium turrium cacumina, Claustra Religiosorum & Religiosarum, eminentibus fastigiis decora, Quibus si adnumeret, extra Urbis & suburbiorum ambitum, hinc inde sparsa *Ujazdoviense & Marie-montanum* auro coruscans aliaque Palatia campestria, hæc velut stellas in lucido emicantes cælo miraberis.

Maximam autem amœnitatem æque ac utilitatem conciliare videtur huic Urbi adjacens sub *Vistula* nomine per totam Euro-

Europam celebratus fluvius, quem navibus onerariis & ratibus Gedanum tendentibus perpetuo fere sollicitatum cernes; aliquoties enim prout annis intumescit, navigatio Gedanum ex Poloniae provinciis repetitur, non quidem semper pari navium numero, sed tamen magno satis: nec puto me dicturum minus quam res sit, si quatuor millia navium ponam, computando insimul rates seu trabes connexas, quibus etiam utuntur plurimi. *Est autem Vistula, qua mediam Sarmatiam, (ut Stanis. Sarnicki verbis in Descript. Poloniae utar,) peragrando lambit, & oritur ex montibus Sarmaticis, ultra oppidum Skoczow & Bielsko, & tandem in Septentrionem tendit, arcus figuram efficiens: Antequam mari mergitur, capit in se quinquaginta fere flumina, ex quibus duo nobiliora infra Warsaviam haud procul ab oppido Zegrz sese ei associant, Narva inquam & Bug.* Stratus fuit quondam, Sigismundi Augusti Regis tempore, ligneo ponte, 1150. passus longo, hic fluvius, ab ipso quidem non sed a Sorore Anna post obitum Regis perfecto. Magno autem civium Warsaviensium damno, ann. 1603. jugo uno glaciei imperu sublato, & quoad reparationem neglecto, iterum destructus. De ipso ponte adhuc dum monumentum æneæ tabulæ inscriptum, ac turri, pulveris tormentarii receptaculo, quod alias ponti huic inserviebat ut propugnaculum, affixum, testatur: his verbis: *Ne Pontem publicum superbo sumptu atque arte admirabili a Sigismundo Augusto Rege inchoatum, & a se post ejus mortem consimili opere perfectum, repens vicina suburbanorum malo cautorum telorum flamma nec opinare mere corripcret, correptumque in favillam redigeret: Anna Jagellonia Polonia Regina Magnorum Regum Conjux, Soror, Filia, hoc Lateritii Propugnaculi sepimento tutiss. a fundamentis excitato, muniendum curavit. A. Christi Dei Nostri M.D.XXCII.* Cum igitur post illud tempus, nulla constans, præter extemporaneos & nautilos ex ratibus & naviculis constructos, belli tempore, pontes, structura Augustæ similis, pro transeundo flumine, fuerit instituta aut perfecta, non nisi per pontones, naviculas & cymbas, præsentis tempore Vistulam transfretare licet. Transfretationis, peditum in specie, terminus communissimus hætenus fuit a dextra & septentrionali Arcis parte, ad pedem

pedem montis illius, qui a turpi fimeto nomen traxit (*Goryouva Gora:*) Est autem litus hujus loci altissimum & præruptum fere, quadraginta (40. ad 45. pedes) pedes geometricos altitudine comprehendens, quod extractis ex trabe gradibus ascendendo, superare oportet, antequam Civitatem ipsam ingredi liceat. Quam non, nisi transeundo primo illam Urbis appendicem, quæ communi nomine ad Vistulam, (*nad Wisla,*) venit, & omnia illa ædificia, in specie granaria & piscatorum domicilia, comprehendit, quæ in acclivi intra fluvium & civitatis mœnia dicam an. ædificia antemuralia; (Lapideæ enim hic cum ipsis mœniis confunduntur,) per totum illum tractum Orientalem ab Arce ad Prochophylacium usque extenduntur, attingere integrum est: In medio enim fere hujus tractus patet sub turri portula, quæ per angiportum immediate ad forum Civitatis ducit. Areæ hujus fori figura quadrata fere est, cujus latera ex septentrionali & meridionali plaga passus centum cum duobus, ex orientali & occidentali, centum triginta quatuor continent mensura, ædificiis cincta lapideis circum circa ad quatuor, & alicubi ultra, contignationes exaltatis: Ipsa publica civium domus vel curia in medio sita est, turri & campanili cum horologio ex mediis domus tectis exurgente, decentis excelstitatis, ornata, figuræ quadratæ, quoad porticum in specie, qua tota circumdatur, & quæ in stitoribus varii generis mercium destinata est pro tabernis. De cætero tota civitas mœniis inclusa, vix trecentas in universum lapideas, quæ per sex vel septem ad maximum, plateas distinguuntur, continet, præter templa, monasteria & xenodochia, inter quæ primo loco *S. Johannis aedes* numeranda quæ Parochialem & quidem totius Warsaviæ primam constituit. Ecclesia hæc, quæ antea fuit lignea, circa a. c. 1390. per Joannem Ducem Mazoviæ ædificata & lapidea facta fuit. Anno 1402. translatum est ad hanc Ecclesiam Collegium Canoniorum Ciriciense, (ex Czersk,) ubi tum Collegiata erat, cum augmento foundationis pro duodecim Canonicis & quibusdam

dam Prælati, autoritate Bonifacii IX. Pontificis M. ad instantiam ejusdem Ducis Joannis. Tandem Anno 1406. subsecuta est dictæ Collegiæ erectio per Albertum Episcopum Pofnanienfem. Jus Patronatus ergo omnium Canonicatum & dignitatum hujus Ecclesiæ tranfit, post extinctam familiam Ducum Mazoviæ, ad Reges Poloniæ.

Includuntur autem huic Parochiæ fequentes Ecclesiæ
& Hospitalia :

1. Ecclesia Eremitarum S. Augustini, sub titulo S. Martini cum Monasterio:
2. Ecclesia PP. S. J. Provincia Lithuana cum Collegio:
3. Ecclesia Minorum de observantia seu Bernhardinarum cum Monasterio:
4. Ecclesia Monialium S. Clara, vel Bernhardinarum, cum Clausura:
5. Ecclesia Scholarum Piarum PP. cum Collegio:
6. Ecclesia Eremitarum Pauli Primi Eremita sub titulo S. Spiritus cum Monasterio:
7. Ecclesia PP. Capucinarum cum Clausura:
8. Ecclesia PP. S. J. Provincia Regni Polon.
9. Ecclesia Carmelitanorum Calceatorum in Leśna, cum Monasterio:
10. Hospitale S. Spiritus:
11. Hospitale S. Lazari.

Parochiali Ecclesiæ proxime adjacet P. P. Jesuitarum Templum & Collegium, quod, quia per commutationem Collegii Brestensis in Lithuania antiquitus Provinciæ Lithuanæ cessit, etsi indistinctim à Polonis & Lithuanis Patribus inhabitetur, Lithuanicum appellatur: In altera hujus Collegii ædificii contiguatione, conservatur in singulari conclavi à dextris meridiem versus, bibliotheca copiosa fatis, tria millia circiter voluminum continens: cujus nulla certa fundatio: libri à Regibus, Magnatibus aliisque Collegii Patronis donati, partim

B

etiam

etiam a Patribus ipsis legati fuerunt: Præsertim duos laudant Rev. PP. Mathematicos Collegii quondam Socios *P. Kobanski* & *P. Piekarski*, qui multos libros, globos & instrumenta mathematica, huic bibliothecæ intulerunt: siquidem præcipui & spectabiliores moderni libri potissimum hic sunt mathematici. E regione hujus Collegii, ex altera plateæ parte visitur ab aliquot annis noviter extractum eleganti forma *Gymnasium*, in Literis humanioribus, Philosophia & Theologia studentium, quod, cum sumptu atque impensis, ultimo defuncti Episcopi Plocensis Ludovici Zaluskii b. m. fit erectum, rectè *Zaluskianum Gymnasium* vocatur.

S. Martini autem *Ædes cum Monasterio P. P. Augustiniano-*
rian in altera platea, à cerevisiæ propinatoribus *Prvoney Ulicy* nomen quondam fortita, positum est, cum adjacente Xenodochio vel Nosodochio potius publico satis commode extracto, in quo plus quam centum continuo ægri, a juratis civitatis chirurgis & in communi viventibus sicutis Sororibus Charitatis, quæ Oratorium habent ad *S. Rochum* in *Cracoviensi* suburbio, tractantur, & conservantur publicis sumptibus.

Præter hæc, nulla intra mœnia sunt ædificia publica, exceptis illis, quæ post Parochialem Ecclesiam in cœmeterio, *Canonicorum* inserviunt *habitationibus*, & maximam partem, quoad posticas partes, Orientem versus & *Vistulam* spectant.

Magis numerosa autem sunt ædificia publica in suburbiiis: Et in Neostadiensis quidem, Septentrionem maxime, atque ex parte Occidentem etiam spectante, prima inter præcipuas *Ædes* est, quæ a *Spiritu Sancto* nomen habet, & quam cum adjacente Monasterio *Patres*, qui a *S. Paulo Eremita ortum & regulam* habent, atque ex *Czestochoviensi Claro Monte* huc missi sunt, tenent. Ordinis enim hujus, qui Anno 1215. in Hungaria oriri cepit, Religiosi, Monasterium toto Orbe celebratum *Czestochoviæ* possident, quod simul mu-

munitum satis habet fortalium, a Suecis quondam duplici obfidione frustra tentatum.

Ex parte dextra hinc pergenti platea, quæ a ponte nomen habet & ad Vistulam ducit, occurrit, in qua *Nofocomium publicum S. Lazaro dicatum cum Sacello*, paulo inferius autem ad ipsam Vistulæ ripam *Turris quadrata*, quæ jam quidem pro Prochophylacio inservit publico, quondam autem propugnaculum fuit, pontis illius frontem degens, de quo in antecedentibus una cum inscriptione huic supra portam insertæ, facta fuit mentio.

Ex hac platea ascendendo revertenti, a dextris *P. P. Dominicani* occurrunt, qui magnam partem hujus suburbii cum templo monasterio & ædificiis suis reliquis occupant. Primus Ædis hujus Sacræ autor & fundator fuit *Abrahamus Bzovius, A. C. 1603.* qui templum ipsum *S. Hyacintho* dicatum esse voluit. Postea inter alios, qui liberalem huic Conventui porrexere manum, Anno 1616. ut fundationis historiæ verba habent, fuerunt, primus quidem *Sigismundus Wierzbinski*, deinde etiam *Albertus Baryczka*, & *Hedwigis Baryczkova*, de domo *Kulinska*, *Stanislai Baryczka Conjunx.* Refectorium autem hujus monasterii cum bibliotheca superius extructa a fundamento postea erexit *Stanislaus Baryczka, A. C. 1647.* de quo monumentum sub introitum Refectorii, in superiori januæ parte, erectum testatur, literis lapidi incisis. Adeo numerosam bibliothecam in nullo alio *Warsaviæ* inveni ac vidi Religiosorum Conventu, quam in hoc: Afferatur hæc in secundæ contignationis spatioso conclavi, ex utroque latere fenestris instructo, quæ collecta sensim fuit, per ipsos Patres, post mortem librorum suppellectilem bibliothecæ legantes: numerus ligatorum librorum supra tria millia ascendet, de *MStis* autem alium hic est silentium; neque indicem habent, in quo conficiendo plus quam centum consumunt jam annos: maximum librorum numerum confici-

unt Theologi, Scholastici & Philosophi, reliqui ad Historiam sacram & profanam spectant.

Post ædificia Dominicanorum PP. occurrunt *Benedictinæ Moniales*, ab adoratione perpetua S. S. Sacramenti nomen adeptæ, cum Templo S. Casimiro dicato, ad regulas modernæ architecturæ testæ testudineo campaniformi (Italice cupula) instructo, & Monasterio toto ex lapide pulchre ædificato, cui hortus jungitur acclivi situ & cultura non spernenda se commendans: maximam partem foundationis hæc omnia debent Regiæ Mariæ Casimiræ Regis Johannis III. conjugii. Huic proxime in angulo, quem splendidum hoc Monialium ædificium relinquit, adjacet *Templum S. Bennoni dicatum*, Germanis pro cultu divino inserviens, quorum idiomate & lingua etiam conciones sacræ singulis Dominicis hic fiunt: Sequitur postmodum Parochialis S. Mariæ Virginis Deiparæ Ecclesia, cum ambitu ex ligno extructis domiciliis contante, quæ pro sacerdotibus ministrantibus capiendis inserviunt. Hæc ipsa Cathedrali Collegiata & principali Civitatis Ecclesia, dicitur esse vetustior, est falso, uti ex superioribus patet: sita est in elaro Vistulæ littore, ad quam aditus principalis patet ex foro vel circulo Novæ Civitatis: ædificium ipsum valde vetustum est ac rude, ex lateritio muro cum turri figuræ quadratæ extructum: Inter Parochiales Warsavientes ordine secunda: foundationis hujus chronismum parere volunt ex characteribus lapidi, qui fulcro lapideo templum orientem versus suffulcanti a tergo magni altaris ad extra insertus est, & pro numero & anno 1392. accipitur, quamvis mea quidem sententia secundus in ordine character ad hunc modum \diamond expressus, quaternarium numerum exprimere potius videatur, ita, ut pro 1392. legendum sit 1492, In Parochialem autem erecta fuit per Albertum, Episcopum Posnaniensem, A. D. 1411. sub nomine & in honorem *Vsitationis S. Mariæ Virginis*, ad sollicitationem atque instantiam Annæ Ducis Massoviæ, cui Joannes Senior Dux Massoviæ pro ipsa Eccle-

Ecclesia & ejus dote fundanda, allodium agrorum circa dictam Ecclesiam tunc jacentium, obtulit ac donavit. Includuntur Parochiæ hujus Ecclesiæ, novem aliæ: 1. *S. Crucis in Campis extra Warsaviam circa viam Bielanum ducentem, locata.* 2. *S. Andree Apostoli Fratrum Misericordiæ,* 3. *P. P. Franciscanorum,* 4. *S. Bennonis Episcopi, nationis Germanicæ,* 5. *S. Casimiri Monialium S. Benedicti ab Adoratione S. S. Sacramenti,* 6. *S. Georgii M. Canonorum Regularium,* 7. *S. Hyacinthi P. P. Dominicanorum Conventus Majoris,* 8. *P. P. Theatinorum,* 9. *S. S. Trinitatis Monialium S. Brigittæ.*

Hospitalia autem tria, 1. Pauperum senum in Cœmeterio Parochialis hujus Ecclesiæ, pro Parochianis: 2. Puerorum orphanorum sub regimine Confraternit. Germanicæ S. Bennonis, 3. Infirmorum apud Fratres Misericordiæ.

Ex hoc loco, si quis per ambages, occasum versus passum dirigit, occurrit *P. P. Franciscanorum Conventus* cum templo nondum finito, & post illos longius remotum *F. F. Misericordiæ Nofodochium & Sacellum*, nuperrime ex lateribus ad modernas Architecturæ vulgaris regulas extructum, postquam prius & antiquum illorum ædificium, quod antea juxta hortum Regium extructum cernebatur, a Serenissimo ante duos abhinc annos, funditus destructum fuit.

Sequitur *S. Georgii fanum*, quod pro antiquissima a quibusdam totius Warsaviæ Æde Sacra habetur, & a qua integra platea, a Dominicanis ad Nalewkam ducens, nomen sortita est. Sacellum valde antiquum & mediocris magnitudinis habet cum magno cœmeterio, & pertinentibus ad illud domunculis pro Canonicis Regularibus, quorum hic fundus est, extructis. Per plateam latam autem illam incedenti, quæ portæ Neostadienti a sinistris est, *Palasium Nunciis Apostolici*, totum ex lapide extructum, amplum satis & magnificum, cum Capella seu Oratorio itemque domicilio Clericorum Regularium, vulgò *Theatinorum*, quorum communitas non nisi ex solis Italici constat, a dextro latere occurrit; cui e regione fere

oblique sita est *P. P. Piarum Scholarum Ædes S. cum Monasterio* & satis spatioso horto. In templo horum Religiosorum asservantur reliquiæ S. Primi & Feliciani Martyrum, a Rege Vladislao IV. illatæ, cui Romæ versanti, Papæ Urbani VIII. nomine a Cardin. Barberino donatæ fuere. In eadem hac platea speciosum etiam illud *Palatium* totum lapideum cernitur, quod ante triginta amplius annos, Palatinus quidam Plocensis, *Kraskinski* profapia, extruxit, & quod ab omnibus artem architectonicam edoctis, pro absoluto & magnificentissimo ædificio habetur; ast quod dolendum, quoad interiora nondum finitum, & ruinæ, plures ob rationes, valde jam expositum est. Hortus ab ipso Palatio in occidentem longe lateque extensus, quondam propter ficariam, fructus exoticos, & ambulacra ex tiliis adornata, pro præcipuo *Warsaviæ* reputabatur, jam neglectus valde & omni cultura spoliatus fere jacet. Latus hujus ædificii magnifici sinistrum cingit *Familie Zalusianæ Palatium*, quod vestibulo in specie, figuris ex lapide exsculptis, ornato, distinguitur maxime ab aliis, & quod nunc quidem Illustrissimus Dn. *Andreas Zaluski Episcopus Plocensis* incolit. In principaliori hujus Palatii conclavi, ad certâ, quæ inter fenestras intercedunt spatia, accommodatæ extant Principum & Regum *Poloniæ* omnium, quæcunque haberi potuerunt, ex originalibus vel proto-typis translatae effigies, usque ad nunc feliciter regnantem *Serenissimum AUGUSTUM*, quæ in tela amplissima eundem equo generoso insidentem, ad vivum repræsentat. Quinquaginta in universum numerantur tales effigies, quarum pictura possessori octo millibus florenorum constitit.

Uterius hinc ab eodem latere situm est *Templum S. S. Trinitatis cum Monasterio Monialium S. Brigittæ regulam observantium*: & statim post illud *Armamentarium publicum* a Vladislao IV. Rege quondam extructum, quod ædificium Præfecto Generali Rei Armamentariæ Regni, ordinarie pro habitatione inservit. Ex altera parte hujus vici nullum amplius, præter

Tbe-

Theſaurarii Magni Illuſtr. Prebendovii b. m. Palatium noviffime ſplendida architectura extructum occurrit, uſque ad illam plateam, quæ a mulſo nomen habet, (*Miodowe Ulice*) in qua a dextris meridiem verſus eunti *P. P. Capucinatorum Templum* cum Clauſura obviam venit, quod a Johanne Rege, ante hos 50. annos extructum fuit, Italis pro fundatione tunc accitis, a quibus etiam adhuc dum horrus duplex adjectus diligentiffime colitur, & propter olera varia & lactucas, aliosque fructus, valde celebratur. Proximè his jungitur *Palatum, Radziwilianum*, a Dominico Radziwilio Cancell. Magn. Ducat. Lithuanie quondam magnifica figura & forma erectum cum horto. Quamvis Muſarum Patronus fuerit hic Princeps, ex adjecta huic Palatio Bibliotheca & Muſeo rariorum Naturalium conſtare poſeſt, quam curioſam ſuppelleſtilem a *Bernitio Canonico Warſav.* Bernhardi Medici filio, ſoluta ſexies mille Imperialium ſumma, prout mihi narratum fuit, comparavit. Nunc revertendum nobis, per magnum quidem ambitum Occidentalem plagam verſus, erit ad *Leſnam*, quæ non minus ac *Nalevka*, poſt Armamentarium ſita, & nullis ædificiis ſingularibus clara, ſpecielem ſuburbiorum Warſavienſium partem vel potius appendicem cum iurisdictione propria conſtituit. *Leſna* ab Illuſtriſſima *Leſinciorum* familia, a quibus quondam fundata, appellata eſt: ſita in editiori loco, ſi cum urbe comparetur, utpote novem pedes Geometricos, altitudine urbis cum Arce ſitum ſuperans, & circumferentia ſua omnem terram occupans, quæ ab Armamentario & *Nalevka* ad *Grzyboviam* uſque extenditur. Ædificium in *Leſna* eſt præcipuum *P. P. Carmelitanorum Templum & Monasterium*, in ſuperiori parte occaſum verſus locatum; a tergo huic adjacet locus ille, qui Auguſtanæ Religionis addictis incolis pro cœmeterio a Johanne Caſimiro Rege, privilegio ſingulari conceſſus & donatus fuit. Præterea a plaga Urbem ſpectante Orientali *Palatium cum Horto, Leſinciorum reſidentia*, quod jam ab aliquot annis Palatinus *Kyovia*, ex Potociorum gente, poſſidet,

det, & per reparationem sumptuosam, multum in splendore auxit. In extremitate *Grzyboviensis* suburbii, quod a *Leśna* Meridiem versus extenditur, *Palatii* speciosi ac valde ampli, *fundamenta ac rudimenta*, quoad externam lapideam molem ad tectum usque, erecta, cernuntur, quod Comes *Sapieha* Capitanei *Bobroviensis* Parens extruere curavit, a quo per matrimonium ad *Radziwilios* transiit: ast per triginta fere annos jam neglectum, & per aëris & tempestatum injurias, interitui proximum. Sequitur *Vielopolienſe suburbium*, quod a *Grzyboviensi* meridiem magis spectat, in quo autem nullum consideratione dignum ædificium; Transeuntem autem hoc Urbem versus, omnium oculos facile in se convertit, *Supremi Mareschalci Illustrissimi Dni. Mniszek Palatium*, quod ex *Kalifienſis* *Palatini* quondam residentia ruderibus & fundo, totum novum, curante tunc structura & architectura Generali *Münchio*, magnifica mole erexit, simulque hortum adjacentem cura ac deliciis multum auxit, qui jam antecedente tempore parem non habuit per totam *Warsaviam*, propter Catactam arte ibi ex ingenti lapidum mole extructam, quæ aquam ex altiori aggeris loco, ad pelvim lapideam capacissimam præcipitat. Cum hoc Palatio Septentrionem versus jungitur *Regis Prussiae territorium*, quod singulari, præ omnibus aliis exteris Potentiis prærogativa, quondam, pro perpetua *Légati* sui residentia acquisivit.

P. P. Reformatorum, qui S. Francisci regulam observant, Aedes S. & Conventus ex regione horum ædificiorum, Meridiem versus, ponitur, in quorum horti medio *Palatiolum* ex lapide extructum cernitur, quod *Regi Johanni III.* quondam & nostro *Serenissimo Augusto* aliquoties pro secessu, tempore septimanae sanctæ, inserviit; præterea multus in hoc horto fructuum proventus, & in specie juglandium arborum, quæ nullibi fere quam hic per *Warsaviense* solum inveniuntur. Ad muros templi & monasterii hujus appicta miraberis ex omni mundi plaga *Sciaterica Horologia*, vario modo adornata,
opera

opera *Bonaventuræ* cujusdam *Patris*, Mathematici insignis, qui ante triginta fere annos in hoc Conventu degebat, ex majori Polonia quidem orti, ast qui in alio postea P. P. Reformat. Monasterio Lithuanicæ, diem suum obiit.

Magnificum autem illud ædificium, omnium fere totius *Waysaviæ* spatiosissimum & amplissimum, quod *Mariæville* nominæ clarum est, a Reformatis P. P. Orientem versus locatum, & a Serenissima Regina Maria Ludovica Casimira in sui memoriam quondam magnis sumptibus totum ex lapide lateritio, cum sacelli rudimentis in oppositæ fronti Palatii partis medio locatis, extructum. Ipsum ædificium semilunarem fere figuram, patente interius spatiosissima area, octingentos & quadraginta pedes geometricos in circumferentia continente, repræsentat: inferiori parte ex utroque latere porticu distinctum est, ita ut incolæ per totam circumferentiam a cœli injuriis liberi transire possint: domus autem vel habitationes, quarum numerus ad triginta duas accedet, mercatoribus maximam partem, in specie exteris, a longo tempore pro mansionibus inserviunt, ut non incongruè curiam vel byrsam mercatorum quis nominaret.

E regione splendidi hujus ædificii, *Patres* S. J. *Regni*, ad distinctionem Lithuanorum ita vocati, *Terragium*, uti appellare solent, possident, quod Celsissimus Princeps & Primas Regni hujus temporis, POTOCIUS gente, sacello cum duplici domicilio ex fundamentis lapideo ornavit, & adhucdum variis ædificiis & palatio lateraliter juncto perquam magnifice auget. Aliud *Palatium præaltum* a sacello ex postica parte paulo remotum, & ad ipsum *Terragium* pertinens, antiquum, figura quadrata oblonga cum tecto plano & fastigio pinnato, cujus cancellis statuæ lapideæ pulchro ordine impositæ sunt, ab Illustr. Danielowicio Regni Thesaurario magno, anno 1621. fuit extructum: cujus palatii ornamenta autem circa annum 1660. a Suecis in direptione Warfaviensi multum fuere destructa. Ex *Mariæville* regione dum

C

ad

ad civitatem pergimus, duo præcipua adhuc occurrunt ædificia sibi invicem e regione posita: *Primate* nimirum & *Episcopi Cracoviensis*, quorum possessio semper his Prælaturis annexa est.

Quæ a Cracoviensi porta ad Neostadiense suburbium ducit vicuum extensio mœnibus & fossæ civitatis adjacens, & communi nomine *Podwale* appellata, nullum insigne præter *Metropolitæ Lithuani Palatium* cum sacello, in quo Sacra pro more sic dictorum Unitorum Religionis Græcæ, per totam fere Lithuaniam & Roxolaniam disperforum, celebrantur publice, & *Gedanensium Villam puburbanam* in se comprehendit: de qua ultima notandum, quod nulla ex Prussiæ civitatibus, præter *Gedanum*, *Warsaviæ* possessionem habeat & fundum: magnum autem hæc villa occupat spatium, cum antiquo quidem & ex lignis extructo ædificio, Secretarii *Gedanensis* Reipublicæ ordinaria residentia, amplo autem & bene disposito horto. Ex regione hujus est Porta Lateralis, (*Podbozna Brama*,) quæ ex suburbio hoc & *Podwale* ad civitatis partem illam ducit, quæ *Dunaia* appellatur.

Maximum vero decus *Warsaviæ*, ut hinc Orientem & Arcem versus iterum retrahamus pedem, mihi videtur esse *Colossus* ille, qui cum statua & effigie ænea inaurata *Sigismundi III. Gloriosissimi Regis*, in eminentiori loco prope portam *Cracoviensem* locatus & erectus cernitur. Ipsius columnæ ex marmore solidæ, sine fastigio cum statua dicta, & stylobata, altitudo viginti & sex pedes geometricos fere superat: est autem hæc columna ex *Corinthiacarum* genere, elaboratiore epistyllo, crispatura sua acanthi aut helicis in se ipsam redeuntis folia imitante: stylobatæ autem vel fulcimentorum in pila oblonga quadrata, sequentes æneæ tabulæ inscriptas atque inauratas invenies literas:

18a

COLONNA WARSZAWA 1798

Ad Occasum:

* * *
 SIGISMUNDUS III.
 LIBERIS SUFFRAGIIS
 POLONIÆ
 HEREDITATE SUCCESSIONE JURE
 SUECIÆ REX
 PACIS STUDIO GLORIAQUE
 INTER REGES PRIMUS
 BELLO ET VICTORIIS
 NEMINI SECUNDUS
 MOSGORUM
 DUCIBUS METROPOLI PROVINCIIS
 CAPTIS
 EXERCITIBUS PROFLIGATIS
 SMOLENSCO RECUPERATO
 TURCICA POTENTIA
 AD CHOCIMUM REFRACTA
 QUADRAGINTA QUATUOR ANNIS
 REGNO IMPENSIS
 QUADRAGESIMUS QUARTUS
 IPSE IN REGIA SERIE
 OMNIUM EQUAVIT
 AUT JUNXIT GLORIAM.

Ad Meridiem:

HONORI ET PIETATI
 SAGRAM
 STATUAM HANC
 SIGISMUNDO III.
 VLADISLAUS IV.
 NATURA AMORE GENIO
 FILIUS
 ELECTIONE SERIE FELICITATE
 SUCCESSOR
 VOTO ANIMO ACTU
 GRATUS

PATRI PATRIÆ
 PARENTI OPT. MER.
 ANNO DNI. MDCXLIII.
 PONI JUSSIT
 CUI JAM
 GLORIA TROPHÆUM
 POSTERITAS GRATITUDINEM
 ÆTERNITAS MONUMENTA
 POSUIT AUT DEBET.

Ad Orientem:

SIC COELO SIC TERRIS
 SIGISMUNDUS III.
 PIETATE INSIGNIS ET ARMIS
 GEMINÆ GLORIÆ MERITO
 SESE APPROBAVIT
 HINC GLADIUM
 INDE CRUCEM
 TAM FORTI QUAM PIA MANU,
 TENET
 ILLO PUGNAVIT
 IN HOC SIGNO VICIT
 SUB HOC INSIGNI VIXIT
 SECURUS INVICTUS FELIX.
 NUNC FELICITATE
 QUAM TERRIS DEDIT
 GLORIOSUS
 QUAM COELO MERUIT
 BEATUS.

*Ad Orientem sub Armis
 Regiis Coronatis:*

NON STATUA ERIGITUR, NEC CÆSO GLORIA MONTE
 FULTA SIGISMUNDI; MONS ERAT IPSE SIBI,

NEC

NEC FULGOREM AURO, ROBUR NEQUE SUMIT AB ÆRE,
AURO FULGIDIOR, FIRMIOR ÆRE FUIT.

M. Daniel Thym, S. R. M.

Fusor Warſaviæ fecit

A. D. 1644.

De columna autem ipſa ſciendum, quod ex Polonico marmo-
re confecta ſit, teſtante autore *Polonia Deſenſe contra Barclajum* p. 54.
his verbis: *Sigismundus III. Rex, Chocinum prope, (quod in Cracoviendi Pala-
tinatu eſt) Columnas marmoreas binas excidi juſſit, altitudine pedum ſere duo de
quadraginta. Sed, dum extrahuntur, & machina ponderi non ſufficiunt, una
per medium fracta: Alteram vero nuper Vladislaus Rex ſtatuit Warſavia, &
memoria Patris ſui dedicavit. Miror interim, quod Eques Galliæ
de Beaujeu, vel ficuti Hoppius ipſum in Sched. de Scriptor. Polon.
cap. 19. nominat, Dnus. Dalerac, materiam hujus columnæ
pro Jaſpide vendidit, ſequentibus: Warſovie n' ariende remarqua-
ble point de monumens antiques, ſoit batimens ou Tombeaux; & je n'ay
point veu de Capitale ſi denuee. Ou voit ſeulement hors la Porte principale,
qui touche au Chateau, une Colonne ronde d' une piece de Jaſpe du marbre
rare, ſur un piedestal, aſſez bien execute, qui porte la ſtatue de brouce de
Sigismond III. tenant un ſabre d' une main, & une grande Croix de l' autre.
*Memoires du Chevalier de Beaujeu, p. 146.**

Monumentum hoc inſigne ſatis jam celebratum, indi-
cat non procul hinc eſſe *Arcem Regiam*, quam ipſe Sigismun-
dus III. in formam hanc, qua nunc apparet, reduxit. Ita
autem locata eſt, ut interior ex civitate accessus per portam
ornatiſſimam & præaltam, Occidentalem plagam; latus al-
terum & proximum in ſuburbio Cracoviendi, Meridiem;
tertium & longiſſimum Viſtulæ impositum littori, Orientem;
& quartum, quod per Capituli & Canonicorum ſedes cingit-
tur & cum his quaſi confunditur, Septentrionem ſpectet.
Hæc maxima ſui parte ad decus & elegantiam exteris per-
parem a magiſtris architectisque Italis, illo tempore perducta
eſt, ſatis ſpecioſo ambitu, lapidibus partim cælis, partim co-

tis constructum: tres autem fere ejus distinctiones sunt: cujus prima, quasi vestibulum ab occasu, *Castrum* continet sic dictum, Polonicè *Grod*, in quo Capitanei Warfaviensis jurisdictionis administratur, cum aliis quibusdam officinis Regiis, ad quas Apotheca Regia pertinet; altera *proprie sic dicta Arce*, quadratam fere figuram repræsentat, cujus area interior conficit in circumferentia sexcentos & quadraginta pedes geometricos, & Senatorum Conclave, Nunciorum Stubam, omniæque ad Regis residentiam pertinentia, itemque in inferiori loco ad dextram & meridionalem partem, Archivum Regni, in singulari fornicato conclavi, in se continet. Picturæ antiquiores in conclavibus Regiis ab Italo pictore celebri, *Dalabella*, factæ narrantur: in specie occupatio urbis Smolenscii, & actus ille publicus, quo in Comitibus Gostinensibus exercitus Poloniæ Imperator Zolkiewius, in Senatorum Regni præsentia, Suiscium Magnum Moscoviæ Ducem, Regi captivum tradidit. Ast egregia hæc pictura, quod dolendum Sarmatibus, in ultimo bello Suecico, a Petro Russorum Cæsare, D. M. ablata & in Moscoviam transmissa fuit, quod, prout dicitur, cum monumento superius descripto patrare etiam voluit, nisi indefessæ contra hanc violationem Senatorum quorundam instantiæ, hoc impedivissent: *tertia Arcis distinctio*, Thesaurarii Oeconomiarum Regis habitationem, & alias officinas cum culina Regia continet, & per singularem portam, ad cæmeterium S. Johannis reducit. Sub ipsa autem immediate Arce ad Vistulæ ripam, *Palatium* egregium *Lubomirianum*, quod a tecto ex ferreis laminis confecto, *Blaebany Palac* Poloni appellare solent, jacet, ab ultimo Cracoviensi Palatino piè defuncto, in magnificam hanc & elegantiore formam redactum.

Proximè deinde ad Arcem Regiam, meridiem versus adjacet *Monialium S. Francisci regulam observantium Ecclesia & Monasterium*: & quod per viam publicam ad Vistulam ducentem separatur ab hoc *Patrum ejusdem Ordinis ac Regule* Conventus cum

cum templo amplissimo, & subiecto his acclivi horto ad Vistulam excurrente. De his notandum, quod prout in Italia Cistercienses, ita P. P. Minoritæ de Observantia, passim in tota Polonia vocentur *Bernardini*, desumpta ejusmodi denominatione ab Ecclesia S. Bernardini Cracoviæ, ad quam primum in Polonia obtinuerunt monasterium: simili prorsus modo Parisiis Patres Dominicani vocantur Jacobitæ ab Ecclesia S. Jacobi in platea ejusdem nominis sita. His Religiosis immediate fere jungitur lateraliter, *Virginum a Monte Carmel appellarum Clausura*, angustioris ambitus cum sacello viam publicam spectante, ipsum cœnobiurn autem cum hortulo & aula, Vistulæ imminet. Sequitur in eadem serie ac latere vici & suburbii Cracoviensis *Patrum Carmelitarum egregium edificium Monasteriale* cum templo magnifico & area, amplissimo ambitu, ad quorum fundationem primam occasionem dedisse fertur *Wesfeliarum Comitum*, antiquissimæ alias familiæ Sarmaticæ, liberalitas & munificentia. Possident hi Religiosi bibliothecam etiam non spernendam, quæ in secunda monasterii contignatione in oblongo quadrato conclavi continetur, & duplici ad altitudinem ordine, Oxoniensis ad instar, locata est: ipsi librorum loculi vel repositoria nitide sunt constructa & lazureo colore obducta, librorum numerus mediocris valde, ac sine decenti ordine dispositus est. Prima hujus bibliothecæ fundamenta aurem Patres, *Zabrzeski* cuidam, Nobili ex antiqua familia, Musarum filio & Patrono, Pincernæ quondam Drebolienfi, in æceptis ferunt.

Latus hujus Ædificii Sacri sinistrum cingit *Palatum Radzivilianum*, ingens illa & magnifica structuræ lapideæ moles, quæ longe lateque extra urbem, præsertim ab Orientali plaga advenientium oculos ad se trahit: cui subjacet hortus in acclivi ad Vistulæ littus excurrentis, qui omni tempore propter delicatissimorum fructuum proventum apud Warsavienses fuit celebratissimus. Transeo *Czartoryskianum Palatium*, quod nuperimè multa amplificatione & magnis ornamentis auctum fuit;

fuit; & ad præcipuum illud monasterium & clausuram me confero, quæ a *Visitatione Beatissimæ Virginis* nomen habet, cum sacello parvulo quidem adhuc dum, sed quod in majorem molem & capacitatem jam ex fundamentis erigitur; hortus adjacet spatiosissimus, oleribus & fructibus copiose hic crescentibus, monialium sustentationi inserviens; fundatum fuit hoc monasterium a Ludovica Maria Regina, Vladislai IV. & Joh. Casimiri olim uxore.

Monet nos *Illustre Casimirianum nomen, Palatii* huic ædificio sacro *vicini*, hic mentionem facere, quod alias optimæ architecturæ splendidum fuit exemplar, jam autem ab aliquot & viginti annis per incendium destructum, penitus in ruinis jacet, una cum orto, variis deliciis & magnificis operibus ac structuris quondam ornato, nunc autem non desolato saltem, sed etiam ante aliquot annos, jussu Serenissimi Regis funditus everso, ut ne vestigium quidem horti amplius jam repræsentet: quantum autem & in Botanicis cultus fuerit antea, ex solo *B. Bernitii Catalogo Plantarum Warsaviensium*, cognosci potest, qui eo tempore ex hoc & illo orto, qui sub Arce erat, quod hortenses attinet, omnem plantarum recensionem confecit.

Sinistrum hoc suburbii Cracoviensis latus magnifico aspectu finiunt *Chomešovskianum & Zamoscianum Palatia*, utraque in elatiori colle, cujus altitudo 50. fere pedes geometricos a Vistulæ alveo in planitie sito, differt, intercedente magno & profundo convalli, locata: longe autem prius magnificentia, mole & adjacente orto latissimè extenso, superat *Zamoscianum*, cujus fundamenta, propter declivem situationis partem, stupendo opere ac labore triplici fornicum constructione stabilita sunt, tantæ simul sumptæ capacitatis, ut legionem militum sub his abscondi posse, non temere a quibusdam affirmetur. In hujus palatii prospectu ad latus meridionale & dextrum apparet ædificium lapideum magnum, quod ex fundatione modo laudatæ Regiæ Mariæ Ludovicæ, *Hospitals*

taie pauperum orphanorum constituit, & ratione territorii Soleco extra *Warsaviam* sito annumeratur.

Revertendo jam ad alteram & meridionalem suburbii *Cracoviensis*, per vicum (*Novy Sviat*) appellatum, partem, *Ecclesia Sanctæ Crucis*, primum considerationis meretur locum: Illustrissimum & quoad foundationem & ipsam etiam structuram, ædificium, & tertiam in ordine *Warsaviensium* Parochiam constituens: quæ anno 1626. quidem jam hac dignitate gavisa fuit, anno 1653. autem, sedata peste, quæ tunc *Warsaviam* infestabat, auspiciis Serenissimæ Reginæ *Ludovicæ Mariæ Gonzagæ*, cujus jam mentio antea facta fuit, demum sacerdotibus congregationis *Missionis*, quorum quatuor *Parisiis* ex *Presbyteris* congregationis hujus ad *St. Lazarum* *Regina* antea anno 1651. accersiverat, in perpetuam possessionem concessa fuit, confirmanste *Floriano Czartoryskio*, tunc temporis *Episcopo* *Posnaniensi*. anno sc. 1655. Et dici potest, hoc tempore toti, non dicam *Warsaviæ*, sed *Poloniæ* auspiciatissimum ac felicissimum ortum fuisse fidus, horum *Presbyterorum* adventu, per saniozem enim studia tractandi methodum, *Gallicæ* accommodatam, & singularem ad frugalitatem, & temperantiam compositam vivendi rationem, mirum quantum ad morum correctionem apud *Sarmatas* contribuerunt: templum hic videbis splendidissimum & valde spatiosum, monumento *Eminentiss. Cardinalis Radziewskii*, qui magnus hujus congregationis patronus fuit, cum ænea inaurata statua, ex marmore constructo, superbiens præ cæteris: bibliothecam hi *Presbyteri* etiam possident non spernendam, benè ordinatam ac cultam, quæ magna ante aliquot annos accessione fuit aucta per manuales *Cardinales Dönhoffii* librariam suppellectilem. Hortum quod attinet, qui monasterio adjacet & ad meridionalem plagam longe lateque extenditur, hic inter primos *Warsaviæ* merito numerandus, propter cultum singularem, & fructuum ac olerum proventum, quibus magnæ *Warsaviæ* parti prospice

cere in usum necessarium, possunt. Limitibus hujus Parochiæ includuntur:

1. *Conventus PP. Reformatorum,*
2. *Monasterium PP. Carmelitarum,*
3. *Monialium Carmelitar. Clausura,*
4. *Visitationis Beatiss. Virg. Mariæ Monasterium,*
5. *PP. Dominicanorum strictioris observantiæ Aedes S. & Domus,*
6. *Hospitale pauperulorum orphanorum in Solec,*
7. *Hospitale S. Rochi pro infirmis.*
8. *Hospitale S. Crucis pro vetulis.*

Parochiali huic Ecclesiæ e regione lateraliter respondet situ & locatione *Sacellum Moscoviticum*, quod Victoriæ de Moschis trophæum & monumentum quondam continebat, sepulchrum nimirum *Basilii Suisicii*, qui Magnus Moscoviæ Dux & tot populorum Asiaticorum declaratus Imperator, cum duobus fratribus Anno C. 1613, captus, ac dolore ac mœstitia confectus, primo custodiæ anno *Gostini* Palatinatus Ravensis oppido, in carcere vitam una cum fratre *Demetrio* finivit, hic autem Warfaviæ sepultus fuit: Quorum corpora, post initam cum Michaële, successore ipsius, pacem, Vladislai IV. Regis permissu, in Moscoviam tandem revectora fuerunt.

Sed convertimus nos iterum ad S. Crucis Ecclesiam, ubi a sinistris nobis occurrit *Palatium Sieniavskianum*, p. d. Castellani Cracoviensis & Magni Ducis Exercitus Polon. opus, quod eò spectabilius, quo magis spatiosum; in tota circumferentia cum area & horto repræsentat figurâ suâ quadratum regulare oblongum, cum adjacentibus officinis totum lapideum. Hinc meridiem inter, & occasum versus per novum vicum transeundo, qui vestibulum palatii & horti Regii claudit lateraliter, invenies *villam ad Capitaneatum Warsaviensem* pertinentem, & proximum huic *Palatium Bielinskianum*, quod h. t. Palatinus Culmensis totum superba structura ædificavit cum horto deliciis ac decore nulli secundo.

Tan-

Tandem, quod primo loco nominandum esset, secundum ductum autem nostrum ultimum, & Cracoviense suburbium claudens, *Palatium & hortus Regius* cum omnibus ad ipsum spectantibus ædificiis, in conspectum venit, qui *cum Sendomiriano palatio & orto*, quæ post obitum Principis Lubomirii, Capitanei Sendomiriensis, ultimi Ordinationis Ostrogiensis Possessoris, in Regis possessionem cesit, tantum occupat spatium, ut quater mille passibus & ultra, circumferentia ejus vix emetatur. Ex parte enim illa, quæ e regione monasterii Visitationis B. V. per fossam à reliquo suburbio distinguitur, & introitum ad Palatium suppeditat, longe extenditur meridiem & occasum versus, Reformatorum PP. Monasterium & hortum, & Vielopolienſe suburbium lateraliter ab occasu respiciens: Et ut de *Sendomiriano Palatio* incidenter hic aliquid moneam, fuit hoc, quoad architecturam ornatissimum quondam ac valde superbum, nunc autem, post incendium, quod ante aliquot annos, tectum consumpserat, & postquam statuis ac figuris lapideis, quibus decoratum erat, privatum fuit, valde, ut ita dicam, humiliatum, & quia Regio palatio, quod altitudine ac spectabili forma fere superat, nimis propinquum, ulteriori depressioni, ac fortassis totali destructioni proximum est. *Palatium Regium* ipsum quod attinet, fuit hoc quidem, præterito proxime seculo, à Thesaurario Regni magno, gente & familia Morsteinio, una cum adjacente orto ædificatum, qui ultimus autem per acquisitiones varias ædificiorum, villarum ac hortorum, in immensum fere à Serenissimo nunc gloriose regnante, extensus, ac circa medium ædificio novo vel patente Porticu præalta ac superba, variisque hinc inde locatis ac pulchro ordine dispositis pergulis, fecesibus deliciosis ac machinis lusoriis auctus; ut de hybernaculo toto lapideo, & ingenti arborum exoticarum, Citrea & Aurantia poma ferentium, Laurorum &c. non medicium, sed justa statuta & perfectione cum Italicis ac Hispanicis certantium, copia nihil dicam. Maxime autem notatu dignum, am-

bulacra illa omnia ex tiliis adornata, quæ ex utroque latere horti longitudinem duplici ordine emetiuntur, atque hinc inde reliqua ædificia hortensia, cingunt, brevi tempore, intra sex fere annorum spatium, ad tantam decem ulnarum & quod superant, altitudinem ac perfectionem, non sine magno labore ac studio Præfecti Hortorum Regii, perducta fuisse, ut cum aliis, quæ ante 30. ultra annos plantata fuere, facile certare possint de præferentia. Præterea per totam horti longitudinem ad magnam porticum usque, inter pulvinorum descriptiones, decentesque areolarum tractus, maximam miraberis statuarum inauratarum varietatem, & summam prospectus amœnitatem ac magnificentiam. Ita, ut omnia fere hic invenias ornamenta imitata, quibus Romanorum horti olim se commendasse in monumentis veterum legimus. Romanorum enim horti non tam solerti se commendarunt agri cultione & pomariorum utilitate, quam summo statuarum, tabularumque splendore, pavimentorum concinnitate, piscinarum amplitudine, & sumptuosa præsertim ædificiorum magnificentia.

Hortum hunc Regium, in septentrionali plaga claudit *Palatium Orzelskianum*, quod ex Potociana quondam Warsaviensi residentia, Regio jussu, auspicio, directione ipsa, ac sumptibus, in superbam hanc molem, vix semestri temporis spatio, fuit erectum: ad cujus ornatum internum, pretiosissima & pulcherrima aulæa, artificiosas picturas, suppellectilem superbam ex omnibus fere orbis partibus accersitam, quibus nunc radiat & corruscat, omnes qui intuentur atque aspiciunt, stupefcunt merito.

Finio hæc, quæ de Urbis Warsaviensis conditione recensui generaliter hætenus, omnia, postquam paucis adhuc monuero, omnes *Balneas publicas* & *Macella* etiam, extra mœnia civitatis in suburbiis, prudenti majorum consilio, esse locata. Et illas quidem maximam partem in Neostadiensi suburbio, ac specialiter in vico, qui ad prætoriani militis vil-

villam & castra, vulgo *Caferne* appellata, ducit, ad dextram, sic ut ultima etiam totius hujus suburbii ex hac parte, lapidea domus balneum publicum in se contineat; reliquæ circa Prochophylacium & ad Vistulæ ripam, nonnullæ etiam in Cracoviensi suburbio, inter Monialium & Monachorum Carmelitanorum ædes, inveniuntur: hæc autem, *Macella* putata, primaria quidem juxta mœnia, in pomœrio, quod *Podwale* appellatur, non procul a Cracoviensi porta, sunt sita, reliqua in Novæ civitatis foro, circa Armamentarium, & tandem in Cracoviensi suburbio, e regione templi S. Crucis, prostant. *Piscatorium forum* autem, in illa civitatis abjecta parte, intra mœnia est, quæ *Dunata* ab incolis appellatur.

•CAP. II.

De Aère Warsaviensi, quo Soli & Terræ etiam conditiones includuntur.

A Deò consuetus nobis est ac familiaris *Aëris* usus, ut nec centesimus quidem de necessitate ejus ad vitam, nedum de mirabili ejus constitutione cogitet, nisi casu & fortuito, per momentaneam ipsius subtractionem, obrurato ore, vel compresso fortius gutture, convincatur, quod, nec per minutum horæ, Aère, sine manifesto vitæ periculo, carere queat. Cum igitur adeo manifesta sit ipsius ad vitam nostram utilitas, illi magnam apud omnes ingenuos merentur gratiam, qui naturam hujus, ut cum vulgo loquamur, elementi, accuratius examinare fuerunt conati. Constat autem per recentiorum Philosophorum industriam & experimenta, *Aërem* esse quoddam quasi vellus & lanuginem ex omnis generis effluviis conflata, & immenso quodam spatio globum terraqueum obsepientem, neque hinc tantum continuatam, sed & supra eum ad

æthera elatam, cujus ætheris omnia permeantis ac penetrantis tenuitate & agitatione Aër temperatus, vitalem & salutarem omnibus animantibus motum præbet. Et cum partes ejus plicatiles, ut lanæ stamina, aliæ aliis incumbant, necesse omnino est, inferiores superiorum pondere pressas magis arctiusque junctas, in densum magis spissiusque & gravius abire corpus, quo scilicet terræ sunt propiores. Ex qua Aëris descriptione patet, duplices in hoc considerandas esse qualitates, gravitatem nimirum atque Elasticitatem. Et gravitatis quidem existentia jam à longo tempore innotuit Philosophis: Licet enim plurimi existiment, antiquos Aërem non aliter considerasse, quam ut corpus quoddam leve, quod elevatur virtute propria, vel quod ad minimum est sine gravitate, inventi tamen & inter illos saniores quidam fuerunt, qui Aëris gravitatem agnoverunt naturalem, ex quibus nec vetustissimis temporibus ipse *Aristoteles* excludendus, qui *Lib. 4. de Cælo, cap. 4.* (*) dixit: *Uter inflatus gravior est, quam compressus.* Error autem communis de levitate propria Aëris per vulgus duravit fere continuo usque ad illa tempora, ubi per *Barometra*, *Antiam Pnevmaticam* & alia instrumenta demonstratum fuit ad oculum, Aërem esse corpus grave, & pondus ejus posse determinari. Ita *Clariff. Magdeburgensium Consul Otto Gerickius* Aëris gravitatem per accurate instituta experimenta demonstravit: longè autem ante ejus tempora *Galileus*, & post illum iterum *Torricellus*, *Mersennus*, *Boyleus*, *Hugenius*, hoc negotium omni adhibita diligentia tractarunt. In specie *Torricellum* quod attinet, sciendum, illum per notissimum jam tubum, quem *Barometrum* appellamus, mediante *Mercurio*, Aëris phænomena, quoad gravitatem explicasse: qua occasione non possum, quin in honorem *Polonæ* & in specie *Urbis Warsaviensis* mentionem hic faciam,

mona-

(*) 'Εν τῇ αὐτῇ χώρᾳ πάντα βάρος ἔχει καὶ ὁ αἴθρ. Σημείον δὲ ὅτι ἔλκει πλείον ὁ πιφουσημίνοσ ἀσκόσ τῷ κενῷ.

monachi cujusdam curiosi Capucini, *Valeriani Magni* nomine, natione Itali, qui anno 1647. mense Julio, coram Sereniff. Poloniae Rege Vladislao IV. & Ludovica Maria Regina, ac deinde coram multis Theologis ex diversis religionum ordinibus ad id spectandum a Rege & Regina vocatis, experimenta consistentis in tubo aperto Mercurii fecit, ut ipse quidem *Valerianus* testatur in *opusculo suo de Vacuo*, eodem anno ac mense scripto. Opusculum hoc cum viderit *Robervallius Parisiensis* in Regia Academia Professor, ac *Valerianum* nobilis hujus inventi honorem sibi vindicare putaverit, eodem anno ad *Dn. de Hoyers*, qui praesens inspexerat omnia, quae *Warsaviae* peregerat *Valerianus*, dedit epistolam, & prolixè probavit, experimentum memoratum jam anno 1643. in Italia ab *Evangelista Torricello M. D. Hetruriae Mathematico*, evulgatum fuisse. Ad eam *Robervalli* epistolam suam expeditivam Apologiam eodem anno *Valerianus*, qua disertis verbis negat se dicere illius arcani autorem, esse tamen se fortasse primum, qui scientiam ejus arcani suam (de qua sola verba sua voluerit intelligi,) typo publicam fecerit &c. Negat porro, se unquam vidisse vel Romae *Angelum Ricci*, vel Florentiae *Evangelistam Torricellum* aut nominatenus saltem novisse, occasionem autem consilii de superanda impossibilitate vacui capiendi, sibi dedisse, tum Galilaei quondam observationem, quod aqua nequeat per attractionem ascendere in fistula, ultra cubiti decimi octavi mensuram, tum usum librae Archimedis, quam Cracoviae Anno 1644. dono acceperat à *Tito Livio Buratino*. E quibus omnibus evidens est, quod *Valerianus Magnus* non tam inventoris primi gloriam aucupatum se, quam in id ipsum experimentum, nemine docente, propria industria incidisse, demonstrare voluerit, id procul dubio supponens, quod *P. Schottus* iterata vice in hac eadem controversia defendit, non repugnare, plures eodem tempore, rem eandem detexisse.

Hæc

Hæc de experimento hoc Aëris gravitatem demonstrandi per Barometrum Warfaviæ primo instituto, incidenter dixisse non piguit. Utilius autem erit singulare quoddam ex centum aliis allegare argumentum, quo incredibilis Aëris gravitas per optimam consequentiam deducitur, & quod nuper à *Batavo* (*) quodam *Medico* curioso allegatum prolixius invenimus. Scilicet ex postulato illo, quod Aër crassior, globum nostrum ambiens aliquot mille cubitos superet altitudine (*Sinclarus* 6867. passus numerat in altum exporrecti sibi que perpendiculariter incumbentis Aëris,) vult per totam corporis nostri circumferentiam semper incumbere Aëris columnam pondus ad minimum viginti mille librarum exæquantem: nihil itaque impediret, quin per tantam molem contereretur homo robustissimus, nisi obstaret ipsum Aëris æquilibrium, ex omnibus circum circa partibus æqualiter extensum ac jugiter premens: quod si possibile esset, repente ex altera parte saltem, totam Aëris columnam recedere, idem ex opposito latere nobis accideret, quod illi, qui celerimo jactu elisam contra corpus suum ponderis e. g. decies mille librarum molem experiretur.

Hæc de gravitate: Elasticitatis autem Aëris alia est ratio, per quam patet, Aërem terram complectentem, atque à superstantis pondere compressum & stipatum continuo sese pandere atque evolvere niti, ut nisi a circumjectis corporibus urgeatur passimque cœrceatur, sponte sua se explicet, atque in amplitudinem locumve plus decies millies majorem suapte vidilatetur. Quem Aëris elaterem exemplo gossypii, lanæ, pilorum, spongiarum, plumarum olorinarum, atque in specie Arctica vel Islandicæ volucris *Eider* dictæ lanuginis, quæ omnia tensa & compressa, in contrario perpetuoque se restituendi pandendive nisu versantur, facillimè demonstrare possumus: uti quidem in dicta volueris Arcticae lanu-

(*) *Bernard Nieuventys Existence de Dieu, Lib. 2. Cap. I. p. 188. sqq.*

Ianugine *Eiderdon* appellata curiosissimum & incredibile fere, quod tres hujus libræ in palmarem globum facile cogi possint, quæ suæ expansioni relicta, culcitram vel stragulum quinque pedes longum & latum expleant. Præterea experientia docuit, Aërem opportunis machinis non solum ita comprimi cogique posse, ut vix ejus, quo antea continebatur spatii, partem decimam implere videatur; sed etiam ita subinde distrahi, ut vix modum distractionis invenire liceat: fidem faciunt Sclopeta pneumatica & alia complura, quæ apud R. Boyleum invenimus, Tract. de Vi Aëris Elastica & de mira Aëris rarefactione, ubi Experimento II. demonstrat, unicam bullam Aëris compressam, per singulare Antliæ beneficium plus 13769.ies auctam fuisse. Aër autem non tantum per hujus circumfusi ablationem, antliæ experimento & auxilio, verum etiam a languidissimo tepore & aucto postea calore, minus aut magis expandi potest. Unde hyemali tempore multo densior est Aër atque compactior, quam sub æstivis caloribus ut plurimum, utpote a quibus insigniter expanditur, & Mercurium in tubo Torricelliano altius tunc deprimit, quam gelidis temporibus.

His & aliis modis Aëris elasticitas æque ac gravitas demonstratur a Physicis: magis autem ad propositum nostrum faciet, si ipsas Aëris, quoad gravitatem potissimum conditiones & contenta considerabimus, ubi patebit, effluvia & emanationes corporum fere infinitorum volumen Aëris constituere, e g. omnes odores, omnes fumi & vapores corporum quæ comburuntur & putrescunt, exhalationes marium, lacuum, fluviorum, stagnorum, particulæ ignis & rerum omnium combustibilium, quæ accenduntur, nitri e.g. sulphuris, concretorum acidorum & Alcalinorum invicem fermentantium, i. e. omne id quod volatile est urinosum, miscentur cum Aëre & colliguntur in eodem tanquam communis reservatorio. Et hoc sciendum, quod omnia illa effluvia corporum tam solidorum quam fluidorum in Aëre hærentium,

eandem retineant qualitatem & proprietates, quas ante quam cum ipso miscerentur, habebant, sicuti ad oculum demonstravit *Rob. Boyle in Tract. de Atmosphæris Corporum Consistentium*. Exemplo possunt esse crassiore, cineres ex montibus ignivomis ad aliquot milliaria insensibili modo ad longe distantia à montibus illis loca translati. Sic Neapoli frequenter observatum fuit, cineres ex Vesuvio ad aliquot pollicum altitudinem plateas contegere, & si Historicis fides habenda, aliquando cineres ex Ætna Siciliæ, Byzantium usque, per tantum Aëris spatium, transvecti fuerunt. Ast, singulari Dei beneficio Aëris corpus cum omnibus his suis contentis est fere insensibile; quod si non esset, magnum certe incuteret metum, si quis in illo continuo fluctuantes conciperet, venenatas etiam ac funestas particulas: idem certe esset, ac si quis necessitate coactus, ex opaco, cœnoso, fœtente palude, aquam pro siti extinguenda deberet haurire; quanta cum aversione hoc, putes, fieret? quod si ovula serpentum, bufonum spermaticum virus &c. in haustu suo inveniret, quanta cum industria illud separaturus esset? Sed si quis demonstrare posset ad oculum, omnes impuritates in aëre contentas, effluvia ex locis paludosis exhalantia, vapores ex lacunis cœnosis & cadaveribus, ex mineralibus corrosivis, ex animalibus contagiosis, ex plantis venenatis, ex corpusculis & excrementis hominum ac bestiarum &c. quantum inde horrorem ac metum infectionis homo conciperet? Nihilominus hæc ita se habent; Summus autem rerum Opifex talem invenit pro aëre temperando modum, ut licet gravidus sit tam variis & noxiis ex parte contentis, hæc tamen neque per visum neque per tactum sensibus pateant, nec ullo modo, ordinario naturæ cursu, possint nocere.

Si autem particulae illæ ex globo terraqueo in aërem elevatae in eodem loco semper persisterent, aut ad minimum tamdiu, usque dum tractu temporis rarefactæ altiorē aëris regionem petere, aut graviore factæ iterum descendere pos-

possent, quid inde fieret in populosis urbibus, incolarum myriadibus refertis? Ubi fumus ex lignis, carbonibus, turfis, lithantrace, vapores ex aquis putrescentibus, fœtor ex locis impuris, & mille aliæ exhalationum species continuo aërem inquinant: annon loca illa perpetua fierent cœmeteria? *Ventis* igitur etiam opus erat, qui ex patentibus locis, mari, montibus spirantes, effluvia illa impura & exhalationes in vastum aëris pelagus dissiparent, & præterea aquosos vapores ex mari ascendentes, qui sine ventorum interventu, eo iterum reciderent, ad loca mediterranea & aridiora transferrent, ibidemque in pluviam, rorem, nives resolutis, eadem humectarent. Ut de aliis ventorum utilitatibus societatem humanam juvantibus, nihil dicam.

Ventorum igitur necessario, dum aërem perscrutamur, mentio est facienda, quos Summus rerum Arbitrator Deus, ad custodiendam, ut *Seneca* loquitur, cœli terrarumque temperiem dedit. Similes autem sunt venti fluminibus, qui excurrente fiunt majores, accedente in progressu sæpe materia, pabulo atque augmento ex vaporibus, uti *Averrhoës* jam *Lib. 2. de Meteoris capite secundo* animadvertit. Et *Copernicus Lib. I. Revolut. cap. 8.* dicit, quid ventus aliter in Aëre efficit, quam fluctus in mari? sub quo schemate & *Vitruvius* jam suo tempore, ventum consideravit. Quin & recentiores nihil aliud de vento docere possunt, quam quod fluctuationem aëris constituat: de cætero autem fatentur, nihil esse difficilius, quam singulares ventorum causas & circumstantias explicare.

Dum igitur de Aëre *Warsaviensi* specialiora in medium proferre intendimus, non æque feliciter hoc fiet, quam si constitutionem ejus secundum triplicem affectionem consideremus. Alteratur enim omnis per totum terrarum orbem diffusus Aër:

- vel 1. a ventis multifariis, tum solitariis, tum comitatibus:
 vel 2. a vaporibus ex aquis ascendentibus,
 vel 3. ab exhalationibus terræ & incolarum omnis generis.

Has igitur Aëris affectiones decet nos ante accuratius examinare, quam de condicione cœli Warfaviensis certi quid statuamus. Prout autem ex præmissa generali Warfaviæ situatione descripra jam patet, in immensa quasi planitie hanc Urbem esse positam, ita per se etiam liquet, liberum perpetuo hic esse ortum & occasum solis, nullis montibus aut aliis obstaculis impeditum, consequenter & ita ventis patere per totam circumferentiam, ut quinquaginta amplius milliaria ex omni plaga possis emetiri, antequam ulla notatu digna terræ in montium cacumina assurgentis tibi obviant impedimenta, quæ planum sufflamment cursum. Nam hoc tenendum ex notitia Poloniæ Geographica, quod penitus non montosa sit Polonia, nisi qua Hungariæ aut Walachia adjacent, & paucis præterea locis. Tarri (*) autem, Carpathi, Biesciadicique montes longo ibi tractu protenduntur, altitudine Pyrenæis aut Alpius vix impares, & incipiunt, quod Carpathicos in specie atrinet, pauca aliquot a Cracovia milliaria, ita, ut tota fere minor Polonia jam in montes assurgat. Si quæ igitur per montes ventorum in mediterraneis Poloniæ locis, refractio esset admittenda, Australes hæc concerneret, cæteris libere loca fere omnia præsertim Warfaviam, permeantibus. Ex ventis igitur quatuor cardinalibus, primo confidere-

(*) Dacicos in montes à Thraciæ montibus *Tatros* nominatos puto &c. *Sarnicius Annal. Polon. L. III. ad A. C. 118.*

Bieszczad Mons est prope castrum Sobienfe, terras Polonicales à Panonicis determinans. In vertice ejus lapis Ruthenicis literis inscriptus, à Leone Duce Russiæ positus pro limitibus. *Dlugoffus Hist. Polon. L. I. p. 34.*

Mons Carpathus in Methaneste oritur, quam vocamus *Wallachiam. Ibid.*

fideremus Orientales, quibus, propter paulo elarius versus hanc plagam solum, Warſavia maxime viderur eſſe expoſita; & licet Viſtula fluvius hic intercedat, litrus tamen ejus Warſaviam ſuffulciens adeo eſt elevatum, ut circa Arcem 40. in collibus aurem illis binis, quibus Chomętawſkianum & Zamoscianum Palatia ſunt ſuperædificata, 50. fere pedes geometricos altitudine, ipſum fluvii alveum ſuperet. Ex qua dimenſione patet, quod nec ſylva etiam denſa illa & aliquot milliaria per Podlachiam protrac̄ta, quæ Orientalem Warſaviæ plagam trans Viſtulam occupat, hujus venti impetum poſſit refringere, utpote quæ longe Warſaviæ ſolo in ſitu eſt depreſſior, magno ſimul incolarum hujus Urbis bono, quia ex uliginofis ac umbroſis ſylvæ illius locis, multum alterari poſſet, quoad ſalubritatem, hic ipſe ventus. Solet autem communiter ſiccus ac frigidus eſſe, quocunq̄e anni tempore fere; ac præſertim hyemali, eundem ferme, imo majorem frigoris gradum, affert, quem ſeptentrionales alias advehere ſolent: e longinquo autem ex deſertis Moſcoviæ ac Tartariæ locis ſpirat, ac deinde Lithvaniæ, Ukrainæ, Volhynienſis ac Podlachienſis Palatinatum, bonam partem tranſit, anrequam ad hanc Urbem perveniat; fortassis autem in loco hinc remotiori, Boreali occurrit alicubi vento, cui quoad vehementiam inferior, indeque raptus ab eo, & qualitates ejus ſequendo, adeo ſemper obſervatur apud nos frigidus.

Ipli autem ſeptentrionales ſibi relict̄i venti vehementiores longe ac potentiſſimi ſunt, ſicuti per totam fere Europam, ita in Polonia præſertim, quam eo acerbius afficiunt, quo hæc Arcticis ac Polaribus regionibus eſt propinquior: & cum conſideremus, quanta nivis & glaciæ perpetuæ moles, in illa ſeptentrionis regione, ubi Ruſſiæ ac Siberiæ fluvii in mare præcipitantur, occurrat, utpote quæ immenſæ fere altitudinis ibi montes producit, nunquam per totum anni decurſum colliqueſcentes, facile inde colligere poſſumus, quantam gelu intenſi copiam, ramenta Nitroſa Ammoniacalia, venti ſepten-

trionales ex tractu illo oblique flantes advehant. Et fortassis potentia illorum ac frigus inde dependens longe adhuc esset vehementius, nisi quidem primo per Mare Album, Sinum Bothnicum & Finnicum, ac Balthicum Mare temperaretur: (Scimus enim ex Physicis, maris effluvia sævissimi etiam gelu tempore, multum ad temperandum hoc natura sua facere, quo sine, nec Anglia, nec Belgium, quod cum Polonia eundem fere parallelum obtinet, tanta gauderent cœli temperie,) secundo autem loco per frequentes atque immensæ fere extensionis sylvas, Lithuanicæ præsertim, ex septentrionali atque orientali plaga objectas, refringeretur. Atque in specie quidem Warfavia, à parte Septentrionali per ejusmodi sylvæ particulam tegitur, quæ secundum Vistulæ tractum ex hac Urbis parte extenditur, & Camaldulensium Eremum in se occultat. Alias longe fortassis eminentior esset hujus venti vis, & plures nobis afferret ex particulis nitrosis, acidis, scindentibus, molestias, quales Hippocrates 3. Apbor. 5. recenset. Occidentales autem venti, qui appellantur etiam Favonii, propter illam, quam Aëri alias conciliare observantur clementiam, Warfaviæ non æque sunt faventes: spirant autem hi ex marinis, paludosis, lacustribus & uliginosis valde locis, quales Oceanus Germanicus, Saxonia inferior, tota fere Pomerania & Prussia Occidentalis; unde nubes densas ut plurimum afferunt, ac procellosi sunt, nebulosi. pluviosi. Solent autem hi venti nonnunquam Warfaviæ valde communes esse, ac memini illos per tres interdum anni quadrantes ferme, paucis intercedentibus aliis, spirasse. Longè autem plus Warfaviensibus officeret, nisi per longum terræ tractum sicciora etiam & arenosa loca, qualis major Polonia & Marchia Brandenburgica &c. permearent, antequam huc usque pertingerent. De Austrinis autem ventis Warfaviam afflantibus hoc quidem dicere possumus, illos non æque ac alibi locorum, huic Urbi esse nocivos. Scimus quantum Romani e. g. & in universum omnes Italiæ populi, ab Australibus sibi time-

timeant flatibus, maleque ab iisdem afficiantur, siquidem ab æstuosis Africæ locis ibi irruentes, nullo montium obstaculo intercipiuntur, prætereaque liberius, ab Ostiensibus, Portuensibusque atque universo Latino littore inquinamenta non parum infensa solent afferre. Hic autem nullum ab æstuosis vel humidioribus locis Austrino vento periculum: Nam a nimium ferventibus, ex parte etiam pestiferis Wallachiæ, Moldaviæ, Bulgariæ, Romaniolæ atque Hungariæ inferioris locis, per montes Tatros & Carpathicos, uti dictum superius, Warfavia defenditur, paludes autem in Cracoviensi ac Sandomiriensi, quem pervadit, tractu paucissimæ, unde inquinari posset. Imo optandum forte, ut per dictos altissimos montes, non adeo à venti hujus participatione tota Poloniæ planities excluderetur, fortassis plus temperaretur hinc Aëris rigiditas, quæ, si hyberno tempore cæteris regionibus hic observatur major, multum certe debet venti Australis per dictos montes Alpibus non dissimiles, exclusioni. Nam illa, quæ *Opalinus*, Illustris quondam Posnaniensium Palatinus, qui *Poloniam Defensam contra Barclaji Iconem Anim.* scripsit, in medium, de Polonia respectu aliarum regionum minus habitata; frigoris intensioris, propter defectum exhalationum ignearum, causa, adducit, vix mihi aliquod ad probandum singularem pondus, afferre videntur.

Transimus jam ad magis proprias Aëris Warfaviensis alterationes, quæ ipsi, *secundo loco, a vaporibus ex Aquis exhalantibus* inducuntur. Et quia communiter magna pars effluviourum aqueorum in nubes resolvitur, monendum has ipsas, non ex mari saltem, fluviis majoribus, stagnis, sed etiam ex lacunis oriri posse: ita *Sturmius in Physica sua Erotematica Part. Speciali. Sect. 1. cap. 6. p. 505.* meminit, se aliquando in humidiore aëris regione nubeculam observasse, quæ autem, dum illi propius accederet, disparuerit, parva saltem in illo ipso loco lacuna apparente; ex quo concludit, nil nisi vaporem condensatum ex lacuna ascendentem fuisse id, quod
runc

tunc sub nubeculæ specie ipsi apparuerat. Cum igitur ex omni aqua nubes, præcedente per solis radios rarefactione, possint ascendere, Warfaviense territorium non saltem, respectu Vistulæ adjacentis magni fluvii, sed etiam respectu lacuum, stagnorum, paludum hinc inde in Urbis circumferentia disperforum, easdem suppeditare in copia necesse est: non minus autem & nebulas hoc nostrum solum ex eodem fundamento producere potis est, quas præter aquosos vapores, & ex terræ effluviis aliquid participare, consequenter crassiores esse substantia, patet: nam præter aqueos globulos, aliud sæpe quid permixtum habent, quo graviter alibi nocere solent: unde sæpissime sensuum hebetudinem, stupiditatem ac respirationem difficiliorem inducunt inspirantibus, prout *Helmontius* observavit. Sunt autem Warfaviæ non adeo ut aliis in locis nebulæ frequentes, nec nisi post æquinoctium autumnale ordinarie solent observari, nonnunquam etiam medio hyeme, quo tempore si apparent, subitanæam ut plurimum ex intenso gelu, in pluviosam tempestatem, mutationem post se trahunt. Horum igitur Meteororum fontes & originem suppeditat potissimum quidem Vistula, quæ maximam partem vaporum inter transeundum Aëri communicat: Quia autem hic fluvius, decenti decurrit fluxu, non lento illo, sed vividiori, & aquas vehit, prout ex sequentibus patebit, leviores ac purissimas, nullum exhalationes ejus civibus inducere possunt damnum: & licet nebulæ etiam ex eo assurgant, raro tamen, propter gravitatem, ad illam ascendunt supra alveum altitudinem, ut Urbem infestare possint, imo à mox sequentibus ventis dissipantur brevi ut plurimum. Aqua enim, quam magnus, velox & purus Vistulæ fluvius trahit, ventos simul naturali modo ventilantes ac purificantes mover: siquidem circa magna flumina, ordinario spirantem ventum quendam senties, quo nomine & Nilum Ægypti maxime laudari ab autoribus tam antiquis quam modernis, legimus. Non insons tamen penitus Warfavia erit

erit de aliis vaporibus ex paludosis locis affurgentibus, quia hæc inveniuntur passim, specialiter in tractu illo, qui *Solecum* appellatur, & Urbis ex Australi parte, quasi est appendix: ibi enim frequentes lacunæ cœnosæ, & magna palustrium aquarum colluvies, quæ non raro post Vistulæ exundationes, vernali præsertim tempore, dum augetur ex irruentibus à Cracoviensibus ac Carpathicis montibus, liquata nive, aquis, accidere & observari solet. Et dimidium milliare hinc prope *Czernichoviam*, tam uliginosum ac humidum est solum, ut vernali & autumnali tempore, vix via, propter lutum cœnosum pateat ad Palatium Regium, per pagum. Non minus ille sylvæ Bielanensis tractus ad septentrionem extensus, qui Vistulæ est propinquior, hoc nomine est suspectus, qui præterea cum umbrosus propter densam arbusculorum & virgultorum copiam sit, eo virulentiores ex putredine suppeditat exhalationes. Hoc non obstante, nunquam tamen Warsaviensis Aër nimium crassus & vaporosus observatur vel valde humidus, quod manifestum vel ex hoc unico esse poterit, quod tegmina domuum nullibi fere musco ac virore inducantur, muri & maceriæ nullos fere suppeditent cespites: rarissimum certe sempervivum muro innatum hic videre, & vix unum solum sub Arce memini locum, ubi illud ordinarie crescat: tegulas ex terra coctas, licet per centum amplius annos tectis ædificiorum instratas, nusquam videbis maculis muscosis vel viridibus notatas: nec lignea vasa, licet diu aperto cœlo exposita, facile lentorem quandam, & pilosum situm ac mucorem induent.

Dum denique tertio loco de *Terræ aliorumque corporum cum hac symbolisantium effluviis Aëri communicatis* agendum est, ante omnia de terra in genere aliquid commemorandum nobis, specialiter deinde Warsaviensis soli conditionem examinaturis, Non pudet autem nos cum plerisque Philosophis modernis fateri, quod non satis adhuc certo & integre sciamus, unde & quomodo terra sit producta, quam quotidie

F

calca.

calcamus pedibus, & quod omnia experimenta hunc in finem hactenus facta, non sufficiant pro necessaria hujus rei cognitione. Miramur interim & satis mirari non possumus, quod terra, cum omnes per totam globi nostri superficiem dispersas creaturas alat & sustentet, nunquam tamen consumatur, nec ipsius fertilitas a tot mille retro annis pereat: forte, quia partim per aërem & pluviam, partim per animalia mortua computrescentia atque in cineres ac pulverem conversa, continuo restituitur. Et hæc ipsa terra, communis illa, qua agricolæ & hortulani utuntur, per analysin chymicam tractata, liquorem volatilem urinosum, qui cum spiritu nitri acido ebullit, & oleum fœtidum nigrum post se relinquit: ab hoc ipso autem sale urinoso fortassis est, quod tantæ ad longævitatem & bonam valetudinem virtutes & effectus, in continua terræ tractatione vel vita rustica, ponantur. Notissimæ sunt veterum Romanorum rusticationes, pro hoc scopo unice quondam celebratæ, ut sanitati consulant: & *Baco de Verulamio in Sylva Sylvar. sive H. N. Cent. X. p. 954. edit. Lips. 1692.* viri amplissimi meminit, valde longævi, qui mane semper ex gleba terræ recenti pura, odorem excepit: recentiori autem exemplo de Rege Galliarum Ludovico XIV., experto, nullum genus hominum iis, qui terram foderent ac colerent, esse vivacius, narrant, ipsum in horto, qui Versaliæ est, ejusmodi labores exercuisse, crescente jam senectute, frequentius. Terra igitur sibi relicta non nisi salutaria de se spargere poterit effluvia. Cum autem non ubique eadem sit, sed valdopere quibusdam in locis, ratione miscelæ cum Sulphure, Vitriolicis, Alcalinis, Acidis, Aluminosis, Salibus, variet, non mirum, si aliquando etiam nocivas in aërem emittat exhalationes, mediante solis calore imprimis excitatas atque in altum evectas. Ut enim nihil dicam de metalli fodinis, quæ per totam Poloniam rarissimæ sunt nec hujus loci, non deficit tamen soli alteratio ab aliis supra memoratis concretis, quæ non minus ac metalla Aëri

&

& aquæ qualitates suas communicare fatagunt, & quæ generaliter quidem procedendo, per ipsius soli conditionem externam cognoscuntur ex parte. Quoad Warsaviense solum igitur, præter illa, quæ in generali Urbis descriptione notata sunt, observandum, septentrionalem suburbiorum partem limosam & lutosam potissimum esse, lateribus excoquendis aptam, unde hic, & ulterius occasum versus usque ad *Belloti Palatium*, laterariæ officinæ frequentes sunt, reliqua, & præsertim illa, quæ viam ad *Tabernas Militum Stationariorum & Mariæ montem*, in se continet, arenosa maxime & steriliori: ex his locis, dum per *Nalevokam ad Lesnam* pergimus terra paulo fertilior, pro pecorum pastu, agricultura ac semente, hortisque colendis aptior: licet & hinc inde arena spatia, atque prope *Lesnam* ipsam, ad septentrionale ejus latus, non procul à cœtus Evangelici cœmeterio, argillosa gleba occurrat & effodiatur, figulis pro fictilibus vasis parandis, expetita. Tractus autem ille, qui à *Lesna* versus Meridiem vergit, & omne id, quod sub *Grzyboviæ & Vielopolii* nomine venit, *Hortum Regium, S. Crucis Parochiam cum ædificiis & orto huc spectantibus*, sub se comprehendit, maximam partem pomariis & hortis dicatus cernitur, quibus agri adjacent semente & cultura de soli bonitate ac fertilitate satis testantes: quæ à *S. Crucis* territorio ad *Vistulam* usque extenditur regio, *Novvy-Svviat & Alexandriam* cum via publica ad *Solecum* sub se comprehendens, loca valde cœnosa, & quibusdam in locis, dum pluviosum cœlum est, fere impervia habet: dantur enim in media, quæ *Ujazdovium* ducit via illius suburbii *Novvy-Svviat* appellati, quædam udæ omnino uligines, humorem perpetuo exstillantes & eliquantes, quæ nunquam fere exsiccantur. Reliquus tractus, ab *Alexandria* meridionaliter ad *Vistulam* extensus, prata continet fere continua, & ipsam, quasi Urbis appendicem *Solecum*, ubi propter magnam terræ fertilitatem, longa hortorum series, & in his magna in specie asparagi cultura, ex qua tantum interdum,

præsertim Rege Warsaviæ præfente, possessoribus emolumentum, ut ex unico horto, sexcentorum amplius Timpfonum censum rediisse ex venditis his non semel, ipse meminerim. Longè autem felicior esset *Soleci* conditio, si ab adjacente Vistula, quod frequenter accidit, non inundaretur, dum a copiosis pluviis ac nivibus liquefcentibus, aquæ redundant in prata & ipsos quandoque hortos, ibique, dum persistunt diutius, solum mucagine cænosa obducunt, unde putredinem concipit tellus, ingratumque fœtorem de se spargit, & putridis exhalationibus aërem inquinat.

Hæc Vistulæ inundatio, merito monet nos, de littore hujus fluvii non omittendum esse, quod arenosum illud quidem sit maximam partem, intermixta tamen lutosa etiam & argillacea terra, in qua ex utraque ejusdem parte, in specie autem citeriori hac, quæ à *Soleco* ad *Czernikoviam* & *Villanovam* extenditur, ingens ac incredibilis *Petrefactorum Conchyliorum aliorumque* reperitur thesaurus, cujus noticiam *Illustri Viro Domino J. H. Heuchero, Reg. Polon. Majest. Consiliario & Archiatro* debemus, utpote qui, præter innumera in *Artem Medicam & Historiam ac Scientiam Naturalem* merita, & hoc sibi jure meritoque vindicat, quod primus conchylia & alia petrefacta in *Sarmatiæ Regno* detexerit, cujus generosæ communicationi etiam in acceptis ferenda, quam hic subnectimus de dictis petrefactis in littore Vistulæ fluvii circa *Warsaviam* reperendis, compendiosam commemorationem: ulteriorem eorundem historiam *Illustris Viri* laboribus ac feliciori ingenio, merito relinquentes, utpote qui singulari studio hæc museis *Naturalibus Regiis Dresdæ* inulit, in iisdemque accuratissimo ordine disposuit: Sunt autem dictorum *Petrefactorum* præcipua fere sequentia:

Ex Lithophytis Fungosis:

Canalopetra catenaria foliis irregulariter cancellatis.

Silex

Silex obscurus glaber, in quo Reticuli Tophacei Maritimi J. B. folia, detrita quidem, cernuntur, quibusdam in locis in catenulam expausa, à qua nota vulgò dici solet *Lapis Catenarius*.

Reticuli Tophacei folia, à latere distinctè videnda; rarum exemplum.

Fungus Lamellatus per strata, sibi invicem incumbentibus lamellis.

Fungus Lamellatus Astroiticus.

Fungus fibrosus papillaris.

Fungus fibrosus in reticularem superficiem terminatus.

Fungus fistularis seu Calamiticus.

Fungus Calamiticus, tubulis intus radiantibus: an *Porus Matronalis ramosus Imperati* p. 819. vel *Coralliis affinis Madrepora ramosa J. B. T. III. p. 817*.

Lithocalamus Cylindricus, intus radians, fistulis minoribus.

Lithocalamus Conicus, intus radians, fistulis egregiè à se invicem distinctis.

Fungus Tubularis.

Tubularia erecta, tubulis maximis, elegantissimum specimen.

Tubularia erecta tota faxea, coloris grysei, rubulis albis:

Kleinio Lithocalamus Cylindricus, Imperati Millepora, p. 817.

Tubularia Villosa, seu *Vellus Lapideum*.

Tubularia Vermicularis; *Alcyonium Vermiculare Imperati*.

Fungi Pyxidati.

Lithopyxides fimbriatæ, *Corallium ramulis pyxidatis*, limbo radiante, vel *Cornicula Marina*.

Fungi favaginosi, cellulosi, cancellati.

Fungus favaginosis totus factus.

Corallofagus regularis, cellulis non factis.

Corallo-fungus regularis, cellulis factis.

Fungus Astroiticus, stellulis intra circulum densè radiantibus.

Fungus Astroiticus Milleporus.

Fungus Astroiticus Rhodizon, rosulis limbo subtiliter radiante & prominulo interceptis.

Fungi Caliculati, aliorum *Hippuripetræ*.

Hippurites inverse Conicus, irregulariter geniculatus, cum Ifocardia.

Calyces Hippuritici simplices, substantiæ tophaceæ candidissimæ.

Virgultum Hippuriticum grandiusculum, tophaceum.

Calyx Hippuriticus duplex, seu *Columellus* prolifer *Luidii*; *Hippuriditis* & *Millepori* connubium.

Hippuriditis cylindrici truncus ingens, specimen rarum.

Hippuris cylindra: *Radix Bryoniæ lapidea*: *Columellus* major *Luidii*.

Ex Lithophytis Ramosis:

Corallites, *Corallio* rubello dives.

Cruor seu sanguis *Corallinus*, vid. *Marsigli*.

Adarce, in qua *Corallium* rubellum varii generis germinat, unde & nonnullis *Saxum Coralliferum* audit.

Adarce glareosa egregiis ramis *Corallii punctati*.

Congeries Corallii punctati egregia.

Lapis Cæmentarius, grandiusculis *Coralli* punctati ramulis, reticulo tophaceo *Baubini* & nonnullis *Calycibus Corallinis* oblitus.

Corallii fragmentum cortice Reticulato Scheuchzeri, in *Lapide Polymorpho Cæmentario*.

Corallium cortice Reticulato obductum *Scheuchzeri*.

Massa ditissima ramis granylatæ ramosæ.

Ex Marinis Dubiis:

an *Alcyonium* durum fistulosum *Imperati*?

an *Branchiale* ferruginosum *Luidii* in lapide tophaceo & limoso deturpatum?

Ex

Ex Marinis Tophaceis:*Tophus Encephaloides.**Tophus Pyriformis Wormii.***Ex Keratophytis:***Corallium Nigrum.***Ex Plantis Marinis Herbaceis:***Lapis Conchofus, in quo Fuci Linteiformis vestigia.**Lapis subtilem muscum Corallinum includens, in superficie ex ramorum extremitatibus velut papillis asper.**Alga Marina πλασινεα F. B. in pyramacho albo, in Chalcedonium granulatum degenerans.**Fucus, malè Porus Cervinus Imperati.***Ex Stellis Marinis:***Ingens fragmentum Capitis Medusæ seu Stellæ ramosæ, ramis in perpetuas lamellas tenuissimas divisis, & subtilissimis furculis lateralibus invicem connexis, rubelli coloris.***Ex Crustaceis Marinis:***Stylus Marinus, olim Cauda cancri.***Ex Belemnitis & Alveolis Belemniticis:***Belemnites Warsaviensis.**Alveolus Luvilii.***Ex Echinitis & Aculeis Echinificis:***Aculeæ Echiniticæ minimorum Echinorum.**Lapis Judaicus irregularis.**Solenes Vermiculures, aliis Alcyonium Vermiculare.**Lapis Margaceus erosus.***Ex**

Ex Lapidibus Verminosis, à Vermibus eros- fis, Lumbricariis Imperati:

*Lapis punctatim erosus, Vermiculari Lapidi Baieri affimilan-
dus, conferendus cum Luidii Forulagine.*

Forulago Saxea.

Pseudo-Pumex.

Ex Petrefactis aliis Regni Animalis:

Spina Piscis in Lapide Calcario. Silex Odontites.

Ex Oolithis:

Meconites albus, ad Oolithos referendus.

*Oolithus rarissimus eburneus, seu lente Margariticus, duris-
simus, ex feminibus Concharum maximarum & fragmentis
testarum ejusmodi compactus: forte ad Ova Concharum
Noachicarum seu Chamaram asperarum squamatarum Rumphii
referendus.*

Ex Cochlitibus Petrefactis:

*Lapis Cretaceus, in quo & nitida testa, nautili striati rarioris,
Strombita.*

Cocblea terrestris.

Serpentulus dorso acuto.

Buccinum undatum & striatum.

Urceus, species Turbinis.

Cocblea Lunaris.

Nerita in Polymorpha Cretaceo.

Cornu Ammonis.

Serpentulus Rumphii.

Ex Bivalvibus Petrefactis:

Pectines profunde & dense striati, margine imbricato.

Pectinipetra,

Pecten

Pecten semicircularis planus *Listeri* in *append. Testac. petref.*
Pecten semicircularis sulcatus, seu in dorso sinuosus, forsan
 à *Listero* nondum descriptus,

Conchæ Anomiæ exiguæ, trilobis *Fab. Columnæ* comparandæ.
Conchæ Anomiæ trilobis crassius striatæ *species a Fab. Columna*
 descripta.

Lapis conchulis trilobis factus, in *Szoleco* *Warsaviæ* suburbio
 repertus; primum omnium, quod in *Polonia* vidimus petre-
 factum, quique occasionem dedit petrefacta hic recensita de-
 tegendi.

Anomalocardites, sub nomine *Conchæ Anomiæ trilobis* *Se-*
leniticæ.

Concha Anomia lævis & rotunda *Fischeri & Kleinii* *Bursula*,

Chama Circinnata,

Chama rugosa, an *Tædebaja*?

Chama super *Solene*,

Ostreum Saxatile,

Ostracites Listeri.

Ctenoides,

Hysterolithus,

Triquetra.

Nux Maris.

Scutula seu *Clypeola* bifida* & trifida,

Anomalo - Cardium striatum.

Solen bivalvis seu *Cappa* longa.

an *Concha* rostro adunco *Listeri*?

Conchites incognitus,

Conchæ striatæ vix definiendæ fragmenta, substantiæ *Ag-*
chinæ.

Ex Polymorphis Petrefactis:

Polymorphus *Calcarius*.

Marmor polymorphum *puniceum*,

Polymorphus substantiæ Cæmentariæ elegans, bracteis cri-
brosis inter alia notabilis.

Ex Lithoxyliis:

Lignum stuposum, pumicea raritate levissimum,

Lithoxylum faginum, seu Phegites.

Porro ex aliis.

Dendrite Varii.

Ammites Sphæroides.

Ammites Martialis.

Pisolithum referens lapis.

Osteocolla Martialis.

Stalactites.

Hoplites polylobus, seu lapis, velut ferro indutus, & per
profundos sulcos divisus.

Reliquum, ut ad Urbem ipsam revertamur, suburbii
Cracoviensis spatium, præsertim illud, quod in Orientali pla-
ga Vistulam spectat, ab hortis occupatur ipsis Magnatum Pa-
latiis ac Monasteriis contiguis, qui cum in acclivi jaceant, &
folis ortum ac meridiem habeant omni ex parte libera, mirum
quantum culturæ ac fertilitati favent, horæorum fructuum in
specie; & omnium consensu Melones, Armeniaca & Persica
mala delicatissima inveniuntur in his locis fata & nata.

Quæcunque igitur, ut ad scopum redeamus nostrum, ef-
fluvia noxia, Aëri ex solo Warsaviensi communicari pote-
runt, præsertim a supra allegatis cænosis uliginosis ac palu-
stribus oriuntur locis, quæ dum intermixtas sæpius habent
fædas impuritates Salino-Sulphureas acres, & per reactionem
a solis radiis caloreque intenso exalrantur, valde nocivæ eva-
dunt, quod evidentius apparet, dum ab his generata ros &
pruina quandoque arborum & plantarum fecunditatem per-
dunt, eisque variegatas maculas inurunt, foliaque corrugant
& corrumpunt.

Reli-

Reliqua ex tellure suburbiorum assurgentia effluvia sunt insontia, si *Fimeta* excipias, & quod civitatem ipsam etiam spectat, *Sepulchreta* in cœmeteriis & sub Ecclesiis latentia, aut non bene contacta. Et de his quidem in specie moneo, non neglegendam Aëri Warsaviensi labem hinc emergere, quod sepulturæ in templis admittantur promiscue: solent enim fornice subterraneo per magnam ædificii partem instructa esse fere omnia intra & extra Urbem templa, Parochialia præsertim & Monasterialia, quibus mortuorum cadavera inferunt, feriatim juxta & catervatim ibi unum super alterum loculum ponendo: ex his fornicibus in plateas vel cœmeteria patent spiracula ampla satis & patentia, quæ memphitim exhalant perpetuam ex putredine cadaverosa, aëremque longe lateque, insensibiliter licet, inquinant. Quanta autem ex his cadaverum computrescentium exhalationibus noxa viventibus emergat, quivis facile intelligere, si animum advertat, non sine horrore tamen, potest. Refert *Henr. Secreta*, fide dignus & valde æstimatus apud Medicos scriptor, in tractatu de *Feb. Castr. Sect. I. Cap. 5.* quosdam curiositate ductos, subterraneos Romæ collapsorum sepulchrorum speluncas intus videndi, a fœtidis exhalationibus fuisse enecatos, qua de re causam ulterius alibi exponit *Muralus in Colleg. Anat. Sect. 3. p. 58.* Cum his respondet, quod *Ramazini de Morb. Artif. refert. cap. 17.* quod nullum fenem vespillonem viderit unquam. Romani hoc in passu antiquissimis temporibus sub gentilismo adhuc viventes, fuerunt cautiores, uti ex *Leg. 12. Tab. patet: in Urbe ne sepelito.* Nam Imperatoribus saltem, Virginibus Vestalibus locus hic erat concessus: quam legem sapienter repetitam invenimus a *Theodosio M. in Cod. de Sepulch. Viol. L. 6.* Curiosus ergo Antiquitatum rimator *Lilius Gregor. Gyraldus Ferrar. de sepultura ac vario sepeliendi ritu, cap. 5.* consuetudinem notanter taxat, funera in templis promiscuè humandi, cum olim loca ista, sub Christianæ religionis initiis, solis Martyribus relicta fuerint. *Nunc Christiani nostri (præ majorum nostrorum*

rum sancta instituta deperdita) non intra urbem modo defunctorum corpora condunt, verum & si Deo placet, in templis, ipsisque delubris & sacellis, in quibus Divorum cineres & reliquia tantum servari & venerari majorum nostrorum religio fuit, nefariorum & scelestissimorum hominum, utinam & non etiam impiorum, sedissima cadavera condunt. Sunt propria Gyraldi verba.

Hinc dici non potest, quantum placuerit, cum nuper de *Philippo Verheyen*, Celeberrimo apud Lovanienfes Anatomico, legerim, ipsum sibi Epitaphium sequens propria manu scriptum, ac pro omni testamento relictum, post mortem erigi jussisse:

P. VERHEYEN MED. DOCTOR ET PROF. PARTEM SUI MATERIALEM HIC IN COEMETERIO CONDI VOLUIT NE TEMPLUM DEHONESTARET AUT NOCIVIS HALITIBUS INFICERET. R. J. P.

Fimeta superius nos allegasse meminimus, quod magnum etiam hæc Warfaviensi Aëri afferant præjudicium. Ut autem nihil dicam, de communi illo totius Warfaviæ sterquilinio, sub nomine *Gnoyovva Gora* incolis noto, Urbi, & quod magis mireris, ipsi Arci, Regum ordinariæ residentia, nimis vicino; per omnem præterea vicuum in suburbiis tractum, copiosos & frequentes videbis fimi coacervati cumulos, præsertim ante Nobilium quorundam Palatia, quæ magistratus civitatis legibus non sunt subjecta. Hæc igitur fimeta, præsertim æstivo tempore, dum calor solaris & pluvia in ea operatur dio patentia, in majorem cientur fermentationem & putredinem, ac fœtore gravi Aërem inficiunt. Et licet arido ac sicco cælo, eadem accendantur & consumantur ex parte; nescio tamen, an ita vitium inde emergens corrigatur tantopere. Exurgit enim ex illa accensione fumus adeo crassus, densus & gravis, qui nunquam altius in aërem liberum ascendit, sed prope terram hærens & per grave pondus crassiorum particularum depressus, adeo prætereuntes & pro-

proxime habitantes infestat, ut suffocationis, ex fœtidissimis effluviis, periculum quis subeat. Ridiculum autem est, quod audies ab imperita plebe, credente per hanc fimi accensionem aërem purificari; quia fortassis a prudentioribus acceperunt, aërem per ignis accensionem & focum perennem ventilari egregie atque ab impuritatibus liberari, quod hactenus quibem verum, & ab ipso Hippocrate expertum, dum contra pestem Græcorum crudeliter sævientem, sylvarum incendium instuere iussit; ast hoc de luculento & balsamico igne & fumo, ex tædis, pino, abiete &c. accensis, intelligendum: qualem autem hoc, cum putidissimis ex sterquilinio ac fimeto accenso exhalationibus, habet connectionem?

Alius autem adhuc est apud Warsawienses dictorum fimetorum usus dicam an abusus, dum pauperibus, & præsertim illis, qui Venerea sædantur lue, & propter putidas exulcerationes & deturpationes corporis, contractumque formidabile contagium, non facile ab aliis in recti & victus consortium recipiuntur, pro ultimo inserviunt refugio. In his enim fimetis speluncas sibi effodiendo efformant, ut durante intenso caloris æstivi æstu, accedente insuper ex fimo fermentescente urente calore, corpora ad sudorem perpetuum disponant, eodemque sæda ulcera & dictum Venereum virus dissipent atque in tantum curent. Quod, ut eo feliciter procedat, quidam a Chirurgis feces ex Decoctis liquorum Anti-Venereis residuas emendicant, atque ex his decocta denuo sibi parare faciunt, eademque in fimetis æstuantibus avidè haurire solent. Atque ejusmodi curationes per tres vel quatuor septimanas incredibili patientia tolerant, elemosynam interim a prætereuntibus petentes pro victu, ut miseram trahere intra famem atque immensos fimi accensi calores, vitam queant. Incredibile enim est, quantum ipse fimus putrescens inter fermentandum, præter solis accedentem calorem, miseros adurat & torqueat: vidi tales ex Laconicis his egredien-

diētes, finita cura, per totum corpus rubentes ad instar cancrorum elixorum qui nuper testam vernantes deposuerant: adeo per aduſtionem continuam cutem lædunt, ut cuticula inde tandem penitus abſcedat. Et hoc factō tamen in tantum per ſordidiſſimam hanc curam a ſordido malo curantur, in quantum luem Venerēam per ſudores continuos & copioſiores ſanare licitum eſt.

Et ſic habes præcipuas *Aëris Warſavienſis alterationes ex Ventis, Aquis & Soli conditione* emergentes, quas, dum ſine præjudicio & ſub generali conceptu conſideramus, de propriis, non aſcitiis illis ex negligentia & immunditie ortis loquendo, poſſumus probare, Aërem Warſavienſem, a ventis Orientalibus & Occidentalibus potiſſimum ventilatum, a dulcibus Viſtulæ exhalationibus humectatum, præterea autem ex ſulphureis & ſalinis effluviis ex terra ortis imprægnatum, non aliter quam valde ſalubrem eſſe poſſe. Unicum ſaltem reſtat explicandum, ſcilicet, *unde rigidior nihilominus ab advenſis delicatioribus inventatur Warſavienſis aura*, fructibus præterea oporinis ac durioribus maturandis minus favens, & quod a Medicis quibuſdam obſervatum fuiſſe audivi, vulneribus, ulceribus & Ophthalmiis curandis notabiliter contraria. Quod meo quidem iudicio, & donec feliciora ingenia hanc quæſtionem examinaverint accuratius, *a balsamicarum particularum in aëre inopia* deducendum erit. Nam quod æthereæ non æque ac in aliis locis, huic aëri debeant ſufficere, vix mihi perſuadere poſſum, in ſpecie dum conſidero, eandem Warſaviæ, cum omnibus aliis ſub hoc climate jacentibus locis, obſervari ſolis activitatem, quæ ætherem aëris volumini atmophærico noſtro communicare & ſatis efficaciter imprimere potens eſt: & propter perpetuam territorii Warſavienſis planitiem, æſtatis tempore, dum ſerenitas per aliquot ſeptimanas vel menſes etiam ſine ventris vehementioribus, protrahitur, ſolis & caloris exceſſus tantus, quantus nec in Belgio, nec in Italia, fatentibus ipsis Italis, major eſſe poſſit, hic

hic observatur: Balsamicarum autem particularum inopia in aëre Warsaviensis ac totius fere Sarmatici soli, a parciore & valde refracta ventorum Australium ventilatione, non exclusis tamen penitus aquarum & locorum palustrium nitrosis, aluminosis, ammoniacalibus effluviis, dependere videtur. Australibus enim ventis, maximum, uti superius jam notatum, impedimentum, ab immensæ magnitudinis atque altitudinis Tatri, Biesciadicis & Carpathicis ponitur montibus, qui Poloniam a Wallachia & Hungaria ex Meridionali plaga dirimunt. Cum alias Austri ex Zona Torrida fiantes, uti ego quidem cum Clariss. Sylvio in Tract. de Malo Epidemico Leidensi Anno 1669. grassante, statuo, ordinarie alii suis Sal Oleosum balsamicum ad nos Europæos transportant; propter ingentem aromatum & plantarum balsamicarum in illis partibus nascentium copiam ex quibus concurrente Sole corrusco ac fervido ignisque ejusdem radiis, facile eliciuntur & attolluntur in altum, posteaque super nubes inferiores feruntur multa balsamica & oleosa effluvia, quæ dicti venti mitioris opera per Zonam temperatam vehuntur versus algidam, & ubique partem sui aliquam, nisi manifestum obstaculum impediatur, subjecto aëri cedant. Ipsa autem Austri natura & proprietas specifica in motu insuper probatur, parum de hoc ad nos venire: ex humili enim in sublimia nititur ac valde lentus est, juxta superficiem terræ cursum suum absolvens, quia materia ex qua constat, terra tantum vel aqua egressa, non tam prompte nec tanta copia dilatatur, quam materia reliquorum, in specie septentrionalis, quæ plerumque a nubibus effunditur, & ventum in cursu rectilineum producit atque impetuosum. Posito etiam, aucto, per longinqua emensa spatia, in sublimia nisu, magnam partem Australis venti ipsos Carpathicos montes superare, & mediterranea vel planitiem Sarmatiæ perflare, vix aliud nobis, præter particulas & moleculas glaciales frigidas potest afferre, propter nives & glacies, quibus Tatri æquæ ac alii in Europa Alpes, perpetuo, hyeme æquæ ac æstate, sunt tecti: notante enim Kirchero in *Mundo Subterr. Lib. IV. cap. 8. p. 233. Ventus expirans ex montibus nive cœpervis, sive ad septentrionem, sive ad Austrum, Orientem vel Occidentem,*

suum

suum suum obtineant, semper est frigidus, Atque ab hoc Austrini Venti defectu dependere potissimum fructuum fere omnium, præcipue arboreorum imperfectio atque immaturitas videtur: quod si enim mala pyra, pruna in Polonia nascentia cum aliis, non dicam in Italia vel Gallia, sed saltem in Germania, præsertim Saxonia, productis, compares, magnam in suavitate, dulcedine atque aromate, observabis differentiam: Et quæcunque etiam de bonitate fructuum Oleraceorum, inter quæ Melones, itemque horæorum & fugacium, quæ mala Persica & Armeniaca sub se comprehendunt, apud Warsawienses prædicentur, quod dulcedine ac maturitate nullis exoticis cedant, cum veritate tamen vix convenit, & qui hos fructus in Italia, Hungaria gustavit, fatebitur gratia ac dulcedine Warsawienses maturissimos etiam his esse longe inferiores: in oporinis autem atque autumnalibus differentia longe est manifestior, ac licet autumnus Warfaviæ satis aliquando clemens ac tepidus sit, quod tamen rarissime hic loci observari scias, nullus tamen ex pyris, pomis, prunis &c. fructus ad illam maturitatem & perfectionem perveniet facile, ut palato satis gratus, dulcis & aromatizatus blandiatur.

Ex eodem fundamento, & vi contrariorum, potest mea sententia probari *Vitis & Uvarum in Hungaria superiori bonitas & excellentia* per totum orbem celebrata. Quo magis enim excluduntur ab accessu Austrini venti Sarmatarum regiones & provinciæ, eo plus ipsis gaudent tractus illi, qui in superiori Pannoniæ parte, ad radices Carpathicorum Montium, vitibus & viniculturæ locum largiuntur aptissimum: in duplo enim auræ Austrinæ usura vineæ ibi gaudent; dum per immensam, post adjacentem Tibiscum fluvium, planitiem, venti Australes libere admittuntur, retro autem & a tergo ab altissimis montium jugis repelluntur, ut eo penetrantius & efficacius in terram & fructus ex ea nascentes agant. Et hæc etiam ratio est cur in Franconia, Palatinatu ad Rhenum atque Alsatia, Galliis etiam producta vina perfectionem & Necta-

Nectaream dulcedinem illam non acquirant; licet enim liberrimus & propinquior etiam auræ Australis ibi detur accessus, deficit tamen repercussio & reactio duplicata, quia nulla dantur in eorum vicinia tam alta montium juga; id quod etiam de Belgradensibus, Wallachicis & Græcis vinis statuendum erit, quæ vehementia quidem sunt fortia ac caput turbant inebriando, gratia autem ac dulcedine fere omni carent: non me quidem fugit, & soli conditionem, quæ in Hungaria calcariam naturam communiter habere creditur, refer. *Jac. Tollio Epist. Itin. 5. p. 144.* ad vini bonitatem multum posse conferre, si autem hanc cum aura balsamica calida conferes, parum efficere illam præ hac fateberis: et fortassis nulla datur per totum orbem uvarum & fructuum maturitati adeo favens aëris, concurrente Austrina aura, temperies, quam in hoc Pannoniæ superioris angulo: firmiterque persuasus sum, quod, etiamsi in Ægypto & Mauritania invenirentur loca & ratione soli & montium viniculturæ faventia, atque ventis ex Lybiæ arenosis calidissimisque desertis spirantibus proxima, nunquam tamen ibi vinum tam genorosum nasciturum. Hoc enim præter jam dicta probe etiam notandum, quod nimia ventorum Australium siccitas & calor urens mirum quantum in Hungaria temperetur, & mitiorem induat naturam, dum in transitu super maris mediterranei longe lateque diffusum spatium, aliquid vaporum secum abripit, moderateque fit humidus, quæ humiditas postea dum Siciliae atque Italiae Paradisum transit, balsamicis ex plantis ibi nascentibus viribus denuo imprægnatur, vereque atque optime præparatur, ad impressionem dictis Hungariæ vineis communicandam. Et quia a tergo, Aquilonis contrariæ operationes & effectus, per altissimas illas Tarrorum Alpes arcentur, locus hic per naturam unicus & quasi privilegiatus ad producenda generosissima vina perpetuo manebit.

Ultimo loco adhuc monendum aliquid *de conditione Cæli Warsaviensis, ratione quatuor anni temporum, Vernalis, puta, Æstivi, Autumnalis & Hyemalis*, nobis incumbit. Communiter autem, quod durationem horum temporum attinet, non adeo insignis hic occurrit, respectu ipsius Germaniæ, differentia, bene autem respectu qualitaris. Quantus enim æstus, Julio & Augusto mense, interdum hanc regionem exagitet, ex modo dictis patet: brumalis autem temporis sævities eo est hic vehementior, quo magis locus, propter ingentem planitiem, ventis Orientalibus ac Borealibus exponitur. Vernalis Aëris temperatura anticipare hic ut plurimum solet, ast inconstantissima est, & gelu ex improvise iterum superveniente, valdopere decipit incautos atque inexpertos. Quare commune apud Warsavienses uti & alios Poloniæ incolas proverbium est, Pelliceas vestes ante Pentecosten non exuendas, & brevi post S. Johannis festum iterum induendas esse. Quæ ipsa liceat hic per aliorum observationes roborare: ita Sarnicius in suis Annal. p. 324. meminit, Anno 1353. regnante Casimiro III. Rege, Magno appellato, cum Martius, Aprilis & Majus ultra medium, verno atque æstivo calore, ad calamos & avistas, segetes produxisset, coorto repente acri frigore & gelu, nix duos cubitos alta terras operuit, & in septimum usque diem duravit. Et cum omnes jam existimarent, segetes corruptas, ubertat frugum præter spem tanta coorta est, quante vix unquam alias fuit. Et Chwalkovius, qui de singularibus Poloniæ Sebediajma edidit, p. 103. scribit, corrente Anno, 1686. puto, mense Januarii & Februarii, adeo tepidam Warsavia habuimus tempestatem, ut murarii operas suas exercere potuerint, sed mense Martio intensum frigus subsequutum fuit. Similem vernalis aëris anticipationem & ipse ego observavi Anno 1724. dum mense Februario ex itinere, quod pro curando exercitus Poloniæ Magno Duce susceperam, Leopoli reduxeram, ubi inter proficiscendum, cespites hinc inde virentes, fruticeque in sylvis gemmas protrudentes, observavi inusitato spectaculo. Æstivo tempore autem, licet interdum tanta, uti dictum jam, Warsaviæ observetur caloris vehementia, rariores tamen tempestates fulgure, tonitru & procellis

cellis horridæ. Et vera loquor, si dixerim, me per annum unicum in Saxonia degentem plures ejusmodi observasse tempestates, quam in Polonia & in specie Warfaviæ, per quatuor lustra: quod illis difficile non erit creditu, qui confiderabunt, nubes liberiore hic, propter continuam terræ planitiem, habere cursum, nec ita impediri vel in angustias cogi, uti in locis montibus obsitis.

Discursus nostri nexus de Aëre Warfaviensi, sub quo & soli conditionem comprehendimus, nondum permittit *Animalium agrum Warfaviensem incolentium* mentionem facere: hanc autem ne sicco penitus pede transeamus, sub finem hujus capituli aliquid de his annectere visum est. Nolumus autem hac in re ampliores esse, aut historia animalium ex aliis repetira, Theriotropheum Sarmatiæ hic erigere, & cum *Schvonenkfeldio* crocodilos & gryphes inter animalia Poloniæ, sicut ipse cum Silesia sua fecit, producere. Sufficiat ex paucis animalibus ubique alias notis paucissima allegare, quæ aut alibi terrarum non adeo copiose inveniuntur, aut quæ alias ob rationes, singularem attentionem mereri nobis videntur. Nam quod ex quadrupedibus nulla fere, exceptis solis cervis, Warfaviensi solo & sylvis inter feras species deficiat, res est notissima, & alibi proposita: saltem Reptilia quod attinet, hoc Warfaviensis ager singulare habet, præ aliis regionibus, quod *Viperas* alat in copia. Intellego autem per *Viperas*, serpentum illam speciem, quæ vivos parit catulos, ovis intus conceptis atque exclusis, squamosa est, maculosa, longitudine cubitali & plus, collo angusto, capite latiori, dentibus caninis instructo: Polonicè appellatur *Smia*. Præcipue autem magnus viperarum proventus est prope *Favori*, villam civitatis uno ab Urbe lapide distantem, inter colliculos illos & convallia, quæ ex prædio hoc ad Vistulam ducunt: ubi primo vere, & statim ac sub Aprilis initium solis radii glaciale terræ crustam colliquarunt, ex antris suis sub corylorum & alni arborum radicibus formatis, prodeunt,

& a Marſis aut Ophiodioctis in copia capiuntur. Quo nominato loco non excludo tamen alia trans Viſtulam ſita, ex qua altera fluvii parte, multæ etiam apportantur. Mirum autem quanta varietas hic, in illa ſerpentum ſpecie, quæ viperæ appellatur, obſervetur: conquiſitis enim hinc inde præterito anno pluribus in officina Regis pharmaceutica, ſequentes examinavi, & ſecundum colorem, magnitudinem & alias conditiones, ſequentem in modum diſtinxi:

1. Vipera coloris ex fuſco cinerei cum maculis in dorſo itidem fuſcis aſt obſcurioribus vel nigricantibus, quas maculas *J. Rajus in Hiſt. Serpentum*, lineam utrinque dentatam, ſeu catenam macularum rhomboidæ appellat: in ventre erat coloris gryſei vel ex nigro albicantis: menſuræ pollicum triginta & pl., non menſurato capite:
2. Ejusdem coloris alia, niſi quod in ventre pallidior & quaſi cœruleſcens, ſæmina fortassis ad mentem *Raji*, viginti ſex pollices, longitudine exæquans.
3. Ejusdem coloris tertia, aſt paulo dilutioris in dorſo, iisdemque maculis ornata, parum tamen obſcurioribus, pollicum viginti longitudinis. Has tres ſpecies pro una tere habeo: appellantur Germanicè communiter *die Haſel-Schlangen*, & creduntur eſſe venenatiſſimæ:
4. Tota nigra in dorſo ſine maculis interſperſis, in ventre cœruleſcens, capite anguſtiori, longitudinis pollicum ſeptem ſupra viginti:
5. Ex gryſeo colore albicans, cum maculis in dorſo totis nigris, eodem modo ac fuſcæ ſuperiæ allegatæ, ſignata, pollicum viginti quinque menſura:
6. Tota in dorſo ex fuſco rubentis coloris, cum maculis obſcurioribus, in ventre autem continuo tractu rubens & flammea, longitudinis pollicum ſedecim ſaltem, capite paulo anguſtiori: valde hæc dicitur eſſe venenata, atque a Germanis appellatur *die Feuer-Schlange*:

7. Colore tota cinericea, cœciliam repræsentans primo intuitu & externa forma, nisi quod oculis manifestè, prætereaque dentibus instructa sit caninis; longitudine octo-decim pollicum æquat mensuram, & durioris ad tactum est consistentiæ præ cæteris.

Alio tempore inter exspatiandum Botanices causa cum amico, inveni in sylva Bielanensi veram *Cæciliam*, quæ oculis quidem non penitus cæret, ut vulgo creditur, qui tamem adeo obscura habent vestigia, ut vix appareant in capite: nullos autem hæc habet caninos, bene autem alios dentes in inferiori maxilla duplici vel triplici ordine, subtilissimos, & tactu potius quam visu explorandos.

Nisi scopus nostræ tractationis fabulis & superstitionibus potius exterminandis quam propagandis inserviret, possemus hic, post Serpentum & Viperarum agri Warfaviensis incolarum & *Basilisci* mentionem facere. Nescio enim quo fato Warfavia nostra quondam hanc subiit infelicitatem, ut, ac si Basiliscus anno Christi 1587. in hac urbe detectus fuerit, relationes hinc inde sparæ essent. Quis primus fuerit hujus commenti autor, dicere non possum, ex relatione aliorum autem, dum in Polonia per breve tempus versaretur *Job. Pincier*, Doctor & Professor Marburgensis, aut a solo D. Mosano Episcopo quodam, hanc audivit fabulam, posteaque *enigmati* suis inseruit *Lib. III. Specim. 23.* Ex his *Dan. Sennertus*, alias insignis & eruditus vir, quod dolendum pro complenda sua Scientia Naturali, ne Basiliscus Serpentum omnium Rex & Dominus putatitius, deficeret, idem fabulosum commentum repetiit *Lib. VII. cap. 10.* ex quo postea *Gockelius* & alii, unus ex altero, de monstruosa novitate valde gaudentes, excrisperunt historiolum, donec tandem etiam Historicus quidam *Nicolaus Chuvalkovius* (qui quam infelix alias fuerit in relationibus suis Jus Publicum Poloniæ spectantibus, *Anonymus in Exercitatione* singulari, huic operi accommodata, & 1685.

publicata, demonstravit,) fabulam cum omnibus circumstantiis a *Pincierio* in medium primo allatis, additis aliis mendaciis, quibus Warfavienses credulum mulctarunt, in *Singularibus Poloniae* recensuit. Tædet hic chartam onerare mendacio aperto, & historiam Basilisci Warfaviensis in extenso apponere, sufficiat monuisse, quod in Archivis tum Regio, quod in Arce conservatur, tum civitatis, quod in urbis curia prostat, ne *χρῆ* quidem de Basilisco Warfaviæ quondam reperto & viso inveniatur: siquidem pro rei veritate detegenda, non saltem ipsum Regni Cancellariæ Archivarium, sed etiam Senatoria dignitate conspicuum quendam Medicum Warfaviæ sollicitavi, ut *Annales* evolverent, qui etiam in scripto sua mihi largiti fuerunt testimonia, quod ex *Annalibus* nihil de Basilisco Warfaviensi probari possit. Pertinet igitur ad nugæ & aniles fabulas hæc *D. Pincier* relatio: nunquam enim per totum terrarum orbem, monstrum ejusmodi alatum cum galli Indici capite & paleari, cruribus oblongis, cauda serpentina incurvata & sursum reflexa, visum fuit aut recensitum ab Historiæ Naturalis scriptoribus non suspectis: Et id quod famosissimus apud Germanos Medicus & Chymicus *G. W. Wedelius*, *Dec. I. Ann. 3. Observ. 128.* communicare cum depicta figura, ex propria experientia, dum Gothæ quondam monstri ejusmodi exuvias se vidisse asserit, non dubitavit, hoc *D. Job. Jenisch* non Basiliscum, sed ex certa rajæ specie per artem sic formatum figmentum fuisse, docet in annexo huic observationi scholio, sicuti & ipse *Wedelius* in literis posthæc ad *D. Sal. Reifelium* datis fatetur, exuvias a se visas artificio conjunctas, & in Basilisci formam ad Autorum mentem & historiam effictas fuisse, fatente sic ipso Hamburgi illarum possessore. Verus Basiliscus, ut *Scripturæ Sacræ*, & quibusdam, qui saniori modo de hoc scripserunt Historiæ Natur. scriptoribus ex antiquis, sua constet autoritas, nihil aliud quam Serpens est infestissimus, uti jam *Sam. Bochartus* in *Hierozyico*, omnigena eruditione atque doctrina locupletissimo ope-

opere, *Part. II. cap. 10. p. 405.* loqui amat, dum sub Basilisco, Regiam quandam malignamque admodum serpentis, qui summa veneni alios superat vehementia, intelligit speciem, & qualem e. g. *Aristoteles in Hist. Animal. Lib. VIII.* describit, & *ἰφίδιον ἰεγῆ* appellat: recentiores autem, uti *Carol. Piso, Bontius, Garcias ab Orto, Bernier, Rob. Knox & alii,* vel viperam caudifonam, *Raetel-Slange* a Batavis appellatam, vel Serpentem Indicum coronatum, Viperam Indicam vittatam, *Cobras* Lusitanis nominatam, ut venenosissimas atque exitialisimæ malignitatis bestias, pro tali venditare possent serpentum Regulo & Basilisco.

Postquam de Viperis Warsaviensibus ita locuti fuimus, liceat his annexere *Insecta* quædam, quæ præ aliis Warsaviense solum infestare solent, quæ inter eminent in specie illud, quod *Gryllo-Talpa* ab *Ol. Wormio & J. Muratio in E. N. C. G. Dec. II. Ann. 1. p. 154.* *Niedzwiatek* autem a Polonis communiter appellatur, & insectum est minimum digitum longitudine & crassitie fere superans, cui ex ano utrinque fibræ duæ pilosæ egrediuntur, alvus ex octo plicis squamatis leviterque hirsutis castanei coloris construitur, dorsum alis binis acuminatis tegitur, pedes sunt quatuor in extremitate bifurcati, pectus munitur scuto testaceo paululum hirsuto, ad latera capitis utrinque, brachiorum loco, processus duo geniculati, duri ac chelarum instar ferrati extant, talparum pedibus simillimi, caput intra sinum scuti latet acuminatum & barbatur, cornuaque duo infra oculos & post nasum eminent. Hoc insectum in hortis præfertim, magnum sementi ac radicibus infert damnum, & communis præterea apud hortulanos est traditio, læsionem ab ipsis homini inflictam esse perniciosissimam, carnemque inde per mortificationis speciem ita exedi, ut decidat per frustra, unde ut scorpiones metuuntur a quibusdam, & nomen inde Polonicum etiam traxisse videntur; *Niedzwiatek*, enim æque scorpionem ac ursulum apud Polonos denotat; qua de venenositate hujus animalis

malculi nullam tamen certam allegare possum experientiam: illæ etiam Gryllotalpæ, quæ reliquis sunt hirsutiores, periculosiores simul esse creduntur.

Innocentiora longe sunt animalcula, ad Vistulæ aliorumque fluviorum & rivorum littora æstatis tempore frequentissima, quæ ad *Libellas* vel *Perlas* ab Autoribus referuntur. Illa species autem, de qua hic loquor, hoc singulare habet, quod præter aliarum Libellarum modum, tota cerei sit coloris, & cauda bifida longissima, vel duabus setis in insignem longitudinem productis sit instructa: cum notæ hæcenus Perlæ ferrugineum & viridem lucidum in corpore habeant colorem, setis autem longioribus penitus careant. In Prussia hæc insecta vidi longe adhuc quam Warfaviæ copiosiora, & præsertim circa Mariæburgum, ad fluvium Nogat, ubi circa festum S. Johannis aliquando fluvium fere totum contegunt, piscibus in escam cedentia: hoc animalculum a quibusdam habetur pro Ephemero; & verum hoc est, quod non nisi per aliquot paucos dies conspiciantur circa illud tempus, fluvii & rivis innarantes hæc Libellæ. Apud nullum, quos mihi inspicere licuit, autorem, veram hujus iconem invenire potui, nisi apud *Blancardum in Theat. Insect.* ex Belgica in Teutonicam linguam translato, p. 95. tab. XII. ubi lit. G. sub Ephemeræ ex Galliis trasmisæ nomine, hoc nostrum animalculum figura perfectè exprimitur.

Quod Avium ferarum æque ac domesticarum Warfaviensis tractus sit feracissimus, ex capite sequenti constabit, ubi de alimentis Warfaviensium verba facimus: hic saltem, ut singularem speciem allegare ex innumeris fere aliis, quas cum cæteris regionibus Warfavienses habent communes, liceat *Aves Nivales Wormii & Gesn.* aliis Passeres hyberni, Polonis *Snieguli* vel *Sniegulki* appellati: est autem avis colore in superna parte vel dorso ravi, inferne albi coloris, alaudam magnitudine æquans vel superans potius, sapore delicato & aromatico cum turdis certante, quæ cum nive advenit & dispa-

disparet simul cum hyeme: Lowiciense territorium quidem his avibus potissimum abundat, ex quo Warsawiam mittuntur dicto tempore in magna copia, quamvis & circa Warsawiam nonnunquam has apparere etiam certum sit, prætereaque Warmia & Pomerellia suas ostendere possint. Ex his avibus, quando solito citius, Novembri mense e g. advolant, coloni hyemis præcoci simulque rigidæ inde præsagium sumunt. Ex Autoribus inter Historicos Polonos solus est *Cromerus & Starovolscius*, qui hujus avis mentionem faciunt, in specie autem *Cromerus in Polonia descriptione, Republicæ diverforum Autorum hujus Regni ex offic. Etzevir. inserta p. 74.* sequentia habet: *Minorum avicularum esui aptarum ingens est copia: in his nobilis imprimis est ea, quæ in solis fere Lovviciensibus campis cum nive existit ac disparet: avicula passer non multo major, quam a nive Sniegulam vocamus.* Præter hanc singularem & Massoviæ propriam avium speciem, copiosæ sunt aliæ sylvestres vel ferinæ edules, omnis generis: gallinagines, puta, perdices, attagenes, anates torquatæ, palumbi, urogalli; ita, ut quis cum *Lentilio in Curlandiæ memorabilibus E. N. C. G. insertis*, facile horum nausea capi posset, dum mensis frequentius inferuntur.

Ephemerides Meteorologicæ War-
savienses,

sive

Constitutio Aëris & Tempestatum, War-
saviæ per annos 1725. 1726. 1727. & 1728.
quoad Barometrum & Ventos,
observata:

AD cœli & aëris, quem spiritu continuo ducimus his-
toriam penitus inspiciendam, conditiones ejus-
dem variæ a gravitate ac levitate pendentes, potissi-
mum spectant. Operam itaque & laborem in iis-
dem observandis non contemnendam posuerunt omni tem-
pore, non Medici solum, sed & alii naturæ rerum contem-
plandæ studiosi. Proxime elapso autem seculo instrumenta
etiam & machinæ fuerunt inventæ, quibus ponderis & ela-
teris aëris momenta & mutationes ad sensum proponuntur.
Non inanem igitur laborem suscipiunt illi, qui ope horum
instrumentorum singulis diebus aëris vicissitudines, præfer-
tim ex ventis, & deinde etiam ex ascensu & descensu Mer-
curii in Barometro profectas, observant diligenter, diariisque
consignant. Quare ad imitationem Clariss. Virorum *J. Lo-*
ckii, (*) *Ramazzeni*, *Schelhammeri*, *Camerarii* &c. observatio-
nes Barometricas & ventorum varietates per aliquot annos
a me, juvante Domino *Gotsfr. Rautenberg* *Geometra Reipublicæ ju-*
rato, *Warsaviæ* collectas annectere præcedenti de Aëre War-
saviensi Historiæ operæ pretium duxi, ut scilicet eo ipso &
lecto-

(*) *Jo. Lockius* Observaciones Barometricas ab anno 1666. usque ad
ann. 1682. continuavit, quas *Rob. Boylei* Historiæ Generali Aëris
insertas esse, meminit *G. A. Hamberger*, *Traët. de Barometris*, *Cap.*
II. §. 5.

lectoris curiositati, pro inspicienda penitus Aëris Warfaviensis constitutione satisfaciamus in tantum, simulque viam monstremus, qua ratione ad historiam de alteratione corporum, observationes ejusmodi applicari possint.

De Barometro autem, in favorem illorum, qui sufficientem nonhabent hujus instrumenti Meteorognostici cognitionem, præliminariter monere liceat, Mercurium ordinariè suspensum hæere in tubo hoc vitreo Torricelliano, notabili viginti & octo circiter pollicum vel digitorum altitudine, propter æquilibrium seu æquale pondus aëris Mercurio incumbentis: Et, cum res decisa & certa sit, aquam, aëre esse pluries graviolem, hinc merito quidem colligitur vulgo, hunc multis vaporibus aqueis onustum, quod pluvia instante fieri solet, esse graviolem, leviolem autem, quando destitutus vaporibus crassioribus, cælum serenum est: unde etiam in *J. A. Borelli opere de Motion. Natur. a gravitate pendentibus, propositione 115.* sequens legimus postulatam: *Mercurius in fistula Torricelliana altius elevatur, dum aër nebulis pluviosis imprægnatur, est postquam pluvia delapsa est, denuo Mercurius in fistula deprimitur.* Recentiorum autem naturæ curiosorum *Paschali* e. g. apud *Sturmium*, *Mariotte in Essay de la Nature de l' Air*, ex qua suas descripsit regulas *Anonymus in Traité des Barometres*, qui in omnium est manibus, *Ramazzini in Ephemeridibus Barometricis Mutinensibus*, *Rud. Jac. Camerarii in Ephemer. Meteorologicis Tubingensibus*, aliorumque observationes mirum quantum a dicti *Borelli* & quorundam sui temporis, quos tanti viri seduxit autoritas, commentis differunt. Contrario enim profus modo frequenter observatum fuit, Mercurium sub tali ponderosiore aëre, humiliorem aliquando occupare locum, sub sereno autem altiolem. Singulare autem hoc phænomenon, explicationi motus Mercurii in tubo, respectu tempestatis, multas objicit difficultates: quales equidem non poterunt, uti existimo, feliciter superari, quam si cum illustri *Frider. Hoffmanno Halensi, Germanorum Plinio*, statuamus, spiranti-

rantibus ventis Austrinis vel Occidentalibus, multis humiditatibus onustis, utique plus materiæ, respectu hujus ponderis, contineri quidem tunc in aëre, ast impeditiorem etiam ejus esse expansionem, seu minori nisu ac celeritate premere corpora sublunaria; cum ex adverso, sub aquilone & Orientali vento, liberrima ætheris & aëris superioris fiat expansio, consequenter major longe inferioris pressio: quocirca pressus sic inferior aër a superiori rarefacto atque expanso, majorem potentiam motus, & consequenter majus pondus, in corpora sublunaria omnia, & maxime in Mercurium exercet, quam alias, si copiosissimis etiam stipatus fuerit effluviis.

Quod ventos attinet, si cum his etiam non semper correspondere videbis ipsas tempestatum mutationes, duplicem cogites sæpe sæpius esse ventorum constitutionem & cursum, alium scil. in superiori aëris regione, alium vero in inferiori terræ proxima: & illum maxime differre nonnunquam observatum fuit ab hoc, qui terræ est proximior, & signa vel aplustria ædium summitatibus implantata movere solet, quorum adminiculo, pro ventorum spirantium differentii observandis usi hæctenus fuere curiosi, aliis certioribus adhuc dum deficientibus. Quem ventorum duplicem tractum, ex acutissimi Philosophi *Wolffii* observationibus hic annotare necessarium duximus. Pleniorum autem applicationem ad ipsa Barometra de hac venti differentia, apud accuratissimum in ejusmodi phænomenis physicis Observatorem *G. A. Hammergerum Professore Jeneñsem* invenimus in *Tractatu perquam erudito de Barometris*, ex quo *Cap. II. §. 6.* sequentia ipsis Auctoris verbis reperere operæ erit pretium: in *observatione ventorum & applicatione hujus ad Barometrum*, *circumspectione opus est*, inquit, *cum frequentissime in aëris regione media alius plane ventus dominetur, quam in hac inferiore, ut adeo aplustria, quibus turrium & ædium cacumina ornantur, similesque ventorum indices, non sufficiant. Quod cum pauci in hoc negotio adverterint, anomalias passim annotatas & observationes non-*

nonnunquam planè contrarias, eum ordinariis phenomenis ne quidem per conjecturas semper conciliare licet. Sic die 22. Februarii, præsentis anni (1701.) aërem inferiorem perstabat Euro-Auster, Sud-Ost, Mercuriusque ascendebat usque ad 7. grana supra 27. digit. Quod cum miraremur, quoniam die præcedente regnavit Corus, adeoque lapsum Mercurii expectaremus, deprehendimus manifesto quasdam, nubes quibus matutino tempore distinguebatur cælum, etiamnum agi a Coro, cum Euro-Auster alias humiliores in oppositas impelleret plagas. &c.

Hæc de differentia venti, quoad mediam & infimam aëris regionem observabili: quod autem rationem dijudicandi vicissitudines aëreas ex Barometri mutationibus, ad recentiores observationes exactam, attinet, nullam forte meliorem inveniemus hactenus quam illam, quæ a B. Leopoldo, *Mechanico Lipsiensi*, germanico idio nate expressa, atque ordinarie cum Barometris ab ipso elaboratis pro explicatione usus eorum distributa ac vendita fuit. Hanc igitur in Latinum idioma translatam, huic præfationi annectere consultum duximus.

I.

Ascensus Mercurii indicat aërem graviorem, ex quo serena, clara, sicca, constans tempestas præsumitur, quatenus ascensus altior aut depressior observatur.

Crescit altitudo Mercurii serenitate cæli appropinquante, finita procella, instante frigore. In valle aut locis paludosis collocato instrumento, altius extollitur Mercurius, quam in regionibus planis, aut in montibus; magis crescit etiam altitudo Mercurii de nocte, quam de die.

II.

Descensus Mercurii indicat aëris constitutionem leviolem; insequentem propterea tempestatem tenebricosam, pluvias, nivem, ventos, procellas, quatenus descensus profundior observatur. Si itaque Hydrargyri descensus cæliior conspicitur, tunc tempestatem accelerare indicio est, qua tamen minus diu-

turna esse solent. Et hoc etiam de ascensu modo contrario est tenendum. Decreuit altitudo Mercurii ante variatam tempestatem, & tempore aſtivo longius præcedit mutationem, quam hyemali. Nonnunquam profundius deſcendit Mercurius ingruentibus ventis vel procellis, quanquam nulla pluvia inſequantur. Quamdiu Mercurius lineam æquationis non tranſgreditur aſcendendo, conſtans tempeſtas non eſt expectanda.

III.

Quando ventum S. vel S. W. ventus N. vel N. O. ſequitur, deſcendit quidem Mercurius, ſed pluvie non apparent.

Flante ad tempus vento N. vel N. O. deſcendit nonnunquam Mercurius, & tamen tempus ſerenum continuatur.

Ventus S. & S. W. pluvias producit, maxime ſi ventum W. inſequatur.

Quando N. vel N. N. O. ventum O. N. O. excipiunt, tempeſtas ſerena non immutatur, deſcendente quanvis Mercurio aliquantulum.

Sequuntur jam ipſæ Tabulæ Meteorologicæ Warſavienſes, de quibus hoc unicum adhuc monendum, quod hiatus in his a duodecima Martii ad vigefimam tertiam Junii anni 1728. ratione tempeſtatis alias quotidie annotatæ, hic autem deficientis, occurrens, morbo Obſervatoris ſuperius nominati in acceptis ſit ferendus.

Dies.	Barometrum,		Venti.	Constitutio tempestatis.	Januarius, 1725.
	mane	vesperi			
1	13	16	S O.	Mite, nive tamen non liquefcente, nubilo-frigido-serenum calum,	
2	13. 2	15	SS O.	Nubilo-humido-serenum cum frigore nocturno,	
3	14	14	SSW. SSO.	Admodum frigido, nubilo-serenum, noctu nivofum,	
4	15	16	SSW.	Nubilum ad nivem dispositum,	
5	13	12	SSW.	Idem - - - noctu frigidum,	(tius, frigus,
6	14	13	SSO.	Frigidius, nubilum cum ventis valide spirantibus, exin mi-	
7	13. 1	11	SSO.	Frigido-nubilo-ventosum, nive interveniente & in noctem usque durante,	
8	12. 2	10	SSO.	Nubilum ad nivem dispositum, frigus mitius, vesperi nivoso-pluvioso-humidum,	
9	14. 3	14	SO.	Mitius, nubilo-serenum, nive liquefcente, sub vesperam sereno-frigidum,	
10	15. 1	13	SO.	Nubilum ad nivem dispositum, frigidum, circa meridiem mitescit, nubilo-tamen serenum,	
11	14	12	SO.	Eadem constitutio, à meridie sereno-nubilum,	
12	17. 2	15	SO.	Nubilo-frigido-serenum,	
13	18	16	SO.	Frigido-nubilum, mitescit, cum pluvia insequente,	
14	17	18	SO.	Nubilo-pluviosum,	
15	21	22	SSO.	Nubilo-humidum, post meridiem sereno-nubilum,	
16	22	22	SSO.	Nubilum, p. m. humido-frigidum,	(frigidum,
17	24. 2	24	SSO.	Nubilo-frigidum, circa meridiem frigidius, noctu humido-	
18	24	23	SSO.	Admodum frigido-nubilum, cum vento & frigore aucto,	
19	24	25	O.	Idem fere per diem, sub vesperam serenum, noctu frigi-	
20	25	25	O.	Sereno-admodum frigidum,	(tum,
21	24. 2	22	O.	Frigidius serenum,	
22	22.	21. 1.	O.	Idem - - - vesperi nubilum, noctu frigidum,	
23	21. 2	21	O.	Idem,	
24	21	21	O.	Serenum, frigore aucto,	
25	20. 2	19	O.	Idem - - - cum ventis,	
26	18. 2	19	OSO.	Frigido-ventoso-serenum,	
27	19	20	O.	Frigido-sereno-sudum,	
28	20	21	SO.	Frigidius serenum, vesperi nubilum ad nivem dispositum,	
29	20. 2	21. 2.	SSO.	Nubilum ad nivem dispositum, nubilo-frigidum,	
30	21. 2	18	WSW. W.	Idem - mitius, p. m. nix liquefcit & ningit,	
31	17. 2	19	W.	Noctu venti validi; mane humidum, nix liquefieri cœpit, noctu procellosum.	

NB. Die 24. Visula glacie ita obducebatur, ut die sequenti hominibus, iter facientibus, liberum permitteret transitum,

Dies	Barometrum, mane	Barometrum, vesperi	Venti.	Constitutio tempestatis.	Februarius.
1	16.	16	W.N.W.N.	Procelloso-nubilo-pluviosum erat caelum,	
2	17	20	NW.	Sereno-procelloso-frigidum, noctu nubilo-nivosum,	
3	21. 1	23	N.	Nivoso-sereno-frigidum,	
4	24	24	N.	Sereno, nubilo-frigidum, nivoso-mite,	
5	23. 2	23. 2	NNO.	Nubilo-mite nivosum, circa meridiem serenum, nive li- quescente, noctu pluviosum,	
6	24	24	NNO.	Nubilo-nivoso-mite,	
7	23. 2	23. 2	NO.	Idem,	
8	23. 2	23. 2	NO.	Nubilo-nivoso-frigidum, nebulosum, mitescit,	
9	23	22. 2	NO.	Nubilo-mite, sudum, noctu frigidum,	
10	22	22	W.N.W.N.O.	Mite, nubilo-nivosum, circa meridiem serenum, nix li- quescit,	
11	21. 2	22	W. N.	Sereno-frigido-nubilum,	
12	22	23	NO.	Sereno-frigidum,	
13	24	26	O.	Frigidius-serenum,	
14	25. 2	26	NO.	Frigido-nubilo-nivosum, subinde serenum,	
15	26	26. 1	O.	Sereno-frigidum,	
16	25. 3	23	O.	Idem,	
17	24	25	O. N.	Sereno-ventoso-nubilum,	
18	24	22. 1	NO.	Nubilo-frigido, parumper ventosum,	
19	21. 2	22. 1	O.	Idem	mitescit,
20	22. 2	21	W. N.	Nubilo-frigidum, ventis sub vesperam validissime spi- rantibus,	
21	19. 2	20. 1	N. W.	Nivoso-frigidum, nix circa meridiem liquescit,	
22	20. 2	21. 2	NO.	Nubilo-mite, frigido-humido-nivosum,	
23	21	22	O.	Nubilo-nivoso-humidum, frigore imminuto, & nive li- quescente,	
24	22. 2	23. 2	O. W.	Nubilo-frigidum, mitescit noctu,	
25	22. 2	21. 2	W.	Mite, nubilo-ventoso-frigidum,	
26	20. 2	19	W.	Ventoso-nubilo-frigidum, nix liquescit,	
27	19. 2	19. 1	W.	Nubilo-frigido-humidum, parum ventosum, liquescente nive & sequente pluvia,	
28	19	20	N.	Ante meridiem nubilum, sole interdum apparente, ve- speri sereno-frigidum,	

Dies.

72

	Barometrum.	Venti.	Constitutio tempestatis.	<i>Martius.</i> 1725.
--	-------------	--------	--------------------------	--------------------------

	19. 2	19	W.	Mitius, nubilo- nebuloso- serenum,
	18	18	SO. W.	Sereno- frigido- ventosum,
	19	20. 1	W.	Nubilo- frigido- humidum, sereno- turbidum,
	21. 1	23	NO.	Sereno- nubilo- frigidum,
	23. 2	22. 1	S. SSO.	Idem - - - mitescit,
	21. 1	16. 2	S. W.	Serenum, circa meridiem ventosum, noctu procellosum,
	12. 2	12. 10	W.	Nubilo- frigido- humidum, procellosum cum nive & pluvia,
	10	10. 1	W.	Nivoso- nubilo- mite, parum ventoso- frigidum,
	10. 3	12	W.	Nivoso- frigido- ventosum,
0	13	17. 2	W. N.	Nubilo- sereno- ventosum, frigore aucto,
1	14	17. 2	W. SW.	Sereno- frigidum, mox nubilo- ventosum, mox nivofum,
2	16. 2	19	W. N. W.	Nubilo- nivoso- ventosum, nix liquefit,
3	19. 2	20	W.	Nubilo- calido- humidum, nebulosum,
4	20	18. 1	W.	Continuat,
5	17	14. 2	SO. SW.	- - - nebulosum, sereno- pluviosum,
6	14. 1	14. 2	W. NW.	Nubilo- nebuloso- frigidum, nivofum, (sum,
7	14. 2	15. 2	W.	Frigido- serenum, nubibus passim apparentibus, p. m. nivo-
8	15. 2	12. 2	W. N.	Nubilo- nivoso- frigidum, hycnis ad instar, frigido- humi- dum,
9	13	16. 1	N.	Ventoso- frigido- nubilum, cadente nive, p. m. feremat,
10	17. 1	19	N.	Sereno- nubilo- frigidum, humidum deinde,
11	19	18	O. SW.	Sereno- frigidum,
12	18	17	SW.	Idem,
13	17	20	NO.	Nubilo- sereno- sudum,
14	20. 1	20. 1	O.	Sereno- frigidum,
15	20. 2	20. 2	O.	Nubilo- sereno- mitius,
16	21	21	O.	Nubilo- frigido- serenum,
17	21	21	O.	Sereno- frigidum, denique nubilo- humidum,
18	19. 2	18	O.	Nubilo- frigido- serenum,
19	18	18	O.	Sereno- sudum, frigore aucto, sub vesperam nubilum,
20	18	17. 2	O.	Idem fere,
21	17	15	O. N.	Frigido- sereno- nubilosum,

NB. Primo Martii glacies in Vistula, ventis valide spirantibus, fracta abibat, cum 5. sal-
tom septuaginta stotiflet.

K

Dies	Barometrum. mane	vesperi	Venti.	Constitutio tempestatis.	Aprilis. 1735.
1	14	14. 2	N. NO.	Frigido-nubilo-nivofum, serenum,	
2	14.2	14. 1	NO. SSO.	Nubilo-serenum, frigore adaucto, ventofum,	
3	13. 1	13. 1	SSO.	Continuat, absque ventis,	
4	15	14	W.	Nubilo-ventoso-mitius,	
5	17	20	W. N.	Noctu pluviofo-nivofum, mane nubilo-frigido-humidum,	
6	20. 2	21. 2	W. N.	Sereno-ventofum, (noctu serenum,	
7	21. 1	21	O.	Sereno-frigido-ventofum,	
8	20. 2	20. 2	O.	Idem fere, - - vaporoso-serenum,	
9	20. 2	20	SO.	Sereno-ventoso-frigidum, sub vesperam nubilum,	
10	20	20	SO.	Vaporoso-sereno-frigidum,	
11	19. 1	17	SO.W.NO.	Sereno-nubilo-vaporofum, sudum frigore minuto,	
12	17. 2	19	NO.	Sereno-ventofum,	
13	19	20	NO.	- - frigidum,	
14	19.3	16. 2	SW.	Idem calidius, quam heri,	
15	16	16	S. N.	Serenum, mitius, siccum,	
16	17. 1	18	N.	Sereno-frigidius,	
17	17. 2	15. 2	NO.	Sereno-vaporofum,	
18	14. 2	15	O.	Vaporoso-serenum absque nubibus, vesperi nubilum,	
19	16. 1	16. 2	O. NO.	Frigido-sereno-mitius, calidum exinde,	
20	16. 1	15. 2	S. W. NO.	Sereno-ventoso-nubilum, ad pluviam dispositum,	
21	15. 1	15. 1	W. N. W. N.	Nubilo-frigido-ventofum, dein serenum,	
22	16	17	W. O. O.	Nubilo-ventofum,	
23	16. 3	16	O. W. O.	Nubilo-sereno-mite, cum siccitate,	
24	15. 2	14	O. S. N.	Sereno-ventoso-pluviofum,	
25	12	10. 3	N. O.	Sereno-vaporofum, nubilo-ventofum;	
26	15. 2	14	O.	Pluviofo-sereno-ventofum,	
27	12	10. 3	O. W.	- - nubilo-serenum cum tonitru & pluvia,	
28	10. 1	10. 3	S.	Nubilo-sudum, p. m. pluviofum,	
29	11	13	N. NO.	- - frigido-ventofum, serenat,	
30	13. 3	15	W.	Sereno-nubilo-ventofum.	

NB. Die 27. - - 31. Martii & 1. 2. 3. Aprilis frigus in tanto erat gradu, quanto id mense Januarii sentiebamus.

Die 27. hora 1. pomeridiana primum tonitrua audiebantur absque pluvia, quae pauca quantitate hora tertia sequebatur.

Barometrum.		Venti.	Constitutio tempestatis.	Majus.	
mane		vesperi		1725.	
14.	3	13	S.	Sereno-ventosum,	
12	12	12	S.	Ventoso-sereno-calidum, nubilum,	
11.	2	11. 2	W.	Nubilo-calidum cum tonitru & pluvia,	
12	12.	1. 1.	W. S.	Ventoso-sereno-calidum, nubilum cum pluvia,	
11.	2	11. 2	SO. W.	Pluvioso-nubilo-serenum,	
11.	1	10. 1	SO. O. W.	Frigido-sereno-nubilum, pluvia secuta,	
9.	1	11	SW. W.	Ventoso-pluviosum,	
13	16.	2	W. O.	Pluvioso-ventoso-serenum,	
18	17.	2	W. O.	Sereno-calidum,	
0	17.	1	O.	Nubilo-calido-pluviosum cum fulgure & tonitru.	
1	15.	2	O. NO.	- - - ventosum,	
2	17	17. 1	NO.	Idem - - - serenum,	
3	17.	1	NO.	Sereno-frigidum, postea calidum,	
4	16	14. 2	W. N.	- - - calidum,	
5	14	14. 2	N.	Calido-sereno-vaporosum, nubilo-denique pluviosum,	
6	14	12	N.	Tempesta media nocte orta, quæ cum tonitru, fulgure & pluvia ad vesperam usque continuavit,	
7	12.	2	13	N. SO.	Sereno-nubilum cum tonitru & pluvia,
8	13.	2	14	W.	Nubilo-sudum,
9	14	14. 1	W. N.	Pluvioso-ventoso-sudum,	
0	14.	2	14. 2	N.	Nubilo-frigido-ventosum cum pluvia, calidum,
1	14.	2	15	SO.	- - humidum, subsequente pluvia, sereno-nubilum,
2	14.	3	15	SO.	Sereno-ventosum, nubilo-pluvioso-frigidum,
3	15	16	SO.	Nubilo-ventoso-pluviosum,	
4	16	16	SO.	Nubilo-frigido-humidum, ventis insuper spirantibus,	
5	15.	1	13. 2	SO.	Idem - - - pluviosum,
6	13	12	SO.	Nubilo-sudum, calido-serenum, exinde imber,	
7	12.	1	12. 1	SO.	- - - serenum, imber, tonitru,
8	12.	1	12. 1	SO. SW.	- - - calidum,
9	12	12	N.	Nebuloso-nubilum, pluvia & ventis sequentibus,	
0	12	13	N.	Sereno-nubilo-ventosum,	
1	13	15	N.	Nubilo-ventoso-frigidum, serenat.	

NE. Primo Pentecostes die 20. nempe, hypocausa adhuc calefiebat, 26. vesperi hora Xma post abundantem pluviam Iris lunæ ultimo, ante plenilunium, die, luna in SO. stante, visa, intra septentrionalem, qua occidentem vergit plagam.

Dies.	Barometrum, mane	vesperi	Venti.	Constitutio tempestatis.	Junius. 1725.
1	16. 2	16	N.	Sereno-ventoso-nubilum,	
2	16. 2	16	N.	- - - - -nubilo-calidum,	
3	16	13	SO.	Idem - - - - - cum vento & pluvia,	
4	12. 2	10. 1	W.	Nubilo-frigido-ventosum, fulgura, tonitrus, pluvia,	
5	11	11. 3	W.	Nubilo-serenum, p. m. pluviosum, noctu procellosum,	
6	12	12. 2	N.	Procelloso-nubilo-frigidum, pluviosum,	
7	12. 2	13	N.	Pluvioso-nubilo-ventosum, p. m. sereno-nubilum,	
8	13. 1	14	N. W.	Nubilo-serenum, calidius quam heri, pluviosum,	
9	14	14. 2	W.	Sereno-ventoso-pluviosum,	
10	14. 2	13. 2	SW.	Serenum, nubibus obductum, calidum,	
11	14	15. 1	N.	Nubilo-ventoso-serenum, pluviosum,	
12	15. 1	15. 2	S.	Serenum, cum vento & nubibus mixtum,	
13	17	18	SW.	Serenum, parum ventosum, sub vesperam pluvioso-nubi-	
14	17. 2	18	N. SO.	Sereno-nubilo-ventosum, calidum, (lum,	
15	17. 2	15	SO.	Cælum erat pallidum, frigore insequente, p. m. sereno-	
16	16	17	W.	Æstuosum, ventoso-nubilo-sudum, (calidum,	
17	17	16. 2	W. O.	Nubilo-frigido-ventosum, p. m. fulgura, tonitrus & pluvia,	
18	15. 2	13.	O.	Nubilo-sereno-calidum, vesperi hora 9. ad 12. usque tonitru cum pluvia	
19	14. 2	13. 2	N.	Nubilo-frigidum, sereno-calidum, -	
20	15. 2	13	O.	Sereno-frigidum ad meridiem usque, nubilum deinde, de nocte fulgura & tonitrus audita, quæ pluvia comitabatur,	
21	13. 2	14	W.	Sereno-nubilo-pluviosum,	
22	14. 2	15	N.	Idem,	
23	15	14	SO.	Nubilo-sereno-pallidum,	
24	14. 1	14	W.	Eadem constitutio,	
25	14. 1	14. 2	W.	Sereno-nubilo-ventosum, frigidum,	
26	14. 2	13	W. S. O.	Pallido-nubilum, modo ventosum, modo pluviosum,	
27	12	12. 2	W.	Pluvioso-nubilo-serenum, vento valide spirante & pluvia secuta,	
28	11. 2	11	SW.	Admodum ventosum, nubilo-sereno-pluviosum,	
29	12. 1	14	W.	Idem,	
30	15	15. 1	W.	Id. - - - - - p. m. calidius, vesperi frigidum,	

NB. Aqua in Vistula die 12. crescere incipiebat, sicque ad 15. & 16. usque continuabat,

Barometrum, | Ventis |
mane | vesperi

Constitutio tempestatis.

Julius.
1725.

15	15	W.	Sereno-nubilo-calidum, noctu pluviosum,
15	15	W.	Nubilo-sereno-pluviosum,
14.2	14	W.	Id. - - calido-sudum, p.m. imber,
14.1	14	W.	Id. - - calidum, exin pluviosum,
14	14	O.S.W.	Turbidum, p.m. pluviosum,
13	14	W.SO.S.	Pallido-sereno-calidum, sudum, sub vesperam nubilum,
14	14.2	S.O.N.	Nubilo-sudum, pluvioso-serenum,
15	15.1	W.	Pluvioso-ventoso-nubilum,
15.3	15.2	W.N.W.	Ventoso-frigido-nubilum, serenum deinde, postea pluviosum,
16.1	16.2	W.	Ventoso-sereno-nubilum, sudum, (osum),
16	15.2	W.N.	Continuat, - - pluviosum,
15.2	16	N.	Sereno-nubilum, ventis spirantibus & pluvia secuta,
15.3	15.3	N.	Nubilo-ventoso-serenum,
15.3	15.1	N.	Sereno-calido-nubilum,
15	15.2	N.	Idem fere, - - p.m. pluviosum,
16.1	18	N.	Sereno-nubilum,
17.2	17.2	O.	Idem,
17	16	O.S.N.	Sereno-pallido-aestuofum, noctu fulmina,
16.2	16.1	N.SO.	Turbido-calido-pluviosum,
16	13.2	SO.S.W.	Pallido-nubilo-pluviosum, tonitrus,
13.2	14	NO.O.	Ventoso-nubilo-pluviosum,
13.2	13.2	SSW.W.	Turbido-frigido-pluviosum, p.m. ventoso-nubilo-serenum,
13.2	14	O.W.	Frigido-sereno-ventosum, (aum),
15	14.2	W.	Sereno-nubilo-humidum, noctu pluviosum,
13.3	13	N.NW.	Nubilo-pluviosum, tonitrus, serenum,
13	13	S.SO.	Nubilo-ventoso-phiviosum,
13	13	SO.W.	Pluvioso-ventosum,
13.2	15	W.	Sereno-ventoso-nubilum, pluviosum,
15	15	W.	Caelum nubibus passim obductum, ventis simul spiranti-
15	15	W.	Sereno-nubilo-pluviosum, (bus),
15	15	W.	Nubilo-pluviosum.

Dies.	Barometrum, mane/vesperi	Venti.	Constitutio tempestatis.	Augustus. 1725.
-------	-----------------------------	--------	--------------------------	--------------------

1	15. 1	14. 2	W.	Pallido-frigido-pluviosum erat cælum, nubibus obductum,
2	14. 3	13. 2	W.	Idem - - calido-sereno-pluviosum,
3	10. 2	9	W. O.	Pluvioso-nubilo-caldum, humidum,
4	9	10. 2	O. N.	Idem - - pluviosum,
5	10	12	NNO.	Ventoso-frigido-pluviosum, nubilum,
6	12	14	N.	- - sereno-pluviosum,
7	13. 2	15	N.	Sereno-nubilum,
8	15	15	N.	Nubilo-ventoso-serenum,
9	16	16	N.	Sereno-nubilo-pluviosum,
10	15. 2	15	N. W.	Nubilo-serenum, frigido-ventosum,
11	14	13. 2	W.	Nubilo-pluviosum, ventoso-frigidum,
12	13. 2	14. 3	W.	Ventoso-nubilo-serenum, p. m. calidum,
13	14. 2	14	SSO.	Pluvioso-nubilum,
14	13	13	NO.	Sereno-nubilum, variis mutationibus stipatum,
15	13	13	N. W.	Idem - - frigido-pluvioso-serenum,
16	13	14. 1	N.	Idem - - p. m. pluvioso-ventoso-nubilum,
17	14	14	N. W.	Frigido-sereno-nubilum, pluviosum,
18	13. 2	13	SSO.	Continuat,
19	12. 3	13. 2	W.	Sereno-nubilo-ventosum,
20	13	12	O. SO.	Nubilo-frigido-ventosum,
21	12	12. 2	W. SW.	Sereno-nubilo-ventosum,
22	11. 2	11. 1	SW.	Calido-sereno-nubilum,
23	11. 1	12	N.	Nubilo-frigido-ventosum, pluviosum,
24	12	12	SW. W.	- - sereno-ventosum,
25	12	12. 3	W.	Nubilo-pluvioso-ventosum,
26	12. 1	13	W. N.	Nubilo-sereno-frigidum, pluviosum,
27	13	14	N.	Frigido-sereno-ventosum, pluviosum,
28	14. 2	14	N.	Sereno-nubilum,
29	14. 2	15	S. N.	Sereno-calido-nubilum,
30	15	15. 2	N. S.	Nubilo-aëtuosum,
31	15. 1	15	S.	Sereno-aëtuosum.

NB. Die 10. aqua in Visula crescere incipiebat & ad 20. usque continuabat, quo tempore decrecebat de die in diem.

Æstas sub continua fere pluvia & frigore hucusque vices autumnii administravit, ultimus autem Augusti dies calidissimus omnium hoc anno fuit.

Barometrum.	Venti.	Constitutio tempestatis.	September. 1725.
mane	vesperi		

14. 2	15	S. N.	Serenum, æstuosum admodum,
15. 2	15. 3	N.	Frigido- nubilo- serenum, sub vesperam pluviosum,
15. 3	15	O. SO.	Idem - - - ventosum,
14	15	SO.	Serenum, nubibus & ventis distinctum,
15	15	SO. SSO.	Idem absque ventis,
15	15	SO.	Idem fere,
14. 2	14. 3	O. NO.	Nubilo- frigidum, hœra X. pluvioso- ventosum,
15	15. 2	N.	Continuat, absque pluvia,
15	15	N.	Continuat,
14. 2	14	W.	Noctu ventosum, mane pluviosum ventis adauctis,
13. 3	14	W.	Idem,
14	14. 2	W.	Frigido- nubilum, sub vesperam pluviosum,
15	17	N.	Nubilo- frigido- serenum,
17. 1	16. 3	N.	Sereno- frigidum, p. m. nubilo- ventosum,
16. 1	16	W.	Idem - - - noctu pluviosum,
15. 1	15	SO.	Nubilo- frigido- pluviosum,
14. 3	15	SW.	Humido- serenum, mox nubilum,
15. 2	16. 2	NW. NO.	Nubilo- ventoso- pluviosum,
16	16	W. N.	Idem,
15. 2	15	W. N.	Procelloso- nubilum, secuta mox pluvia, mox serenitate,
15	15. 3	N.	Noctu & mane procellosum, subinde sereno- nubilo- frigidum,
15. 1	15	N.	Nubilo- frigido- ventosum, autumnò haud dissimile,
15. 2	16	O.	Nubilo- humido- frigidum, noctu pluviosum,
15. 3	16	O.	Idem fere absque pluvia,
16. 1	17	O. NO.	Idem noctu pluviosum,
17	17. 3	NO.	Pluvioso- frigido- nubilum,
18	18	NO.	Nebuloso- frigido- humidum,
17	16	NO.	Nubilo- humidum,
16	16	O.	Idem cum vento,
15	15	O.	Frigido- sereno- nubilum, p. m. mitius, noctu pluit.

B. Vistula a 10. ad 17. usque diem iterum crevit, quod post hominum memoriam hoc tempore vix contigit, causam pluviz continuæ & ventis Borealibus adscribendam esse putamus; quod & æstatis calorem impedit,

Dies.	Barometrum, mane veſperi	Venti.	Constitutio tempeſtatis.	
1	12.	10	O.	Sereno- pluvioſum,
2	9. 2	10. 3	O.	Nubilo- ſereno- calidum,
3	10. 2	12	SW.	Sereno- calido- nubilum, poſtea pluvioſum,
4	11. 2	11	SSO.	Ventoſo- calido- ſerenum,
5	10	14	W.	Serenum, pluvia & nubibus diſtinctum,
6	14	14	W.	Idem,
7	15	17. 1	W.	Ventoſo, nubilo - frigidum,
8	10. 3	14	SSO.	Mox ſereno- nubilum, mox pluvioſum,
9	14	13. 2	SSW.	Sereno- frigidum, nubibus obductum,
10	14. 1	16. 2	W.	calido- ventoſum,
11	18. 1	18	W.	Nubilo- ſerenum,
12	17. 2	17	S.	Sereno- nubilo- calidum,
13	16. 1	16. 2	NW.	Nubilo- pluvioſum, ſole apparente & ventis ſecutis, noctu procelloſum,
14	16	19	N.	Sereno- procelloſum, inſuper nubilum,
15	19	16. 3	W.	Turbido- frigidum, cum pauca ſerinitate,
16	16	12. 1	W.	Frigido- ventoſo- nubilum, noctu procelloſum,
17	12	12. 2	W. N.	Procella nocturna ad meridiem uſque continuabat, turbido- ſerenum, cum grandine & pluvia,
18	13	17	W.	Frigido- ventoſum, ſubinde ſereno- nubilum,
19	18	18. 3	NO.	Nubilo- frigido- humidum,
20	18. 2	18. 2	NO.	Idem - - - cum pruina & nebula,
21	16	16	SO.	Frigido- nebuſoſum, exinde nubilo- ſerenum,
22	17. 2	20	SO.	Frigido- ſerenum,
23	23. 2	23	N. W.	Frigidius, - -
24	23	22. 1	W.	Frigido- nubilo- ſerenum,
25	21	20. 1	O.	Sereno- frigidum,
26	19. 2	18. 2	O. SO.	Frigus cum pruina, ſereno- nubilum,
27	18	18	S.	Nubilum, paulo mitius, p. m. ſerenum,
28	17. 3	17. 2	S.	Mitius, ſerenum, autumno ſimile,
29	17	16	SO.	Sereno- calidum,
30	16	15. 2	SO.	Nubilo- ſereno- calidum,
31	15. 2	17	SO.	Nubilo- frigido- ſerenum, cum ventis conjunctum,

Barometrum. | Venti. |

Constitutio tempestatis.

November.

1725.

18	19	O.	Nebuloso-frigido-humidum, ventis in super spirantibus,
18. 2	19	O.	Idem,
18. 2	18	O.	Nubilo-procellosum,
18	18. 2	SO.	- - frigido-humidum, ventosum,
18. 2	18	SO.	Nubilo-nebulosum, pariter ventoso-pluviosum,
18	18	SO.	Nubilo-humido-pluviosum,
17. 2	18	O.	- - sudum, calidum,
18	18. 3	O.	- - nebulosum, turbido-pluviosum,
19. 2	20	SO.	- - frigido-pluviosum,
19. 3	18. 3	SSO.	Idem fere,
18	19	W.	Nubilo-sereno-ventosum,
19. 2	19	W.	Continuat,
19. 2	18	W.	Mane habuimus pruina cum frigore intenso, serenat,
18	18	S. W.	Turbido-ventosum, nubibus obductum,
18	18	W.	Idem - - frigidum,
18	17. 3	SW.	Mane sereno-frigidum, sub vespere nubilo-mitius,
18	18	SSW.	Nubilo-mitius, ventis simul spirantibus,
17. 2	17. 3	SSW.	Nubilo-frigido-turbidum,
17. 1	16	SSW.	Nubilo-calido-serenum,
15. 2	14. 2	SO.	Serenum, nubibus passim ac ventis apparentibus,
14. 2	16	SO.	Nubilo-humido-frigidum, p. m. ventoso-pluviosum,
16. 2	16. 1	SO.	Nebuloso-frigido-humidum, circa meridiem mite-sereno-
16. 1	16. 1	SO.	Sereno-frigidum, p. m. nubilum, (num,
17. 1	19	W.	Nubilo-calidum, denique pluviosum,
18	19. 1	W.	Pluvioso-calidum,
20	21	O.	Nubilo-calidum,
21	21	O.	Nubilo-frigido-humidum, ventis ac nubibus distinctum,
20. 2	18	O. S.	Frigido-nubilo-ventosum,
17. 2	18	SO.	Nubilo-ventosum,
15. 2	17	SO.	Frigido-ventoso-nubilum,

L

Dies	Barometrum.	mane	vesperi	Venti.	Constitutio tempestatis.
1	16. 2	16		W.	Sereno-ventoso- nubilum,
2	16	15. 1		W.	Nebuloso- calidum, sereno- nubilum,
3	14. 2	14		SW.	Sereno- nubilum,
4	14. 2	9		SO.	Turbido- frigido- humidum, ventis mixtum,
5	14. 2	7. 2		O.	Frigidum- ningit,
6	8	11. 1		W.	Mite, nubilo- serenum, dein humido- frigido- nivofum,
7	15	17		NNO.	Frigido- nubilum,
8	16. 3	13. 2		S.	Sereno- frigidus, nubilo- nivofum,
9	12	15. 2		S.	Frigido- turbido- nivofum,
10	16. 3	17		O.	Idem,
11	17	15		O.	Idem - - ventosum,
12	13	13. 2		SO.	Idem - - mitius, sub vesperam nubilum,
13	11. 1	13. 2		SW.	Nivoso- mite, nubilum,
14	14	13. 1		SW.	Nubilo- sereno- frigidum,
15	12. 2	11		SO.	Sereno- nubilum,
16	11	12		SO.	Nubilo- serenum,
17	11	10. 2		W.	- - nebulosum, sub vesperam nivofum,
18	8. 2	4		SSW.	Nivoso- frigido- ventosum, p. m. nubilum,
19	2	2. 2		S.	Nubilum, venti valide spirare continuant, serenescit, ningit, nixque cum pluvia liquefcit,
20	3. 3	6		W.	Frigido- nubilo- nivofum, sub vesperam pluvioso- procello-
21	10. 3	15. 2		W.	Procelloso- nubilum, sudum absque frigore, (sum,
22	12. 2	15. 2		S.	Sereno- nubilum, mitescere incipit,
23	15. 1	12. 3		SSO.	Idem,
24	12. 2	13. 2		W.	Idem, - - noctu frigidum,
25	15	17		W.	Nubilum,
26	19	20		W.	Nubilo- turbidum ad nivem liquefaciendam dispositum,
27	19	16. 1		S.	Idem,
28	15	14. 3		S.	Continuat,
29	14. 2	14		W.	Nubilo- nivofum,
30	16	20. 2		N.	Ventosum, mox sudum, mox nubilum,
31	22	22		W.	Frigus intensum cum maxima nebula per totum diem.

Die 5. primo, & fere per totum diem ningebat, 7mo ejusdem frigus ita intensum erat, ut ubi vis sicis pedibus incidere permitteret, homo Visula glacie fluebat.

Barometrum, | Venti. | Constitutio tempestatis.

Januarius,
1726.

20	16. 1	SSO.	Intense- frigidum, serenum,
14. 2	12	SSO.	Nivoso- mitius, noctu frigidum,
11. 2	13	SSO.	Frigido- nubilo- nivosum,
13. 2	13. 3	W.	Nubilo- nivoso- sudum,
13	14	SSO. O.	Mite- nivosum,
15	18	O.	Frigido- serenum, noctu frigidus,
18. 3	18. 2	O.	Frigus intensum, serenat,
17.	16	SSO.	Nivoso- frigido- nubilum, frigidus,
15. 2	14	SSO.	Continuat, - - - - - p. m. mitius,
11. 2	12	W.	Nubilo- ventosum, frigore imminuto,
12. 2	14	W.	Nubilo- frigido- serenum,
14	11	W.	Contin. - - - - - ventosum,
11	12. 2	N.	Frigido- serenum, noctu frigore aucto,
12. 2	13	N.	Idem,
14	15	O.	Nubilo- nivosum, absque solis aspectu,
17	20	SSO.	Sereno- frigidum, sub vespere mitius, noctu frigore
21	20. 1	O.	Frigido- nubilum, (aucto,
18	18	O.	Nubilo- nivosum cum sequente vento & frigore intenso,
20	21	N.	Nebula densa, frigido- ventoso- nivosum, radiis solis transparentibus,
15. 2	15	N.	Frigus intensum, nubilo- mitius, noctu pluviosum,
15	16. 3	N.	Nivoso- frigidum, p. m. serenum,
16	17	W.	Frigido- sereno- ventosum,
16. 1	17	W.	- - - - - nubilo- serenum, sudum,
17	17	W.	- - - - - nivosum, circa vespere mitescit,
17	17	O.	Frigus nix excepit,
17. 1	18	SW.	Frigido- nivosum,
19. 2	20. 3	S.	Nubilo- nivoso- frigidum,
21	17	O.	Nivoso- frigidum cum ventis leniter spirantibus,
17. 2	19. 2	O.	- - - - - nubilum,
19	19	O.	Idem,
17	18. 3	O.	Continuat, - - - - - sudum,

Die 7. tantum erat frigus, ut ea nocte Vistula glacie obduceretur & homines transire possent, quod per totum mensem continuavit.

Dies. | Barometrum, mane | vespere | Venti. | Constitutio tempestatis. | *Februarius.*
1726.

1	18. 2	18	O.	Nubilum cum frigore intenso, p. m. serenum,
2	18	17. 1	O.	Nubilo-nivoso-frigidum, p. m. serenum,
3	19	19. 2	O.	Idem,
4	22. 3	23	SO.	Mitius, nivoso-nubilum,
5	23	22	SO.	Frigidius, nivoso-serenum, a
6	20. 2	19. 1	W.	Frigido-serenum,
7	19	18. 2	S.	Idem, mitius, quam heri,
8	17. 2	16. 2	SSO.	Intense frigido-serenum, p. m. mitius,
9	16. 2	16	W.	Nubilo-nivolum, mitescit,
10	16	14. 3	SSO.	Sereno-frigido-ventosum,
11	14. 1	14. 1	SSO.	Frigido-nubilo-nivolum, circa meridiem serenat,
12	14. 2	15	SSO.	Frigido-sereno-nubilum,
13	15. 2	14. 2	SSO.	Mitius, nubilo-nivoso-ventosum,
14	14	15	SSO.	Frigido-nubilo-serenum, ventosum,
15	16. 2	18. 2	W.	Nubilo-frigidum,
16	18. 3	19	W.	Idem,
17	18. 3	19. 3	W.	Idem fere, ad nivis liquefactionem tendens,
18	19. 2	18	W.	Nubilo-nebulosum, p. m. serenum,
19	17	12	SW.	- - nivoso-frigidum,
20	12. 1	14	W.	Frigido-nubilo-serenum,
21	10. 2	10	SSO.	Continuat, - - ventosum, p. m. ningit,
22	10. 2	10	O.	Nubilo-turbido-ventosum,
23	10	10	SSO.	- - frigidum,
24	10. 2	11. 2	SSO.	- - nivoso-frigidum,
25	11. 2	11	O.	- - frigido-ventosum, p. m. sudum, sub vesperam nivoso-frigidum,
26	11. 1	13	N.	Admodum ventoso-nivolum, exin, frigido-nubilum,
27	15. 1	17. 1	N.	Nubilo-frigidum, nix rara,
28	16. 3	14	S.	- - - serenum, postea pluviosum.

Barometrum.	Venti.	Constitutio tempestatis.	Martius.
mane vesperi			1726.

10	9.	3	SSW.	Nubilo-nivoso-frigidum, nix cum vento & pluvie lique-
9.	3	11	SSW.	Eadem fere constitutio, (facta,
12		13.	2	S.
13		12		SO.
11.	2	10		O.
10		11.	1	NO.
14		17.	2	N.
19		20		N.
19		17.	2	N.
17.	2	18		O.
19.	21	21		N.
22.	1	20.	2	N.
19.	2	18.	2	N.
14.	2	14		N. W.
12.	2	12		N. W.
12.	2	15		N. W.
17		16		N. W.
16.	1	10		W.
6		14.	1	W.
14		17.	1	W.
19.	2	20.	1	W.
19.	2	18		W.
16.	2	12		W. N.
10		13		SW. N.
13.	3	16.	2	N.
16.	2	16		W.
16		16		W.
16		17		W. N.
18		16.	2	SW, N,
17.	18	20.	2	N.
20		20		W.

NB. Die 25. glacies Vistulae frangebatur, cum XI. Septimanes & unum stetitset diem.

Dies.	Barometrum, mane/vesperi	Venti.	Constitutio tempestatis.	Aprilis. 1726.
1	20	17. 2	W.	Nubilo- humido- nebulosum, nix cadit, quam excipit plu- via rara,
2	18	11. 2	W.	Nubilo- frigido-ventosum, cum pauca serenitate procel- Idem - - cum nive & grandine, (losum,
3	11	12. 2	W.	
4	13	15	NO.	Sereno- frigido- ventosum, nubilum,
5	16	17	NO.	Idem,
6	17	17	NO.	Idem, - - p.m. calor vernus,
7	17	17. 3	O.	Admodum serenum,
8	17. 3	17	O.	Sereno- turbido- ventosum, calidum,
9	18. 2	19. 2	O.	Ventoso- sereno- calidum,
10	20. 2	21. 2	O.	Turbido- serenum,
11	21. 2	22	O.	Sereno- sudum, calidum,
12	22	20. 1	O. SO.	Continuat,
13	20	19	SO.	Idem,
14	19	20	SO.	Nubilo- frigido- sudum, p.m. pluvisio- nubilum,
15	20. 1	22. 3	SO.	Sereno- nubilo- sudum,
16	21	21	SO.	- - calido- nubilum,
17	20	18. 2	O.NO.W.	Nubilo- frigido- pluvisium,
18	16. 2	15. 1	O.	Idem, - - p.m. procellosum, noctu sudum,
19	15. 2	15. 2	O.	Idem fere, - - interveniente simul nive,
20	18. 2	22	O.	Sereno- frigidum,
21	21. 2	20	W. NW.	Admodum ventoso- sereno- frigidum,
22	20	21	N.	Frigido- sereno- calidum,
23	21	19	S. SSO.	Idem,
24	18	16	SSO.	Sereno- calidum, p. m. nubilo- calidum,
25	15. 2	15. 1	W.	Nubilo- ventoso- calidum, sub vesperam frigido- pluvisium,
26	15	16. 1	W.	Sereno- nubilo- frigidum, p.m. pluvisium,
27	18	20	N.	Nubilo- sereno- calidum,
28	20	20	W.	Sereno- frigido- calidum,
29	19. 2	18	SSW.	Continuat,
30	19	18	NO.	Continuat, - - calidius, tonitrua primo sunt audita, cum procella de nocte,

NB. Dies 6. April. calidus & 30, xstuosus erat, quo primum tonitrua audiebantur, pluvia non secuta.

Barometrum, | Venti, | Constitutio tempestatis. | *Majus.*
 mane|vesperi | 1726.

19	19	W.	Procelloso- nubilo-pluviosum cum aliquali serenitate,
18	18	W.	Noctu pluviosum, mane nubilo-ventoso- frigidum, noctu ventis adauctis,
17. 2	19	W.	Frigido-ventoso- nubilum, circa meridiem pluvioso- fere-
20	21. 2	SO.	Idem, (num,
22. 2	22	SSO.	Continuat,
21. 3	20	SO.	Idem - - sub vesperam intense frigidum,
19. 2	18	SO.	Serenum vernale, noctu fulgura apparuere,
17. 2	17. 1	O.	Idem - - calidius,
17. 1	17	SO.	Serenum,
17. 2	17	SO.	Idem, æstatis ad instar, parum ventosum,
17	18	N.	Ventoso- sereno- calidum, aubilum,
18	19	N.	Admodum ventoso- nubilo- serenum,
18. 2	22	O.N.	Nubilo- ventoso- calidum,
22	22	W.	Sereno- nubilo- ficcum,
22	22	W.O.	- - calido- nubilum,
21	22. 2	O. W.	Sereno- calido- sudum,
21	19	O. W.	Idem,
19	17	O.	Calidius, sereno- nubilum cum tonitru & pluvia,
16. 2	15. 2	O.	Continuat,
15. 2	17	O.	Idem,
17	19	O.	Sereno calido-ventosum, nubibus passim obvelatum,
19. 1	20	O.	Idem,
20	21	O.	Calido- sereno- ficcum,
21	20	ONO.	Ventoso- sereno- calidius,
19	19	ONO.	Nubilo- pluvioso- serenum, calidum,
19	19	NO.	- - calidum,
20	20	NO.	Serenum, ventis valide spirantibus, sub vesperam sudum,
21	22	NO.	Sereno- calido- ventosum,
21. 3	22	NNO.	- - ficcum, postmodum nubilo- ventosum,
21. 2	19	N.	Pallido- serenum cum siccitate magna & ventis conjun-
19	20	O.	Idem fere continuat, (stum,

JB. Ut hyems modo præterlapsa continuo frigore; ita 30. dies Aprilis, totusq; Majus æstu absq; omni pluv. continuavit, quod post hominum memoriam non factum; tonitrus aliquoties sunt audita, verum absque pluvia. Et quamvis die 18. - 20. aliquot guttæ deciderint, raræ tamen fuere.

Dies.	Barometrum.		Venti.	Constitutio tempestatis.	Junius. 1726.
	mane	vesperi			
1	21	21	O.	Sereno-arido-ventosum, interdum nubilo-æstuosum,	
2	20.2	20	O.	Calido-serenum, modo nubilum, modo-ventoso-æstuosum,	
3	20	19	SO. O.	Calidius, arido-serenum cum ventis & tonitru,	
4	18.2	18	O.	Sereno-ficcum, p. m. nubilo-pluviosum,	
5	17.2	18	SO.	- - æstuosum, p. m. tonitrua & pluvia,	
6	18.1	19	SSO.		
7	19.1	19.2	SO.	Æstuoso-ventoso-ficcum, æstus magis intensus,	
8	19.2	19	SO.	Æstus intensus,	
9	19.2	19	SSO.	Sereno-æstuosum,	
10	19	19	O.	Idem - - ventoso-nubilum,	
11	18.2	18.2	O.	Cont. - - pluviosum,	
12	18.2	18.1	O.	Sereno-nubilo-ventosum, pluvioso-frigidum,	
13	18	17	NO.	Continuat - - æstuoso-ficcum,	
14	16.2	14.3	NO.	Contin. - - pluviosum,	
15	15	14	O.	Idem - - æstuosum,	
16	13.3	13.3	O.	Idem, - - calidum cum tonitru & pluvia,	
17	13.2	14	O.	Idem,	
18	14.1	16	N.	Continuat, ventis auctis,	
19	17.2	19	N. NO.	Nubilo-ventoso-frigidum, sub vesperam sereno-sudum,	
20	19.2	20	NO.	Mane sereno-nubilum, postea æstuoso-ventosum,	
21	20.2	21	N.	Sereno-æstuoso-nubilum, ventosum,	
22	20.2	21	N.	Æstuoso-nubilum, parum ventosum,	
23	21	20	O.	Æstus intensus per totum diem,	
24	19	16	N. W. W. N.	Idem p. m. ventus,	
25	15.3	16	N. N. W. N.	Sereno-nubilo-æstuosum, ventosum,	
26	15.3	16.2	W. O. W. O.	Nubilo-frigido-serenum, ventis maxime spirantibus cum	
27	16.2	17	W. N. W.	Continuat,	(pluvia rara,
28	15	16	W. N.	Idem,	
29	15.3	16.2	W. N.	Continuat fere,	
30	16.2	17	NW.	Idem,	

NB. Die 5. Junii pauca per 4. horas cadebat pluvia, sed ne pulvis quidem exinde com-
pesceretur, unde maxima siccitas.

Dies.

Barometrum,
nane vesperi

Venti.

Constitutio tempestatis.

Julius.
1726.

17	14. 2	SO.	Nubilo-ventoso-ferenum cum tonitru & pluvia,
14. 2	13. 2	SO.	Eadem dispositio,
13. 2	14	W.	Contin. - - æstuosum,
14. 2	16	S. SO.	Calido-fereno-nubilum, æstuosum cum tonitribus acutis
15. 3	16	S. SW.	Æstuoso-nubilo-ferenum, pluviosum, (& pluvia,
15. 3	15	S.	Æstuoso-ferenum,
15	16	S.	Sereno-æstuoso-nubilum, cum fulmine, tonitru & pluvia,
16. 3	18	N.	Nubilo-calido-ventosum,
19	19	N.	Sereno-ventoso-æstuosum, noctu obnubilatum,
18. 1	16. 2	O. SW.	- - æstuosum,
16. 2	18	SW. O.	Contin.
17. 2	19	SO.	- - - - -nubilum,
18. 2	17	SO.	Contin. - - ab hora p. m. secunda ad septimam usque maxima tempestas,
17	17	NO.	Frigido-fereno-nubilum,
17	18	N.	Contin. - - - - -calidum,
18	18. 2	O.	Contin.
18. 2	19	O.	Idem,
19	18	O.	Sereno-calido-fudum, æstuosum,
17. 2	18	O.	Ventoso-nubilo-ferenum, calidum, tonitrua subinde au-
18	18	O. N.	Nubilo-fereno-æstuosum, (dita absq; pluvia,
18	18	NO.	Calido-nubilo-ferenum, pluviosum,
17. 2	18. 2	W. N.	Continuat, ventis ex N. valide spirantibus,
18. 2	18. 3	SW.	Ventoso-fereno-nubilum, æstuosum,
18. 1	19	SO. N. W.	Calido-ferenum cum vento septentrionali, tonitru & pluvia in sequentibus,
19	20	NO.	Pluvioso-nubilo-ferenum, p. m. calido-pluviosum,
19. 1	19	O.	Nubilo-fereno-æstuosum admodum,
18	16. 2	O.	Continuat, - - - - - media nocte fulgura lucidissi- ma simulque fulmina absque pluvia,
17	17. 3	S.	Frigido-nubilo-calidum,
17. 1	16	W.	Sereno-nubilo-fudum,
15	15	N.	Ventoso-nubilo-ferenum,
14	13. 2	W. S.	Eadem dispositio.

NB. Die 13. prima, sed ingens admodum sub tempestate maxima cadebat pluvia, que ab hora Ilda ad vesperam usque continuabat. Postea sæpius pluire incipiebat, at terra ita humectata nunquam fuit, ut fructus & olera crescere potuerint.

M

Barometrum, | Venti. | Constitutio tempestatis.

Augustus.
1726.

Die	Barometrum, mane	vesperi	Venti.	Constitutio tempestatis.
1	15	16	W.	Sereno. nubilo- ventosum,
2	15. 3	17	W.	Idem, - - vento admodum ex W. spirante, frigidum,
3	17	18	W.	Idem fere,
4	17. 3	17	O.	Contin. - - noctu pluviosum,
5	16	17	W.	Admodum ventoso- nubilo. serenum,
6	16	16. 2	W.	Continuat,
7	17	17	W.	Nubilo- sereno- frigidum,
8	17. 1	17	W.	Eadem constitutio,
9	17. 1	17	W.	Ventoso- nubilo- serenum, p. m. pluviosum,
10	17. 1	17	W.	Nubilo- sereno- calidum,
11	16	15	W.	- - pluviosum, sub vesperam ventosum,
12	14. 2	13. 2	W.SW.	Continuat, p. m. ætuosum,
13	13. 2	14. 3	SW.	Nubilo- sereno- humidum,
14	14. 2	15. 2	W.	- - frigido- sudum,
15	16	16. 2	W.	- - sereno- calidum,
16	16	16. 2	W.	Frigido- nubilum, p. m. pluviosum,
17	16. 2	17	NO.	Nubilo- serenum, p. m. ab hora 3. ad noctem usque pluvioso- sudum,
18	17	17	O.	Nubilo- humidum, circa meridiem serenum, subinde pluvia cum fulgure & tonitru,
19	16. 3	16. 2	O.	Frigido- nubilo- sudum,
20	16	16. 1	O.	Nebuloso- pluvioso- frigidum, serenescere cœpit,
21	16. 1	17	NO. W.	Nubilo- sereno- sudum,
22	16	14. 2	W. O. W.	Sereno- calido- ventosum,
23	14	12. 3	SSO.	Frigido- nubilo- serenum, p. m. pluviosum,
24	12. 2	16	W. NNW.	Admodum ventoso- nubilo- serenum, deniq; pluviosum,
25	17	18	N.	Sereno- frigidum, ventis fortiter spirantibus, noctu sudum,
26	17. 1	18. 1	W.	- - nubilo- ventosum, calidum,
27	18	18	N.	Idem - - non obnubilatum,
28	18	18. 3	W.	Sereno- nubilo- calidum, insuper ventosum,
29	17. 2	16	SO. O.	Continuat,
30	16	17	O.	Nubilo- frigidum, ab hora 9. ad vesperam usq; procellosum,
31	17. 2	18	N.	Ventoso- nubilo- serenum, p. m. pluviosum.

Barometrum, mane, vesperi	Venti.	Constitutio tempestatis.	September. 1726.
------------------------------	--------	--------------------------	---------------------

17. 3	18	SO.	Frigido- sereno- pluviosum,
18. 1	18	SO.	Sereno- calido- ventosum, noctu procellosum,
17	16	W.	Ventoso- sereno- nubilum,
16. 2	17	S. SO.	Continuat,
13. 2	17	S. SW.	Ventoso- nubilo- frigidum, p. m. procelloso- pluviosum,
10.	11	S.	Pluvioso- procelloso- frigidum,
12	13	S.	Noctu admodum ventosum, mane nubilo- frigido- humi- dum, sub vesperam pluviosum,
12. 1	14. 3	N.	Ventoso- nubilo- serenum, p. m. pluvioso- serenum,
15. 2	18	N.	Sereno- ventoso- frigidum,
19	20	O. SW.	Admodum frigido- serenum,
20	18	SW. O.	Frigido- sereno- ventosum,
17. 2	17. 1	SO.	Nubilo- sudum, pluviosum,
17. 2	18	SO.	- - humido- calidum, postea serenum, aucto caloris
17. 2	17. 3	NO.	Calido- serenum, p. m. aestuosum, (gradu,
17. 2	17	N.	Continuat,
16	15	O.	Sereno- aestuosum, diebus canicularibus simile,
13. 2	12. 2	O.	- - calidum, p. m. aestuosum, sequente pluvia,
11	11	O.	- - nubilum, p. m. pluvioso- procellosum,
11	13	O.	Nubilum, ad pluviam dispositum, calido- pluviosum, no-
14	15	O. N.	Sereno- nubilo- pluviosum, (ctu serenescit,
17. 1	18	NO.	Idem - - calidum,
18	17	W. N.	Sereno- calido- nubilum,
17. 2	18	SW.	Nubilo- humido- calidum, serenum,
18	17	SO. N. W.	Calido- serenum, noctu admodum ventosum,
16. 2	16. 2	NO.	Sereno- ventoso- nubilum, p. m. pluvioso- procellosum,
17	18. 2	O.	Idem - - calidum,
19	18	O.	- - calido- sudum,
17. 2	17	S.	Ventoso- sereno- calidum,
16. 3	15	W.	Sereno- calido- sudum,
14. 1	19	N.	Nubilo- calidum, admodum ventosum.

D. die
Barometrum, mane vesperi
Venti.
Constitutio tempestatis.
October.
1726.

1	17	17	W. S.	Nubilo- calidum, ventis ex W. valide spirantibus,
2	17.	12	W. S.	- - sereno sudum, sub vesperam pluvioso procellosum,
3	13	15	W.	Procella ex W., nubilo-fereno-ventosum, calidum,
4	15	15. 2	W.	Continuat,
5	14	13	W.	Nubilo- pluvioso- ventosum,
6	11. 3	12	W.	Ventoso- nubilo- serenum,
7	9. 1	11	SW.	Idem fere,
8	13	11	s.w. Orcan.	Admodum ventoso- nubilum, p. m. procelloso- pluviosum,
9	13	16. 2	W.	Nubilo- frigido-ventosum, p. m. sudum & serenum,
10	17	17	W.	Ventoso- nubilo- serenum, noctu pluviosum,
11	16. 2	16. 3	W.	Pluvioso- ventoso- frigidum, p. m. serenum,
12	16. 2	19	W N.	Contin. fere,
13	19. 2	20	N W.	Sereno- ventoso- nubilum, humidum,
14	20. 1	19. 2	S.	- - frigido- calidum,
15	18	16	SSW.	Idem, (& vento,
16	16. 2	15	W.	Nebuloso- ventoso- serenum, mox grandine insequente,
17	13. 2	15	W.	Frigido- ventoso- nubilum, p. m. pluviosum,
18	16. 2	16. 1	W.	Nubilo- sereno- ventosum, pluvioso- procellosum,
19	16. 1	17. 1	NO. NNW	Nubiloso-
20	18	17	N. NNW.	Idem frigidum,
21	14. 2	16	NNO. W.	Pluvioso- frigido- serenum,
22	16	15	W.	Valde nebuloso- humidum, quod exceperit pluvia rara,
23	14	12. 1	W.	Nubilo- ventoso- serenum, pluviosum,
24	11. 3	14	N.	Frigido- humido- serenum, p. m. varie mutatum,
25	15	17. 3	N.	- - - p. m. nix cadit cum pluvia rara,
26	17. 2	16	W.	Hac nocte congeluit prima vice, sereno- turbido, pluviosum,
27	16. 2	18	W.	Nubilo- frigido- humidum, radiis solis intermixtis,
28	17	16	sW.	Pruinoso- serenum, imminente frigoris gradu,
29	16	16	W.	Nubilo- ventoso- humidum, exim frigido- pluviosum,
30	16	16	sW.	Sereno- nubilo- ventosum, vesperi leviter pluit,
31	15	15	WSW.	Frigido- ventoso- nubilum, vesperi pluvia rara,

NB. Ventus a 27. Sept. ad 20. Octobr. quotidie ex *W.* & *NW.* valide spirabat, die 2. 3. 4. cum procella pluvia insequabatur. Inter 25. & 26. hujus noctu primum frigus incidebat, quod vesperi pluvia comitabatur.

Barometrum. | Ventii. | Constitutio tempestatis. | November.
 mane | vesperi | 1726.

4. 3	14	W. WSW.	Nubilo- sereno- frigidum, pluviosum,
11	11	W SW.	- - humido- calidum, p. m. ventoso- serenum,
11. 3	13	N. NW. W.	Frigido- humido- serenum, p. m. ventoso- pluviosum,
14	17	W. NW.	Nubilo- frigido- humidum, absque pluvia,
18	20	W. W. NO.	- - - - cum pluvia,
21	21. 1	W. W. O.	Continuat,
21	21	W W. O.	Turbidum, mite,
20	19. 2	N. W.	Nubilo- frigido- humidum,
18	16	W. WSW.	Idem fere,
14. 2	12. 2	N. W. SSW.	Nubilo- calido- serenum,
12	14	N. W. S. SW.	Sereno- nubilo- ventosum,
14. 2	13	W. W. SSW.	Turbido- serenum,
15	15	SSO. W.	Nebula densa, nubilo- sudum,
15	16	SSO. N. O.	Nubilo- ventosum,
16. 3	16	SW. N.	Nubilo- frigido- humidum, sub vesperam nivo- procel-
16. 3	15. 3	W. O. N.	Procelloso- nubilo- serenum, noctu frigidum, (losum,
15	15	W. W.	Sereno- nubilo- ventosum, frigidum,
15	16	W. N. SSO.	Nubilo- ventoso- frigidum, cecidit nix, quæ statim lique-
16	17	N. NW. O.	- - serenum, per noctem pluviosum, (facta,
17	17. 2	W. NNO.	Nubilo- nivofum,
17	17	O. O.	- - - - frigidum,
17	19	O. SO. O.	Idem - - nive liquecente & pluvia rara secuta,
20. 2	22	S. SSW. O.	Idem,
23. 2	23	SW. O.	Nubilo- frigido- humidum, serenum,
23. 2	23. 2	W. O.	Continuat,
23. 2	23. 2	W. NO. SO.	Continuat,
22. 3	21. 3	W SO.	Turbido- nebulosum,
20	19	W. SO.	- - frigidum, p. m. pluviosum, noctu nivofum,
19	19	S. N.	Nubilo- frigido- humidum,
17	12. 2	W. W.	Nebuloso- serenum, sub vesperam ventoso- nivofum.

Dies.	Barometrum, mane vesp̄ri	Venti.	Constitutio tempestatis.	October. 1726.
1	17	17	W. S.	Nubilo- calidum, ventis ex W. valide spirantibus,
2	17. 2	12	W. S.	- - sereno sudum, sub vesperam pluvioso procellosum,
3	13	15	W.	Procella ex W., nubilo- sereno- ventosum, calidum,
4	15	15. 2	W.	Continuat,
5	14	13	W.	Nubilo- pluvioso- ventosum,
6	11. 3	12	W.	Ventoso- nubilo- serenum,
7	9. 1	11	SW.	Idem fere,
8	13	11	s.w. Orcau.	Admodum ventoso- nubilum, p. in procelloso- pluviosum,
9	13	16. 2	W.	Nubilo- frigido- ventosum, p. in. sudum & serenum,
10	17	17	W.	Ventoso- nubilo- serenum, noctu pluviosum,
11	16. 2	16. 3	W.	Pluvioso- ventoso- frigidum, p. m. serenum,
12	16. 2	19	W N.	Contn. fere,
13	19. 2	20	N W.	Sereno- ventoso- nubilum, humidum,
14	20. 1	19. 2	S.	- - frigido- calidum,
15	18	16	SSW.	Idem, (& vento,
16	16. 2	15	W.	Nebuloso- ventoso- serenum, mox grandine insequente,
17	13. 2	15	W.	Frigido- ventoso- nubilum, p. m. pluviosum,
18	16. 2	16. 1	W.	Nubilo- sereno- ventosum, pluvioso- procellosum,
19	16. 1	17. 1	NO. NNW	Nebuloso-
20	18	17	N. NNW.	Idem - - frigidum,
21	14. 2	16	NNO. W.	Pluvioso- frigido- serenum,
22	16	15	W.	Valde nebuloso- humidum, quod excepit pluvia rara,
23	14	12. 1	W.	Nubilo- ventoso- serenum, pluviosum,
24	11. 3	14	N.	Frigido- humido- serenum, p. m. variè mutatum,
25	15	17. 3	N.	- - p. m. nix cadit cum pluvia rara,
26	17. 2	16	W.	Hac nocte congeluit prima vice, sereno- turbido, plu- viosum,
27	16. 2	18	W.	Nubilo- frigido- humidum, radiis solis intermixtis,
28	17	16	S. W.	Pruinoso- serenum, imminuto frigoris gradu,
29	16	16	W.	Nubilo- ventoso- humidum, exin frigido- pluviosum,
30	16	16	S. W.	Sereno- nubilo- ventosum, vesperi leviter pluit,
31	15	15	WSW.	Frigido- ventoso- nubilum, vesperi pluvia rara,

NB. Ventus a 27. Sept. ad 20. Octobr. quotidie ex W. & NW. valide spirabat, die 2. 3. 4. cum procella pluvia insequabatur. Inter 25. & 26. hujus noctu prium frigus incidebat, quod vesperi pluvia comitabatur.

Barometrum.
nane vesperi

Venti.

Constitutio tempestatis.

November.

1726.

14. 3	14	W. WSW.	Nubilo- sereno- frigidum, pluviosum,
11	11	W SW.	- - humido- calidum, p. m. ventoso- serenum,
11. 3	13	N. NW. W.	Frigido- humido- serenum, p. m. ventoso- pluviosum,
14	17	W. NW.	Nubilo- frigido- humidum, absque pluvia,
18.	20	W. W. NO.	- - - - - cum pluvia,
21	21. 1	W. W. O.	Continuat,
21	21	W W. O.	Turbidum, mite,
20	19. 2	N. W.	Nubilo- frigido- humidum,
18	16	W. WSW.	Idem fere,
14. 2	12. 2	N. W. SSW.	Nubilo- calido- serenum,
12	14	N. W. S. SW.	Sereno- nubilo- ventosum,
14. 2	13	W. W. SSW.	Turbido- serenum,
15	15	SSO. W.	Nebula densa, nubilo- sudum,
15	16	SSO. N. O.	Nubilo- ventosum,
16. 3	16	SW. N.	Nubilo- frigido- humidum, sub vesperam nivo- procel-
16. 3	15. 3	W. O. N.	Procelloso- nubilo- serenum, noctu frigidum, (losum,
15	15	W. W.	Sereno- nubilo- ventosum, frigidum,
15	16	W. N. SSO.	Nubilo- ventoso- frigidum, cecidit nix, quæ statim lique-
16	17	N. NW. O.	- - serenum, per noctem pluviosum, (facta,
17	17. 2	W. NNO.	Nubilo- nivofum,
17	17	O. O.	- - - - - frigidum,
17	19	O. SO. O.	Idem - - nive liquecente & pluvia rara secuta,
20. 2	22	S. SSW. O.	Idem,
23. 2	23	SW. O.	Nubilo- frigido- humidum, serenum,
23. 2	23. 2	W. O.	Continuat,
23. 2	23. 2	W. NO. SO.	Continuat,
22. 3	21. 3	W SO.	Turbido- nebulosum,
20	19	W. SO.	- - frigidum, p. m. pluviosum, noctu nivofum,
19	19	S. N.	Nubilo- frigido- humidum,
17	12. 2	W. W.	Nebuloso- serenum, sub vesperam ventoso- nivofum.

Dies.	Barometrum, mane vesperi	Venti.	Constitutio tempeſtatis.	December. 1726.
1	12. 2	12. 2	W.	Admodum ventoso- nubilo- nivofum,
2	12. 2	11. 2	W.	Frigido- fereno- ventofum, p. m. nubilo- nivofum,
3	11	13	N. NW.	- - nivofum, (cella,
4	16. 1	18	W.	Frigus intenfum cum nubibus, nive & noctu cum pro-
5	17	17. 2	W.	Frigus & procella continuant cum serenitate,
6	17	17. 2	SW.	Frigido- ferenum, circa meridiem mitescit,
7	18	20	W.	Mitescit insigniter, nubilum, nix liquefit,
8	22	23. 2	N.	Continuat cum nebulis secuta,
9	23. 2	22. 2	W.	Humido- nubilo- ventofum,
10	21	19	NW.	Nebuloso- nivofum,
11	18	16. 3	N. W.	Nebuloso- frigido- ventofum,
12	16	15. 3	W.	Idem fere - - p. m. fudum,
13	15	14	SSO.	Nubilum cum liquefactione nivis, noctu frigidum,
14	13. 3	14	SSO.	Sereno- frigido- nubilum,
15	13. 3	14	SW.	Nubilo- nebulofum, mitescit,
16	14	12	W. O.	- - nivoso- mite,
17	11. 2	11	W.	- - nebuloso- humidum, ventis intermixtum,
18	9. 2	8	W. N.	Pluviofo- ventofum, sub vespertinam procellofo- frigidum,
19	12	15	N. NW.	Procellofo- nubilo- nivofum, frigidum,
20	15	16	W.	Nubilo- fereno- frigidum,
21	14	11. 2	O.	Frigido- nubilum, vesperti mitius,
22	11	10. 1	O. SO.	Idem - - - humido- nivofum,
23	11	11. 1	S. SSW.	Idem - - - ferenum, mite nivofum,
24	11	11. 2	SW.	Nubilo- nivoso- procellofo- minuto frigore,
25	12. 1	16	W.	Sereno- procellofo- intente frigidum,
26	19	22	W. N.	Admodum frigido- ventoso- nubilum, ferenum,
27	23	17	W.	Continuat, - - vesperti procellofo- nivofum,
28	14. 3	14. 2	W.	Contin.
29	15	18. 2	S.	Nubilo- mite, frigidum,
30	21. 1	22	W.	Nubilo- frigido- ferenum,
31	20. 2	17. 2	W.	Idem - - ventofum cum nive liqueſcente & ventis adauctis,

NB, Die 2da hujus Viſtula glaciem vehere incipiebat, firmabatur inter 5. & 6, noctu
ita, ut fequenti die hominibus liber jam. eſſet tranſitus.

Barometrum.) Venti.
mane|vesperi|

Constitutio tempestatis.

Januarius.

1727.

15.	3	16	W. O.	Sereno-ventosum, cum nive liquecente,
18.	2	18	O.	Ventoso- nubilo-humidum, nix liquefacta,
16		12	S.	Nubilo- frigido- ventosum, noctu ventis auctis,
8	9.	1	S. W.	- - procellosum, nix liquecere continuat,
10		9	S. W.	- - humido- serenum, sub vesperam ningit, nebula
12		14	W.	- - nivoso- frigidum, (exinde densa,
15		18	W.	Continuat,
18		17	SW.	Contin. circa meridiem serenum,
15.	2	14.	1 SW.	Idem - - ventosum,
14		12	SSW.	Frigido-ventoso. serenum, nubibus passim obductum,
13		14.	2 S.	- - sereno- nubilum,
14		14	SSO.	- - ventoso- - -
14		14	SSO. W.	Nubilo- mite,
16		16.	2 W.	Contin. cum frigore,
15.	2	16	W.	Frigidius nubilum,
6		16	W.	Continuat,
6		15.	2 W. SSO.	Idem - - p.m. mitescit,
5		15	SSO.	Continuat. - - sub vesperam humidum,
5		15.	2 SSO.	Nubilo- frigido- humidum,
5.	2	15.	2 SSO.	- - ventoso- serenum,
5.	2	16.	2 SSO.	Frigido- nubilo- serenum,
7.	3	18	SSO. W.	Idem fere,
8		18	W.	Nebula continus,
8		18.	3 W.	Nebuloso- nubilo- mite,
8.	2	18	S. W.	Ventoso- nubilum, p. m. nivosum,
8		18	W. SSO.	Nubilo- humido- serenum,
7		16.	2 SSO.	Frigido- sereno- nubilum,
6		16	SSO.	Idem,
6		16	SSO.	Nubilo- sereno- frigidum, p. m. mitius, circa vesperam
6		15	SSO.	- - ventosum, (ventosum,
4.	3	14	SO.	- - frigidum,

Dies	Barometrum. mane	Barometrum. vesperi	Venti.	Constitutio tempestatis.
1	14. 1	16. 2	SSO. O.	Frigido- mite- serenum, nix liquefit,
2	18	18	O.	Procelloso- frigido- nubilum,
3	18	17	O.	Admodum frigido- procellosum, p.m. serenum,
4	15. 3	14. 1	O.	Nubilo- nivoso- ventosum, p.m. mitius, nubilo- sudum,
5	14	14	O.	Frigido- nubilo- nebulosum, sub vesperam nivofum,
6	13. 2	15. 1	N.	Nivoso- procellosum,
7	16	17	W.	Idem, vesperi frigido- sudum,
8	16. 2	16	W.	Nubilum, ad nivem dispositum, frigido- serenum,
9	15	14. 2	O.	Nubilo- sereno- frigidus, circa vesperam mite,
10	14	14	W.	Nubilum, ad nivem dispositum, frigido- humidum, de- nique nix liquefit,
11	14. 2	14. 2	W.	Humido- nubilo- serenum, nive liquefcente,
12	15. 1	16	W.	Idem, - - cum frigore,
13	16	17	NO.	Frigido- nubilum,
14	18	20. 1	NO.	Idem - - sudum,
15	20. 2	20. 2	SO.	Idem,
16	19	18. 2	SO.	Nubilo- frigidum,
17	18	17. 2	SSO.	- - mitius, noctu pluviosum,
18	17. 2	17. 2	SSO.	- - pluvioso- nebulosum,
19	17	16	SSO.	Sereno- nubilo- humidum, vesperi ventosum,
20	16	17. 2	SSO.	Contin. cum frigore,
21	18	19	SO.	Nubilo- frigido- humidum, secuta nivis liquefactione,
22	19	18	SO.	- - humidum cum nebula densa,
23	17	10	O.	Contin. - - frigidum, nive liquefcente, noctu nix fit,
24	14. 3	14	O.	Nivem excepit pluvia rara,
25	14	14	SO.	Humido- nubilo- nivofum,
26	14	14	SO.	Nubilo- serenum p.m. calidum,
27	14. 2	16	SO.	Frigido- nubilo- serenum,
28	17	17. 1	W.	Nubilo- humido- serenum,

NB. Menses Decembr. 1726. Januar. Februar. frigore satis tolerabili continuaverunt; glacies in Vistula 25. Febr, fracta abiit, cum XI. septimanas & aliquot dies stetisset.

Barometrum, | Venti. | Constitutio tempestatis. | *Martius,*
mane/vesperi | | | 1727.

16. 2	16. 2	S.	Nubilo- humido- serenum,
15	14. 2	O.	Frigido- sereno- nubilum,
14	14. 13	O.	Maue nebulosum, frigido- sereno- nubilum,
13. 2	14	W.	Frigido- sereno- calidum,
14. 2	14. 1	SW.	Nubilo- sereno- calidum, veris ad instar,
14	13. 2	SO. W. N.	Continuat, - - apparebat iris, exinde pluvia,
16	20	N.	Frigido- ventoso- nubilum, tempus hyemi non absimile,
21	21. 2	N.	Admodum frigido- serenum,
20. 1	16	S. W.	Cont. - - ventoso- nubilum,
15. 3	11	W.	Nubilo- pluvioso- procellosum,
10	9. 2	W. NW.	Procelloso- frigido- humidum, cum serenitate & grandine,
11. 1	16	N.	nivosum,
15. 2	11. 2	S. W. W.	Nubilo- procellosum,
11. 1	10. 3	W.	Sereno- frigido- nivofum, quod sequitur procella & pluvia,
10. 3	12	N. W.	Idem - - procellosum,
12	13	NW. N W.	Continuat,
10. 3	13. 1	N. WNW.	Nivofum- frigidum, mitius,
14. 2	15	sw. wnw.	Sereno- frigidum, interdum nivis flocculis distractum,
16	18	W.	Frigido- sereno- nivofum,
19	21	W. SW.	Idem,
20	16. 1	SW. O.	Nivofum- sereno- nubilum, nivem excipit liquefactio, hanc autem frigus cum nive subsequente,
16	20	O.	Varia tempestas, modo nubes, modo nix & pluvia.
23	23. 2	O.	Frigido- serenum, noctu nubilum,
23. 2	23. 1	SO.	Sereno- frigidum,
23. 1	23	SO. O.	Frigido- nubilo- serenum, p. m. calidius,
21	21	O.	Contin. - - nebulosum,
21. 1	21	O W.	Frigido- serenum, circa meridiem mitius,
19. 3	15	SW.	- - - ventoso- calidum, sub vesperam pluviosum,
15	15	N. O.	- - - modo nivofum, modo sereno- frigidum,
12	9. 2	SO.	- - - ventoso- serenum, nubibus & nive alteratum,
9	11	O.	Frigido- nivofum ut in hyeme, p m, noctu frigidum.

§. Dies 4. 5. & 6. calidi atque grati instar veris erant; 7. 8. 9. contra frigidissimi, 10. noctu procella cum frigore & grandine oriebatur. 18. dies maxime frigidus exi-
stebat & Visflula de novo cum glacie fluebat. Sic frigus à 7. ad ultimum usque
continuo durabat.

Dies.	Barometrum, mane vesperi		Venti.	Constitutio tempestatis.	Aprilis. 1727.
1	12	14	N.	Frigido-nubilum, sub vesperam nivofum,	
2	14. 1	14. 2	O.	Frigido-sereno-nubilum,	
3	14	14	N.	Idem - - procellofum,	
4	14	15	W. N.	Continuat, p. m. mitescit,	
5	15	14. 2	W. SSO.	Idem, - - calidum,	
6	14	13. 2	SO.	Frigido-nubilo-pluviofum,	
7	13. 2	14	S.	Serenum caelum, calor vernus,	
8	13. 1	12	S.	Idem fere,	
9	12. 1	13. 2	W. NO.	Nubilo-calido-humidum, sudum,	
10	14. 2	16	NO. N.	Idem - - cum serenitate,	
11	15	15	SO.	Nubilo-humido-pluviofum,	
12	15. 2	15. 1	SO.	- - pluviofo-serenum, calidum,	
13	15	15	OSO.	- - calido-sudum,	
14	14. 3	14	OSO. S.	Eadem fere constitutio, pluviofum,	
15	14	13. 2	N.	Nubilo-pluviofum,	
16	15	16	W.	Ventoso-frigido-serenum,	
17	15. 3	16	W. N.	- - p. m. pluviofum,	
18	18. 1	20	N.	Nubilo-frigido-ventofum, cum nivis flocculis alteratum,	
19	20. 1	19	O. N.	Satis frigido-sereno-ventofum,	
20	17	16	N.	Nubilo-ventoso-nivofum,	
21	16	16	N. NW.	Ningit, nixque liquefcit,	
22	15. 2	15. 2	N.	Nivofo-ventoso-frigidum, postea pluviofum,	
23	15. 2	16	N.	Frigido-humido-nubilum,	
24	16	16. 3	N. NO. W.	- - - cum serenitate & calore,	
25	16. 2	16	NO.	Mane sereno-sudum, subinde nubilo-frigido-pluviofum, - - - ventis insuper spirantibus,	
26	16	16	N. NW.	Nubilo-frigidum, sub vesperam serenum,	
27	16. 2	18	SO.	- - - post meridiem pluviofum,	
28	17	16. 2	S. W. N.	Sereno-frigidum, noctu pluviofum,	
29	17. 2	19	W. N. W.	- - - circa meridiem pluviofo-ventofum, p. m. ca-	
30	19	18. 2		Continuat, - - calidum.	(lidum,

NB. 5. mifcere, 19. autem die frigus redire incipiebat. 20. tantum nivis cadebat, ut trahis vehi licuerit, frigus ad ultimum April. continuabat, quo tempore caelum calidius fiebat.

Barometrum.		Venti.	Constitutio tempestatis.	Majus.
mane				1727.
vesperi				
18	18	SSO.	Sereno- calidum,	
18	18. 2	SSO.	Cont. - - instar æstatis, parum ventosum,	
18. 2	18. 3	SSO. W.	Sereno- calidius,	
18. 3	19	O.	Idem - - admodum ventosum,	
19. 2	18. 2	O.	Calido- sereno- ventosum,	
18	17. 1	O. SSO. O	Continuat, - - Hora prima tonitrua primo audita, eum	
16	17	O.	Sereno- vaporoso- calidum,	(pluvia conjuncta,
17. 1	20	O.	- - calido- siccum,	
21	21	SSO.	Serenum, sub vesperam nubilo- frigidum,	
19	18. 3	W.	Nubilo- calido- serenum, sub vesperam pluviosum,	
18. 1	19	O.	Pluvioso: nubilo- frigidum,	
18. 2	18. 1	O. S. O.	Sereno- nubilum, hora 2da tonitru cum pluvia, vento &	
20. 2	20. 1	O.	- - frigido- calidum,	(grandine,
19. 2	19	S. W. NO. O	- - nubilo- pluviosum,	
19	19	O.	Frigido- serenum,	
18	16. 3	W. O.	Sereno- nubilo- calidum,	
16	16	W. S. SSO.	Idem,	
15. 2	15	S. SO.	Sereno- æstusum,	
15	15. 2	SO. W. N.	Nubilo- serenum, p. m. tonitru & pluvia,	
15. 2	20. 2	O. SO.	Idem - - p. m. pluviosum,	
15. 3	16	O.	Calido- nubilo- serenum,	
16	16	SSO. W. SSO.	- - subinde oritur tempestas cum tonitru &	
16	17	S. W. N. O.	Continuatio,	(pluvia,
18	18	O.	Serenum,	
17. 3	18. 2	O. NO.	- - frigidum,	
18	19	O.	Idem,	
18	18. 3	O. NO.	Sereno- nubilo- siccum,	
19	19	NO.	Frigido- sereno- ventosum, p. m. nubilo- serenum,	
18	18	NO.	Sereno- calidum,	
17. 3	18	ONO.	- - nubilum, noctu frigidum,	
17. 2	17	O.	- - = ventosum, siccum.	

NB. A primo ad 6. hujus calorem habebamus, quo die XII. & $\frac{1}{2}$ hor. prima tonitrua audiebantur, æstus & siccitas continuabat, donec XI. cum vento ex O. & XXII. à 2da ad 4. horam, pluvia, quæ terram recreabat, caderet.

Dies. Barometrum. Venti. Constitutio tempestatis.

Junius.
1727.

1	17	17	O.	Sereno- nubo- sudum,
2	16.2	16	O.	dem,
3	16	17	O. W. SW.	Continuat, - - sub vesperam pluviosum,
4	17.2	17	SSO. S.	Idem - - siccum,
5	17.2	17.2	S.	Æstuoso-sereno- nubilum,
6	17	18	W. SW. N.	Cont. cum ventis,
7	17.2	17	O. NO. W.	Nubilo- sereno- pluviosum, sequente tonitru,
8	17	18	N.	Frigido- nubo- ventosum,
9	17.2	16.2	W.	- - sereno- nubilum,
10	15.2	14	S. W.	Nubilo- sereno- pluviosum,
11	14	13	W. O. W.	- - calido- serenum, noctu pluviosum,
12	14	16	N. O.	Procelloso- nubo- serenum,
13	17	19	O.	Sereno- nubo- frigidum, ventosum,
14	19	18.2	O.	Idem fere,
15	17.3	17.2	O.	Mane nubo- pluviosum, exia æstuosum,
16	17	17	SO. N.	Sereno- æstuoso- pluviosum cum tonitru,
17	17.2	18.3	O. W. N.	Idem, - - sudum, hinc inde nubilum,
18	18.2	19	O. SO.	Æstuosum admodum, p. m. tonitru, pluvia,
19	18.2	18.3	O. OSO.	Sereno- æstuosum,
20	18.1	17	O. SSO.	- - nubilum,
21	16.2	16.2	SO.	- - æstuosum, tonitru absque pluvia,
22	16	15.1	O. NO.	Continuat, cum pluvia,
23	15.2	17	NO. NNO.	Ventoso- sereno- nubilum, frigidum,
24	16.3	15	NNO.	Sereno- frigido- ventosum,
25	14	15	NNO.	Idem - - nubilum,
26	16	16	NNO.	Frigido- ventoso- nubilum,
27	16	16	NNO. W. N.	Nubilo- sereno- pluviosum, vento adaucto,
28	15.2	16.2	N. W. O.	Continuat,
29	17.1	18	O. NNO.	Frigido- calido- nubilum,
30	17.1	17	N. NO. O.	Nubilum.

NB. à XXII. Maji ad XI. Jun. cœlum non erat pluviosum, sed postea sufficienter,

Barometrum/ Ventis. Constitutio tempestatis. Julius.
mane, vesperi 1727.

17	18	NO. O.	Sereno- nubilum,
18	19	O.	Calido- nubilo- serenum,
18. 2	17. 2	O.	Nubilo- serenum, ventoso- pluviosum,
17	15. 2	O. SO. S. O.	- - frigidum, p. m. hora 2da tonitrua enormia sunt audita cum grandine & pluvia secuta,
15.	16	SSO. W. N.	Sereno- nubilo- pluviosum,
16.	16	NW. W.	Continuat, - - -
14	13. 2	SO. W.	Idem, - - ventosum,
13	13. 3	NO.	Eadem dispositio - - calidum,
13. 2	14. 1	NO. W.	Serenum,
14	14	N. W.	Pluvioso- ventoso- nubilum,
14	14. 2	W. N.	Idem - - frigidum,
14. 1	15	NNO.	Sereno- nubilo- pluviosum,
15. 1	15. 2	NNO.	Nubilo- calidum, noctu frigidum,
15. 2	17	NNO.	Sereno- nubilo- frigidum,
17	18	N. W.	Idem fere,
18	18	NO.	Serenum,
19. 3	18. 2	NNO.	- - nubilo- frigidum,
18. 1	18	N.	Continuat - - pluviosum,
18	18	N.	- - calidum,
17. 2	18	N. W.	Idem,
18	17. 2	NO.	Mane pluviosum, circa meridiem sereno- solum,
17. 2	17	NNO.	sereno- nubilo- calidum,
16. 2	17	N.	- - -
16. 3	16	N.	Idem,
15	14. 2	N. W.	Nubilo- frigido- serenum,
14	14. 2	W. O. N.	Contin., - - 2 $\frac{1}{2}$ hora tonitrua audita, & grando & pluvia secuta,
14. 2	16	NO.	Nubilo- pluvioso- serenum,
16	15. 3	N.	Idem,
15. 2	16	NO. N.	Sereno- nubilo- ventosum,
16	14. 2	O.	- - calidum- nubilum,
14	16	O.	Nubilo- serenum cum tonitru & pluvia.

NB. Die 4. p. m. maxima tempestas cum pluvia per duas horas durans, oriebatur.

Dies | Barometrum, mane | vespere | Venti. | Constitutio tempestatis.

Augustus.
1727.

1	16. 2	16. °2	O.	Frigido- nubilo- serenum,
2	16. 2	16. 2	O.	Idem - - p. m. calidum,
3	16	17	W.	Idem - - pluvia rara,
4	16. 3	16	W.NW.	Nubilo- frigidum,
5	17	18	SO.	Sereno- nubilo- calidum,
6	18	18	O.	Nubilo- calido- ventosum, pluviosum,
7	17. 2	17	SO.	- - frigido- pluviosum, p. m. serenum,
8	17	17	O. W.	Continuat. lere,
9	17	18	W. O.	Nubilo- sereno- calidum,
10	17. 3	18	O.	Idem,
11	18	18	O.	Sereno- nubilum cum pluvia secuta,
12	18	18. 2	O.	Idem,
13	18	18. 2	O.	Idem- ad pluviam dispositum,
14	18. 3	19	O. W.	Contin.
15	18. 2	18	W.	Nubilo- frigido- pluviosum, sub vesperam calidum,
16	18	18	N.W.	Sereno- nubilo- æstuosum,
17	18	18	W. O.	Eadem constitutio,
18	18	18	SO.	Continuat,
19	19. 2	21	O.	Continuat,
20	20. 2	20	O.	Continuat,
21	20	19	SW.	Nubilo- sereno- æstuosum,
22	18. 3	19. 1	O.	Idem,
23	19. 1	20	NO.	Sereno- frigido- ventosum, p. m. calidum,
24	19. 3	19	O.	Idem, absque ventis,
25	18. 3	18	O.	Sereno- nubilo- frigidum, à meridie calidum,
26	18	18. 2	NO.	- - frigido- ventosum,
27	20. 2	20. 2	W.	- - pluviosum,
28	20. 2	21	NNO.	Nubilo- frigido- sudum, p. m. calidum,
29	20. 2	19. 2	NO.	- - sereno- calidum,
30	19. 2	21	NNO.	- - p. m. calidius,
31	20	19	NNO.	Sereno- calidum.

NB. Hoc mense nulla, quæ hancum penetrasset, cecidit pluvia.

Barometrum/ Venti.		Constitutio tempestatis.	September.
mane/vesperi			1727.
19. 2	20	O.	Sereno- nubilo- calidum, - p. m. ventoso- pluviosum,
18. 1	19. 1	SO. O.	- - calido- pluviosum,
17. 2	16	O.	Pluvia noctu, nubilo- calido- serenum,
20. 1	19. 2	W.	Idem absque pluvia,
18	18	O.	Sereno- nubilo- nebulosum, calidum,
17. 2	16. 1	O.	Nebula densa, sereno- æstuosum,
16. 1	15. 3	O.	Sereno- calidum,
14. 2	15	SO.	- - æstuoso- nubilum,
19	20. 1	S.	- - turbido- pluviosum,
18. 2	19	SW.	Calor æstivus, serenum,
7. 2	18. 1	SO.	Continuat,
6	16	O.	Idem,
6. 3	15. 2	O.	Frigido- calido- serenum, p. m. æstuosum,
5. 1	16. 3	W.	- - nubilo- serenum,
4. 2	13. 1	SO.	Nubilo- sereno- calidum,
0. 2	11	SO.	Frigido- nubilo- pluviosum,
1. 1	12. 2	NO.	Sereno- nubilo- calidum,
0. 2	9. 3	NO.	Continuat,
1. 1	10. 2	OSO.	Nubilo- pluvioso- serenum,
2. 2	11. 3	O.	Nebuloso- sereno- nubilum, calidum,
5. 1	16. 2	C.	Frigido- serenum,
5. 2	17. 3	O. N.	Sereno- nubilo- pluviosum, p. m. calidum,
3. 1	15. 2	NNO. N.	Idem fere absque pluvia,
3. 2	12. 1	SO.	- - æstuosum,
1. 1	13. 2	O.	- - calido- ventosum,
0	19. 1	O.	Idem,
7. 2	18. 2	S.	Sereno- turbido- pluviosum,
7. 1	20. 1	O.	- - nubilo- calidum,
3. 3	19. 1	SO.	Nubilo- frigido- serenum,
2	15	SO.	Nebuloso- nubilo- calidum, noctu pluviosum,
	15. 1		

Hic mensis serenus & magis æstuosus erat, quam Julius & Augustus, ficus tamen quod bonam vindemiam promittebat; Frumenta pariter ac fructus hortenses bono venibant pretio.

Dies.	Barometrum. mane	Barometrum. vesperi	Venti.	Constitutio tempestatis.	October. 1727.
1	18	18	SO.	Nubilo- calido- ferenum, ventis parum spirantibus,	
2	19. 2	19	W.	Nubilo- ventosum, à meridie calor æstivus, sudum,	
3	18. 1	18	W.	- - fereno- calidum, exià ventoso- frigidum,	
4	17. 2	17.	W.	Idem fere,	
5	16	17. 2	N. NNO.	Continuat,	
6	18. 1	18. 2	N.	Sereno- nubilo- frigidum,	
7	19	19. 3	SSO.	Frigido- ferenum, noctu nubilum,	
8	20	21. 2	SO.	Sereno- frigidum, p. m. nubilo- mite,	
9	21. 2	20. 3	W.	Mite, nubilo- pluviosum, p. m. calido- procelloso- pluvio-	
10	19	19. 1	W.	Calido- nubilo- nebulosum cum serenitate,	(sum,
11	17	17	W.	Nubilo- fereno- calidum,	
12	16. 2	16. 1	SW.	Continuat,	
13	16. 1	15. 2	S. W.	Idem,	
14	17. 2	17	W.	Nubilo- pluviosum,	
15	18	18. 1	WSW. SO.	- - humido- ferenum,	
16	16	14. 2	SO.	Sereno- nubilo- calidum, noctu pluviosum,	
17	14. 2	13. 1	W.	Pluvioso- nubilo- calidum,	
18	12. 1	12. 2	W. N. O.	Sereno- ventoso- nubilum,	
19	10. 2	9. 1	NW.	Idem,	
20	9. 1	8. 2	W.	Idem, autumnus ad instar,	
21	16. 2	17. 2	WSW.	Sereno- calidum,	
22	18. 1	19. 1	W.	Admodum ventoso- nubilo- frigidum, pluviosum,	
23	12. 2	6. 3	S. W.	Nubilo- nebuloso- ventosum, serenat,	
24	10. 1	14. 1	W.	Sereno- nubilo- sudum,	
25	18. 2	11. 2	NO.	Nubilo- humido- frigidum,	
26	12. 1	12	S. SSO.	Sereno- frigido- nubilum,	
27	13. 2	12. 2	SSO.	Nubilo- frigido- humidum, p. m. ad, mediam usque no-	
				ctem pluviosum,	
28	12. 1	11. 1	SSO. S.	- - calido- humidum, ab hora XI. pluviosum in	
				noctem usque,	
29	10. 2	9. 2	S.	- - nebulosum, subinde pluvioso- calidum,	
30	11. 3	10. 1	W. N. W.	- - pluviosum,	
31	9. 1	9	S.	Nubilo- humido- frigidum.	

NB. Die 6. & 7. noctu frigescere incipiebat.

Barometrum, mane/vesperi	Venti.	Constitutio tempestatis.	November. 1727.
-----------------------------	--------	--------------------------	--------------------

19	19	S. W.	Calido-humido-serenum,
18.2	18. 1	SW.	Nubilo-frigidum, sole interdum disparente,
17. 1	17	NO.	Sereno-nubilum,
16. 2	16	W.	Pruina, frigido-nubilo-humidum, noctu pluviosum,
15. 2	15	SW.	- - cum frigore aucto & serenitate,
13	13. 1	SW.	Nubiloso-pluvioso-ventosum, denique serenum,
12. 2	14	SO.	Frigido-humido-ventosum, noctu pluviosum,
14. 1	15	SW.	- - pluviosum,
13. 2	12. 1	NW.	- - p. m. serenescere cœpit,
12. 2	11. 3	NW.	Frigido-sereno-turbidum,
19	19. 2	NNW.	Idem,
20. 1	21. 1	NNW.	Sereno-frigidum,
15	15. 2	SSO.	Frigido-nubilo-nivosum, sub vesperam pluviosum,
14. 1	13. 2	SSO.	- - humidum,
12. 2	12. 1	SSO.	- - serenum, noctu nivosum,
9	9. 1	S.	Continuat,
8. 2	8. 2	N.	Frigido-humido-mite, circa vesperam serenum, noctu fri-
0. 1	11	SO.	Frigus continuat cum nebula densa, (gus intensum,
1	11. 2	O. W.	Nubilo-nebulosum, p. m. humido-pluviosum,
0. 2	11. 1	W.	Sereno-frigido-humidum, p. m. grando, pluvia, procella,
8. 1	7. 2	W.	Ventoso-sereno-nubilum,
9. 2	8. 1	W.	Turbidum cum frigore imminuto,
5	16. 2	SO.	Frigido-serenum,
7. 1	18	SO.	Continuat, cum nubibus,
3. 2	19	OSO.	- - nebulosum, sub vesperam mite,
7. 1	19. 2	SO.	- - p. m. nubilum,
3	18. 1	SO.	Frigido-nubilo-ventosum,
5. 1	17. 2	W.	Idem absque ventis,
1. 1	8. 1	W.	Nebuloso-turbido-frigidum, p. m. hora V. pluviosum,
1	10. 1	W.	Nubilo-frigido-humidum.

13. primum nungebat, p. m. nix liquecebat. Vistula 26. hujus glacie fluere incipiebat.

Dies	Barometrum,		Venti.	Constitutio tempestatis.	December 1727.
	mane	vesperi			
1	15. 1	15	NW /	Turbido-mite- humidum, obnubilatum,	
2	15. 3	14	W.	Idem fere, ventosum,	
3	16. 1	16	SO.	Frigido-humido-serenum, nubibus obductum,	
4	17	17. 1	SW.	Intense frigido-nubilum, p. m. mitius, serenum,	
5	18. 2	18. 1	SW.	Frigido-sereno-nubilum, mitescit, noctu pluit,	
6	14	14	W.	- - - - - nubilo. leviter pluviosum, ventis simul flantibus,	
7	13	13. 2	W.	Idem,	
8	10	10. 1	W.	Nebula densa, pluvioso-nubilum,	
9	9. 1	9. 2	W.	Continuat,	
10	11. 1	11	W.	Idem,	
11	9	9. 1	W.	Continuat fere,	
12	8. 2	8	W.	Idem,	
13	7	7. 2	S.	Turbido-nubuloso-pruinofum,	
14	9. 2	10. 1	S.	Idem - - - - - circa meridiem serenum,	
15	12	13. 2	S.	Idem - - - - - serenat,	
16	13	14. 1	S.	Sereno-nubilo-pluviosum,	
17	15. 2	15. 2	SSO.	Nubilo-nubuloso-frigidum,	
18	14. 1	14. 3	SSO. W. N. W.	- - - - - calidum,	
19	12	12. 1	W. O.	Frigido-nubilo-ventosum,	
20	15	14	O.	Frigidum cum vento ex O. valide spirante,	
21	9. 1	9. 2	SO.	- - - - - nubilo-mite, noctu nubilo-pluviosum,	
22	9. 2	9	SSO.	Nubilo-serenum,	
23	11	11. 2	SSO.	Calido-nubilo-ventosum, circa noctem pluviosum,	
24	12	12. 1	SSO.	Sereno-nubilum,	
25	13	13. 2	SSO.	Calido-nubilo-serenum, noctu pluviosum,	
26	11	11. 2	SSO.	Nubilo-calidum,	
27	10. 1	9. 3	SSO.	- - - - - humido-ventosum, noctu ningit,	
28	9. 2	8. 1	SSW.	Nivem tenuem liquefactio ejusdem & procella excepit,	
29	8	8. 2	W. SSO.	Nubilo-procellosum, nive liquefcente,	
30	10. 1	9	SSO.	Procelloso-frigido-humidum, p. m. calido-sudum,	
31	11	11. 2	SSO.	Calido-nubilo-sudum, p. m. frigidum,	

Barometrum.		Venti.	Constitutio tempestatis.	Januarius.
mane/vesperi				1728.
18.2	19	SSO.	Mane procellosum erat, postea nubilo-frigido-serenum,	
19.3	20.1	SSO.	Serenum,	
10.2	20.3	SSO.	Sereno-frigidum,	
19.2	18	SSO.	Idem,	
7.3	17.3	SSO.	Contin. - - p.m. nubilum,	
7.1	16.1	SSO.	Nubilo-ventoso-frigidum,	
5.3	14	SSO.	Frigore aucto, sereno-nubilum,	
3	12	SSO.	Continuat fere,	
0.3	11.1	SSO.	Idem,	
0.2	10	W.	Nubilum, frigore imminuto, p.m. procelloso-nivofum,	
0	9.3	NO.	Continuat,	
8	10.2	SO.	Mane ningit, ventis valide spirantibus, noctu frigidum	
2.2	13.3	SSO. NO.	Frigido-nubilum,	(erat,
3	13	N.	Sereno-frigido-nubilum, p.m. mitius,	
4	14	O.	Admodum frigido-nubilo-procellosum	
4.3	15.2	O.	- - - ventosum, p.m. mite cum nive tenui,	
5.3	14	SO.	Nivofa-frigido-nubilum cum vento,	
3	11.3	SO.	Frigido-nubilo-mite, cum ventis & nive,	
1	10	SSW.	Mane nix tenuis, deinde nubilo-frigido-humidum, sub-	
			secuta pluvia,	
	12	W.SO.	Nubilo-humidum, cum liquefactione nivis, ventis insu-	
			per spirantibus per diem, noctu sudum,	
3	12	SO.	Nubilo-serenum, frigore parum imminuto,	
1	12	SSW.	Continuat, - - noctu nix liquefcere incipit,	
1	11.3	SSO.	Nubilo-humido-nebulosum, pluviosum,	
3	12.2	SSO.	Mane pluviosum, exinde mox nivofum, mox pluviosum,	
	13	SO.	Nubilo-serenum, nive liquefcente,	
2	14	O.	- - humido-serenum, calidum,	
3	13.2	SSO.	Continuat fere,	
1	13	SO.	Nubilo-sereno-calidum, noctu frigidum,	
1	12.1	SO.	Turbido-nebuloso-calidum,	
	12.2	SO.O.	Nebuloso-frigido-humidum, noctu nivofum,	
	14.3	W.SO.	Nubilo-nivofum, p.m. pluviosum.	

16. noctu Vistula glacie ita obducta fuit, ut homines die sequenti transirent, die 23. supra Skarisow fracta, dieque 27. versus vespersam omnis glacies abiit.

Dies	Barometrum.		Venti.	Constitutio tempestatis.	Februarius. 1728.
	mane	vesperi			
1	14	13	O.	Frigido-nubuloso-ventosum,	
2	12. 2	12	O.	Frigidus, nivofo-ventosum,	
3	10. 2	10	O.	Frigido-nubilum, cum grandine & pluvia,	
4	10. 1	12	W.	- - - serenum, noctu nubilo-ventosum,	
5	12. 3	14	W. SW.	Frigido-nivofo-nubilum, a meridie serenum,	
6	14. 2	16. 3	WSW.	Nubilo-frigidum, sole interdum apparente, mite,	
7	18. 3	21. 1	WSW.	Sereno-frigidum,	
8	20	23. 2	N. NO.	Admodum frigido-nubilo-fudum,	
9	23. 3	24	N. NO.	Continuat, fere cum serenitate,	
10	24	24	O.	Frigido-nubilum, noctu nivofum,	
11	24	22	O.	Idem - - - p. m. mitius,	
12	22	22	O.	Frigidus, ventoso-serenum,	
13	22	24. 2	O.	Idem absque ventis,	
14	24	23. 3	O.	Idem - - - nubibus obductum,	
15	23. 2	23. 1	O.	Continuat, cum nive,	
16	23	20. 1	NO.	Nubuloso-frigidum,	
17	20	19. 2	N.	Nubilo-frigido-ventosum,	
18	19	18	N.	Frigido-nubilo-nivofum, ventis ex W. valide spirantibus p. m. mitescit,	
19	16. 2	16	O. W.	Nubilo-nivofo-humidum, liquefcente nive,	
20	16	13	W.	Sereno-ventosum,	
21	16. 1	19	S.	Admodum frigido-nivofum, a meridie mitius,	
22	17	15. 3	SW.	Nubilo-humidum ad nivem liquefaciendam dispositum, p. m. ventoso-frigidum,	
23	15. 2	18. 2	NW.	Serenum, modo nubibus, modo nive distinctum,	
24	18. 2	15	S.	Nivofo-nubilum,	
25	11. 2	12	S. SO.	- - - serenum,	
26	12. 1	14	W.	Frigido-nubilo-mite, circa vesperam nivofum,	
27	14. 1	14. 3	W.	Nivofo-nubilo-serenum, noctu frigidum,	
28	14. 2	16	SO.	Nubuloso-frigido-serenum,	
29	16	16	SO.	Frigido-serenum, sub vesperam ventosum.	

Vistula hoc anno per XI. dies saltem glacie obducta fuit. Die 28. tantum habuimus frigus, ut hora 8. mane iterum steterit & 29. die victum & ligna transportare potuerint.

Barometrum. | Ventii. | Constitutio tempeſtatis. | *Martius.*
 mane | vesp̄ri | | 1728.

15	15	SO.	Sereno- frigido- ventosum,
14	15	SO.	Idem absque ventis cum nivis liquefactione & calore,
15	15. 1	SO.	Nubilo- sereno- sudum absque frigore, continuante nivis
16	17. 2	S. NO. O.	Continuat, absque serenitate, (liquefactione,
19. 1	19. 2	O.	Frigido- nubilo- humidum,
18	16	O.	- - - serenum, noctu ventosum,
15	16. 1	W.	Nebuloso- humido- nubilum, noctu frigidum,
18	18. 2	NO. SSO.	Nubilo- humido- calidum, noctu frigidum,
18. 2	17	SSO.	- - - sereno- calidum, frigore minuto,
17	17. 2		Media nocte pluviosum ad meridiem usque, calido- nu-
23. 1	22. 2	W. N.S.N.	Sereno- nivosum. (bilum,
19. 1	19. 1	NO.	
16. 2	17. 3	O.	
17	14	SO.	
13. 3	15. 3	SO.	
16. 2	17	SO.	
15	16	SO.	
16	12. 3	W.	
13	13	W.	
14. 3	17. 2	W.	
20. 2	20. 3	W. NW.	
19. 3	19. 3	NW.	
19. 3	13. 1	NW.	
18. 2	18. 3	W.	
19. 2	19. 1	W.	
18. 3	18. 2	SW.	
19	18. 3	W.	
17	17	S.	
16. 3	15. 2	SW.	
13. 2	13. 3	SW.	
12. 2	12. 2	W.	

Die 7. glacies Vistulæ post meridiem fracta, abiit.

Dies | Barometrum. | Venti. | Constitutio tempestatis.

Aprilis.
 1728.

Dies	Barometrum. mane	Barometrum. vesperi	Venti.	Constitutio tempestatis.
1	14. 3	14. 3		SW.
2	15	15. 2		NO.
3	16. 2	17		SO.
4	17	17. 2		SO.
5	17. 3	18		SO.
6	18. 3	18. 2		S.
7	17. 3	17. 1		SO.
8	17	17		SO.
9	16. 2	16. 3		SO.
10	16. 2	16. 3		S.
11	17. 1	18. 1		S.
12	17. 3	18. 2		S.
13	20	18. 2		W.
14	14	14. 3		W.
15	14	12. 1		NO.
16	10. 1	9. 1		S.
17	9. 1	14. 2		S.
18	14. 2	18		W.
19	18. 2	17. 2		SO.
20	16. 2	15		SO.
21	17. 1	16. 3		W.
22	18. 2	18. 1		W.
23	16. 1	15. 2		SO.
24	15	16		SO.
25	19. 3	20. 1		SW.
26	20	20		SO.
27	20	20		SSO.
28	20. 3	21. 1		SSO.
29	20	19. 3		SO.
30	18	18		SW.

Barometrum. | Venti. | Constitutio tempestatis.

Majus.
1728.

18. 2	16	SO.
16	16. 1	SO.
15. 3	15. 3	SO.
16. 3	18	S.
19. 1	19. 3	S.
20	19. 2	SSO.
18. 2	18. 1	SO.
17	16. 3	NO.
16. 1	16	NO.
16	16	NW.
16. 2	16	SSO.
15	15. 1	NO.
16	16	NW.
15. 1	15. 2	NO.
16. 1	16. 2	SSO.
17. 3	17. 2	S.
18	18	S.
19. 1	19. 3	S.
22. 2	22	SSO.
22. 3	22. 3	SW.
22	22	W.
21. 2	21. 2	W.
20	20	W.
18. 2	18. 2	NW.
17	17	NO.
18	18	SO.
18. 1	18. 1	SSO.
18. 2	18. 2	SW.
17. 1	17. 1	WNW.
17. 2	19	SO.
19. 3	20	SSO.

Dies. | Barometrum, mane | vesperi | Venti. | Constitutio tempestatis.

Junius.
1728.

Dies.	Barometrum, mane	vesperi	Venti.	Constitutio tempestatis.
1	20	19. 3	SO.	
2	19	19	SO.	
3	18. 3	18	S.	
4	16. 3	16. 3	SSO.	
5	18. 2	18. 3	SW.	
6	21	20. 3	NO.	
7	18. 3	18. 3	NO.	
8	17. 3	17	SSW.	
9	16	15. 2	SW.	
10	16. 3	18. 2	SSO.	
11	19. 2	20	NO.	
12	20	20	SSO.	
13	20	19. 2	O.	
14	20	19. 2	O.	
15	19	19. 3	O.	
16	19. 3	19	O.	
17	18	18. 3	SO.	
18	19	18. 2	SSO.	
19	17. 2	17. 2	SW.	
20	17. 2	17. 3	SSO.	
21	17	17	SW.	
22	18. 3	18. 2	W.	
23	18	17. 3	SO.	Frigido-nubilo. serenum, calidum,
24	16. 1	16. 1	SW.SSO.	Nubilo-zestuofum,
25	16. 2	17	SSO.	Nubilo-sereno-zestuofum, sub vesperam ventosum,
26	18. 3	19	NO.	Nubilo-ventosum,
27	20	20. 3	NO.	Idem cum serenitate,
28	22	21. 3	ONO.	Continuat fere,
29	20	19	NO.	Idem,
30	19	18	SSO.	Nubilo-ventoso-zestuolum.

Æstus hoc & præterito mense cum siccitate magna valde intensus fuit.

Barometrum.		Venti.	Constitutio tempestatis.		Julius.
mane/vesperi					1728.
1	18	17. 2	NO. W.	Sereno-zfluoso-ficcum,	(pauca,
2	17. 3	16. 3	NO. W.	nubilum cum fulgure, tonitru & pluvia	
3	17. 2	17	W.	Continuat, - - a meridie valde ventosum,	
4	17. 1	17	NO.	Nubilo-sereno-ventosum,	
5	17. 2	17. 2	NO.	Frigido-nubilo-serenum, ventosum,	
6	19	18. 2	NW.	Sereno-nubilo-ventosum,	
7	19. 2	19	N.	Continuat,	
8	19	18. 2	N.	Nubilo-serenum,	
9	18	17. 3	N.	Idem cum ventis,	
10	18. 3	19	N.	Idem,	
11	19. 1	19. 2	NNO.	Continuat,	
12	21	20. 3	NNO.	Sereno-sudum, nubibus passim obvelatum,	
13	20. 2	20	O.	Continuat,	
14	20. 3	20	N.O.	Sereno-calidum,	
15	20	19. 3	NO. O.	Nubilo-calidum,	
16	18. 1	18. 1	NO.	Nubilum, circa meridiem parum pluvioso-ventosum,	
17	18	19	NO.	Sereno-nubilo-calidum,	
18	17. 2	16. 3	SO.	Continuat,	
19	16. 1	19. 2	NO.	Idem cum ventis,	
20	15. 2	16. 1	NO.	Idem,	
21	19. 2	19. 1	SO.	Idem, - - - parumper pluit,	
22	18	18. 2	SW.	Continuat - - zfluosum,	
23	17. 1	17	NO. W.	Calido-nubilo-serenum,	
24	18. 2	18	W.	Nubilum, ad pluviam dispositum, sub vesperam pluviosum,	
25	19	19. 2	SW.	Nubilo-sereno-calidum,	
26	18. 1	18	SW.	- - - cum ventis,	
27	17. 2	17	SW.	Sereno-calidum, nubibus & ventis alteratum,	
28	16. 2	17	SSO.	Æstuoso-serenum,	
29	17	18. 1	NNO.	Nubilo-zfluosum, cum fulgure & tonitru,	
30	19	20. 2	W.	Nubilo-ventoso-serenum, cum pluvia,	
31	20	19	W.	Æstuoso-nubilum, cum vento & pauca pluvia,	

hoc mense ad 15. usque nulla, pauca postea cecidit pluvia, adeo, ut terra, hoc anno
 ne semel quidem penitus humectata, magnam senserit ariditatem.

Dies.	Barometrum. mane vesperi	Venti.	Constitutio tempestatis.	Augustus. 1728.
1	18. 2	19	O.	Sereno- æstuosum,
2	17. 2	18	SO.	Nubilo-ventoso- siccum,
3	17	17. I	SO.	Nubilo-fereno- æstuosum, parum ventosum,
4	17	18	W.	Continuat, absque æstu & ventis,
5	18. 2	17	O.	Sereno- æstuoso-ventosum,
6	18. 1	19	O.	Nubilo-ferenum,
7	19. 2	19	N.	- - - calido-ventosum,
8	20	20. I	NO.	Continuat, cum pluvia pauca,
9	21	23	SSW.	Sereno-ventoso- nubilum,
10	24. 3	23. 2	SW.	Sereno- sudum,
11	23	22. I	SSO.	Nubilo- calido- sudum, sub vesperam tonitrua & fulgura audiebantur, pluvia secuta,
12	23. 2	23	NNO.	Frigido- nubilum,
13	23. 2	24	NNO.	Nubilo- calido- serenum,
14	23. I	19. I	NNO.	Calido- serenum,
15	18	17	SO.	Sereno- æstuosum,
16	18	18	SO.	- - - calidum,
17	20	20. 2	NW.	Sereno- nubilo- calidum,
18	20	21	W.	Nubilo-ventosum, ad pluviam dispositum, serenum,
19	24	24. 2	W.	Sereno- nubilum cum pluvia rara,
20	23	22	NO.	Frigido- nubilo- serenum, parumper ventosum,
21	22	22. 2	N.	Continuat absque ventis,
22	20	19	NO.	Idem cum ventis,
23	19	19. I	NO.	Continuat, fere,
24	20	20	NO.	Idem,
25	19	19. I	NO.	Nubilo- sereno- calidum,
26	17	18	N.	Idem,
27	15	15. 2	SO.	Idem - - æstuosum,
28	14	14	SW.	Continuat,
29	17	18	NO.	Nubilo- sudum, calidum tamen, per totam noctem plu-
30	14	14	NNO.	Nubilo- pluviosum, (viosum,
31	17	18	NO.	Continuat.

Mensibus April. Maj. Jun. Julio & August. nec tantum pluviz cecidit, ut terra saltem inde fuerit humectata,

117

September.
1728.

Dies.	Barometrum, mane vesperi	Venti.	Constitutio tempestatis.
1	18	18. 1	W. Nubilo-pluviosum,
2	19	20	NW. Serentum cum pauca pluvia,
3	19	19. 2	SW. Nubilo-pluviofo-serentum,
4	20	20. 1	SW. Sereno-nubilo-caldum, parum pluviosum,
5	21	21	W. Continuat,
6	22	21	W. Nubilo-caldum,
7	21.2	21	NO. Idem cum serenitate & ventis,
8	21	21	NO. Idem fere cum dispositione ad pluviam,
9	20	21	W. Idem absque serenitate,
10	19	19. 2	W. Nubilo-sereno-caldum, cum ventis & pluvia,
11	18	17	N. Continuat, sed absque pluvia,
12	19	20	SSO. Idem fere,
13	18	19	O. Æstuoso-sereno-nubilum, per dimidiam noctem pluvio-
14	20	19. 1	W. Nubilo-caldo-pluviosum, (sum,
15	21	20	W. Idem,
16	19	18. 2	W. Frigido-nubilo-serentum,
17	17	17. 1	NO. Calido-nubilo-pluviosum,
18	18	18. 2	NO. Idem, fere,
19	18	17	NO. Nubilo-serentum, p. m. pluviosum,
20	16	15	W.NO. Nubilo-caldo-pluviosum,
21	14	13	W. Continuat,
22	14.2	15	SSO. Nebuloso-pluviosum,
23	16.1	16	SO. Sereno-nubilum,
24	14	15. 1	SW. - - - calidum,
25	16.2	17	W. Idem,
26	17	17. 2	W. Continuat,
27	18	19	SO. Idem,
28	20.2	20	NO. Continuat,
29	21	22	W. Nubilo-humido-pluviosum,
30	20	20	W.WNW. Nubilo-pluviofo-frigidum, cum ventis.

Barometrum. | Venti. |
 ☉ mane | ☉ vesperi

Constitutio tempestatis.

October.
 1728.

1	20	19	N.	Nubilo-frigido-ventosum, circa meridiem serenum,
2	21.1	22	N.	Continuat,
3	21	20	NO.	Sereno-nubilo-fudum, frigidum,
4	20	21	NO.	Calido-sereno-nubilum,
5	17.1	16	SSO.	Sereno-ventoso-frigidum, noctu nubilum,
6	15.2	16.2	SSW.	Nubilo-pluvisio-ventosum,
7	18	19	SSO.	Calido-sereno-nubilum,
8	18.1	18	O.	Nubilo-serenum,
9	18	17	SO.	Nubilum, ad pluuiam dispositum, cum frigore,
10	19.2	20	SSO.	Continuat fere,
11	20.1	21	SSO.	Nubilo-frigido-ventosum,
12	18	17.1	SO.	Idem cum pluuiis,
13	19	18	SO.	Nubilo-sereno-calidum,
14	19	17.1	SO.	Sereno-nubilum, vesperi & noctu pluuiosum,
15	16	16	SO.	Nebuloso-humido-frigidum,
16	16.2	17	SSO.	Nubilo-humido-fudum,
17	17.1	16	SSO.	Mate nebula densa, nubilo-humido-frigidum, noctu
18	15	15.2	SO.	Nubilum, ad pluuiam dispositum, (pluuiosum,
19	16	16.1	SO.	Serenum,
20	15	14	NO.	Pluuiosum,
21	19	20.1	S.	Sereno-fudum,
22	21	20	S.	Pruioso-serenum,
23	20.2	19	O.	Serenum,
24	20.1	21	SO.	Nubilo-serenum,
25	20	20	SO.	Sereno-calidum,
26	19.1	19	SO.	Idem,
27	20	21	NW.	Nubilo-pluuiosum, mitescit, pluit,
28	16	16.2	NO.	Pluuiosum fere per diem, nubilum,
29	18.1	17	O.	Nubilo-frigido-humidum,
30	17.2	17	O.	Nubilo-sereno-fudum,
31	20	19	ONO.	Nubilo-pluuiosum.

Barometrum, | Ventis. | Constitutio tempestatis.

November.
1728.

Die	Barometrum, mane	Barometrum, vesperi	Venti.	Constitutio tempestatis.
1	19. 2	19	O.	Nubilo- frigido, pluviosum,
2	18	18	O.	Sereno- frigidum,
3	16	16. 1	SO.	Frigido- sereno- nubilum, p. m. mite,
4	15	15	SO.	Idem,
5	17	17. 1	SO.	Admodum frigido- serenum,
6	17	19	SO.	Idem - - - obnubilatum,
7	20	19	SO.	Idem fere,
8	19. 1	19. 2	SO.	Nubilo- mite,
9	20	20. 1	SO.	Idem cum pluvia,
10	20	20. 1	W.	Frigido- humido- nubilum, serenum,
11	21	20. 1	SSO.	Idem,
12	21	20	SSO.	Sereno- nubilo- calidum, noctu pluviosum,
13	20. 1	21	WSW.	Idem,
14	20	20	SSO.	Procelloso- nubilum,
15	19	18	S.	Nubilo- sereno- calidum,
16	19. 2	19	SSO.	Sereno- frigidum,
17	19	18. 2	SSO.	- - - humidum,
18	18. 1	17. 2	ONO.	Nubilo- humido- serenum calidum,
19	17. 2	17. 1	SO.	Nubilo- sereno- nubilum,
20	17	16	W.	Nubilo- frigido- humidum, sole p. m. è nubibus passim
21	18. 1	18	W.	Nubilo- calidum, (erumpente,
22	18	17. 2	W.	Idem cum frigore nocturno,
23	16. 2	16. 3	W.	Sereno- nubilum, parumper frigidum,
24	15. 1	15. 2	W.	Frigido- humido- nubilum, p. m. nivofum,
25	20	20. 1	WNW.	Continuat,
26	21	20. 1	W.	Nubilo- sereno- frigidum,
27	21	20	W.	Mene frigus intensum, hyemis ad instar, nubilo- serenum,
28	20. 1	21	SO.	Idem, p. m. frigore imminuto,
29	20	20	SO.	Nubilo- frigido- serenum,
30	19	18	SO.	- - - à meridie ad vesperam usque nivofum.

Die 2. hujus, frigoris initium fuit; dies 5. frigidissimus.

Die 25. prima nix cecidit,

Dies	Barometrum, mane vesperi	Venti.	Constitutio tempestatis.	December, 1728.
1	16	13. 2	SO.	Admodum frigido, nubilo. ventosum,
2	12. 1	13. 2	SO.	Nubilo- ventoso- nivosum,
3	13. 3	14. 3	SO.	Idem,
4	15	15	SO.	Idem cum frigore,
5	15	13. 1	SO.	Frigido- nubilum,
6	12	9. 3	SO.	- - - pluviosum,
7	10	10	SO.	Idem - - - p. m. mitescit,
8	10. 1	10. 2	SO.	Frigido- nubilo- serenum,
9	12	14. 2	N.	Nebuloso- frigido- humidum,
10	16. 2	17	NW.	Nubilo- frigido- humidum,
11	19. 3	24. 3	NW.	- - - serenum,
12	25. 1	26	O.	Serenum, frigore aucto,
13	26. 2	24	O.	Continuat,
14	23. 1	22	SO.	Idem,
15	21	20. 1	SO.	Idem - - - p. m. mitius,
16	20. 1	20	SO.	Sereno- frigidum,
17	20	20. 2	SO.	Sereno- frigidus, sudum,
18	20. 2	19. 3		
	18	16. 1	SO.	Sereno- frigidum,
19	14. 2	13	SO.	- - - sub vesperam obnubilatum,
20	14. 1	14. 1	SO.	Nubilo- sudum, mite,
21	13. 1	14. 1	SO.	Nubilo- nivosum, ad nivis liquefactionem dispositum,
22	15. 2	16. 2	SO.	- - - frigido- humidum, ad nivem dispositum,
23	17	16	SO.	Frigido- nivoso- nubilum,
24	19. 1	19. 2.	O.	Nubilo- ventosum, cum frigore intenso,
25	20. 2	18. 2	O.	Continuat, sub vesperam parum ningit,
26	18. 1	18. 2	O.	Idem, fere,
27	17. 1	14. 1	O.	Nubilo- serenum,
28	13. 1	14. 2	NO.	Frigido- nivosum,
29	15	13. 3	SO.	Continuat, cum aequali serenitate,
30	12. 2	13	SO.	Frigido- sereno- nubilum,
31	12. 2	13	SO.	Nubilo- sereno- mite.

Die 2. hujus horâ nonâ Vistula glacie obducta fuit, ut die sequenti homines transire, quartâ denique omnia transportare potuerint.

Cap. III.

CAP. III.

De Aquis Warsaviensibus.

Multa quidem jam in præcedenti capite, occasione vaporum aërem alterantium, de Aquis & locis aquosis Warsaviam irrigantibus, fuere propofita: cum autem & singulariter quædam de Aquarum, quoad contenta & falubritatem vel infalubritatem conditione operæ pretium fuerit, repetere, non possumus quin, antequam ad specialia descendamus, de Aquis in genere aliquid moneamus, postquam aërem ita etiam in antecedentibus, fufius explicavimus; præfertim cum non pauci sint Philosophorum, qui aërem idem esse cum Aqua elementum autement, cujus sententiæ affeclam noviffime etiam legimus esse *Santvoortium in Ad. Erud. 1704. mens. Novembr.* Licet autem illam hypothesin nostram haud faciamus, quæ principia horum elementorum penitus confundit, optimum tamen physiologicum axioma merito esse reputamus: *Ubi bonæ sunt aquæ, ubi bonus, ibi malæ, malus itidem est aër.*

Quicumque ergo Aquam in genere accuratius examinarunt, fatentur, quod sub Aquæ nomine intelligendæ sint particulæ lubricæ, exiguæ, disjunctæ, poros facile penetrantes atque inde corporibus adhærentes, sibi ita invicem incumbentes, ut certum spatium inter illas relinquatur, dissipabiles itidem, exceptis paucis ignem sustinentibus terrestribus. Unde summam considerata Aqua erit fluidum compositum grave in comparatione ad Mercurium, uti 1. ad 14. in spatiis intermediis multum comprehendens aëris, qui certa proportione cum hac miscetur, a calore & igne extenditur, per frigus autem cogitur & condensatur, ut minus spatium occupet, & quando summum gradum caloris expertum fuerit, ebullit, dissolvitur atque in aërem resolvitur. Est igitur omnis aqua heterogenea, non unius ejusdemque naturæ,

turæ, sed diversa agnoscens contenta, differentemque mixtionem. Originem autem aquarum quod spectat, constat omnem hujus globi terraquei aquam oriri ex certis scaturiginibus, ex his accipiunt rivi & fluvii, qui accrescunt inter currendum, fluvii tandem ipsi deducunt omnem aquarum copiam ad mare vel Oceanum. Consideranti autem probè, quam stupenda aquæ quantitas quotidie in fluviis decurrat, non parum inde difficultatis videtur oriri, quomodo adeo ingens aquarum thesaurus ex scaturiginibus possit colligi, ut his sufficiat. Et, cum animadvertamus Oceanum, non obstante insigni affluxu, indeque aucta aquarum copia, nihilominus non supra modum augeri, plures ab antiquissimis jam temporibus existimarunt, Oceanum per subterraneos tractus ipsi scaturiginibus aquam reddere. Ast, cum inter alia obstat ista maris salugo, quæ per transitum canalium & tractuum subterraneorum nullo modo penitus dulcificari potest: posito enim sal lateribus canalium adhærere, a tot mille tamen retrò annis, easdem vias marina aqua per terræ anfractus repetens, tanrum saluginis sine dubio præcipitaret, ut ipsi canales toti quanti salini fierent, eoque ipso transeunti aquæ plus salædinis communicarent, quam adimerent: si quis etiam contra hanc objectionem, ad subterraneas provocaret, uti Cartesius fecit, cavernas, ut in his salinæ maris impuritates subsiderent, & per ignem subterraneum atomi aquarum purissimæ per speciem vaporis ad superiora loca eleventur; novum tamen inde etiam emergeret inconueniens, scilicet quod tota tractu temporis salugo, quia per fluvios dulcis semper adveheretur, in mari tandem deficeret, atque in dictis subterraneis cavernis solis restaret: sequitur ergò solos esse fontes hinc inde per totum terræ firmæ tractum scaturientes, qui omnem dulcem aquarum copiam nobis suppeditant.

Statuendum autem, pro stabilienda hac sententia, ante omnia, omnes fontes in superficie globi terraquei reperibiles
ex

ex rore, pluvia niveque constantem obtinere accessum atque augmentum. Qua de re nemo poterit dubitare, qui considerat, quam late pateat Oceani tractus, dimidiam fere globi nostri partem efficiens, & quam incredibilem aquarum copiam effluvia ipsius per vapores quotidie suppeditent; præcipue cum maxima ejus pars sub Zona torrida inveniatur, quæ omnis in nubes fatiscit, & per ventos hinc inde dispergitur, tandemque sub roris, pluviae, nivis specie, terræ iterum communicatur, quæ hanc absorbet, ad receptacula certa deducit, & dicto modo per fontes iterum reddit. Quod autem fontes ita a solo rore & pluvia, originem ducant, eo facilius comprehendi potest, si simul observemus, dari in locis subterraneis cavernas & receptacula, quæ concurrentes ex humectatione per rorem nivem & pluvias, aquas conservant, ut diu suppeditare possint sufficientem ad scaruriginis aquæ copiam, illo tempore præcipue, cum deficiente pluvioso cælo, terræ superficies arefcit atque exsiccat fere penitus. Neque huic theoriæ obstare potest, curiosissimi *de la Hire* (*) experimentum, quo pluviam communiter non ultra sedecim pollices penetrare terram demonstrare satagit, cum tamen diu ante ipsum *Bern. Varenius Geogr Gen. p. 224.* pluviam ad decem pedum profunditatem eandem humectate concesserit. Hoc enim *de la Hire* experimentum contra fontium originem locum haberet, si una eademque terræ porosæ materia ubique inveniretur: ast cum in montosis præsertim locis argillacea ac tophacea eadem observetur multoties, bene per hiantes hujus materiæ venas ad profundissima loca derivari ex pluvia collecta aqua poterit: et meminimus me ipsum quondam in rupe illa præalta, quæ in Mifnia nostra Regia (*Königstein*) appellatur, & famosum illud ergastulum, quo delinquentes nonnunquam Ministri status custodiuntur, sustinet, cum curiositatis ergo ad imum putei ibi stupen-

(*) *Memoir. de l' Acad. des Sc. An. 1703. p. 68.*

stupenda opera effossi, cujus profunditas sexcentos fere supra mille pedes geometricos superat, mediante machina pro purificando illo tunc extructa, descenderem, hinc inde in lateribus partim ex saxo solido, partim ex argillacea & topthacea materia constantibus, destillantem copiose per rimas argillæ, instar rivulorum, observasse aquam, quæ omnis hinc ad fundum tendebat, ibique cum centrali scaturigine concurrens, inexhaustam aquæ copiam suppeditabat. Quod, si positis his ac probatis de Aquæ in locis subterraneis, reservatoriis, Perraultii (*) præterea & Mariotte (**) calculum de pluvia quotannis decidente ratur habeamus, longe majorem quantitatem pluvie adesse, quam fontes pro suppeditandis & continuandis per integrum annum omnibus fluviis indigeant, facile patebit.

Mirandum igitur hætenus vidimus in Origine Aquarum circulum: differentia illarum facile patescet ex iisdem ab origine petitis, principiis: & hæc differentia per totum mundum universalis erit & sibi similis: omnis enim aqua vel pluvia est, vel fontana, vel putealis, vel fluviatilis, vel denique marina. Et ex his omnibus, dum quæritur quæ optima sit & sanitati pro potu & alimentis parandis maximè conducibilis, in genere quidem constat, illam aquam ab antiquissimis temporibus semper pro optima venditam fuisse, quæ clara est ac levis, nihil limosi in se continet, omnis adversi saporis expers, facile incalescit & refrigeratur, leguminaque cito percoquit: ex quibus requisitis pluviam aquam reliquis omnibus anteponebat *Vitruvius Archit. Lib. 8. c. 2.* sequentibus: itaque, quæ ex imbris colligitur aqua salubriores habet virtutes: quæque elicitur ex omnibus fontibus, levissimis, subtilibusque tenuitatibus, deinde per aëris exercitationem percolata, tempestatibus liquefcendo pervenit ad terram. Atque ex hac ipsa pluvia aqua
Hyp-

(*) *Traité de l'Orig. des Font. p. 807.*

(**) *Tr. du Mouv. des Eaux, P. I. p. 30.*

Hippocrates 6. Epilem. S. 4. eligit illam, quæ media æstate decidit, & ab æthere cum tonitru excreta est. Sequitur hanc in bonitate proximè Fontana, quæ saluberrima, si ex origine intra perpetuam arenam effluit, & quoad visum, clara & pura est. Si autem fontana etiam in terræ visceribus, uti aliquando fieri solet, a succis variis mineralibus, metallicis aliisque inquinatur, vires acquirit exoticas, pro usu quotidiano non admittendas. Ad hanc fontanam in genere lic dictam, pertinet etiam illa, quæ ex fontibus salit apparentibus, a *Vitruvio* ita appellatis, quia aquam habent missam ex loco quodam altiore, per subterraneos ductus concurrente. Tales sunt, qui *Warsavia* inveniuntur & sub fontium vivorum nomine veniunt, quantum mihi quidem constat, fere omnes: nam & præcipuus ex his & purissimus, qui in *Neostadiensis* suburbii extremitate invenitur, & in convalloso loco, prope viam ordinariam in *Militiæ Præfidiariæ* tabernas, secundum *Vistulæ* tractum Orientem versus ducentem, locatus est, (communiter *Warsaviensibus Szrodlo* appellatus) collectus mihi esse videtur partim ex continuo in vicinioribus collibus imbrium stillicidio, partim ex subterraneis venis, quæ originem ex piscinis illis ac stagnis habent, quæ prope villam civitatis *Favori* dictam, inveniuntur; & dum totus ille a *Favori* ad suburbium tractus maxime arenosus sit, inter decurrendum aqua hæc, origine quidem adeo non pura, in tantum purificatur, ut lympham ex hoc loco protrudat limpidissimam, omnis alieni saporis expertem, cujus ulterior examinatio subjicietur inferius. Idem tenendum, ratione originis de fontibus aliis *Radziwiliano* e.g. fonte sub arce, & *Casimiriano* in *Cracoviensi* suburbio, *Neostadiensi* longe quoad salubritatem puritatemque postponendis. Et de *Casimiriano* quidem ex dictis principiis patescit, aquam ipsius multis laborare vitiis: proprie enim origo ipsius ex nullo alio loco potest majori cum ratione deduci, quam ex uliginosis illis locis atque lacunis, quæ hinc inde in campis post *S. Crucis territorium*, & in *Novy-Swiat*,

Svciat, observantur. Et ego semper existimavi, multum ad hujus Aquæ Casimirianæ commendationem apud cives Warsavienses facere, quod tantis sumptibus & spectabili formâ exitus ipsius vel egressus turri erecta sit ornatus, de quo autem tenendum, quod hæc turracula olim pro castello inferviverit ad aquas illas coercendas atque ad certam altitudinem evehendas, ut machinis Hydraulicis in adjacente quondam pulcherrimo Casimiriano horto extructis, pro suppeditanda & in altum projicienda aqua sufficerent.

Aquam Fluvialem quod attinet, solet hæc a nonnullis quidem minus probari, quatenus fluxu suo continuo terrestres ac limosas partes multas imbibit & secum vehit, unde magis crassa creditur: quæ tamen vitia, si quæ sunt, per quietem in loco commodo facile deponit, & sic depurata, bonitate pluribus interdum antecellit fontanis, heterogeneis venarum subterraneorum particulis non raro inquinatis. Imò id quod secum ex littore ac in ripis abripiunt fluvii, interdum eorum bonitatem auget. Sic a doctissimo *J. A. Borello* aquæ Pisanae in tota Hetruria propter singularem salubritatem celebres, virtutes accipere a pinorum arborum radicibus, a quibus aliquid abstrahunt, existimantur. Longissimo enim itinere per pineta aquæ istæ, Pisânium agrum antequam attingunt, decurrere observantur, referente ex discursu dicti *Borelli L. A. Portio in Lib. de Militum in Castr. Sanit. tuenda p. 191.* Hic Warsaviæ fluvialem aquam suppeditantem habemus *Vistulam*, quæ non minus ac Pisanae Aquæ, vel hoc nomine celebrari meretur, quod hinc inde a prima sua origine, quæ, uti dictum, ex Sarmatiæ montibus in Australi parte ad confinia Silesiæ ponenda, non uno in loco sylvas perrepat, atque ex pinorum, tædarum, abietum &c. radicibus balsamicam quandam vim abstrahere ac secum abriperè observatur. Unde fit, ut si nulla tempestate vel aliorum rivorum in undationibus inquinetur ac turbetur, purissimam incolis aquam largiatur pro alimentis præparandis non minus ac potu, valde

valde conducibilem. Sicuti autem omnibus fluviis, ita & huic sæpissime accidit, ut præsertim vernali tempore, post liquatas in montibus nives, turbidam, limosam, aspectu gravem & invisam vehat aquam, quæ tamen impuritas, per aliquot dierum in mundis amphoris ac vasis repositionem, facile potest corrigi, ita, ut perpetuus ejus esse possit in emolumentum civium usus. Hoc saltem notandum, loca eligenda esse certa, ex quibus pro quotidiano usu hauriatur Vistulæ aqua: nam omnis ille tractus, qui ab arce usque ad ultimam Urbis extremitatem Septentrionem versus extenditur, propter fordes quæ ipsi ex omnibus civitatis latrinis ac cloacis in fimo publico (*Gnojowy-Gore*) infunduntur, merito est suspectus. Qui ergo puriorem ex hoc fluvio optat aquam, non nisi sub *PP. Bernbardinorum monasterio*, vel altius adhuc, Meridiem versus, illam accertere debet. Hoc si observetur, illud affirmare de *Vistule aqua* ausim, quod olim *Matthiolus* & *Cardanus de Tiberina*, quod scilicet, defecata integrum seculum incorrupta servari queat.

Putealis autem aqua potissimum ex fundo & tellure puteo circumposita, erit judicianda: præterea ex puteis varia hauriri observatur aqua, e. g. hyemis tempore optima, cum altitudo aquarum magna est in puteo satis pleno, æstatis vero tempore pessima, deficiente aquarum copia, & cum multo minor est earum in puteo minus pleno altitudo: tunc enim nimium per exantlationem agitara, graves, fætidas solet suppeditare aquas. Illud enim in Aquis putealibus verissimum est, quod in plerisque aliis liquoribus, non dari scilicet patticularum omnium exactam similitudinem, dum aliæ graviores, aliæ leviores sunt, & cum contigerit liquores notabilem in vase aliquo occupare altitudinem, facilius fit particularum istarum secretio, in unum convenientibus, quæ magis similes inter se sunt & homogeneæ: manifestissimo in oleo olivarum exemplo, cujus partes tenuiores & puriores summa occupant vasis, inferiora petentibus quæ minus puræ

& quæ minus tenues sunt; omnium autem partium olei infima impurissima est, cui etiam pessima pars olei subsidens amurca subest. Similiter in aquis putealibus, partium puriorum ac tenuiorum aquæ separatio longe fit facilior, in unum coëuntibus similibus, cum hæ notabilem occupant altitudinem, seu, cum suprema earum superficies valde distat ab infima. Fundum putei quod attinet, vel caput, uti a *Vitrucio* appellatur, hujus quidem bonitas omnis dependet a terra, in qua excavatur. Et secundum prudentiorum architectorum sententiam, quos inter etiam nominatus modo *Vitrucius*, seligendus pro his effodiendis semper ejusmodi esset locus, qui arenosus potius vel etiam argillaceus, minime autem qui paludosus est, lacustris, impurus, atque cœnosus: aut, si occasio situationis favet, cum proximo urbi fluvio librari deberent putei. Id quod tamen ubique, & præsertim hic *Warsaviæ* omnino fieri nequit; dum civitas ipsa, propter litoris *Vistulæ* altitudinem, in longe elatiori horizonte sit locata, ita ut putei non nisi maximis sumptibus tam altè demitti, ut cum ipso fluvio librari possent, queant. Est igitur maxima pars *Puteorum Warsaviensium* in ejusmodi locis effossa, quæ lympham ex colluvie palustrium & stagnantium aquarum accipiunt; hinc omnes fere duræ, gustu falsæ, amaricantes, calciformem, nitrosam & aluminosam cremorem secum vehentes, qui statim manifestatur, ac parum saltem aqua eorum impura ad ignem ebulliverit, ubi impuritas illa protinus ad latera vasis circumcirca se præcipitat, & cuticula instar cremoris Tartari, dum crystallos ejusdem artificio Chymico paramus, in superficie suspenditur: hinc etiam cum sapone talis aqua non est miscibilis, respectu aquæ pluvie vel fluvialis, quia, cum satis onerata est salibus, impurisque crassamentis, superadditum illud compositum e lixivio & pinguedine non potest sustinere. Et nemini hoc, quod de impuritatibus his dictum, mirum videbitur, si consideret, plerosque hos *Warsaviæ* puteos ultra decem pedum profunditatem vix extendi; imo qui-

quibusdam in locis, uti in *Lesna* e. g. haud plus quam quinque pedes tellurem excavando, aquas statim invenies subterraneas; ex qua ratione & cellæ in hoc suburbio sunt rarissimæ, aut si inveniuntur, dimidia parte supra terram eminent, ne ab aquis subterraneis vernali tempore exundantibus suffocentur. Est tamen in *Arce Regia* Puteus an dicam Cisterna, ad quam aqua e longinquo; *Lesnensi* nimirum territorio, per tubulos ligneos derivatur, qua ratione inter decurrendum, multum ex inquinamentis illis paludosis deponit, dum in ipsis tubulis subsident, eoque nomine aqua illius magis pro usu est commendabilis. Longè autem inferioris conditionis sunt illi duo *Putei*, qui in foro Civitatis ex utraque curiæ parte sunt locati, & ex quibus urnis ac situlis communiter aqua hauriri solet ab incolis; qui tamen non minus aliquem, ex certo suburbii Neostadiensis loco circa *Palatum Episcopi Plocensis*, per tubulos accessum, præter aquas ex fundo, habere dicuntur. Pessimi denique sunt putei, qui per imperitiam vel oscitantiam architectorum, in locis obscuris, umbrosis, cum aëre libero non communicantibus, imo interdum juxta latrinas, cloacas, effodiuntur, quorum tecta lues puras aquas contemerat: & mihi hoc nomine suspectæ videntur omnes, quæ in ædificiis eorundemque areis nimium angustis & ab aëre liberiore exclusis prostant, etiam nonnullis in locis *Warsaviæ*.

Hactenus de generali aquarum differentia, quam si compendiose contractam habere velimus, audiamus *Celsum*, qui *Lib. 2. cap. 18. p. 213. edit. Plantin. Ann. 1592.* sequenti modo illas distinguit: *Aqua levissima Pluvialis est, deinde fontana, tum ex flumine, tum ex puteo, posthæc ex nive & glacie, gravior ex lacu, gravissima ex palude.* Ut autem aquarum species inter se distinguantur, & quænam ex illis purior, simplicior, leviorque sit recte dijudicemus, varios ab autoribus propositos videmus modos, quos inter antiquissimus quidem fuit per ponderationem examinatio, quam Archimedis tempore jam locum invenisse, ex instrumento illo patere videtur, quod *Libra Archimedis* appel-

appellatur: de quo tamen probandi aquas modo, *Erasistratus* apud *Athenæum* Lib. 2. cap. 2. judicat, falli illos, qui de *Aquarum* bonitate in levitate judicium verum statera ferre putant, si quidem se ipsum expertum subdit in *Ampbiarati* atque *Eretrie* aquis; quarum altera pessima, altera optima, nullum in pondere discrimen exhibuit. Quod porro a pelluciditate ac perspicuitate aquarum bonitatis sumi solet judicium, eadem fere incertitudine laborat. Nam & aëri pelluciditate interdum aquæ sunt similes, quas *Plinius* alias pro optimis habet, & tamen insalubres: tenuitatem scilicet ex motu continuo ac rotatione quasi, per quam feces suas partim attenuant, partim deponunt; pravam vero qualitatem ex intermixtis noxiis principii deducentes: talis illa *Warsaviæ* sub *Arce Regia* ex acclivi loco saliens aqua, & *PP. Jesuitarum* in civitate, quæ crystallinam pelluciditatem præ se fert, gravior autem est gustu, linguam asperitate feriens, & vix igni exposita, statim turbida fit, & calcarias, alumniosas particulas præcipitat ad latera vasis continentis & fundum.

Optimus igitur explorandi aquas omnis generis spagyrica erit analysis, per quam unusquisque latex suas in partes resolvitur ex quibus constat & componitur. Unaquæque enim aqua, vel sua ab origine, vel a locis, per quæ transit, vel a continentibus contingentibusque corporibus semper aliquid extranei, terrei potissimum ac salini rapit, sibi que admiscet: & hoc post evaporationem potissimum se manifestat in deposito per sedimentum corpore, quod nihil aliud est, quam mixtura terræ, tartari, ac diversorum salium, admixto quandoque etiam sulphure. Ad hunc igitur modum examen potissimarum Urbis *Warsaviensis* aquarum, quæ communi inserviunt usui, paucis & compendiose hic proponemus, non omitendo vulgarem illum per *Hydrometrum*, ratione levitatis & gravitatis, experiendi modum. Mediante enim hoc instrumento, crassior ac ponderosior aqua deprehenditur, dum innatans a densiori fluiditate contranitente magis

magis sustinetur, ne tam alte descendat, & iterum contrario modo, subtilior ac levior, dum à minori contranitentia profundius submergitur.

ANALYSIS

Ad ignem, & per agentia ac reagentia facta, una cum respectiva gravitate Aquarum Warsaviensium:

Antequam, quæ in unoquoque ex præcipuis latice animadversa sunt, ostendam, monendum prius, unam eandemque aquam, non variis modo tempestatibus, sed eadem etiam die atque hebdomade haustam, eodemque modo & ignis gradu exploratam, semper fere aliquantum diversam quantitatem ac qualitatem, sapore & colore, sedimenti deponere, atque ipsum Hydrometrum nunc profundius nunc altius admittere posse. Quia enim residentia ipsi aquarum elemento non est adnata, sed aliunde ex terræ ductibus & mearibus vel alveis, præterea etiam ab aëre, ventis atque igne admixta venit, illius moles etiam, natura & conditio diversa, pro temporum, locorum modique experiundi discrimine potest occurrere, quæ descriptam diversitatem efficiat. Ne quis igitur miretur, qui eundem nostrum experiundi modum inire aliquando vellet, si differentiam a præsentibus his observationibus alienam inveniret. Satis nobis erit specimen exhibere breve & compendiosum, quod aliis incitamento ad accuratorem & multiplicem explorationem esse poterit.

1. *Analysis & Examen Aquæ Fontis Neostadiensis communiter ab incolis SZRODLO appellati:*

Haustra & decantata Quarta una mensuræ Polonicæ, quæ libras Medicinales continet perfecte duas, hujus aquæ, Septembri mense, (uti & ratione temporis reliquorum) cucurbitæ inclusimus, & lento igne abstractionem imposito alembico, instituimus, hæc post consumptum atque abstractum omne fluidum, non plus quam *granum unicum*, cujus

R

sexâ-

sexaginta drachmam conficiunt, reliquit depositi corporis terrestris salini, coloris fusci.

Solutio Saturni, quam nobis acetum lithargyrii suppeditavit, cum hac aqua seorsim infusa, turbidam illam fecit, atque instar feri lactis, albescentem:

Cum Oleo Tartari per deliquium tractata parum saltem præcipitabat ad fundum materiæ salinæ:

Cum Gallarum Turcicarum pulvere infusa, colorem diaphanum in rubellum transmutabat opacum:

Hydrometrum Norimbergense ad mentem Sturmii paratum, hæc aqua in cyatho ad quarti gradus distinctionem admittebat.

2. Aqua ex fonte Casimiriano:

Quartam pariter unam hujus aquæ ad abstrahendum, igni arenæ exposuimus, quæ post finitam abstractionem lentam, in fundo vasis reliquit *grana octo* salini cujusdam concreti coloris obscure flavescens vel ochrei, quod aëri liberiori expositum, statim difflebat per deliquium:

Aquæ huic in alio vasculo, dum solutio Saturni effundebatur, parum saltem turbabat illam, tantillum ad fundum simul præcipitando:

Vix notabilem etiam præcipitationem efficiebat olei Tartari per deliquium instillatio:

Infusa iterum seorsim cum Gallis Turcicis, rufescebat:

Hydrometrum itidem ut Neostadiensis aqua, hæc admittebat ad graduum quatuor altitudinem.

3. Aqua Fontis seu Rivuli, ex acclivi collis sub arce salientis:

Similiter Quarta una aquæ hujus, eidem arenæ balneo admota, post abstractionem ad siccitatem omnimodam, reliquit in fundo sedimentum ex flavo viridescens, *granorum viginti* pondere, quod gustu tentatum violacei quid sapit, linguam autem sale lixivioso acri simul ferit:

Oleum Tartari per deliquium albicantem præcipitabat materiam: Solu-

Solutio Saturni eundem præcipitationis producebat effectum, ast majori in quantitate:

Spiritus Vitrioli affusus aquæ nullam producebat alterationem:

Infusa cum Gallis Turcicis rubellum contrahebat colorem:

Hydrometrum immerfum duos gradus saltem cum dimidio attingebat per submersionem.

4. *Aqua Fluvialis ex Vistula:*

Par quantitas hujus etiam aquæ igni admota & lento calore abstracta fuit, quo factò subleat tandem terra fusci coloris, *unici grani* pondere, saporem exhibens acrem salinum fere, dum linguæ admovebatur:

Cum oleo Tartari mixta hæc nullam coloris & pelluciditatis naturalis alterationem patiebatur:

Per Saturni solutionem turbabatur & opaca fiebat, nullam tamen, licet per plures dies cum hac solutione relicta, præcipitationem passa fuit:

Cum Gallis Turcicis infusa, nihil fere penitus in colore mutabatur:

Hydrometrum admittebat ad gradus quatuor & plus.

Quorum tentaminum nexus aperte nos docet summam *Aquæ Vistulæ* salubritatem; nam & præterea seorsim in aperto vase evaporata, nullum inter exhalandum reddebat ingratum odorem. Denique adeo est exigua sedimenti moles, ad aquæ molem comparata, & subtili sale alcalino acuata, ut certo affirmare possimus, aquam istam multis vacuitatibus donari, atque idcirco alimentorum dissolutioni maximè esse opportunam. Quantam præterea cum *Aqua fontis Neostadiensis* habeat analogiam, ex repetitione examinis illius patet; qua propter illa non minus, quam fluvialis hæc, inter *Warsavienses* omnes primatum obtinent.

5. *Aqua Putei vel Hydrophylacii in Arce Regia:*

Hæc lymphæ æquali mole cum præcedentibus abstractione commissa, sedimentum reliquit coloris obscure virentis, *grana duodecim* ponderans, saporis salini amaricantis:

Tres Unciæ hujus aquæ cum drachma una olei Tartari mixtæ, turbidæ fiebant, & post horæ spatium, albicantem viscosam materiam præcipitabant ad fundum:

Per acetum lithargyrii intra horæ spatium, simile cum præcedenti præcipitabatur album & viscosum magma:

Cum Gallis Turcicis infusum per triduum, colorem induebat aurantium:

Hydrometrum admittebat ad gradus tres.

6. *Aqua ex Puteo in foro Civitatis:*

Parilis aquæ hujus quantitas in arenæ balneo per abstractionem tractata, dedit *grana decem* sedimenti sicci, saporis nitrosi, coloris ochrei vel obscure flavescentis:

Oleum Tartari & Saturni solutio parum turbabant hanc aquam, & vix tantillum crassioris materiæ ad fundum præcipitabant:

Cum Gallis infusa valde obscure-rubente colore tingebatur:

Hydrometrum admissum, tres gradus in submersione monstrabat.

7. *Aqua ex Puteo Collegii PP. S. J. Lithuan. Provincie:*

Aquæ hujus limpidissimæ & maximè pellucidæ Quarta una, post abstractionem reliquit in fundo *grana duo supra viginti* concreti salini, gustu valde acris, morficantis & nauseosi, plane ac si æruginosi vel Venerei quid inesset:

Oleum Tartari, post turbationem & lactescentiam, viscosum quid præcipitabat ad fundum, ast in pariori quantitate:

Copiosorem præcipitationem efficiebat solutio Saturni:

Gallæ Turcicæ infusæ, ex rubro fuscam & nigricantem reddebat aquam:

Hy-

Hydrometrum per immersionem ad tertium saltem admittebat gradum.

Hæc omnia experimenta feci mense Septembri Anni 1728. repetitis quibusdam & altera adhuc vice, labores juvante Dno. *Georgio Lehmanno*, Chymico exercitatissimo ac diligenti naturæ investigatore, qui tunc officinæ Pharmaceuticæ Frisianæ Warfaviæ providebat,

CAP. IV.

De Incolis Warfaviæ, eorundemque Vitu, Temperamento & Moribus.

Absoluta de aquis Warfaviensibus relatione, ordo & methodus, secundum *Hippocratem* requireret, de loco, solo vel terra quæ Warfaviam sustentat & alit, necessaria scitu in medium afferre. Tractavimus autem de his incidenter *Capite secundo*, ubi de effluviis terrestribus aërem Warfaviensem alterantibus ex professo egimus, ibique omnes conditiones perquisivimus, quæ in solo Warfaviensi occurrunt notabiliores: ut de generali Urbis descriptione nihil dicam, quæ statim in fronte hujus tractationis nostræ apparet. Quamobrem nihil ex his hic loci attinet repetere, nisi quod terra Warfaviensis, ita quidem sit comparata, ut incolis suis omnem fere ex fertilitate ac bonitate, si contenti illis esse velint, suppeditare possit copiam. Solum enim sortita est Warfavia in summa lætissimæ sæcunditatis planitie, in qua præsertim ab Occidentali plaga, videbis agros omnium frumentorum feracissimos; prata passo quasi æquore se explicantia, armentorum gregibus pascua præbentia; ex Septentrionali plaga, præter agrorum continuationem, saltum etiam ad *Bielanum Camaldulensium Eremum* ducentem,

densum fatis atque amœnum, ex arboribus, arbutis ac virgultis compositum, cum molendinis, stagnis ac piscinis, circa *Mariemontem* in transitu occurrentibus: ex Orientali plaga *Vistulam*, quæ non minus propter mercaturam & comœatum ex Prussia, quam propter piscium capturam & proventum, est utilissima: ulterius trans *Vistulam*, *Praga* oppido proximè adjacentem sylvam, toti lignis necessariis prospicientem *Warsaviæ*: in tractu *Solecensi* Meridionali, *Czernikoviam* & *Villanovam* versus, præter hortos olera & legumina abundanter producentes, varium est solum, hic herbidos cespites & prata, ibi arena glabreta, alibi udas ex *Vistula* exundante uligines laticem perpetuo eliquantes, suppeditans, maximam partem autem ubique agriculturæ, bucolicæ & pastoritiæ accommodatam invenies terram, ita ut per totam *Warsaviæ* circumferentiam, ad sustentationem incolarum nulla deficiat occasio. Unde & ferinæ & domesticæ carnes hic saluberrimæ, bovinæ præsertim; de vitulinis saltem notandum, quod justo citius vituli, & antequam carnes ipsorum debitam acquirunt consistentiam & bonitatem, ab uberibus vaccarum abripiantur a ruricolis: & carnes vervecinæ licet non desint, cum Germanicis tamen & Saxonis in specie, quoad teneritudinem ac bonitatem non comparandæ, ex pascuorum conditione fortassis, quæ hic loci, propter uliginosum solum, minus ovium gregi sunt convenientia, siquidem hæc ex collibus, acclivibus & siccoribus locis enatas quærunt plantas: de hædis, suis ac porcis ut nihil dicam, qui ultimi hic, propter scrobes & lacunas cœnosas, proprium quasi & connatum inveniunt elementum: gallinacæ & volatiliæ domesticorum generis copia abundantissima etiam, quorum tamen carnes itidem, propter aquarum impuritates non adeo teneræ.

Viso autem cœlo, aqua & solo *Warsaviensi* cupies etiam scire, qualem progeniem hæc alat regio, consequenter de ipsis *Warsaviæ* incolis aliquam expectabis notitiam. Sicuti

cuti autem in omnibus fere Regum & Principum sedibus & Metropolitanis Urbibus fieri solet, ut non ex uno nationum genere componantur civitates, ita & Warsaviæ non Polonos saltem, sed ex omnibus fere, Europæ præsertim, & Asiæ etiam partibus confluentes homines, civium atque incolarum numerum constituere, sciendum est. Abundat enim hæc Urbs non indigenarum modo, sed exterorum etiam hospitum accessu, Germanorum puta, Italarum, Gallorum, Hungarorum, Russorum, Armeniorum, Græcorum &c. suis quorumlibet hic viventium moribus, vestitu, lingua, ast non æque, quod publicam attinet professionem, religione: legibus enim & privilegiis antiquissimis cautum est, ne per totam Massoviam, alius quam Catholicæ Romanensis Religionis cultus publicus admittatur. De cætero non errarem, si numerum incolarum in tres partes dividendo, tertiam partem ex advenis, Germanis præcipuè, confici, assererem, qui non ex mercatura saltem, sed vario vitæ & quæstus genere, vivunt Warsaviæ. Difficultas inde nascitur non parva *de Incolarum Vitæ temperamento & moribus* summatim certi aliquid definire: quia tamen de potiori fit denominatio, illa omnia, quæ de incolis ad hanc mentem proferemus, de ipsis Polonis intelligenda erunt præcipuè. Et cum ex sanguine varie affecto, diversæque partium constitutione, exoriantur diversæ corporum habitudines, quas Temperamenta antiqui Medici dixerunt, sanguinis autem & partium corporis reliquarum nutrimentum continuum & pabulum ex aëre atque alimentis trahatur, ratio apparet, cur de his primo loco, & antequam ad ipsam temperamenti explorationem descendamus, agendum sit.

Circa alimentorum historiam autem, in genere prius considerare operæ erit pretium, hominem in universa terra nil nisi gramina invenire æque ac cætera animalia primo occurso, & quia hæc ad ejus nutritionem planè per se sunt incongrua, debent, excepto frumento & leguminibus atque oli-

oleribus, prius per animalia bruta confumi, ita, ut boves, oves & reliqua fera & domestica, quibus vescimur, animalia ut tot laboratoria sint consideranda, in quibus gramina & herbæ præparantur in alimentum homini conveniens & salutare: nisi enim herbæ pratorum converterentur in corporibus bestiarum in lac & carnes, nullam inde utilitatem posset habere omne hominum genus. Et ita quidem omnes Antæi summus, terræ filii, qui novas vires & robur e terra omnium matre, continuo accipimus. *Epicuri* autem sententia, ea quibus homo pro sustentatione opus habet, in tres classes dividuntur commodè, quarum prima illa, quæ ad vitam absolute necessaria, secunda, quæ utilia quidem, ast non absolute necessaria, tertia denique quæ neque necessaria neque utilia sunt, continet: primi generis quæ sunt, facile ac nullo pene negotio ubique habentur, ad quæ aqua pertinet, frumentum & omnia legumina, quibus unusquisque, si assuesceret, vitam sustentare posset, levi negotio ac labore: ad illa autem quæ utilia quidem sed non necessaria, carniū referendus est usus, quæ non sine crudelitatis aliqua specie, interdum etiam non sine magno periculo & labore ad alimenta & victum præparantur: tertiæ denique classis res, ejusmodi sunt, quæ non nisi magnis sumptibus, labore & periculis comparantur, & a mortalibus potissimum præter omnem necessitatem atque utilitatem, in luxum voluptatem & interitus proprii accelerationem expetuntur, & ad vanitatem pompam & fastum potius faciunt, quam ad ullum verum & reale bonum; quo pertinere mihi videntur omnia transmarina, aromata, liquores & aliæ deliciae, ex Indiis & ultima Thule allata. Hinc in pauperis angusta casa omnia ut plurimum, vitæ necessaria ad nutum prompta adesse, e contrario divites sæpe, vel maxime necessariis destitui miraberis: et ipse non semel me vidisse memini, ex Magnatibus quendam, cubiculario aquam frigidam pro abluendo siccissimo ore adferre jussisse, hunc autem alicui ex pedissequis, & istum iterum alteri cuidam, qui vel non erat,

erat, vel etiam noluit esse domi; ut proinde aqua non nisi post horam fortè fuerit allata. Juxta propositam autem Epicuri hypothesin affirmare auserim, Warsaviæ incolas, illis omnibus abundare terræ frugibus aliisque ad victum atque amictum requisitis bonis, quæ non solum ad necessitatem, utilitatem ac commodum, sed etiam, excepto solo vino, ad voluptatem & luxum possunt facere. Quamvis, dum de victu tractaturi sumus, illa saltem ex duabus prioribus tangemus classibus, quæ necessitati atque utilitati potissimum infervire possunt. De civium enim, qui propter frugalitatem partim, partim etiam propter angustiorem domi rem, illis utuntur alimentis, quæ locus ipse natalis & proxima ejus vicinitas suppeditat, & quorum usus & consuetudo ab antiquissimo tempore apud ipsos invaluit, loqui, nostrum hic est institutum, operarios, opifices atque inferioris sortis mercatores sub his comprehendendo: illi enim, qui melioris conditionis & fortunæ sunt inter cives, magnatum ex parte vitam imitantur, & lautioribus commestationibus indulgent.

Est autem communis inter illos in victu usus carniùm, bubulæ, vervecinæ, vitulinæ atque suillæ cum volatilibus domesticis, gallinis puta, caponibus, gallis Indicis, anseribus atque anatis, quæ omnia ubique in pagis circumjacentibus aluntur continuo, & ad civitatem apportantur, ibique levi veniunt pretio. Olerum etiam, sicuti pro soli conditione magnus proventus, ita & non parva consumptio, uti & leguminum, frumenti præsertim Saracenicis, fabarum, pisorum &c. Panis, præter secalinum communissimum, triticeus etiam in quotidiano usu: cerevisia autem, tum hordeacea, tum triticea pro potu inservit ordinario, ut de medone vel mulsò, itemque spiritu ex frumento per fermentationem & abstractionem parato, nihil dicam, utpote quorum usus, uti notissimum, inter plebejos etiam, excessivus fere est. Er ut de potu paulo clarius constet, sciendum, *Cerevisiam*, Warsaviæ & in adjacentibus ac vicinis nobilium terris ac pagis,

gis, & ex hordeo & ex tritico, interdum & addita avena parari: maceratur primo, ut & in aliis locis, frumentum in aqua donec intumescat, dein aqua exemptum in acervum componitur, & leviter quasi putrefieri aut corrumpi permittitur, donec, enaris ligulis, germinare incipiat, mox reficcatur & torretur, & sic maltum inde fit, quod deinde mola fractum in polentam redigitur, vel farinam crassiolem; hæc primum cum aqua seorsim certo temporis spatio in pulterem quasi coquitur, vel etiam aqua fervente, quasi ebullitione quadam irrigatur, idque semel atque iterum, donec omnis pinguedo, aquæ inhæreat: colaturæ flores lupuli injiciuntur, cum quibus deinceps perfectè coquitur. Colaturum denuo, & colato ad teporem refrigerato flores seu feces cerevisiæ, aut aliquid fermenti admiscetur, ut spumescat & fermentetur. Hæc quidem cerevisiæ braxandæ communis atque ordinaria est ratio; bonitas autem dependet potissimum a malti præparatione, ejusque dosi majori vel minori, respectu aquæ, itemque lupuli. Solet autem apud nonnullos & quibusdam in locis, ut inebrientur eo citius ex poru bibuli, adulterari zythus, additis quibusdam herbis vaporosis & fragrantibus, e.g. Rosmarino sylvestri vel Ledo Bohemico, quod *Post* a vulgo, itemque Serpillo sylvestri, quod *Szner* Polonis appellatur, quorundam flagitiosa temeritas & Hyoscyamum in usum trahere pro hoc scopo dicitur. Erant autem *nobilioris notæ Cerevisiæ* Warsaviensibus meo quidem tempore *Lovvicensis, Ołwoczkensis, Opipiensis, Głowaccensis*: communissimas *Lesna & Solecum*, Urbis appendices, suppeditabant ordinario, ut de Regia Braxatoria nihil dicam. Altetum notabile & inter plebejos commune potus genus apud Warsavienses est *Mullum*, communiter sub medonis nomine veniens ex melle paratus liquor; cujus parandi modus non abludit ab eo, quo Aquam Mullam parare docuit *Mesue Tract. de Composit. Medic. comp. dist. 5. dum mellis partem unam, aque fontanæ claræ libras octo, fermenti in bis dissoluti, in centum libras, uncias tres, recipit, & musti modo effervescent-*

vescenda in lignum cadum conjicit, ita, ut relinquatur in vase vacuum, quasi mensura trium digitorum. Ubi deferbuerint, obiurato vase afferventur vini modo, ad potandum; non tamen bene bibitur, nisi tertio a preparatione mense exacto. Poloni autem præterea flores lupuli medoni incoquunt, & loco fermenti feces cerevisiæ liquori fermentando adjiciunt, sicuti jam suo tempore annotavit *Ol. Magnus in Hist. Sept. L. 13. Cap. 22. sqq.* communiter plebeji etiam zingiber, pro concilianda gratiori acredine, addunt.

Et cum ambiguum potum inter & cibum alimenti genus adhuc aliud Warsaviensibus usitatum occurrat, quod *Barscz* appellare solent, mentionem hujus etiam inter potus consuetos vel ultimo loco facere congruum erit. Meminit hujus quidem jam suo tempore *Dan. Sennertus* occasione Plicæ morbi, in *Prax. Lib. V. P. 3. Sect. 2. cap. 9.* & dicit, ex foliis *Brançæ Ursinæ* siccatae *Barscz* parari, dum coquantur hæc in aqua, & decocto huic fermenti aliquid acidi panis siliginei addatur: ast sciendum, pro hoc liquore, sicuti nunc a Polonis in usum ducitur, nulla *Brançæ Ursinæ* folia expeti, sed solos ex tritico furfures, vel farinam affusa aqua, in loco tepido per aliquot dies ad effervescentiam & fermentationem seponi, donec acidiusculum saporem contrahant & a se spirent. Et hunc liquorem acidulum postea cum jure carniæ betaque rubra condita acidula miscent & coquunt, atque intrito triticeo pane, additoque lardo mensæ, pro primo ut plurimum ferculo apponunt: cujus usus ventriculo illorum cum primis gratus & maxime expetitus, qui hesternæ crapula ex nimio dulcis medonis & cremati spirituosi usu, laborant, & temporariam sic contraxerunt sibi anorexiam. De ipso vocabulo *Barscz* etiam monendum, ordinario quidem minus hoc nomine *Brançam Ursinam* apud plebejos & rhizotomos venire, sed *Tritolium* odoratum, vel *Melilotum cæruleum* sub nomine *Barscz* a Polonis communiter significari.

Solet autem, ut de reliquo vescendi modo specialia nonnulla commemorem, caro bubula elixa, mensis Warfaviensium, sine omni, excepto sale, alio condimento, apponi, & quidem in frustis integris, totam patinam implentibus, vel assata, cui communiter apponere in singulari vasculo solent embamma ex jure pingui cum aceto & cepis paratum, quod illis *Sapor* proprio & valde convenienti nomine appellatur, non ingrati condimenti genus, & quod stomachum languentem excitat egregie: eodem modo & vitulinam, & vervecinam itemque suillam carnem, uti & gallinas, pullos atque capones in usum ducere solent assata, rarissime elixa. Ex porcina autem carne farcimina etiam, præsertim lucanicas & botulos frequentissime in usum ducunt, uti & pernas, & quidem ultimas has Paschali cum primis tempore ac festo, vel in Judæorum opprobrium, vel ut duriorum ac solidiorum ejusmodi alimenterum usu, diuturnum compensent Quadragesimale jejunium. Porcellos, tum recentes, tum sale conditos, elixos atque assatos, promiscuè omni tempore jejuniis vacuo, comedunt. Ex oleribus maximus fere usus est brassicæ, potissimum autem muria conditæ per totum annum, ita, ut nulla fere sit in civitate familia, quæ post S. Michaëlis festum, brassicam cum sale non condiret in doliis conservandam, ut per integrum, annum copia ejus sufficiat: pastinaca autem uti & brassica viridis & rubra, pro obsonio itidem inservit, & mensam, gustatis jam carnibus, claudit, pro quo scopo & hæc olera in cellariis continuo servare solent recentia. Frequenter etiam, loco pastinacæ, alio quodam obsonii genere, *Buraki* & *Podsvine* appellato, utuntur: utrumque unius ejusdemque oleris species est, betæ rubræ nimirum, & illud quidem ejusdem radices in toleolas scissæ & salæ conditæ, hoc autem summitates vel folia tenuiora, quæ per totam hyemem etiam in locis subterraneis conservantur facile. Fructus ex arboribus, pro quotidiano in mensis usu apud incolas rariores sunt, propter parciolem pomariorum hic loci culturam,

ram, solent tamen pruna exsiccata, (quæ in sufficienti copia ex Jaroslavia Ruffiæ per naves advehuntur,) & aqua iterum per elixationem emollita, plebejorum mensas frequentius intruere, & cum anserè vel porcello apponi; jejunii autem diebus, consueverunt ex farina globulos pinsere, & cum prunis his mixtos parare, quod ferculum communiter suo idiomate *Dominikanke* appellant, propter similitudinem, quam Dominicanorum Monachorum vestitus ex atro & albo mixtus, cum hoc obsonio habet. Piscium recentium sicuti Warsaviæ non adeo copiosus proventus, propter vistulæ sterilitatem, ita usus etiam inter plebejos rarior: afferuntur tamen ex stagnis & piscinis nobilium in vicinia, lucii, carpiones, albula, caracini &c. quibus vescuntur cives etiam: de cætero asellis, halecibus, sturionibus, siluris sale conditis atque Gedano advectis, Quadragesimali præsertim tempore, contenti: carpiones enim ex vistula uti & salmones ac sturiones, pisces itidem, qui Cracovia advehuntur, recentes, Magnatum culinæ absument. De condimentis ciborum adhuc monendum, quod allii, ceparum, porri, armoraciæ non solum magnus apud incolas sit usus, sed aromatum etiam, præsertim dum pisces parare solent, quibus largissimam piperis, zingiberis, maceris, croci, præter sale, injiciunt copiam: & quando lucium hoc modo paratum comedunt, tale ferculum ipsis vernacula appellatione *Zotto goraco*, quasi calidum acre crocatum dicas, venit. Lac & butyrum non nisi diebus a jejunio vacuis, comeditur; Veneris enim ac Sabbathi diebus, uti & per totum Quadragesimale tempus, non nisi oleo ex semine lini expresso, condire fercula licet, magno nobilium & Magnatum per totam Poloniam, qui hujus feminis culturam faciunt, emolumento, strenuæ autem pœnitentiæ pro plebejis exemplo, quia continuus hujus olei usus stomachum valdopere lædit, unde squalent miseri, Quadragesimali tempore, atque umbratiles aspectu fiunt, sætenterque halitum spirant, in specie autem fœminæ hinc graviter læduntur, dum

multæ ex nimio hujus usu fluorem album simplicem vel stomachalem, contrahunt.

Ex aëris, aquæ atque alimentorum jam compendiose recensitorum usu, qualem Warsavienses sanguinem, habitum & temperamentum acquirant, tempestivum jam erit disquirere. Cum autem de *Temperamento* incolarum in genere hic aliquid statuendum sit, fateor, difficillimum mihi semper visum fuisse, in particulari atque individuali, nedum in generali, de hominum temperamento certi aliquid statuere. Et hoc quidem affirmare aulam, in sic dictis Medicorum consiliis, quibus communiter temperamentum personæ vel subiecti præmittitur, inter centena vix unum produci posse, quod cum natura in fundamentis sit vere consonum. Neque enim sufficit ex principiis Physiologicis, certam particularum in sanguine mixturam sibi efformare ac fingere, & ex conclusione inde facta, hunc vel illum cholericum, sanguineum, phlegmatico-melancholicum &c. declarare: sed necesse præterea erit, de moribus, & affectuum administratione, esse informatum, antequam aliqua certior de temperamento conjectura fieri possit: id quod res altioris momenti ac diuturnioris indaginis erit, neque per viginti vel triginta arteriæ micantis ictus, sed per diligentem ac repetitam habitus, actionum tam vitalium quam animalium, vigoris, ingenii, morum & reliqua, considerationem, cognoscitur. In genere igitur, si de integris nationibus, ac civitatibus aliquid decernendum, mores saltem, vivendi genus & actiones aliquod suggerere poterunt principium. Nec aliter de his loqui quis poterit, nisi ad illum modum, quo antiquos etiam autores, de hujus vel illius nationis virtutibus ac vitiis locutos fuisse deprehendimus: ita *Isidoro* Hispal. qui *Chronicon* edidit, *Afri* e.g. sunt astuti ac fraudulenti, *Græci* leves, *Itali* feroces & acris ingenii: juxta *Vitruvium* septentrionales mente stupent; *Aristoteles* in communi dicit, *Europæos* abundare animo, ac parum ingenio valere & artibus; male autem in specie tractat

Etat Septentrionales populos, ipforum ingenium fere tale esse inquietus, cujusmodi ebriosorum est. *Probl. Sect. 14. Problem. 15. Maternus* scribit, Gallos esse amentes atque inconsideratos: ut nihil dicam de moribus nationum nostri temporis, quæ a *Barclajo in Icone animorum, & Scip. Claromontio* potissimum describuntur. Ex quibus patet singulares homines, ex nationibus singulis, in ejusmodi descriptione generali, semper esse excipiendos.

Et tali principio innixum me etiam putes, quando de Warfaviensibus dixero, ad *Phlegmatico-Sanguineos* illos pertinere; de qua corporis habitudine, quam temperamenti differentiam Medici solent appellare, sciendum, in *Phlegmatico-Sanguineorum* corpore, aquosas, molles & gelatinosas partes abundare una cum calore est æquabili, substantiam carnis hinc esse magis porosam, pinguedine sufficienti contentam, corporis glabritiem, venas angustas, latentes. Hinc hujus temperamenti viros videbis statura proceros, carnosos, aqualiculo instructos: fœminas autem non minus justa corporis mensura, carne tenella succulentâ, cute polita, luciditate nivea, colli columna alabastrina, pectore turgidulo, candido: quoad ingenium, *Phlegmatico-Sanguinei* sunt lenti, in aliorum tamen inventis apprehendendis atque admittendis proni & satis idonei: ob animi activitatem moderatiorem pacifici, natura indolentes, opinionibus dominantibus facile cedentes, sibi relictî non exardescentes iracundia, quia ipsa plerumque corporis mole ac carne turgida, ad subitaneum partium motum, qualem ira postulat, non satis sunt expediti: magna autem sedulitate officia peragunt, præsertim talia, quæ vitam postulant sedentariam, quamdiu inspectoris ac Turni præsentia urget, quamprimum autem sui juris fiunt, omnes curas lubenter in alios rejiciunt, otio & somno indulgentes. Hac igitur constitutione partium, virtutibus ac vitiis plus minus gaudere Warfavienses etiam, statuendum quidem, est magna cum circumspectione, & non nisi

ἐπι το πολὺ, si non ex una parte adulatoris, ex altera intempestivi censoris atque austeri nimis Aristarchi characteres exosos incurrere velis. Hoc tamen est verissimum, loci conditionem & aërem Warsaviæ adeo esse benigna, ut sibi relictis incolæ, atque ascitiis per afortiam vitis non corrupti, ut plurimum colorem floridum, corporis firmam sinceritatem, inoffensum oculorum lumen, purum auditum, liquidas voces & clarum guttur possideant, ut de ingenio nihil dicam, quod illis etiam natura obrigit egregium, ac non nisi his, qui gulæ, luxui immoderatæque voluptati indulgent, hebetatur. Et cum omnis nostra vis in animo & corpore sita sit, *animique imperio, corporis autem servitio utendum sit, ex mente Sallustii*, optandum, ut plus curæ tribueretur illi, qui dux atque imperator vitæ mortalium est, animo scilicet, ne incultu obsolescat & pereat: id vero pauci inter cives nostros agnoscunt fortè, quorum cultura ad corpus potius referri solet, quam ad animum: hinc ventris ut plurimum maxima cura, ad labores & occupationes mentis æque ac corporis valde remissa & parcior applicatio; cui oscitantia, pro religione observanda, frequentiores feriæ admodum favent: si quis enim diceret, mediam fere anni partem a Warsaviensibus in festis, ac labore vacuis transigi diebus, a vero non multum aberraret. Hoc autem tempore, (præter Episcoporum, & Pastorum, qui animabus invigilant earumque saluti, & qui curare debent, ut sit mens sana in corpore sano, intentionem,) multis nil magis curæ est, quam commensationibus & comotationibus indulgere, ac ventrem ad crepaturam usque cibo juxta ac potu infarcire. In specie autem ultimis Bacchanalium diebus, & præsertim in vigilia Cinerum, maxima civium pars, hoc unico die, sexies fere aqualiculum cum omnis generis ex carnibus paratis alimentis adimplere solet, rati fortassis, quod immensa hac carniū ingluvie, feliciter Quadragesimale cum piscibus, obsoniis, oleo, transigendum tempus, superare valeant. Quibus ac his similibus
erro-

erroribus ac vitiis, cum primis autem infano cremati abusu, naturales temperamenti & constitutionis optimæ qualitates destruunt, variisque morbis ac miseriis fores pandunt. Ita, ut si quis iniquius de Warsaviensium moribus iudicium ferre veller, applicare his multa posset, quæ olim *Stephanus Rex* in publicis Comitibus de tota natione prædicavit. Verba ipsa legi possunt a curiosis in *Sigismundi Augusti Regis Epist. Legat. & Respons. ab H. de Huyssen editis*, p. 552.

CAP. V.

De Morbis Warsaviensium.

Morbos nunc consideremus in præsentis tractatus nostri distinctione, quibus Warsavienses potissimum sunt obnoxii: videt autem unusquisque facile ex antecedentibus, neque aërem, neque aquas & victum, neque ipsum temperamentum tandem, proprie & in se spectata, quicquam notatu dignum suppeditare, quod valetudinis incolumitati adeo possit officere. Adventitiæ itaque horum omnium qualitates erunt, quæ robur ac vires incolarum infringere, ac morbosas eorundem constitutiones producere solent. Videamus igitur, ut nexum cum antecedentibus simul observemus, temperamentum primum, quantum ad ægrota- tiones facere, qualesque morborum species inducere ordina- riè soleat. Et de hoc, quod superius *Pblegmatico-Sanguineum* meritò constituimus, ex Physiologicis constat, omnes, qui po- tiorem ex phlegmate & sanguine mixturam obtinuerunt, naturaliter & ordinario quidem catarrhalibus restagnationibus atque infarctibus esse expositos, ab acutis affectibus alienio- res, affectus etiam soporosos metuere debere, aut impoten- tiam membrorum, alias stupidam solum, alias totam flacci- dam, aliquando & infarctibus quasi rigidam & gravatam; fluxus

fluxus etiam & manationes subire tales promptius, variasque serofas excretiones; ex sanguineæ mixturæ participatione iterum, tam ad inflammationes, quam acutas febres, imprimis autem inflammatorias esse pronos, itemque ad Arthritica, Rhevmatica, Nephritico-Ischiarica pathemata. Ex his autem omnibus temperamento alias propriis affectibus, paucissimos tanquam vernaculos Warsaviensibus videbis obtingere. Neque præterea hydropi, neque paralyfi, nec febribus intermitentibus, inflammatoriis, hecticis & similibus morbis, quos incolis nostris obvenire frequentius observavimus in praxi, adeo essent obnoxii, nisi per immodicas voluptates, continuam ingluviem & crapulam suppeditarent occasionem, ac fomitem accenderent. Temperamentum enim phlegmaticum & sanguineum, evacuationibus ordinario minus sunt affueta, & si humores excrementitii per continuum materiæ peccantis accessum augeantur in his subjectis, facile opprimuntur dictis affectibus, præsertim autem febribus. Dum enim apud tales, a ventriculo ipsiusque fermento vinci debeant cibi ac transmutari, ipsi e contrario vincunt, & oppresso cum tempore naturali fermento, vitiosam sui notam, solidis fluidisque impertiunt. Juvare quidem apud nostros Warsavienses ventriculus, ac corrigi talis error creditur per aromata & spirituum ardentium usum: & verum quidem roborari stomachum, ac vivaciorem reddi phlegmaticorum etiam constitutionem, si aromatibus segnioribus, nuce Moschata e.g. macere, cinnamomo, itemque modico spirituosi liquoris potu urantur; ast, si plena manu calidissima aromata, piperara in specie cum zingibere, ferculis adjiciantur; si spiritu ardente seminibus oleosis anisi, imo interdum per ipsum Mezerei fructum & corticem, acerrimo reddito, sanguis exagiteretur continuo, quid inde fieri existimes?

Et in specie ab infano cremati abusu, apud cives nostros nimis familiari, non solidis duntaxat, sed fluidis etiam magna infertur mutatio, dum & inflatur quasi sanguis, &

spiri-

spiritus simul in ecstasi temulentam rapiuntur. Pessimum autem est, quod statim ac in consuetudinem abierit ex potu hoc spirituoso temulentia, alternare soleant homines asotias, & ubi matutini cremato se replerunt, conceptum inde calorem firimque inexhaustam, cerevisiæ rivis excipiant: & ita præter omnem modum vasa vitalem laicem circulantia, inflant atque extendunt, quæ dum nervos adjacentes premunt, tremorem communiter in artubus post se relinquunt: præterea mirum est illos, qui a spiritu vini aut frumenti tremorem & palpitationes contrahunt, rumpi quasi impatientia, nisi stas horis conceptam ex pessimo potu sitim, eodem illo spiritu, ut *Pecblimus Lib. III. Obs. 38.* loquitur, vel provocent de novo, aut extinguant; ubi imprimis observandum, quod non ante sibi redditi videantur hi potores, & a tremore conquiescant, quam idem illud vinum ardens collapsas venas iterum inflaverit, spiritibusque novum immiserit robur, sed protinus iterum dissipandum. Invenias etenim homines bibendi consuetudine eo deductos, ut vix horæ spatio sine ardentis aquæ potu esse possint, & somnum quoque interrumpat damnatissima sitis. A quo immani ardentis spiritus ingurgitatione, favente acerrimorum simul in alimentis aromatum usu, plerique Hydropem, Icterus, Cachexiam & Tabem tandem incurrunt, vel Apoplexia etiam & Paralyfi pereunt. Reliqua, quæ in victu ad temperamentis naturalis bonitatis destructionem faciunt, multiplici ac nimis frequenti, piscium mucilaginosorum partim, partim etiam muriaticorum, & olei lini expressi, usui in acceptis erunt ferenda, utpote quibus non saltem bis vel ter in septimana, sed per totum infuper Quadragesimale tempus, non computando simul festorum vigilias, vesci, per cultus religiosi leges tenentur. Quantum in de damnum sexus sequior, ratione formæ corporis venustæ, quam insigniter infringit, & fluoris albi a stomacho ac digestionem læsa originem trahentis, patiat, superius jam attigimus; reliqui autem, propter crassiorem inde natam sanguinis

nis crasin, liberamque ejus circulationem motumque impeditum, scorbutica symptomata, ventriculi inflationes, Anorexias, Leucophlegmatias, Hydropes, Cachexiam incurrunt; ad quos affectus, laxior corporis, ex phlegmatici temperamenti mixtura eminente, habitus, multum conferre & alias observatur.

De Aquæ vitis, & quales hæc morborum species producere apud incolas Warsavienses valeant, vix habeo quod moneam. Vistulæ enim aqua, omnibus quidem pro salutari sufficeret potu: si autem quædam, præsertim ex puteis hausta aquæ, multis, præter calciformem terram, aluminosis ac nitrosis scateant salibus, uti ex præcedentibus patet, neque tamen adeo poterunt nocere, utpote factæ inde diureticæ, quales phlegmaticum & ad stases atque obstructions pronum corpus, non possunt non magno adhuc beneficio afficere, dum humores in fluore felicius conservant, & superfluum serum ex diætæ erroribus collectum continuo educunt, neque sic ad illa mala scorbutica, quæ *Rob. Boyle in Historia Aëris* proponit, possunt disponere: multo minus autem ad Arthritidem & Calculos, prout *Listerus de terris & aquis Angliæ, Exercit. II. p. 81. Edit. Londin. Ann. 1684.* annotavit, quod multum de Vitriolico sale participant, & apud nationem suam calculos cumprimis concrefcere faciant, quos ex vesica extractos vel ex renibus expulso, calcinatos ac pulverifatos a magnete ideo trahi persuasus est, quod ipsius merito experientiæ relinquimus: de Aquis autem Warsaviensibus in genere asserimus, has neque Arthritidi neque calculo generandis proprie favere, & paucissimos, quod in communi Warsaviensium luxurie mirandum, hic invenies, qui vel Arthritide vera, (Plicæ enim symptomata excipio,) vel calculosis affectibus laborent. Interim tamen etiam ambigo, an his nitrosis atque aluminosis aquis in acceptis non sit ferendum, quod plures Germanorum & in specie Saxonum, quando prima vice Warsaviam veniunt, communiter aliquam appetitus

rus dejectionem, quam stomachi refrigerationem appellare solet vulgus, patiantur, quæ non raro in diarrhoeas & lienterias, sæpius etiam in intermittentes febres se terminare solet; nec facile vincunt hocce malum, nisi tempestive stomachalibus aromaticis medicamentis sibi medeantur; quod plerique autem neglectis his, cremati usu, obtinere fatagunt, atque inde, quod pejus, in cremati picam incidunt, superius laudatam.

Transseamus jam ad *ipsius Aeris vitia*, videndo, quales affectiones illa apud cives inducere valeant, ante omnia hyemales atque æstivas cum ventis Borealibus & Australibus, alterationes examinando. De quibus notum jam ex superioribus, valde interdum illas esse, apud Warfavienses, ab uno extremo ad alterum tendentes, excessivas. Dum igitur gelu, quod hyeme viget, & per Borealem & Orientalem ventum, cui Warfavia potissimum exposita, ob altiore ex hac parte ripam, augetur egregiè, vim adstringentem & coagulantem per se possidet, atque hinc humores & præsertim sanguinem crassiores reddit, circuloque libero sanguinis & transpiratione insensibili impedita, humores, quia citius lubentiusque exteriores partes frigus invadit, in corpus retrogredi facit, ex hoc passim stases & spasmos oriri necesse est, quales potissimum in Pleuritide, Peripnevmonia, Catarrhis suffocativis, febribus omnibus Catarrhalibus &c. observamus. Quod si tunc vasa cerebri oppleta sint, insequiturque stasis, tunc vertigines, affectus soporosi, apoplexiæ, exinde oriuntur: si autem in abdomine contingunt similia, affectus torminosi, colici, inflammatorii &c. nascuntur. Et memini me non semel observasse, silentes hepatis, lienis, Mesenterii & genitalium partium a glandularum vitio dependentes affectus, ejusmodi vigente gelu extraordinario, revivixisse, atque in ingentes ac deleterias corruptiones, præsertim inflammatorias, fuisse mutatos. Venti enim Boreales omnibus inflammationibus, affectibus dolorificis nervinis sunt ini-

mici, partim quod transpirationem & evaporationem materiæ peregrinæ insensibilis impediunt, partim etiam, quod fibras, quæ in spasmo, dolore, tensæ sunt ac distentæ, magis tendant, unde dolores non possunt non augeri, qui eo acerbiores sunt, quo magis tensæ fibræ.

Cum autem e contrario æstatis tempore nimius in hac regione calor & æstus viget, paucis ventis, qui alias æstatis tempore rariores sunt, ventilatus, neque per montes, qui ad aliquot & quadraginta milliaria fere nulli sunt, fractus, summopere interdum incolas angit. Tunc enim vapores pravi ex stagnantibus aquis per totam Urbis viciniam exsurgunt atque aërem inquinant, qui eo periculosiores, quo plus paludosæ illæ aquæ exsiccantur, & ita virosa sua effluvia copiosius exhalant. Qua occasione Warfaviæ febres intermittentes mali moris, acutæ, malignæ, purpuratæ, Petechiales, cum Diarrhœis ac Dysenteriis grassantur maxime: in specie autem Dysenteria eo gravior, quo humidior simul tunc atmosphæra, qualis Anno 1714. quo per duos fere menses Julium & Augustum Australis ventus, cum pluviis interdum, noctibus autem serenis, spirabant, Warfaviæ, observabatur gravissima, ob insignem malignitatem ac putredinem pluribus funesta. Quod si autem eodem æstivo tempore, nullæ, aut rariores pluvix, venti autem Orientales violentiores ac crebriores, Pleuritides tunc ac Peripnevmonix exsurgunt æque frequentes ac ipso hyemali tempore, illis præsertim insidiantes ac infesti, qui a calore æstuantis incauri subito auram a ventis frigidam, abjectis vestimentis excipiunt. Adhuc unum, antequam ab æstatis noxis discedam, de Austrinis ventis in genere monendum habeo; licet hic loci valde, propter objectos ab Australi plaga aliores montes, fracti sint Austrini venti, flantibus his tamen, æque ac per totam fere Europam, observamus, vivam illam elasticitatem, in humoribus nostri corporis, nimia humiditate debilitari, indeque spiritus ascentiam sanguinis debitam, ejusque motus minui, unde ad
cor-

corruptiones communiter manifestus fit transitus: consequenter putridi morbi, febres perechiales, synochi, variolæ morbili tunc regnare consueverunt. Bene tamen, sub tali constitutione aëris, quod & Warfaviæ pluries observavi degunt Phthisici, Peripnevmonici, Hectici, & omnes, qui ex pectore ac difficili respiratione laborant, qui omnes alias in sereno Boreali & Orientali aëre pejus se habent. Cujus hæc est ratio, quod cælo sereno promprior ac citior fit circulatio, per consequens major ac vegetior sanguinis ad pulmones impulsus, per quos, vitiatos antea, cum non tam libere transire queat, angustiam & anxietatem auget.

Vernali atque autumnali tempore autem, & hoc Warfaviæ, quod ubique fere locorum, observari solet, quod morbi tunc nascantur frequentissimi; id quod crebras & subitas ventorum & aëris his temporibus contingentes mutationes potissimum efficere, in aprico est. Nihil enim magis corpori nostro potest esse infensum, quam, si post Austrum e.g. flantem, mox Boreas subsequatur & vice versa. Si enim tunc aër interior mox nimium expanditur & sanguis fluidus fit, mox subito ab aëre extrinseco comprimitur & coagulatur iterum, necesse est, ut in motu humorum tam intestino, quam progressivo magnæ alterationes & anomalix oriantur, excretionisque negotium turbetur ac pervertatur insigniter.

Nihil adhuc dum, inter morbos Warfaviensium versantes, de *Endemiis* diximus, quorum mentionem & relationes tamen ab antiquis æque ac modernis Rei Medicæ scriptoribus, in scriptis suis hinc inde semper annotatas invenimus. Sic *Lucretius* & *Areteus* ophthalmias in Achaia, & Athenis in specie podagras, fuisse communes referunt: Leucoplegmatiam Romæ quondam familiarem extitisse meminit *Cælius Aurelianus*, quo morbi affecti tunc collo & pectore intumescabant, sine febre, sine dolore ullo, nec inferiores partes quicquam inde mutaræ erant. Carbunculus Narbonensi provinciæ olim erat proprius, uti ex *Plinio* constat, qui & de *Mentagra*

tagra faciem deturpante, de Gemurfa pedum digitos infestante ac depascente, Elephantiasi totum corpus cum inflatione manuum ac pedum insigni corrumpente, quod Ægypto proprii & peculiare morbi fuerint, memoriæ mandavit; in specie autem de ultima notatu dignum fuisse asserit, quod, cum in Reges & Tyrannos Ægypti incidisset, populis ominosa & funebris, propter cædes & funera innocentum extiterit: *Quippe in balneis solia temperabantur humano sanguine, ad medicinam eam; uti loqui amat Hist. Nat. L. 26. cap. 1.* In Arabia, Ormo insula, in Gamron & Laor Persiæ, in Guinea Africa, hoc nostro adhuc tempore, vexantur homines affectu singulari, quo ipsis vermiculi in carnosus partibus generantur, duro & fatali ut plurimum corporis supplicio, quo de amplum edidit Commentarium *G. H. Velschius* sub *Vena Medinensis* nomine: Hydrocelen autem *Andrum* vernacula appellatam, & Spinam Ventosam, sub *Perical* nomine ibi notam, regioni Malabaricæ endemios & communes morbos esse, ex *Kempferi Amœnitatibus Exotic. Obs. 7. Fascic. III. p. 557.* constat. Ast, ut verum fatear, de singulari endemiorum titulo, Warsaviæ meæ inferendo, dubitavi quidem ab initio penitus, quia nullus fere occurrebat affectus, qui tria illa requisita, quo dicitur endemius, in se continebat, ut scil. multos in eadem urbe vel loco afficiat, ut ortum suum, habeat a causa quadam communi, & quidem non aliunde illata, sed innata, & ut malum illud perpetuum sit, ad plures annos imo secula extensum: cum tamen postea apud me cogitaverim, quod *Plica*, ab antiquissimo tempore, sub *Polonica* proprio nomine, circumferatur in Medicorum Scholis, & jure meritoque pro totius Sarmatiæ endemio affectu ab omnibus venditur, sana ratio & Logicorum regula: quod prædicatur de toto, prædicandum etiam de singulis ejus partibus, suavit, *Plicam Polonicam*, qua magna civium pars, si non explicite certo implicite infestatur ut plurimum, inter morbos Warsavienfes, ut endemium recensere. Nam causa omnium endemiorum, licet

cet etiam ab initio saltem fuerit adventicia, postmodum, ubi per plures annos in eodem loco fixa permanet, indigenis non immerito annumeratur: ad quem modum advenæ in ordinem civium recipiuntur, quando in urbe aliqua sedem fixam sibi elegerunt, non æque autem illi, qui certis saltem diebus mensibusve inibi commorantur peregrinatores,

Eodem modo, fœda illa *Pocutiensis Lues*, ab initio adventitia, tandem etiam fixum sibi locum, uti in pluribus vastissimæ Sarmatiæ provinciis & oppidis, ira & Warfaviæ elegit. Horridi autem hujus affectus ortum & progressum quod attinet, variæ quidem autorum sunt sententiæ. *Epistola D. Laur. Starnigeliæ Rectoris Academiæ Zamosciensis, ad Professores Academiæ Pataviæ Medicos, Ann. 1599.* exarata, antiquissimum & primum forte de hoc affectu scriptum, docet, quod inter Hungariam & Pocutiam, Regni Poloniæ provinciam, primum post A. C. 1287. istiusmodi cirri in cribibus hominum observati fuerint, paulo post per totum Sarmatiæ Regnum sparsio malo, de quo ad exteros etiam per contagium sine dubio, extenso scitu digna annotavit *J. Schenckius L. 1. Observ. Med. p. 6. & Dan. Sennertus Prax. Lib. V. P. III. Sect. II. cap. IX.* Qua ratione autem primum in Pocutiam venerit, alii ita explicant, quasi ab ipsis Tartaris in Poloniam sub finem seculi XIII. irumpentibus translatum fuerit malum. Et constat quidem ex Historicis Polonicis probatissimis, in specie *J. Dlugoffo Hist. Lib. Septimo*, Tartaros ab Anno 1241. usque ad annum 1287. ter ad minimum, repetitis vicibus, magnam Poloniæ partem, præsertim autem, omnem terræ Cracoviensis oram versus *Sandec* sitam usque ad Alpes Pannoniæ invasisse ac devastasse, atque interdum per biennium & ultra in uno loco restitisse cum suis copiis. Ita enim ipse loquitur *Dlugoffo l. a. Provocatur Deus Polonorum fœdis spurciis & impiis execrandisque facinoribus, suscitavit Tartarorum ferocem & barbaram gentem contra eos, primo quidem Anno 1241. altera vice Anno 1257. & tandem præ cæteris notabili devastatione Anno 1287. quo tempore fame & penu-*

penuria Tartari pressi, atque Polonorum oscitantia securitate atque diffidiis invitati, instar luporum voracium, sub ipso hyemis initio, invaserunt dictas Poloniae partes, & tantam ibi fecerunt ense, trucidationibus, rapinis, violationibus ac stupris, tandemque captivitate & raptu, inter populos stragem, ut præda ipsorum ultima vice, apud civitatem Vladimiriensem partita, viginti millia plus virginum & juvenularum nondum nuptiarum continuerit. Quantis autem, per toties repetitas invasiones, intra hos 40. vel 50. annos, conspurcaverint provincias illas stupris, quivis facile comprehendit, qui ex eodem Dlugosso repetet, quod Tartari in crapulam, libidinem ceterasque voluptates sint, uti loqui amat, *projectissimi*. Licet igitur, quod ob stare posset contagii origini, Tartari nunquam forte ordinarie Plica ipsa laboraverint, quia tamen ex belluino vivendi more, & tunc temporis forte, propter annonæ apud suos caritatem, ex absurdis, carne equorum, fortassis etiam morticina, aliisque præ fame devoratis, succos in corpore colligebant impurissimos, quos postea miseris, terrore, desperatione, inedia confectis incolis per libidinosam compressionem communicarunt, inde, apud ingravidatas atque imprægnatas, monstruosum ejusmodi malum foetui impressum, primam forte traxit originem. Sine dubio enim apud miseræ tales sub ipso congressu, rigidæ assurgebant comæ, vox faucibus hæsit, & totus corporis latex coagululum quasi & stagnationem præterrore passus fuit, dum Satyris illis & monstrosis, nolentes volentes corpora prostituerunt. Postea autem per hæreditatem partim, partim per ipsum contagium longe lateque malum fuit dispersum. De quo, ut minus dudubitem, vel ipsa fœda Venerea lues, ab Hispanis ac Lusitanis ex Indiis Occidentalibus ad nos delata, persuadet facile. Ibi enim præsertim in Peruviano & Brasiliensi Regno, ex visitatione bestiarum venenatarum, & uti quidam volunt, nefando cum bestiis coitu, incolæ fœdissimos in corpore nacti fuerunt latices, cum quibus Lusitani atque Hispani per carnalem copulam libidinosè commixti, tertium quoddam inde con-

contraxerunt malum, sub hac specie incolis illis minus notum, quod lues Neapolitana primum appellatum fuit. Quidam igitur eodem fere modo Poloni, ex fœda cum Tartaris commixtione, excludere potuerunt horrendum talem fœrum, *Plicam* videlicet. Quod quidam ex Auctoribus, qui de *Plica* aliquid meminerunt, non debite examinantes, aniles illas in scriptis suis vulgarunt fabulas, Tartaros nitairum corda ex occisis Polonorum corporibus extracta venenoque infecta, sub finem seculi XIII. uti superius dictum fuit, fluviis injecisse, atque ita Gorgoneam virtutem, crines in Medusæ ornatum convertendo, iisdem conciliaſſe, sicut *Pastorius* cum primis in *Floro Polon. L. 2. cap. 14.* atque ex illo fortaſſis *Gockelius in Gallic. Med. Pract.* aliique plures, unus ex altero repetendo, aſſerere non erubescunt. Inquinantur tunc quidem Tartari non fluvios, sed sanguinis Sarmatarum rivulos, dum virus ex fœdissimo equorum & morticinæ victu innatum, communicarunt Polonis, æque ac Peruviani & Brasiliiani olim curiosæ ac libidinofæ Lusitanorum & Hispanorum genti, Venereum miſiſſa.

Sciendum autem præterea etiam de Tartaris, quod per ordinarium & consuetum, citra omnem annonæ caritatem, victum, crudissimos & crassos admodum in corpore humores colligant, ex immani & quotidiano carniū equinarum usu & esu. Constat enim ex relatione illorum, qui Tartarorum provincias ex infelici captivitate aut alia occasione inviserunt, (qualem nuperrime a sacerdote quodam Transsylvano natione, religione Catholico, qui per aliquot annos viscera barbaræ hujus gentis expertus fuit, pio, modesto ac prudenti viro audivi,) quod infantes fere omnes suos Tartari statim ac nascuntur, ab uberibus maternis & humani lactis usu arceant, & equis lactantibus subjiciant, quorum lacte tamdiu nutriuntur, donec solidiori victui assueſcant, ubi iterum, equina caro pro ordinario inservit nutrimento. Et hæc quidem omnia ex hac ratione, quia per lac equinum infantes

longe robustiores fieri autumant, ac si humano & materno lacte foverentur. Ex quo fundamento equinas carnes etiam in victu omnino præferunt bubulis, per experientiam edocti, longe has ad robur conciliandum corpori, præstare aliis omnibus. Quapropter & captivis miseris non alias facile carnes pro ordinario victu concedunt, quam equinas, & quidem, quod miseriam ipsorum maximopere auget, semi-crudas: non enim nisi illis, qui ægrotant vere, bene affatas concedunt, in quo casu & bovinas & agninas eodem modo præparatas miseris comedere licet. Si quis autem sanus his ultimis vesci comperitur, id quod barbari statim ex remissioribus ad labores viribus cognoscunt, plagis ordinarie propterea crudeliter excipitur. Ex his de nativa & vera Tartarorum constitutione & humorum crassi judica, & Tartarum ab ipsa usque infantia totum quantum equinis humoribus dicam an moribus imbutum esse comperies: talique modo, dum cum aliarum nationum sæminis carnali se jungit copula, non minus inquinare has, quam Brasilienses quondam Hispanos, poterit. Accedit in supplementum, quod equi Tartarorum æque ac Hungari teste *Sennerto* l. c. & aliis, Plica etiam laborent. Quos si apud Tartaros in specie, hoc malo jam a centenis aliquot annis infectos fuisse supponamus, uti rem concessam, clariorem & maxime evidentem hinc deducimus Plicæ in Sarmatia originem.

Nec quis seduci se patiatur in origine Plicæ explicando temere illo notissimo, quod Germani huic morbo imposuerunt nomine, dum quasi a Vistula fluvio, *Weichsel-Zopf*, vel ut alii rectius *Wichtel-Zopf*, appellare consueverint. Hoc enim vel per ignorantiam veræ hujus mali originis, vel per male intellectam vocem *Wicht*, quod apud Hungaros, fortassis etiam in Slavonica lingua, luem quamcunque, præsertim quæ cum Pica quadam conjuncta esse solet, significat, dum *Wicht* in *Weik* & *Weixel* torserunt, factum fuit. Polonis enim hæc de Vistula ducta etymologia est incognita,
ur-

utpote qui morbum hunc vernacula sua communiter *Koltun*, vel etiam *Gozutz*, appellare solent, quod utrumque vocabulum paxillum vel clavum significat, eo fortassis, quod crines convoluti capite propendeant instar paxilli. Et hoc modo sub contagii facie & titulo origo turpissimi hujus mali optime concipi ab unoquoque potest, ut a causa remora. Quod si enim, uti alii existimant, aquæ minerales falsæ, ex Pannoniæ Alpibus profluentes, & proximos fluvios inficientes in causa essent, unusquisque ex advenis in Polonia per aliquot annos commoratus, Plica similiter inficeretur ac alii indigenæ, cum tamen per experientiam constet, nullum unquam ex exteris hoc malum pati, nisi cum Plicata fœmina, vel fœmina cum Plicato mare, rem habeant, aut per intimiorem ac propiorem contactum & usum stragulorum aut vestimentorum sudore Plicati conspurcatorum, inquinerur. Sciendum etiam, quod fluviorum in Sarmatia paucissimi ex jugis Carpathicis profiliant, hique in mare nigrum postea illabentes, vix extrema Poloniæ alluant. Ut taceam, fluviorum inquinamenta supposita, mox per affluentes alias ex mediterraneis locis aquas corrigi atque emendari continuo. Dum enim rivus illos a meridie Septentrionem versus ex montibus per Pocutiam fluentes & salis mixtura imbutos, posthæc aliis aquis mixtos, falsam suam cruditatem communicare supponunt, sequitur inde, ut quo remotiora a Pocutia & Alpibus Pannonicis fuerint loca, eo certius secundum proportionem minus jam infectarum aquarum, Plicæ frequentiam decrescere, quod tamen falsum, dum malum hoc per totam Roxolaniam, (sub qua & Russia & Volhynia comprehenditur,) atque ulterius per ipsam vastissimam Lithuaniam, ubi maximus Plicæ inter Hebræos æque ac Christianos proventus est, grassetur. Eodem fere modo & *Bonfigli* Itali opinio recentissima de origine Plicæ refutanda: dum enim ipse aquam per terræ pinguedinem (vel oleositatem mineralem ut vocat) inquinatam pro causa universali Plicæ allegat, non recordatur in Italia sua,

præcipue in agro Neapolitano prope Puteolos & Veluvium, longe copiosiores & frequentiores aquas dari pinguedine vel sulphure imprægnatas, Plicam tamen ibi cerni fere nullam. Ridendi tandem penitus mihi videntur ut leves & imperiti, qui forditiem & ignaviam solam in peccendis crinibus huic monstrosæ complicationi primam dare originem existimant: ignari fortassis, quod Polonorum nobilissima gens, patrio more, lunata fronte incedat, capitisque amet levitatem. Vidi non semel in munditie exactissimos, ab hoc malo tamen liberos esse haud potuisse: & in specie recordor Generalis cujusdam officialis bellici, natione quidem Poloni, ast qui diu etiam in Saxonia commoratus fuit, tandem Posnanix per paucos aliquot annos degentis, qui, non obstante omni corporis cura, cui maxime deditus erat, propter sexus sequioris amorem, tantam contraxit in capite Plicam, ut vix peregrino capillitio contegere satis illam potis fuerit. Quo cum convenit, quod *J. F. Bachstrom* in *Dissert. sua Inaugurali de Plica, Hafniæ, 1723. publicatâ* adducit exemplum: *Mulieres plures nobiles, scribens, comprissimæ, tadio hujus mali inductæ, quicquid ex rescindendo noxæ provenire posset, spernentes, ad cutim usque abrasis capillis, quotidie postmodum bis aut ter de capillis peccendis sollicitæ fuerunt, quo complicationi novæ occurrerent, sed post tempus aliquod renovatis doloribus, eisdem per unam noctem ex improvise, nemine, neque ipsis attendentibus, sub lenissimo formicarum repentium sensu, adeo contorti atque complicati fuerunt crines, ut omnem peccendi extricandique conatum penitus eluderent.*

Et hæc quidem de origine: *historiam* autem *Plicæ* ipsam quod attinet, habet se hæc fere, uti ex propria & aliorum experientia nobis constat, sequentem in modum: corripuntur hoc malo omnis ætatis homines, nec pueri aut puellæ immunes, nec sexus alteruter aliqua gaudet prærogativa. Furfures aliquando primo, aut pediculi etiam in capite generantur, & tum unus aut alter cirrus cum vicinis sibi crinibus complicatur & densus in conspectum prodit, his a syncipite, illis ab occi-

occipite propendens, aliis ad instar cucuphæ totum caput involvens, aliis ad instar panni crassioris & lati, ad librarum aliquot pondus tergum regens, pondere ac horrido conspectu molestus: vix etiam fuere ejusmodi cirri aliquot ulnas longi, erecto stante homine pavementum attingentes. Sub ipsa mali invasione, primo dolores obtusiores, aut saltem artuum torpor, digitorum etiam, manuum, pedum &c. oritur: ubi hic spinam dorsi, maxime scapulas, cervicem & occiput occupat, molestior status cum doloris augmento. In omnibus fere inter sensum frigusculi aut ventri ex vertice prodeuntis, hic pullus excluditur. Inter quas affectiones vidi plures gravissime simul & quasi continuo febricitantes cum exacerbatione sub vesperam. Ut plurimum autem hi dolores ad semestrem spatium, extenduntur, usque dum germen horridum illud extrudunt. Interim etiam unguis pedum & manuum crassitie extraordinaria, incurvatione cum flavo & livido colore, itemque scabritie afficiuntur: in nonnullis ulcera ac tumores variis in locis post hos dolores succedunt, difficillime sanabiles: in aliis oculorum acies infringitur, pellicula, nube, cataracta, gutta serena exorta: aut artuum contorsiones, spasmi tendinum, contracturæ sequuntur: interdum scrophulæ oriuntur & strumæ, quando visceri humores in tubulis glandularum constrictis stagnant. Vidi elegantissimam alias virginem nobilem in majori Polonia, quæ ex refectione Plicæ strumofum tumorem passa fuit in crure sinistro, tanta cum difformitate, ut hoc in ingentissimum tumorem extenso, elephantis potius quam hominis tibiam referret: interdum ad ossium substantiam penetrat scædum virus, unde tubercula dura & exostoses in illis oriuntur, & fragilia redduntur: nonnunquam dorsi vertebrae inficiendo, gibbositatem inducit: ordinariè autem corpora illa gravius affligit, quæ impuris alias ex scorbuto vel cacochymia scarent humoribus. In quibus autem ordinariam sedem sibi morbus hic eligit crisi quasi perfecta, his unica sæpius nocte capilli com-

complicantur, cum dolorum cessatione plenaria. Notandum etiam, quod sæpius ante eruptionem & etiam in statu morbi, Picam patiantur Plicati, & certo potus aut alimenti genere copiosius ingestio, levamen sentire persuasi sint. Communiter autem hæc Pica pro objecto, amabile illud crematum, maxime expetitur Polonis plebejis potum, habere observatur. Fœminæ Plicam patientes, ut plurimum, præter inensum irregularitatem, etiam particulariter dolore lancinante sub sterno, afficiuntur, quo distingui possunt reliqui, quos cum Hysterica passione communes habent dolores. Post abscissam Plicam, omnia ante recensita pathemata recrudescunt & duplicantur fere: communiter autem in oculis inde damna patiuntur gravissima, & visu privari penitus solent, nisi valido naturæ nisu iterum iterumque expellatur Plica; quo ipso tamen nullo modo dolores auferuntur penitus: multos etiam hinc vidi in Phthisim perfectam, Hecticam & Tabem universalem præcipitatos. Et quæcunque ab autoribus quibusdam allegantur in contrarium de impune abscissa Plica, & hoc ipso curata & profligata, nullius sunt valoris aut veritatis; neque enim respexerunt ad aliquod ab rescissa Plica retro tempus: occultatur scilicet interdum malum ad plures annos, nullo modo tamen penitus victum. Et miror certe inter Medicos etiam fuisse, qui abscissa Plica, curationem perfectam mali, suppeditatis postea Mercurialibus remediis ac lignorum decoctis, præstitisse gloriantur. Hoc non nisi his fortasse obringet, qui circumforaneorum instar, per breve tempus, annum unum aut alterum etiam, in loco aliquo hærent, deinde, quam fieri potest citò curatis putatitiis valedicunt, & quam longe possunt aufugiunt, ne querelas ex recidiva cum maledictis deceptorum exaudiant. Actus enim secretorius in Plica per totam vitam continuatur, quapropter organum ipsum secretionis nullo modo est destruendum, siquidem inquinamentum hoc est instar fermenti, cujus minima particula restitans, totam humorum massam in novam exæstuationem ciere potis est.

De

De Causis Plicæ dum tractandum, difficillimum esse fateor, proximam hujus mali ita proponere, ut & ab omnibus intelligi & cum aliis non confundi possit. Superius jam monui, communissimum esse, universalem causam cum occasionalibus & procatarcticis confundere: qua ratione videbis communiter Autores in explicanda Plicæ causa ad aquas impuras, duriores, falsas, bituminosas & pingues ex putredine, provocare: alios cremati & acriorum, viscidorumque alimentorum devorationem & abusum accusare: multos denique ut proximam, viscositatem humorum & congestionem eorum ad caput, proponere, non cogitantes forte, quod & in aliis regionibus omnia illa de aquarum corruptione, alimentorum viscidorum & acriorum usu, humorum inde nata cacochymia & congestione speciali, observentur quotidie, in quibus tamen nulla de Plica querela. Magnum quidem fateor primo intuitu applausum merentur, quæ *Dan. Sennertus Prax. Lib. V. Part. 3. Sect. 2. Cap. 9.* proponit, dum existimat, in iis locis, ubi Plica est endemia, vitium genio loci & aquis inesse, quod copiosum pilis nutrimentum suppeditet, reliquis vero corporis partibus inutile imo noxium. Verum enim vero, concedo quidem in aquis & alimentis latere aliquid, quod malum fovet, dum ex duris, calciformibus & aluminosis particulis aquarum, humores corporis nostri valde vitentur, atque ad stagnationes, coagula & viscositates disponantur, de reliquo autem hæc omnia nec remotam universalem, nec proximam causam mali attingunt ullo modo, quia hæc & aliis populis Plica non infectis, sunt communia. Proximam igitur causam quod attinet, sicuti nec de lue Venerea, nec de Scorbuto, communissimis malis, hæc unquam demonstrata fuit accurate satis, ita nec de Plica perfecta ejus dari poterit probatio. Unde non male etiam doctiss. *Rolfincius*, dum de Plica mentem suam explicare debet, *in singul. de hoc morbo dissert.* scribit: *malignæ, venenatæ qualitatis cujusdam particeps Plicæ est materia, sed æppios eadem est, & vix explicabilis ejus species.*

X

Omni-

Omnium optime autem aliquid de hac, per recensio-
nem *formalitaris mali*, conjectari poterit, quam cum Clariff.
D. Stabel in *peculiari de Plica Diff. Hale, 1724. publicata* sequen-
tem in modum delineabimus: quando inquinamentum hoc
cuti, quæ cranium investit, communicatur, & ad cavos cri-
nium bulbos per minima vascula, quæ cutem transeunt, per-
venit, levis quædam constrictio in hac membrana, maxime
in corpore illo, quod a Malpighio reticulare vocatur, atque
ex nervulorum extremitatibus est conflatum, oritur, quam
deinde immediate major vel minor humorum serosorum ac
lymphaticorum affluxus ad has partes sequitur; qui stagnan-
tes ibidem humores prius quidem per poros hujus cutis
transeunt, & tum externe, prouti magis vel minus ab am-
biente aëre externo coagulantur, seu glutinosos sudores in
superficie capillitii conspicuos, seu furfures constituunt.
Postea vero, quando successive ab affluentibus copiosis istis
humoribus pori non tantum cutis illius sed bulbi etiam crini-
um nimis ampliuntur, & latera illorum nimis distenduntur,
pili non solum in majorem excrescunt longitudinem, sed ru-
ptis plurimorum illorum bulbis, largior quoque liquorum
istorum fit affluxus, unde crines tum in tricas, cirros & fu-
niculos inexplicabiles, variæ figuræ ac magnitudinis conglu-
tinantur, complicantur & concresecunt. Speciale autem
hoc, superius allegatum inquinamentum ita comparatum est,
ut reliquis corporis partibus omnibus sit insensum, & per
nulla alia organa secretoria, neque per alvum, neque per
renes, neque per transpirationem eliminari possit, sed so-
lus mechanismus cutis, quæ cranium investit, & pilorum,
specialissimus est, qui commode & unice hoc miasma & fe-
cernit & excernit. Quanvis igitur natura & indoles hujus
inquinamenti ac fermenti plicosi determinari non possit, ex
effectibus ramen quos in corpore humano communiter præ-
stare solet, concludere licet, quod Salino-Sulphurei sit gener-
is, & uno verbo, *Trichodes-heterogeneum* appellari queat
com-

commode. Liceat igitur tandem *Plicam* definire, quod sit *pilorum*, *capitis præsertim*, *confusa complicatio aut intricatio*, *ex contagio partim*, *partim ex hereditate nata*, & *per specificum quoddam inquinamentum producta*, *cujus natura in Salino-Sulphureo acri fermentifico & Trichode Miasmate videtur consistere*, quod natura, ut noxiam materiam, non ad alia corporis emunctoria, sed per capillorum loculamenta sola, ordinario modo expellit. Soli igitur crines sunt organon, ad discernendum atque excernendum turpissimum hoc miasma, adæquatum, reliquis autem omnibus corporis humani organis inquinamentum hoc Trichodes est infensissimum, & lædit protinus ac eadem saltem attingit. Quod præcipue propter medendi methodum hujus mali est notandum. Et in hujus historia omnino prolixiores paulo fuimus, non saltem propter minus hæctenus claram *Plicæ* descriptionem, sed etiam potissimum ex hac ratione, quod *Plica* non minus fere ac *scorbutus* in maritimis locis, apud Polonos *Proteum* agat, formas omnes assumere natum, & sub aliis morbis eorumque symptomatibus incautis Medicis imponat. Unde certe non sine fundamento scribit *Laur. Starnigelius Acad. Zamosciensis olim Professor in Literis ad Patavinos superius allegatis: Malum hoc cum exhalatione fuliginosa, ex qua nascuntur crines communicat, videturque cum Tinea affinitatem habere: atque cruciatu ossium cum Gallica lue: cum Phthiriasi redundatione Vermium: cum Arthritis, artuum dolore: cum spasmo, contractione miserabili membrorum.* Sicuti igitur prudens Medicus ubique in morbis populorum maritimorum ac septentrionalium præcipue de *scorbuto* latente non sine utilitate suspicari solet, sic in Polonia ferme non semper suspicio de *Plica* utiliter cum methodo medendi combinatur.

Mirari autem quis posset, quod de *Scorbuto* incidenter jam nominato, ut endemio æque ac *Plica* malo, nihil a nobis dictum adhuc fuerit. Præsertim, cum jam ab antiquissimo tempore Poloni inter Septentrionales populos numerati fuerint: *Olaus Magnus* autem *Gotthorum Archiepiscopus*, antiquissimus

mus de Arctois regionibus scriptor, Scorbutum ut Septentrionis flagellum allegare non dubitet, &, quod mirum, cum multis in locis eum figmentorum alioqui minime puduerit, hunc affectum tamen *Lib. 16. Histor. Septentr. cap. de Varietate Ægrotant. Morbor. & Medicin.* adeo graphice describat, ut naturam ejus optime cognitam habuisse videatur. Verba autem ejus propria hæc sunt: *Apud Septentrionales ex cibis, piscibus, carne, sale & siffitu maceratis, esculentis frigidis ac crudis, pane non probe pisto, morbus ille horrendus a vulgo dictus Scherbock, in crudefcit, quo fauces & gingivæ putrescunt, ventriculus duris cruciatibus torquetur, dentes stupent & vacillant, membra carnosâ tumore inflantur, & caro sub cute livida ac ut cera mollis tabescit, ac digitorum impressioni velut œdema cedit.* Et quamvis tota *Olai Magni Historia* illas septentrionis gentes concernere videatur, quæ Scandinaviam veterem, maximam illam Europæ Peninfulam inhabitaverunt, Poloni tamen uti & Prussi itemque Livoni a *Luca de Linda* & aliis, ad Septentrionales populos etiam relati fuerunt, atque ex hac ratione ab improvidis facile etiam horrendum illum affectum, Scelotyrben, ut endemium pati præsumi possent. Ast, si fatendum hic, quod res est, ego Polonos ab hac, ut endemia affectione penitus eximendos esse cenfeo. Neque enim, quod ante omnia monendum, Sarmatæ ex famosa illa, uti a *Pomponio Mela* & aliis appellatur, vagina gentium Scandinavia ortum ducunt, utpote quos potiori fortassis jure, a Russis ac Scythiis, & illis quidem, quos apud *Strabonem* ita appellatos invenimus, proxime autem Slavis originem traxisse credendum sit: * deinde autem omnibus, quibus hanc nationem frequentare atque intimius nocere contigit, constare potest, Scorbutum, communem & endemium morbum in vastis Sarmatiæ provinciis haud esse, multo minus meditullium ejus Warfaviam nostram inficere. Et si unquam inter Warfavienses visitur hic affectus, non certe ex communi, sed sua cuique & privata victus aut contagii etiam ratione contrahitur, quo

* Vid. *M. Cromerus de Orig. & Reb. Gest. Polon. Lib. I. cap. XI.*

quo nomine quidem in numero τῶν σποράδων, minime autem endemiorum recenseri potest. Neque aëris & alimentorum noxa, quæ ab *Olao Magno* l. a. uti causa procatartica vel occasionalis allegatur, apud *Warsavienses* locum invenit, crudorum alimentorum puta, sale & fumo induratarum carniū quotidianus usus, neque aër ex effluviis marinis sale muriatico austero acri gravidus & humiditate squalidus, Polonis in genere familiaris est, sed Germanici & Suecici Oceani Balthicique sinus accolis & finitimis his saltem populis. Maneat igitur Islandiæ, Norvegiæ, Daniæ, Sueciæ, Hollandiæ, Selandiæ, Flandriæ, Brabantiæ, Westphaliæ, Pomeraniæ, Prussiæ &c. endemium malum Scorbutus, Poloniæ sufficiat Plicam pati, quæ cum Scorbuto quidem, uti jam monuimus, ratione symptomatum multum, in natura autem penitus nihil habet commune. Vidi quidem, quod non negandum, *Warsaviæ* etiam, plures, qui pruriginosa Purpura cum ventris lancinationibus ad lumbos. & dorsum propagatis, Dyspnœa cum gravitate pectoris, Arthritide vaga cum paralytica membrorum resolutione, maculis in corpore lividis, Stomacace ipsa cum gingivarum cruentatione & corruptione laborarunt, ast sporadice saltem, nec tanta, uti apud maris accolos, vehementia: & si quæ integræ etiam familiæ miasmate hoc infectæ videantur, sicuti ego Illustrem quandam in Polonia familiam Stomacace & Purpura scorbutica laborantem ex generatione in generationem novi, ex contagio tamen, quatenus fortassis antecessores cum populis maritimis Suecis, Livonis, Danis &c. nuptias olim contraxerunt, eoque ipso scorbuti miasma & virulentiam in totam familiam induxerunt, hoc accidisse est verisimile, nullo modo autem hinc, ut endemium malum Scorbutus de Polonia prædicandus. Quapropter etiam nullam in sequenti *de Ingressu ad Infirmos Warsavienses Capite*, hujus morbi rationem me habuisse comperies.

Licet jam in antecedentibus, occasione constitutionis æris ventorum & tempestatum, de epidemicis affectibus aliquid proposuerim, consultum tamen erit, hic etiam, immediate post Endemios, aliquid de *Epidemicis Warsaviensium morbis* in specie monere. Solent enim & Epidemici morbi a situatone alisque circumstantiis regionum & loci singulare quid nancisci, quo vel mitiores vel graviores fiant incolis. Ita de Japonia scribit *Wilb. ten Rhyne diff. de Artbrit. in Not. p. 92.* quod Pestem quidem ignorent Japones, Variolas autem valde timeant, cum ipsis sint maxime contagiosæ, atque sæva & multiplici hominum strage illorum terras depopulentur, ut major etiam mortalium pars his in Japonia aliquando succumbat, quam Peste alibi, atque idcirco præ labis istius metu, parentes liberos, mariti uxores, & quæcunque ipsis dulcia sunt vel sanguinis vel thori pignora relinquunt. Unde Japones liberis dotati, ubi interrogantur, quot soboles alant? rege-
runt, totidem quot a Variolis jam laborarunt: reliquorum enim vitam in ancipiti locant, adeoque inter permanentem prolem non numerant. De urbium autem Epidemicis dum agendum, scopum nostrum propius attingunt, quæ de Carpetanis annotata invenimus, quod scilicet Tertianæ & Quartanæ febres frequentius ac inclementius ipsos afficiant, (cum tamen alias universa regio una cum Metropoli, omnium consensu, æris salubritate & præsertim aquarum bonitate emineat præ cæteris) adeo, ut Hispanorum Reges quondam, hanc cum Toleti urbe antiquissima Regia, non semel mutare permoti fuerint. Confer. *Forr. Fidelis de Relation. Medicorum.* Alii autem ex epidemicis, quod ante omnia notandum, manifestam vitæ perniciem secum gerunt, ut instar immanis feræ, uti loquitur *Galenus de Theriac. ad Pison. c. 16.* integras domos, urbes, provincias depopulentur: alii periculo manifestiori sunt exortes, late tamen vagantur, e. g. Catarrhi, Tusses, quæ Anno 1580. teste *Foresto* universam pene Europam pervagati sunt, unde tamen vix millesimus periit. Prouti autem
causæ

causæ communes epidemicorum ab omnibus fere autoribus in rebus non naturalibus dictis quærentur & inveniuntur, frequentissime quidem in ipso aëre, aliquando etiam in alimentis, nonnunquam in animi affectibus, Warfavia tamen præ multis aliis Europæ civitatibus hoc habet singulare, quod epidemicis raro infestetur, & si Pestem excipias, nunquam forte observata fuerit tam maligna Epidemia per Apoplexias, Petchiales, Variolas, Pleuritides, Dysenterias &c. uti in aliis civitatibus: ut hinc etiam possit cæli Warfaviensis sæpius laudata clementia & salubritas cognosci. Quis enim unquam audivit, quod Warfaviam infestaverint ejusmodi continuæ malignæ febres, quæ duas tertias incolarum e medio viventium sustulerint, prout Leidæ apud Batavos annis superioris sæculi 69. & 70. notante *Sylvo*, accidit; aut quis unquam hic animadvertit Pleuritidem tam crudeliter grassantem, uti e. g. Venetiis Anno 1684. ex antecedente nivium & frigoris excessu, qua insignis per omnes Venetorum familias strages facta fuit, notante *Portio de Milit. Sanit. in Castr. ruenda*: aut Petchias & Apoplexiam, quæ frequentissime infestare audimus Florentiam, cum quavis Italiæ urbe alias de salubritate certantem: cum Pariliis quotannis Variolarum contagium magnam mortalitatem inferre; cum Londini ex Consumptione ac Phrenitide singulis annis ingentem incolarum numerum succumbere per relationes publicas accipimus, de Warfavia parcissime observatum fuit, epidemica mala mortuorum catalogum extraordinarie auxisse. Dysenteriam per totos fere viginti annos, non memini nisi unico Anno 1714. latius hic vagatam fuisse, faventibus tunc contagio, aëre cum primis humidiori ac vento Austrino, qui eodem anno per tres menses fere continuos inusitato alias exemplo spirabat. Alimenta hic rarissime in censum causarum epidemicarum veniunt, & excessus quem aliqui in his, speciatim ardentium aquarum, usu faciunt, ad chronicos potius quam acutos disponit: animi autem pathemata pro temperamenti constitutione, minime

mè omnium contribuunt: nec timeas apud Warfavienses multos ex curis & mœrore interire, sicuti quondam Clarissimus apud Lipsienses Medicus *D. Auersbach* annotavit, per 48. annos, quos Praxin Medicam exercendo ibi consumpsit, maximam civium sui temporis partem ex solitudine & curis fuisse extinctos, referente *Melch. Adami in Vita Spalatini, p. 100.* de Warfaviensibus enim meliori jure dicere cum *Seneca* possumus, plerosque eorum morbos, voluptatum atque luxuriæ esse supplicia. De morbis epidemicis igitur vix aliquid notatu dignum & singulare in medium afferre possumus: omnes enim illi non adeo hic frequentes sunt, & dum apparent, eodem modo atque in aliis locis se gerunt, febres Intermitientes, puta, Continuæ, Acutæ, Malignæ, Variolæ, Morbilli, Cholerae, Dyfenteria, Colici affectus, Rheumatismi atque Catarrhi, Pleuritides & Peripnevmonia, Angina & Erysipelata: de quibus ultimis fatis mirari non possum *D. Connor in Descriptione Poloniae Epistolarum forma conscripta, Epistola penultima*, scribere, quamvis alieno calamo, quod Warfaviæ Erysipelas sit communissimum, & una cum Plica pro endemio malo fere habeatur. Sed ignoscendum hoc cum aliis, quibus dictæ epistolæ itinerariæ scatent, erroribus, improvido auctori, qui Poloniam, paucos aliquos menses vix per transennam inspiciens, de Regno toto & ejus Metropoli Commentarios edere non veritus fuit. Erysipelas certe vix unquam frequentius observavi hic Warfaviæ, quam aliis in locis, præsertim inter Polonos, & fortassis bonus ille vir, Plicæ symptomata, quæ interdum etiam per phlegmones se manifestant, pro Rosa habuit. De Pleuritide notavi, ut plurimum hanc per expectorationem, sicuti aliis in locis, non judicari perfecte, sed, dum maximum auxilium hic, prout in aliis plerique inflammationibus, in venæ sectione positum sit, hac tempestive instituta, & quod bene notandum, ter & amplius repetita, facile resolutionem stagnationis sanguinis & feri sequi, sine ulteriori expectoratione, diarrhœa aliquando etiam superve-

perveniente, vel sudoribus effusis. Variolæ, periodis consuetis longe solent esse lentiores ac segniores, neque quinario facile absolvuntur dierum numero ter repetito, sed septenario potius, ita ut tres vel quatuor septimanæ, transeant communiter, antequam totaliter earum virus deservescat, ac de purificatione cogitare possit Medicus: febres Catarrhales ut plurimum cum magnis sanguinis congestionibus ad pectus combinantur, quapropter & in his, V. S. sæpe sæpius locum invenit, secus atque aliis in locis.

Ultimo loco igitur *Pestem*, ut Epidemicorum principem, morbum vehementissimum, acutissimum, maxime malignum & contagiosum, præcipitanter ex uno populo plurimos invadentem, plerosque autem interficientem, in medium producere liceat, & hoc eo magis, quia eo ipso anno, quo *Warsaviam* primum vidi, 1710. *Pestis* adhuc dum affligebat, per repetitum ab Anno 1708. contagium, incolas. Solet enim & *Pestis* *Warsaviam* illa occasione devastare, quando, sicuti & alibi in Europa accidit, hæc per incuriam, vel singulare factum & vindictam Divinam, ex Orientali Turciæ plaga, accersitur. Inveniuntur quidem inter illos, qui de cautis pestiferæ luis commentarios composuerunt, nonnulli, qui non examinato debite hoc contagio, varias vel auras venenatas, vel tempestates, vel diluvia, vel bellorum calamitates in medium adducunt, quibus *Pestem* provocatam fuisse autumant. Ita contagium illud & luem, quæ A. C. 691. in Italia grassata fuit tam sæve, ut vix tertia hominum pars inde in vivis relicta fuerit, diluvio cuidam adscribunt, quale anno præcedente, ipsis *Calend. Novembris Ligurum* ac *Venetorum* provincias tam immaniter inundaverat, ut vix unquam a *Noæ* temporibus tale visum fuisse credant & referant Historici: non minus etiam curiosum an fabulosum dicam, est quod *Arnald. de Villanova Breviarii Lib. 4. cap. 32.* commemorat, in agro *Neapolitano* montem fuisse disruptum feracem serpentum & plenum monstrorum, unde halitus tam pestiferi exhalarunt, ut incolas

Y

istius

istius loci & regionis circumjacentis catervatim trucidaverint: & Anno 1502. in Brabantia, post adeo ferocem hyemem, ut & animalia bruta passim necaverit, æstatem autem adeo ardoris sævi, ut arbores solis radiis accensæ conflagraverint, Pestem subsecutam referunt adeo virulentam, ut in una civitate Bruxellensi, quingentos subinde abstulerit unica die, vid. *Follinus in Amulet. Anton. p. 91.* Ita etiam de *Peste Warsaviensi* ultima multi existimarunt, ex belli calamitatibus, quas clades illa Saxonici exercitus ad *Pinschboviam*, & aliæ sequentes, post se traxerunt, hanc ortam, & paulatim, post aliquot annorum decursum Warsaviam delatam fuisse. Et verum quidem est, ac plus quam omnibus notum, annonæ caritatem, squaiores castrorum, & cadaverum post prælia, præsertim æstivo tempore instituta, computrescentium in aprico exhalationes, pessimos & contagiosos post se trahere morbos, luem Hungaricam, Dysenterias aliosque, qui sub Castrensiū nomine noti sunt omnibus. Quod autem vera Pestis ex his causis & occasione unquam orta fuerit in Europæ Christianæ provinciis, nemo adhuc satis probavit. E contrario, cælo, aëre, & aliis necessariis vel maxime faventibus, Pestem tamen grassatam fuisse, memoriæ proditum a pluribus. Ipseque *Thucydides*, antiquissimus Autor de Peste Græciæ vel Atheniensi, quæ major fuit, quam ut exprimi, & acerbior quam ut humana natura tolerari posset, cujusque similem nunquam post Hippocratis tempora grassatam fuisse, credidit *Avenzoar*, scribit, annum illum fuisse ab insolitis tempestatibus, aliisque morbis immunem. Ita etiam referente *Corn. Tacito Lib. 15. Annal.* in Roma omne mortalium genus vi Pestilentiæ expopulatum, nulla cæli intemperie, quantum occurreret oculis, observata. Et *Fernelius* in Peste, quæ Anno 1633. & sequ. Mediolanum, Veronam, Venetias, Patavium, aliasque in vicinia urbes graviter affligebat, nullum aëris vitium, quantum sensibus apprehendere licitum erat, extitisse refert *de abdit. Rer. caus. cap. 13.*

Firma

Firma igitur, jam a pluribus integris scriptis * probata manet sententia, quod vera Pestis non nisi ex Oriente ad nos deferatur. Et hac ratione & via etiam factum, ut pestifera lues, per Turcicas merces Anno 1707. primo Leopolum deinde Cracoviam inficiens, ad finem Septembris totum fere Poloniæ regnum irrepserit, & speciatim, mense Majo *Anni* 1708. Warsaviam etiam infestaverit, a quo tempore ad ultimum Octobris usque ejusdem anni, atque ita per breve semestre spatium, tanta sævitia affixit hanc Metropolim, ut plus quam viginti millia hominum ex eadem perierint. Communiter autem tertia, quinta & septima die occisi fuerunt contagio affecti; multi intra 24. horas etiam, quorum numerus una cum illis, qui ante tertiam occubuerunt, ad trecentos ascendit. Et curiosum est, eodem anno, prima quidem mensis Julii, orto in suburbio, quod a Cracovia nomen habet magno & ingenti incendio, Pestem, jam fere tunc silentem, adeo paulo post, furere cœpisse, ut maxima pars civium tunc brevi iterum sublata fuerit; quod plebs imperita ignis virulentæ, prudentiores autem terrori merito adscripserunt, qui fractos jam ex calamitate publica antecedente, animos denuo prostravit, & contagio resistere incapacios reddidit, unde novas virus & contagium acquisivit facile vires. Et hæc quidem ex aliorum, fide tamen dignorum, relatione refero. Vidi autem postea ipse, dum Anno 1710. Warsaviam transiens, cum Aula Regia Mariæburgum & Gedanum discedere debui, inter nostros etiam ex contagio idem malum, quod ultra viginti personas bubonibus, carbunculis, perechiis affectos e medio sustulit. Primum enim in oppido illo, quod ante Gedanum Septentrionem versus jacet, & Langensfurt appellatur, accidit, ut fœmina quædam aurigæ uxor, puerperio proxima, necessariis pro commodiori hujus celebratione destituta, Octobri mense, dum

* *Vid. Kanold de Peste.*

frigusculum jam observabatur autumnale, culeitras ex con-
clavi domus, ubi hospirium habebant, abstulerit, quibus ante
annum Peste affecti quidam immortui fuerant; iisdem se
regens statim infirmari cœpit, altera die bubones super ingui-
na animadvertens, paulo post fœtum quidem feliciter edidit,
qui tamen una cum matre, & hæc quidem ingenti oborta
uteri hæmorrhagia, lochiorum loco, succubuit, brevi post ma-
ritus eodem contagio prehensus, carbunculis simul & bubo-
nibus affectus, periit, tracto deinde malo ad plures, ita ut se-
parare infectos a sanis necessum nobis fuerit. Et hæc infe-
ctio ad Februariam usque durabar, sine insigniori tamen stra-
ge, quia Aulici per plures villas & pagos in Gedanensi & Oli-
venli agro erant dispersi, usque dum, sub Martii mensis initi-
um, cessaret penitus. Ad quod & loci mutatio, dum in
majorem Poloniam discedere jussi fuimus, maximum con-
tribuit.

Ultimum tandem hujus Capitis locum occupent *Morbi* sic
dicti *Dæmoniaci* vel per incantationem illati, quorum mentio-
nem apud Warsavienfes, proh dolor! nimis frequentem
observabit, qui Clinicæ praxi vacare hic solet. Centies enim
audivi Plica affectos, Hæcticos, Phthisicos, Asciticos, Arthri-
tide vaga, Lumbricis &c. laborantes, Veneficia & Dæmoni-
acas potentias accusavisse, dum *Urok, Czary* clamarunt &
crepuerunt continuo, difficilioribus, chronicis ac rebellibus
ejusmodi morbis affecti. Licet autem in universum non ne-
gem, posse omnino, permittente Divino Numine, plagas in-
ferri hominibus, quæ nullam cum reliquis & hæctenus notis
habent connexionem vel analogiam, horrendis ac supranatu-
ralibus modis affligentes miseros: quales afflictiones cru-
delissimis spasms & convulsionibus maxime sunt conspicuæ;
in quibus non modo eminentes alterationes & cruciatus,
horridique ejulatus in corpore sint obvii, sed & in animo
aliquando simul blasphemix, æmulationes variciniorum, præ-
dictiones de absentibus, manifestationes occultorum, lingua-
rum

rum exoticarum insolitæ enunciationes &c. annotantur: id quod in dubium penitus vocare, Sacræ Scripturæ atque experientię aperte esset contradicere. Cavendum nihilominus tamen, stante etiam hoc, maximopere erit, ne diversas, confusas & truculentas ægritudines promiscue diaboli mortificinæ & potentiæ assignemus, adeo, ut vel diutius perseverantes, vel leviter intricatos morbos, incantationum & veneficii macula statim diffamemus. Sæpe sæpius enim morbi, qui aliis satis sunt perspicui, & naturalium causarum concursui & efficacię debentur, supranaturalibus cacodemonis viribus imputantur: siquidem non raro morbi sic dicti Archeales, ex firmis impressionibus, confusis ideis, tacitis iracundiis, timoribus, ærumnis &c. nati, nec non ægritudines complicatæ, corruptæ, malignæ, consuetudinales, hæreditariæ, repropulsæ, ex absconditis internis causis provocatæ, imo & præstigiis ac deceptionibus simulatæ & excitatæ, promiscue dæmoni imputantur, non a vulgo saltem, sed interdum & per ipsos oscitantes Medicos, ut hac occasione frequenter diabolus ignorantię asylum constituatur. Condonandum igitur esset Warfaviensibus nostris & Polonis in genere, si vehementiores spasmodicos e. g. & epilepticos affectus, diros & occultos etiam quandoque Plicæ furores, & alia mala aspectu horrenda, diabolicæ energiæ adscriberent: ast, si consuetos Hydropis, Hecticæ, Phthiseos, febrium chronicarum modos & symptomata, ab incantatione & veneficio statim deducunt, si Magnates quidam his afflicti in subditos suos ut magos & veneficos igne & rogo sæviunt, nullo modo excusanda erit crudelis credulitas, stupiditas & ignorantia. Ante aliquod tempus *Posnanie* Illustris quædam matrona decubuit prudens alias & satis modesta, quæ Hydropico affectu, tandem in Ascitem ex corruptione viscerum degenerante, diu ac variis modis excruciabatur: apud hanc dum nullæ curationes a Medicis prudentioribus atque expertis institutæ, malum tollere potuerint, tandem ab adulatoribus quibusdam in-

cantationes accusabantur, & levissimis in subsidium vocatis
 iudiciis, plures ex subditis in captivitatem tanquam veneficii
 suspecti, abripiebantur, tredecim personis ex his etiam rogo
 impositis & combustis, donec tandem, dum una ad alteram
 supposititiarum veneficarum ut criminis complices, ex de-
 speratione sub tormentis provocaret, ipsa heræ famula, quæ
 diu ipsi fidelissime inservierat, & præcipue durante morbo
 continuo assederat, ad inquisitionem criminalem etiam trahe-
 retur: hanc dum dolio inclusam (ita enim cum veneficis
 in itinere conficiendo procedunt; quia circulis inclusos diabo-
 lum rapere non posse credunt ex hypothesi) ad jurisdictionem
 & terras ægrotantis deducunt, obviam factus Præpositus
 Ecclesiæ Parochialis Posnaniensis, Canonicus Gnesnensis,
 & alius Pater quidam Collegii S. J. Posnaniensis, de spectacu-
 lo ominoso sciscitantes & informati, personæ captivæ inno-
 centiam autem bene noscentes, matronam ægrotantem ad-
 eunt, & processus crudelitatem explicantes, ab ipsa quidem
 facile, difficillime autem a domesticis adulatoribus obtinent,
 ut misera ab inquisitione & tormentis liberaretur. Ipse ante
 paucos annos hic *Warsaviæ* tractavi ex Magnatibus quendam,
 qui Phthisi consummata cum adeo sætente pure, quod contin-
 uo per tussim eructabar, ut e longinquo abominabilis fœ-
 tor sentiretur, & totum fere palatium ubi decumberet adim-
 pleret, laborabat, & diu ante in *Lithuania Grodnæ* ex hoc af-
 fectu langvuerat; iste etiam, quia nullam opem ex medica-
 mentis obtinere potuit, tandem ad veneficos subditos pro-
 vocaverat, atque ex his præcipue ad illos, qui paulo ante
 morbum, (quem ex enormi afortia & poru vini & cremati sibi
 conciliaverat,) pedes ipsius pro more gentis, ut pœnas quas-
 dam deprecarentur supplices, amplexi fuerant; ex quibus
 plures vinculis prius datos & tormentis variis pro confes-
 sione extorquenda multatos, unum post alterum vivicomburio-
 ne medio sustulit, affectu suo autem nec minimum inde leva-
 to: *Warsavia* enim discedens præ tædio curationis frustraneæ,
 in

in ipsa via, ex puris fœtore fugientem & Hæctica febre fatiscentem efflavit animam. Et ejusmodi exempla per totam Poloniam occurrunt innumera, adeo, ut si rogi vestigium alicubi invenies, credas miseros veneficii, vel propter Epidemiam pecuariam, vel propter morbos incurabiles per incantationem dominis suis illatos, accusatos & vivicomburio punitos fuisse eodem in loco. Mirandum autem quod non etiam cineribus combustorum pro medicina in desperatis suis morbis utantur superstitiosi illi ac crudeles, sicuti in *E. N. C. G. Dec. II. Ann. V. Observ. 18. item Ann. VIII. Observ. 117. & Ann. IX. Observ. 105. uti & Dec. III. Ann. VII. Observ. 78. in Schol.* legimus de ulceribus ex veneficio, cum cineribus combustæ sagæ curatis. Res certe cum his inquisitionibus eo progressa est, ut Episcopi, sævitia dominorum & innocentium crudeli supplicio moti, mandata & commotiones publicas edere coacti fuerint, ne diabolica superstitione occæcati tantam stragem in subditos & mancipia sua perpetrare amplius audeant, prout tale mandatum & pium & prudentissimum nuperrime ab *Illustrissimo Szembekio Episcopo Cujaviensi* publicatum, *Autor des Preussischen Toden-Tempels* in extenso allegat; ad cujus lectionem curiosum lectorem ablegamus, simulque his de morbis Dæmoniis relationibus, toti de morbis Warfaviæ capiti finem imponimus, binis saltem adhuc verbis crudelis etiam illius superstitionis mentionem facientes, qua creduli in Polonia seducti, sævitiam etiam in cadavera aliquando exercere observantur, dum illos, qui de veneficio ex quocunque, levissimo etiam fundamento, suspecti fuerunt, sepultos quamvis, iterum effodiunt, & ne devotione vestium, Pestem vel alia mala inducant, pala caput detruncare solent. Ad suspicionem de veneficio autem sola etiam sufficiunt signa in corpore defunctorum per errorem naturæ conspicua: si quis e. g. ex viris barba, vel ex fœminis pilis subalaribus aut in pudendis inveniatur destitutus, quos *Uperz & Strzia* nomine distinguere solent ab aliis, In tali

tali statu igitur existentes, si a malevolis detegantur, certo certius, ne sepulti etiam noceant malefici, decapitationem post mortem pati debent; curiosa est historia cujus *Hercules Saxonia*, ex relatione *D. Ursini Professoris Zamosciensis*, nugatoris egregii, mentionem in *Tract. de Plica cap. II.* facit, verbis sequentibus: Anno 1572. Peste per universam Poloniam grassante, cum mulier quædam defuncta ex pago *Rzesna* dicto, in suburbium Leopoliense advecta, ad ædem Exaltationis S. Cruc. sepulta fuisset, ex isto die Pestis, maxime circa illud templum sævire cœpit, unde qui sepeliendorum mortuorum curam habebant, non temere suspicari, villanam hanc aliquot ante dies sepultam, fuisse maleficam, cadaver ejus refoderunt, quod cum nudum, & in ore reliquias devoratarum suarum vestium habens, reperiissent, caput, ut moris est, pala præacuro ferro obducta absciderunt, ex quo cum sanies atrorubens effluxisset, iterum terra obruerunt, & ita Pestis cessavit. Hæc mulier, si modo historia non sublestæ esset fidei, sine dubio, quod cum Peste defunctis frequenter fieri solet, semiviva adhuc tumulo fuit illata, & præ fame vestimenta devoravit, qualia horrenda satis exempla apud Autores, in specie *Hildanum Observ. Chirurg. Cent. II. p. 397.* *G. H. Velschium Epitagn. Cent. Observ. 100. p. 68.* & alios, invenimus annotata, ut autem insanæ superstitioni satisfaceret, duplex pati debuit insons & misera in corpore supplicium. Hanc vero in mortuos executionem non saltem propter Pestis metum, sed etiam propter morbos epidemice in familias vel viciniam grassantes, vel quia sepulti sub spectrorum larva viventibus appareant, iisdemque plagis & terriculamentis sint molesti, ordinarie fere exercere solent delirantes quidam in Polonia iudices.

Cap.

CAP. VI.

De Ingressu ad Infirmos Warsavienses.

NOstræ intentionis haud est neque hujus loci, consuetas & multiplices Medicorum ærumnas & misérias enumerare, quibus Therapiam & Clinicam exercentes cumulantur. Hoc saltem, dum methodum mædendi morbis Warsaviensium accommodatam propono, ante oculos, ut vera Medici Clinici imago & speculum, mihi versatur, quod nuper, dum *Sennerti Opera* evolverem, de Italo quodam *D. Francisco Mistruccio*, dictæ Magni Germaniæ Medici personæ applicatum, in literis Anno 1628. *Codna Litvania scriptis, & relationem de morbo M. D. L. Vexilliferi Nicolai Sapieha comminensibus*, inveni, dum abs Te, scribit, *Sennerte Præstantissime (peto) quem ego inter densiora difficiliorum morborum dumeta, ut ita dicam, tanquam in borto, fragrantissimam candidioris Medicinæ rosam florere video, & pro virili parte imprimis admiro, & reliqua.* An Celebratissimus ille Medicus *Sennertus*, facie & vultu adeo floridus fuerit, ut rosam colore repræsentaverit, certo scire non possum, hoc autem certissimum est, paucissimos Medicorum adeo florentem vultus præ se ferre formam, plurimos autem ex curis & Clinices calamitatibus continuis pallefcere potius & umbratiles fere fieri. Interim ex loco allegato hoc mihi valdopere placet, quod Italus ille occupationes Medicorum Practicas cum dumetis comparet, & optimum *Sennertum* ut Practicum in medio ipsorum collocet. Siquidem nemo facile ex rubis, Cynosbatis ac sentibus composita dumeta transibit, quem spinæ & hamati ruborum aculei non pungant, lacerent, discerpant ac modis omnibus cruentisque notis scædæ lædant ac vulnerent. Sufficenter declamatas ubique apud Medicos Clinicos, speciatim *Mindererum in Threnodia Medica,*

& Höchsteterum in Dedicat. Part. II. Observat. invenimus has calamitates, quæ non mediocres saltem Medicos, ac novos in arte tyrones exercere solent, aut nec veteranis & illis, qui prudentia arte & experientia inter alios eminent, parcunt. *Medicus non nisi quæ periculo sunt proxima intuetur, & quæ sunt ingrata contrectat, ac ex aliorum calamitatibus sibi dolorem conciliat* scribit Hippocrates in princip. Libri de Flatib. Dum enim Practicus quotidianas auscultare querelas, nil nisi morbosas spectare calamitates, inter lacrymas gemitusque omnium accedere agonizantes, obsecrationes atque implorationes immodicas, cum jam conclamata sint omnia, morbusque incurabilis nullam admittat curam, audire, imo culpam & contumelias, dum malum fuerit rebelle ac contumax, in se suscipere tenetur, quid inde aliud, quam maximam longe pejorem illius, qui per vepra, sentes ac rubos ambulans, discerpitur misere, pessimeque tractatur, subsumere licet? omnes enim hæ & similes molestiæ, animo æquo, nec a patientissimo facile tolerantur. Et hæc quidem in Praxi fere sunt ordinaria, ac nullo modo evitanda: duplicantur autem egregie atque augentur per accessoria, pestes præsertim ac labes civitatum, quæ sub Medicastrosum nomine ubivis plus solito notæ sunt, de quibus verè scripsit Helmontius: *deprehendi insuper omne nebulonum & meretricium genus, deceptores, Judæos & carnifices, ubi semel propria autoritate se intrusissent, (in Medicam Artem,) mox audendo graduatos fieri. In nullo enim majorem licentiam, temeritates ampliores, credulitates crudeliores, tenebras densiores, ac confusiones frequentiores offendi, quam in munerum nobilissimo, in quo cuique liberum est occidere, si homicidium subsidii pallio sit involutum, & occisus terra tegatur. in Tumul. Pest.* Nec putes ab eorum commercio Medicum genuinum unquam tutum esse. Dum enim re apud ægrotos desperata vel saltem etiam dubia, promittunt Medicastri meliora plenis buccis, atque ab aliis, allegatis miraculis quondam & alibi ab illis factis, obtruduntur, admittuntur facile, non inter plebejos saltem, sed apud Magnates etiam frequentissime. Quid enim aliud æger, & illi quibus

bus interest, vitam ipsius conservari, lubentius audiunt, quam certas de salute promissiones, quas ingenuus vir non nisi sub conditione dare potest? Sunt præterea non pauci in ea opinione, facillimum quid & fortuitum existere medendi artem, & quibusdam quasi per habitum infusum adesse, * atque adeo nihil impedire, quo minus indoctus quivis, rusticus etiam, opilio, sartor & sutor donum medendi possidere & charitatem Christianam exercere hoc pacto, queat: nec facile cogitant, quod *Scientia*, teste *Lactantio L. 3. cap. 3. Instit. ab ingenio venire non possit, nec cogitando comprehendit, quia in se ipso habere propriam scientiam, non hominis est, sed Dei. Mortalis autem natura non capit scientiam, nisi qua venit extrinsecus.* Et ejusmodi Apollineæ artis opprobria, & humani generis pestes, dum palam vel clanculum introducuntur ab imperitis, genuinos ac vere doctos Medicos omni invidiæ, odii & calumniæ prosequuntur genere, adstantibus vel ægroto ipsi firmiter persuadentes, non rite ipsos tractari, viam minus rectam a Medico fuisse ad methodum ingressam, perituros fore, nisi tempestive revertantur, & panaceis suis utantur: sibi solis per revelationis vel infusionis speciem, medendi donum esse concessitum, Medicos autem Doctores ex libris curare, imo plures ex Medicis ordinariis vires in se habere naturæ contrarias, quibus occidere, juvare autem non liceat. Et ita summa malitia & dolo jactitant peritiam, auxiliumque promittunt certum, ut saltem lucrum captent bono titulo, cui continuo avidissime

Z 2

inhi-

* Ita Franciscus Vallesius Rex Galliæ dixit: Judæi illi sunt, qui naturali quapiam curandorum morborum habilitate pollent. Et cum febre diuturna laborans, nullum a Medicis ordinariis auxilium experiretur, Constantinopoli tandem accessit Judæum, qui solo asinino lacte sanitati ipsum restituit, refer. *J. Huarto, in Scrutin. Ingen. p. 425. sqq.* Infantibus tamen uti puto Medicis, quia sine dubio Quartana fuit, illo tempore consuetis remediis non facile expugnanda, sed tempori relinquenda, pro finienda materiæ coctione, cui Judæus superveniens, sanationis gloriam retulit immerito.

inhiant. Interim moritur miser, Medicus autem ægrius quam agyrta a crimine commissionis excusatur aut absolvitur, quia statim a principio malum haud debite tractatum, naturæ vires per antecedentia destructas fuisse, susurrant nebulones, obrentoque furto, aufugiunt. Et has omnes difficultates, has spinas atque dumeta experiri etiam atque adire debet, quicumque Medicorum Warfaviæ Clinicen exercere satagit, eo autem magis, quo plures hic invenies ejusmodi farinæ homines idiotas, luxu, sceleribus alibi in Italia, Gallia, Germania perditos, qui, dum Warfaviam, ubi alias sentina omnium fere nationum confluit, veniunt, facile a sociis suscipiuntur, commendantur atque obruduntur; quærun enim Warfavienses æque ac alii, Athanasia arcanum, & statim ac novus quidam e longinquis regionibus accedit, dicunt: hui! quid si hic esset, qui communem hominum sortem, lethalitatem nobis eriperet, vel ad secula aliquot differret? Ordinarii nostri Medici hoc nesciunt, hic autem fortassis per inspirationem feliciora possidet talenta: tentandum: inter tot ac tantos promissores tamen aliquando unicus erit, qui vere curare, omnesque morbos profligare noverit. Interim ille omnem mover lapidem, ut rumores de felicitate sua per totam urbem spargat, non nisi Panaceas, aquilam albam, Chermes Minerale, Diacelatesson, Driff, aliosque gryphes ac sphinges crepat, atque eo ipso curiositatem ac prurimum experiundi apud miseros auget. Quod si postea bis vel ter, Tertianam simplicem per corticem, addephagiam & crapulam per vomitorium vel poculum salutis curaverit, jam Medicus est sine pari, Apollo alter, & Æsculapius. Et hunc conservant, adorant, venerantur, donec manifestum commiserit homicidium, quo territi, abstinent in tantum, quantum ille malitiam & errorem crassum mendaciis excusare nescit, sinsecus, post aliquod tempus iterum admittunt, & cædes cumulare per ignorantiam ac ruditatem facile patiuntur. Ne autem putes, probitate, prudentia & scientia te superare posse hanc

hanc inter vulgum delipientiam: nimium corrupti sunt nostri seculi mores: & quousque veram sapientiam homines non erunt edocti, miscbunt semper quadrata rotundis, nec genuinum Medicum a sophista & blaterone distinguunt facile. Nullus ex vulgo, licet valde stupidus, homini se committeret ignoto, qui naviculam nunquam ab una parte Vistulæ ad alteram transvexit, ut Warfavia Gedanum, secundo licet fluvio, ipsum deducat, quamvis optime constructam navem monstraret, iterque securum promitteret; juste enim metueret, ne, non obstantibus illis promissis, fluvii ambages, syrces ac fabuleta minus nosceret, inque media deficeret via: ast, quod omnem fidem superat & mirandum, idiotæ, præstigiatori, perditissimo nebuloni, qui oleum ab aceto vix distinguere novit, sanitatem, vitam ac mortem concedunt infelices infano ac plus quam temerario ausu.

Et hæc quidem accessoria illa sunt atque externa, quæ Medico in suo ad infirmos ingressu remoram, spinas ac sentes objicere solent: restant adhuc alia eaque plura, medendi artem & feliciores in Therapia successus mirum quantum remorantia, quæ ad internam methodi constitutionem omnino spectant. De quibus specialiora in sequentibus: præliminarilytè autem hoc ante omnia sciendum, idiosyncrasias esse, quæ crucem nobis figunt in Praxi quotidie, & non saltem in ipsa methodo, sed in aliis etiam Medicinæ partibus, Physiologicis, Pathologicis, plus valent, quam vulgo quidem credi potest: quas si cognoscere potuisset Galenus, arrogans alias, & multum ab Hippocrate modestia alienus, æqualem se Æsculapio censuisset, ut ipse de se testatur, in *M. M. Lib. 3. p. 67. edit. Græcæ, Basil. 1538. in fol.* Et jurarem, vix ullam Anthropologiam & Pathologiam hæctenus publicatam, adeo esse perfectam, ut individualiter in Praxi applicari cum successu aliquo possit: imo impossibile hoc, & quamdiu univèrsum hoc subsistet ac homines erunt, non expectandum. Id quod vulgarissimo hic experimento probabo, acutioribus profun-

diorem contemplationem atque explicationem rei relinquens. Annon verum est, inter myriades hominum vix duos occurrere, qui vultu, gestibus, statura atque ingressu sibi inveniuntur pares esse? Quid autem putas interne in ipsis corporum penetralibus atque intimis recessibus fieri? Quanta hic occurret in partibus solidis anomalia, quanta in humorum miscela & crassi differentia, quanta in subtilissimo liquorum, atherea spirituum materia, difformitas? Alte adeo reconditum est rerum naturalium opificium, adeoque cæcūtimus in iisdem nos homines, ut quantumlibet perspicillis armatissimus, quantumlibet aliorum experimentis adjuri, plura tamen, longe plura latere, quam patere, confitendum sit. Tam exiles sunt infimæ minutia in materia, ut hominis caput longè excedant, tam exigua etiam primariae eæ concreciones, ex quibus corporum naturalium componitur structura, ut omnium sensuum notationes penitus eludant. Sanguinis crassius serum ex tam variis ac minutis conficitur corpusculis, ut quæ sit vera ejus constitutio, vel conjectura assequi nequeamus: Fluidum nervorum a perspicacissimis oculis nondum exploratum: qualis denique sit anima, in specie insectorum infima, nemo adhuc declarare potuit. His ac similibus difficultatibus involuta est, fatente *Job. Tabor Anglo, in curiosissimis Exercitationibus Medicis nuperrime editis Introduct.* §. 8. *sqq.* Physiologica scientia, primum in Medica arte fundamentum, cuique Pathologia cum Semiotica, Prognosi ac Methodo Med. est superstructa; atque ex hac ipsa obscuritate oriuntur allegatae superius infinitæ differentia sub generali Idiosyncrasiarum nomine hactenus notæ. Et hinc est, quod prudentissimus etiam in morbis tractandis hæreat atque in prognosi pariter ac methodo impingat, si propriis nimium confidat viribus, nec assistentem habeat divinam gratiam. Taceo divinas in morborum decursu directiones, quas nec gentiles ignorasse, testis est ipse *Hippocrates*, quibus concurrentibus fieri etiam frequenter solet, ut parva & levissima mor-

mor-

morborum initia, difficillimum sæpe atque læthalem nanciscantur exitum. Id quod apud plebejos non minus atque magnates fieri observamus quotidie, quos ultimos, uti potentes, potenter etiam punire Deus vindex consuevit: apud tales cave, ne vilipendas morbi leviora initia, aut præsentissimam opem, uti Thraſones Medicorum solent, promittas; dum enim vapulat justa punitione ejusmodi ægrotans, ille qui imprudenter eripere ex disciplina audet Medicus, ipse plagas sæpe patitur propter temeritatem: dum non placet dimittere tam cito delinquentem ex ergastulo, Divino Numini, æque ac apud parentes fit, qui dum liberorum petulantiam puniunt, non patiuntur facile, ut intempestivus intercedens justam vindictam interpeller. A Medico vero ac genuino igitur nemo prudens plus requireret, quam pius ut sit, polito ingenio, acri judicio sufficienti a teneris ac recta institutione atque doctrina imbutus, præterea autem multiplici experientia instructus; talem si quis invenerit tuto ipsi concedere potest salutem, cætera divinæ providentiæ concedens, quæ & Medico & ipsi in re intricatissima & maxime dubia, tutam monstrabit viam & felicem exitum. Et talem optamus etiam esse omnem, qui Warſaviæ Medicam exercere artem satagit; sic enim multos sentes ac rubos evadere & Medicaſtrorum insultationes tandem superare valiturum, spondemus.

Ut autem propius ad præfixum accedamus scopum, morbos illos hic repetemus plerosque, quos in antecedenti capite historice saltem attigimus, & secundum ductum ibi observarum, quam potest fieri compendiose commemorabimus, quid de singulis, quoad medendi methodum singulare observavimus in Praxi. Ut morbi temperamento incolarum proprii initium faciant *Catarrbi & Catarrhales febres*, quæ, sicut ubique locorum, ita Warſaviæ etiam, ut plurimum a suppressa transpiratione insensibili atque externis causis originem ducunt, propter lautiores victum & addephagiam
autem

aurem hic communiter congestiones sanguinis concurrentes habent, præter lymphæ exorbitationem & stasim. Ex quo fundamento in curatione apud plerosque venæsectiones tempestivas admittunt, imo urgenter experunt, nisi Peripneumoniiis periculosissimis exponere ægrotantes velimus: interim ex Pharmaceutico fonte hic volatilia ex cornu cervi & succino parata, præsertim aquis destillatis diluta & syrupis pectoralibus edulcorata, officium faciunt, si cito resolvenda lymphæ coagulum & stasis: interdum autem & nimia cruditas & acrimonia Catarrhi temperantia cum incrassantibus anodynis requirit, ubi gummi-resinæ & arborum lacrymæ, sub Mastichis, olibani, succini nomine notæ, imo ex compositis, Electuar. Dia - scordii Fracastorii cum absorbent, mixtum, itemque MP. de Cynoglossa & Styrace proficua observantur.

Paralytes non adeo quidem frequentes *Warsaviæ*: nunquam tamen Borea diu flante atque humores coagulante, Februario mense præsertim, observavi: quibus in Plethoricis nunquam sanguinis missionem periculosam fuisse, sub primo statim insultu administratam, memini: quam tamen in affecta parte, ad mentem *Yvonis Gankes*, nullo modo administrare jussi, bene autem in opposita, & præmissio clystere, subjunctis statim etiam frictionibus, sinapismis, vesicatoriis, in parte affecta: lingua simul tacta, atque Aphonia concurrente, *Quintam Essentiam Coralliorum Stralenheimii*, *Vratislaviensium* arcanum, quod acidum est, per multiplicem & laboriosam cohobationem in Alcohol subtilissimum & penetrantissimum redactum, ad aliquot guttas saccharo instillatum, & ori immisum, ira tamen ut obturato simul hoc & naribus, dissipatio ejus subitanea supprimatur in tantum, egregium inveni, utpote quod tali modo applicatum, per auram suam penetrantissimam, totum superiorem ventrem cum sensoriis velocissimo pervadit ictu: postea, si de antecedenti repletionem constiterit, nec vomitoria Antimonialia poten-

potentiora fuerunt omiſſa, quorum in locum, protracto diutius malo, Purgantia, præſertim ex reſina Jalappæ ſoluta in ſpiritu convenienti & ſale volatili quodam acuata, ſubſtituimus in largiori & efficaciore doſi, & hoc nunquam certe ſine magno & evidenti quodam emolumento; quibus interpolata fuerunt viperina, ſuccinata & caſtoreata cum aliis temperata, utri & cephalica & cordialia ſic dicta: externe etiam vaporoſa, & fomentationes ex plantis nervinis aromaticis cum vino coctis, injectis pro continuatione caloris neceſſarii vaporoſi, candentibus ſilicibus, opem tulerunt, nec non linimenta, aſt ſpirituoſa maxime, ex Ol. formicarum, lumbricorum per deliquium cum axungia caſtorei, Ol. laurino expreſſo, addito alumine plumoſo, pro meliori penetratione atque irritatione fibrillarum nervearum. Vidi tamen caſus, ubi ſepoſitis omnibus jam recensitis in curandis Paralyticis, remediis, cauterium actuale juvit applicare ſtatim ab initio. Officialis quidam Bellicus, vir 45. annorum, qui a plus quam decem annis Cephalgia laboraverat chronica ſine omni remiſſione, cum Paralyſi ex improviſo dextri lateris prehenuſ fuerat, inurebatur bis in nucha, quo factò ſtatim loquelam irerum recuperavit, remittente ſimul oris tortura, cum ſubſequenti paulatim membrorum tactorum reſtitutione & motu priſtino, Et ita quidem ſentio, quod, ſi quis libertatem haberet agendi pro lubitu apud ægrotantem, ſtatimque ab initio adefſet, dum in fieri adhuc eſt Paralyſis, & antequam penitus in membris figatur, neglectis omnibus aliis, venæſectione etiam & vomitorio, extemplo candente ferramento locum illum tangere debeat, repetitis vicibus, qui inter primam & ſecundam vertebram cervicis intercedit: ita enim dolore vivaciſſimo in loco hoc principio nervorum proximo, producto, prior a maligno halitu afflatus, unde convellitur dictum nervorum principium, protinus ſedatur, conſequenter in actum duci nequit ipſa nervorum obſtructio & reſolutio. Vera enim Paralyſis ſpeciem Apoplexiæ pro funda-

mento habet, cujus formalem causam Hippocrates binis his verbis optime explicat, dum dicit: Ἐγνίφουλον σπάται. Discimus autem ex *Aretæi* vetusti Medici Pathologia, Apoplexiam, Peraplegiam, Paralyfin, omnia genere eadem esse, vid *ejusd. Diuturn. Lib. I. cap. 7.* Unicum adhuc de *Paralyfi*, antequam ad alia pergam, monendum duco, plebejos nimirum *Warsaviæ*, domestico quasi remedio, Paralytica membra cum massa ex semine sinapi & allio addito aceto parata, fricando tractare, cui illico post, suffitum ex sola Myrrha substituunt, & non pœnitendum auxilium, imo perfectam curationem, vulgari hoc medicamento diutius continuato, sæpius sibi conciliare solent.

Arthritides tractari securissime observavi, si ab initio solis præcipitantibus ostracodermatis, additis Antimonialibus & Salibus neutris cum cinnabari mixtis, phlogiston coërcere fategerim, quo facto interdum, præsertim si nulla potior febris obliteret, cum resolventibus potentioribus sub potioris forma, ex *Mixt. Simpl. Spir. C. C. volar. Essent. Anod. Lap. Cancror. Anti-Hect Pot. cum Aquis st. & Acetos. Citri Syrupo paratis*, tractavi ægrotos, & si diutius malum duraret, & per latentes typos decumbentes afficeret, ipsum corticem Peruvianum cum absorbentibus, dente Equi Mar. præsertim vel *Lap. Manati, Antimon. diaphor. Martiali, Panacea Holsatica* temperatum, opportuno tempore exhibui, abstinendo ab omnibus vomitoriis, purgantibus, quæ humores nimium commovent, per se jam satis exæstuantis: externe juvit justo tempore, ast non præcipitanter, *Mixturam ex Aquis Articularibus, spirit. formicar. Lumbric. terr. Matric. cum Camphor. & Essent. Bals. Peruv. applicare*: apud alios autem, ardente nimium loco affecto, *Emplastr. de Sperm. Ranar. secure, præmissis tamen internis, imposuimus*, quod mire demulcere fibras nimis tensas præ inflammatione, in siccoris præsertim naturæ subjectis, solet, nulla in recenti malo hinc emergente noxa: fuit etiam occasio, ubi apud

alios

alios fomentationes ex herbis in æqualibus vini & aquæ partibus coctis, & cum sacculis bene expressis, ne humiditate nimia alterationem pariant, suppeditare integrum fuit.

Arthriticis affectibus bene jam subordinamus *Rheumatismos*, qui alias cum Arthritide, ast non nisi ab imperiis, confunduntur, siquidem a doctioribus non saltem per locum affectum, sed etiam per ipsam medendi methodum facile distinguuntur. Rheumatismi enim non circa articulos, sed loca intermedia carnosa hærent, secus ac in Arthriticis fieri solet. Frequentius autem hic loci apud ditiores, & qui vino sæ diætæ indulgent, observantur, minus apud plebejos. Ubi hoc malum in Scorbutica subjecta cadit, non gravius saltem, sed & diutius ægros affligit: vidi tales, quibus ad sex amplius menses, imo ad annum fere integrum, insigni cum patientis & medentis tædio, molestia hæc devoranda fuit: alios alio modo ac breviori periodo, dum spatium illud unice, quod a scapulis ad os sacrum extenditur occupat, afficit, ast gravissime: quem affectum Lumbaginem Rheumaticam experitissimus *Sydenhamius Sect. VI. cap. 5 Obs. Med.* appellare non dubitat. Et memini me hunc affectum *Warsaviæ* in Illustrissima quadam Matrona, sub tempus cessantis menstruationis per ætatem, vidisse & tractasse, quæ immanem dolorem eundemque fixum, à lumborum regione, ad os sacrum se demittentem experiebat, in omnibus fere paroxysmum Nephriticum mentientem, nisi quod ægra non vomituriret: materia enim Rheumatismi peccans & inflammata quasi, partes illas solas tunc urit, intacto reliquo corpore: in quo statu nec decumbere bene, nec erecta sedere poterat, & propter ingentem dolorem, vix minimum corporis motum admittebat. In hoc affectu venæsectionem, ad imminuendam febrim inflammatoriam, repetitam etiam, semper observavi proficuum, quamvis malum eo ipso non cesser; ast postea moderatis diaphoreticis, matutinis horis propinatis, insistendum, interpositis circa vesperam & pro nocte præcipitantibus cum

antimonialibus & nitro mixtis: Clysteres ex lacte parati, linimenta paregorica affecto loco inuncta ad focum, suum etiam faciebant officium.

Nepbritis & Ischiaticum Malum hic loci nihil singulare involvunt quoad methodum: imo apud Warfavienses non adeo frequentes sunt, ut alibi locorum. Frequentiores autem *Intermittentes febres*, præsertim vernali tempore, & post strenuum illud jejunium, a plerisque cum piscibus salicis, fumo induratis ac lini oleo celebrandum: tunc enim plerique, vel durante adhuc jejunio, vel post Paschatis festum, dum carnibus iterum se infarciunt, petalonibus præsertim ac omnium farciminum genere, febribus infestantur, ut plurimum quidem Tertianis, quæ non facile vomitoriis solis, aut salinis illis & Ammoniacalibus medicamentis curantur, sed potius, post superatos 4. vel 5. paroxysmos, optime Peruviano compescuntur cortice: antequam autem ad hujus usum descenderem, sæpius sub paroxysmi declinatione, poriones cum præparatis diaphoreticis anodynis; insigni cum ægri solatio & sequentis paroxysmi imminutione, exhibui. Propter crassiores enim cruditates primis viis inhærentes, & flaccidiorem fibrarum & tunicarum ventriculi constitutionem, sola præcipitantiæ puraque salina non sufficiunt apud nostros, nec nisi acriora aromatica, cum anodynis, qualia in El. Dia-Scordii & Theriaca inveniuntur, admisceas, operæ quicquam facies pretium. Propter nexum, quem *Erysipelas* cum morbis sanguineo temperamento consuetis habet, hujus hic mentionem facere congruum erit. Et quamvis adeo frequens hoc malum Warfaviæ haud sit, uti in *Epistolis suis Itinerariis B. Connor* scribit, inveniuntur tamen inter nostros, qui præter phlegma sanguinem in crasi vivaciorem habent, quibus *Erysipelas* insensum est, & qui ex hoc, si incongrue tractetur, sæpius in fœdas & rebelles exulcerationes partium incidunt, facta suppuratione, & hoc quidem, si in exterioribus subsistat malum; vidi autem alios, quibus capur, genas & faciem

occu-

occupabat, post admotam cerussam cum charta cœrulea, in Phrenitidem & Carum coniectos fuisse cum funesto exitu. Sub principium igitur hujus mali tutissimum quidem est, diaphoretica bolaria absorbentia cum fructuum inspissatis succis exhibere, siquidem solum Roob Sambuci cum cornu cervi, usto vel Philos. præparato, vel Lap. Cancror. itemque Antimonio diaphor. hic instar omnium erit: apud nonnullos, tamen, ubi malignitas jungitur major, Theriacalia cum Aceto mixta propinavimus, atque externe non nisi fotum ex sicca stupa cum farina fecalina admisimus, quibus facile & brevi malum superatum vidimus, sine alia subsequente noxa: in *capitis Erysipellate* præterea, inflammatione valde urgente, nec venæsectionem omittere integrum fuit, qua administrata, ut plurimum belle conquievisse turbas, & ab imminente angina ac phrenitide periculum, observavimus, qualem ex venæsectione in *Capitis Erysipellate* utilitatem, a Paulo Ægineta jam, citante Amato Lusitano *Curat. 8. Cent. IV. & Thoma Bartholino in Cista Medic. p. 366.* celebratam, non sine magna animi delectatione legisse memini. De cætero a nobili quadam matrona in Lithuania me audivisse recordor, illum, qui prima vice Erysipellate afficitur, pomum Aurantium Sinense integrum sub primo statim morbi insultu comedere debere, & ita nunquam illum, malum hoc amplius fore passurum.

Et hæc quidem de morbis, qui Warsaviensibus a temperamento, proprii esse consueverunt. Cum his alii morbi quidam ascittii per luxum præsertim & asotiam contracti, connectionem habere observantur, quales sunt *Hydrops, Cachexia, Icterus, Tabes, Phtisis* &c. Et *Hydropem* quidem cum summo ipsius gradu *Cachexia*, ex viscerum depravata constitutione orta, itemque *Tabem*, plurimi, uti superius dictum, ex impotenti Cremati ingurgitatione & abusu contrahunt, & his ab initio Anorexia ad alimenta solida, ut *Cachexiæ* prodromus, accidere solet ut plurimum. Quicumque enim spirituosis illis atque ardentibus aquis replentur nimium, illi tractu tem-

poris tantam fibrarum stomachi ἀναδιησία, contrahunt, ut fermentum naturale pro orexi ordinaria, operari amplius non possit; insuper autem & impatientiam quandam, ita ut vomitu lacefferent frequentissime, matutino præsertim tempore, quo sæteris illud ex frumenti spiritu magma empyreumaticum eructare solent cum magnis molestiis crapulosi. Contra quam *Anorexiam & Vomitus matutinos* nihil æque potenter ab initio juvabit, quam bona dosis Theriacalis cujusdam compositionis, in specie Electuarii Dia-Scordii Frac. cum absorbentibus durioribus mixta, & vesperi ante decubitus deglutita: qui autem medicinam hanc nolunt vel negligunt, communiter post vomitus, debilitatem ventriculi per novam cremati ingurgitationem corrigere satagunt; *Hydropem* autem & totalem *Cachexiam* pauci, uti jam dictum, ex istis lurconibus effugiunt, licet etiam quidam in tali statu, non sine successu, domestico experimento, herbam cum radice Chelidonii maj. cerevisiæ infusam, in usum trahant, quo remedio potenter urinas pellunt, & tantisper ex inundatione feri in abdomine extravasati, emergunt, donec gulæ indulgendo & aqualiculum iterum iterumque extendendo, denuo immedicabile malum invitent. *Icterus*, quem alii per similem asotiam, ex inflammatione atque induratione hepatis incurrunt, potissimum niger est, * miseris ad vitæ finem usque defædans, nec facile, propter dictam jecoris labem, ullam medelam admittens. Omnium autem infelicissimi videntur esse illi, qui in *Tabem* incidunt: nam hæc ut plurimum apud ebriosos lurcones corruptionem pulmonum & hepatis interdum siccam pro fundamento habet, nec facile ad ulcerosam diathesin pervenit ita, ut per purulentam expectorationem manifestetur, sed plerique cum tussi sicca contabescunt, & exsiccati intereunt. Nullus hic usus adeo celebratæ curæ lactis, licet asininum & humanum etiam pro ditioribus seligatur: nam hæc potissimum locum mihi habere videtur apud illos, qui ex sola Catarrhali acredine ad pulmones, ut sic dicam,

cam, depluente, Phthisin contrahunt, ventriculo aliisque visceribus principalioribus adhuc integris & salvis. Unica hæc methodus, apud nonnullos, qui opportuno adhuc tempore resipuerunt, & medicam efflagitarunt opem, mihi successit, si inflammationi & feбри diligentem & ad aliquot septimanas continuatum absorbentium testaceorum tenuiorum cum nitratis depuratissimis, iisque largiori dosi admixtis, & Camphora animatis, usum opposuerim, tussi autem vehementiori atque Agrypnia cum sudoribus colliquativis, ex Cynoglossa vel Styrace paratas pilulas paregoricas, non omissis, pro humectatione, vel decoctis vel infusis ex Amaricantibus præsertim & Pectoralibus paratis. Plebeji communiter primo vere germinantis Secalis expresso succo, alii mulso vel melle Lithuanico virgineo, Tabem hanc expugnare tentant, ast irrita ut plurimum conatu, imo aliquando manifeste nocivo.

Transeo jam ad illorum vitiorum medelam, quæ ab Aquis impuris palustribus, partim etiam crudioribus fontanis, apud Warsavienses observari solent. Nolo autem hic repetere, quæ de Colica ac Diarrhæa vel Lienteria potius, advenas imprimis infestantibus, in præcedente capite adduxi, quia curationem eorum simul tunc attingi: & quod Intermittentes attinget, harum tractationem etiam superius inter morbos temperamento proprios, recensuimus. Plura restant de Morbis, qui Aëris inclementie superius adscripti fuerunt, proponenda, quos inter Ophthalmia præcipue est, quamvis advenas plus, quam cives ipsos & incolas hujus loci infestet. De illa autem loquor, quæ ex stagnatione & inflammatione humorum & membranarum vel tunicarum oculi oritur, ab externa aëris intemperie suscitata & fota. Plures enim ab interna causa ortæ dantur alias Ophthalmiæ, hac longe periculosiores, de quibus pauca sub finem hujus paragraphi etiam adjiciemus. Incredibile autem est, quanta in Ophthalmia humida seri copia per illacrymationes continuas cum inflammatione conjunctas

Etas effundatur, ita, ut ex metastasi quasi, multum seri & lymphæ per vias lacrymis dicatas, effluere videatur, quod alias per renes & alvum secerni solet. Humor autem hic per ductus pauciores quidem ex lacrymali glandula jam diu nota, per plures vero ex innominata *Stenosis* ad oculos derivatur, mediantibus a *Meibomio* descriptis pluribus, triginta communiter, rivulis. Sed præter humorem illum copiosissime effluentem, in tunica adnata cernitur etiam rubor, quin aliquando serpit labes ad reliquas oculi partes externas, ipsasque palpebras cum insigni dolore & inflammatione afficit. In tali quidem *Ophthalmia*, ubi inflammatio major concurret, præeunte *Hildano Cent. 4. Obs. 14.* venæsectionem, licet non æque ut ipse proponit jugularium, aliis merito præmissimus remediis, non multum in vesicatoriis ponentes auxilii, ut insufficientis atque infidi in plerisque præsidii: deinde per Purgantia repetita egimus strenue, de quibus *Adr. Spigelius Anatom. Lib. 7. cap. 2.* notavit, cæcos etiam, a copioso alvi profluvio derepente exorto, visum subito recepisse; Diaphoretica illa clementiora, qualis cerussa Antimonii cum testaceis subtilioribus, addito momento nitri depurati, interne simul propinavimus, & pro meliori depuratione humorum, decocta lignorum tenuiora, diluendi potius, quam exsiccandi sine, bibere jussimus. Inter topica, vulgares illas mixturas Ophthalmicas, ex Bolaribus & Venereis; compositas, convenientia observavimus, si modo ab acrioribus vel nimium arenosis abstinuerimus: communissimum autem nobis fuit, in Ophthalmica quadam aqua Tutiam præparatam cum Sief albo sine opio, addito momento Camphoræ, solvere, & tepide inflammato ac lippienti oculo applicare: diutius autem, & ad aliquot septimanas jam protracto malo, efficacissimum inveni simplicius quoddam remedium, epithema scil. ex corticibus Granatorum cum eorundem floribus, fructibus Cydonior. Rosarum, Cyani &c. floribus paratum cum aqua coctis, quibus interdum & medietatem vini rubri junxi,

junxi, apud alios & vitrioli albi tantillum cum terra vitrioli balsamica admiscui. Hoc enim constanter expertus fui, *Ophthalmias diuturniores*, licet simplices, non nisi sub finem applicatis adstringentibus curari, quatenus vascula nimis per affluxum contrinum relaxata, non iterum ad consuetum suum tonum redire facile possunt, nisi debilitati & relaxationi hoc modo subveniamus. Ast quam rebelle hoc ipsum sit malum, propter continuum potissimum atque incredibilem humorum affluxum, aliquando inter alios, in Celsissimo quodam Principe vidi, cui licet, ad divertendum serum etiam decoctum lignorum cum purgantibus ex rad. Afari, foliis Sennæ, Mercurio & Antimonio acuatum, propinatum fuerit, quod, etsi per tres vel quatuor septimanas & ultra non saltem copiosas quotidie dejectiones serosas per alvum, sed &, finito jam decocti usu, speciem Coryzæ humidæ diu fatis durantis produxerit, his omnibus tamen non obstantibus, Ophthalmiam profligare cum acri lacrymarum effluxu haud potuit: sed diu & per aliquot adhuc, finita cura, menses, malum hoc molestissimum tolerandum fuit. Hæc de Ophthalmia communi & omnibus nimium nota: aliæ nobis non semel obvenerunt *Ophthalmiæ, quæ Venereæ dici possunt* commode. Accidit enim nonnullis ab impura Venere Gonorrhœam passis, ut, dum balsamicis & adstringentibus fortioribus, malum curare satagunt, subito metastasis fiat, exsiccat hoc fonte, humoris ferini ad oculos, ubi interiora oculi non saltem turbat & vehementius affligit idem, sed infecta simul per totum bulbum inflammatione acerrima, excrecentiam quandam circa corneam transparentem format, quæ, nisi cito per incisionem chirurgicam auferatur, subito in supurationem properat, atque ipsam corneam perforando, turbatis jam atque infectis ab intra humoribus, ad effusionem totalem viam parat: solet autem tunc prius quidem per vulnuscum illud materia Gonorrhœæ prorsus similis excerni, sequuntur tandem & aquosus & crystallinus colligati, &

Bb

quod

quod omnium pessimum atque irreparabile, ipse vitreus humor: nihil hic juvant venæsectiones, nihil purgationes, nihil Mercurialium & Panacearum decantatarum internus usus; nisi enim carnosâ illa ac ferinâ indolis excreſcentia auferatur, primis statim atque apparet diebus, perforatio sequitur corneæ tunicæ, humorumque effusio, sine ulla visum recuperandi spe. Unde ab omni tempore frequentes ex suppressâ Gonorrhœa cœcitates observatæ fuere, nullumque remedium malo inventum, usque dum, uti Galli gloriantur, ante decennium & quod excurrit, *Dn. St. Yves, Celeberrimus apud Parisienses Ophthalmiater*, hoc malum penitus inſepxit, atque unicum remedium in incisione & extirpatione carnosæ illius excreſcentiæ invenit, pluribusque optato cum effectu applicavit. Et hunc affectum inter illos recensere libuit, quos ab æris inclementia Warſaviæ foveri observamus, qui & hic in dicta metastasi multum conferre, dum ad stagnationem pertinaciorem disponere humores consuevit, deprehenditur: majorem autem cum æris vitiis connexionem habent *Peripneumonia & Pleuritis*, improvidos & qui corpus negligentius tegere solent, frequenter fati adorientes. De quibus in compendio fere omnia dixero, si venæsectionem in his curandis solito frequentius, ter, quater amplius, primis diebus institutam, omne ferre punctum monebo. Rarissime enim hic per solam expectorationem *Pleuritides* judicantur, & qui hanc solam expectat, ægrotos communiter sub febre vehementi, inflammatione, dolore & suffocatione expirare videbit. Et licet sanguis in his affectibus ex vena eductus, pellicula fati crassa, lardosa, tegitur communiter, quam pelliculam pro certissimo & unico signo repetendæ venæsectionis, venditare solent autores, & quidem hac conditione, ut tam diu repetitis vicibus sanguis extrahatur, donec naturali colore rutilans per totum observetur; reticendum tamen non est, aliquando, rarius tamen, sanguinem pellicula adeo alteratum ac deſœdatum haud esse, sed rubellum etiam eâduci, talemque

que post refrigerationem permanere, qualis tamen, si symptomata vehementiora febris atque inflammationis urgebant, me a repetitione missionis sanguinis, minime absterruit, Valdeque gavifus sum, cum nuper in *Epistolis ad Schelhammerum scriptis a Scheffelio publicatis*, ex magni illius *Henr. Meibonij Medici vere docti atque experti calamo proprio* sequentia legerim verba: *in nullis unquam morbis felicitior quam in acutis pectoris sui, vixque recordari possum eorum, qui Pleuritide aut Peripneumonia sub manu mea obierint, nisi senes valde, aut Phthisici quodammodo fuerint. Id vero maximam partem recte instituta venesectioni tribuo & quidem larga ac repetita, nec primis tantum diebus. Multi in his locis sub aliorum Medicorum timidorum & ἀνοψίασιν cura periere, malignas esse Pleuritides & Peripneumonias judicantium, cum ipsi sua culpa inflammationem ad eum pervenire gradum sinerent, ut deliria aliaque malignarum febrium symptomata sequerentur. Hæc de venesectionis in Pleuritide & Peripneumonia utilitate: reliqua remedia in resolventibus specificis constabant, quæ inter sperma ceti eminent, præsertim cum diaphoreticis absorbentibus mixtum, dato simul pro potu ordinario, decocto hordei cum C. C florib. Bellid. Papav. Err. & sem. Anisi temperato, & calide maxime bibendo, in quo calido potu Pleuriticorum salus, & sine hoc pessima symptomata atque certus interitus, siquidem ab unico frigido haustu gelidam mortem securam fuisse, non semel observavi. Et quamvis hæc omnia de ordinaria & benigna Pleuritide intellecta velim, non dubites tamen in ipsa etiam maligna eandem cum venesectione methodum locum habere ut plurimum, nisi quod præterea loco spermatis ceti & dictorum resolventium ex absorbentium genere, durius affligente inflammatione, nitro-sa cum antimonialibus & camphora mixta proficua cumprimis observaverim: et vidi sæpius, re quasi desperata, si cum usu Pulveris Pannon, e. g. cum larga nitri dep. Lap. Prunellæ, Bezoartici mineralis & camphoræ dosi institerim, tamen tandem naturam vicisse; licet etiam diarrhœa, quæ tam horrenda merito videtur in Pleuritide esse omnibus, extrema minitasset, ubi mane data nitrata camphorata; subjun-*

cta pro nocte Bolaria diaphoretica cum El. Dia - Scord. Frac.
 mixta exceperere, manifestissimum ægros lævamen sensit: ac
 vidi tali methodo ex orci faucibus ereptos, quibus deliria,
 faucium & linguæ nigredo, agrypnia, febris intensissima cum
 Purpura alba dictaque diarrhœa, jam ultima præfagebant.
 Cum autem tantas laudes venæsectionis in *Pleuritide & Peri-*
pneumonia curandis hic fecerim, monendum simul etiam erit,
 quod eadem hæc, protracto diutius, neglecto & non bene tra-
 ctato malo, atque in *Peripneumonia* illa, quam *Sydenham notham*
 appellat, præsentissimum damnum inferre possit. Vidi
 exemplum ante paucos aliquot annos, in viro quodam con-
 sistentis ætatis, natione Polono, hic mense Februario anni
 1723. iter ex Galliis ad nos faciens, in diversorio quodam in
 via tres septimanas ante quam advenerit, cum amicis multi
 ingurgitationi indulserat, ita, ut pro sua rata plusquam ollam
 unam cum dimidia, novem libras continente, absumserit,
 dormiens postea in hypocausto paulo angustiori ac depressi-
 ori simul autem præter modum calefacto, ex quo summo ma-
 ne se statim, iter suum prosequens, gelu intensiori exposuit,
 ac febre, tussi ac dolore suffocatorio pectoris non obstante,
Warsaviam usque continuavit: vocat tum Medicum, qui
 per aliquot dies, sine muratione in meliorem statum, ipsum
 visitans, adhuc alium accersit in consilium; status tum erat
 talis, ut partim sedendo, partim in conclavi circumambulando,
 febricitaret cum nausea, tussi, ur plurimum sicca, aliquando
 tamen pituitosa humida, sanguine parum tincto spuro, magna
 thoracis coarctatione, orthopnœa, ita, ut cubare in lecto
 commode non posset, genæ rubebant insigniter cum oculis
 scintillantibus, urina flammea, pulsu celeri duro &c. in sum-
 ma, omnia aderant signa febris inflammatorie *Peripneumo-*
nicæ: interrogatus de morbis antecedentibus & remediis
 assuetis, venæsectionem a se quotannis, præservationis ergo,
 ab aliquo tempore, celebratam fuisse fassus est: ordinabatur
 tunc *Mixtura resolvens diapnoica*, cum spiritus Nitri
 dulcis

dulcis tantillo, & unanimi consilio proponebatur venæsectio: hac administrata ante meridiem, nulla symptomatum remissio, imo circa vesperam ejusdem diei omnia pejora, urgente orthopnœa, accedente delirio, & circa mediam noctem suffocatione, qua singulis momentis aucta, expirabat subito. Cujus morbi infelix atque inopinata catastrophæ, inde mihi dependere videbatur, quod *Peripneumonia* in hoc subjecto ab initio maxime neglecta, staseos discussio fieri non potuerit, secuta ergo corruptio Gangrænosa, post tertium morbi septenarium, qua non bene perspecta, & venæsectione administrata, totalis secuta est spirituum dissipatio, Sphacelus, mors repentina: ita enim se habet, teste *Sydenhamio*, *Peripneumonia notba*, ut genæ oculique rubeant, æger tussiat, cum urina intense rubra, anhelatione, dolore totius pectoris, & pulmonum coarctatione, febris indicia hic minora longe, quam in *Peripneumonia* vera, unde & non obstante morbo acuto, iter suum prosequi noster potuit: & prout sanguinis missio in *Peripneumonia* est remedium magni & recentis doloris, ita vetustioris vel supervacuum vel serum nimis & noxium, teste *Celfo*: in tali enim casu, si tantillum sputi flavo-rubescens appareat, nunquam imperato venæsectionem: sputum enim denuo supprimeretur, & æger morietur certissime, momente *Baglivio Prax. Med. Lib. I. cap. 9.*

Non minorem cum aëris constitutione *Apoplexia* habere observatur connexionem, ratione procatarticae causæ, quam potissimum in subitanea tempestatis gelidæ cum Aquilonari vento, in humidam Austrinam vel Occidentalem mutatione ponimus. Nam & ab *Hippocrate jam Sect. III. Aph. 23.* inter hyemales morbos recentia fuit *Apoplexia*; et anni 1709, hyeme vehementissima, *apoplexiæ* fuerunt per totam Europam frequentiores solito, norante *Gerbezio Cent. IV. Eph. Nat. Cur. Germ. Append. p. 42.* Quin ipse etiam *Illustr. L. Schröckius Cent. I. App. pag. 6.* earundem *Ephem.* causam *Apoplexiæ* sub hyemis initium & finem, ventis Septentrionalibus adscribere

bere potissimum videtur: quod tamen cum latitudine aliqua explicandum esse arbitror, quatenus ejusmodi venti a subitaneis humidis Austrinis & Occidentalibus excipiuntur, qua ratione Hippocrati etiam *Seç. III. Aph. 17.* suus constabit honor, dum Austrinas tempestates corpora resolvere, & capiris gravitates ac vertigines inducere asserit. Sed his controversiis missis, paucis annotabimus, *Apoplexiam*, ut repentinum & acutissimum morbum, præsentissima requirere remedia, quæ inter primum & præcipuum recensemus, venæsectionem; neque hic multum superest temporis perscrutandi, sanguinea an phlegmatica sit Apoplexia, quamvis non nesciam Autores plerosque urgere communissimum axioma: *Venæsectio ni iuuet, occidit*, quod ultimum a venæsectione in illa evenire Apoplexia, quæ phlegmaticam constitutionem ferit, innunt. Sed ego quidem audacter statuere ansim, venæsectionem in omnibus veris Apoplecticis, qui antea gulæ indulserunt & pancreaticæ vixerunt, locum omnino habere, cujuscunque etiam temperamenti & constitutionis æger sit. Nam si in causam proximam hujus morbi, quam præcipui Autores in effusione ac stagnatione sanguinis aut feri in cerebri ventriculis, corpus striatum, nervorum principium cum primis prementi collocant, ad methodum Med. applicemus, nullum unquam venæsectioni æquiparandum invenimus esse remedium, præsertim si proximiores cerebro jugulares venæ incidantur, quæ cum Plexu Choroidali totam ventriculorum cerebri concamerationem investient, continuantur: non excludimus Clysteres acriores, venæsectioni, si tempus suppetit, præmittendos; quamvis ad validiora, pro scopo excitandi ægrotos, si hoc ab adstantibus impetrari potest, descendendum potius remedia, & ferramenta ignita, cauteria actualia, capitis vertici vel plantis pedum applicanda, quibus mira nonnunquam in Apoplecticis & Epilepticis præstira fuisse, ipse vidi, conferente Symbolum suum *Lancetis de mortib. subusan. Lib. 2. cap. 5.* & recentiore adhuc *Domini*

minica Misticbello Italo, qui in libro peculiari, quem sermone vernaculo de Apoplexia edidit, amplo ferro candente plantas pedum adurere jubet, & varia exempla per hanc methodum curatorum recenset. De vomitoriis quantum etiam ab autoribus de his prædicetur, singularem ac sensibilem effectum in Praxi mea, licet pluribus dederim, non vidi: quamvis in Apoplexia, quæ a meridie & post pastum ingruit, venæsectioni præferatur vomitorium, uti & in illa, quæ phlegmaticos & hos, qui antea serosis excretionibus obnoxii fuerunt, invadit, laudetur a nonnullis Autoribus Medicis. Quare in vera Apoplexia, post Clysmata & sanguinis missionem, statim ad volatilium nervinorumque usum transivimus, Liqu. C. C. Succ. cum Spiritu Ceraf. Lavendul. maritatum in Aqua st. specifica solutum, parce aut sæpius ori infudimus, frictiones interim interponentes cum spirituosis fortioribus, interdum & Essentia Cantharidum animatis. Magnam utilitatem etiam a Purgantium fortiorum, resinæ Jalappæ præsertim, in spiritu appropriato solutæ, largiori dosi, observavi: ut verum tamen fatear, potius in illo statu, ubi ipse *Apoplecticus affectus in Paralyfin* transire jam visus fuit, in quo casu, repetitis vicibus, & alternis diebus his exhibitis, mirum quantum paralyticæ membrorum impotentia detractum fuisse, gaudentes vidimus: *Vera autem Apoplexia velocissime, uti Facbinus loquitur, viget, & brevissimum imo imperceptibile habet principium atque augmentum, ita ut tota status esse videatur, & repetita ejusmodi purgantia non admittat.* De solutione *Apoplexiæ vel Paralyfis* per febrim, in Praxi mea nullum vidi exemplum; & illi Autores, qui *Hippocratis* autoritatem vindicaturi, hanc observationem defendunt, eo ipso suspectos se de veritate rei reddunt, dum, qualis febris, quæ Apoplexiam solvere debet, sit species, ambigunt, quo de *Proff. Martianus in Hippocr.* & post illum *Forestus* videri possunt. Eodem modo se res habet cum *Pryalifmo*, de quo apud *Dan. Sennertum L. I. Prax. Part. 2. cap. 32.* allegatum invenimus, nonnunquam Apoplexiam Phlegmatico

tico oris fluxu finiri. Vidi quidem *Paralyticos* lente febricitantes cum pulsu præsertim pleno & elatiori duro, caloreque interno aucto: vidi eosdem non per menses sed per annos integros, sædo atque involuntario salivæ effluxu madentes, aut sine omni euphoria: de quibus tamen ita semper sensi, in tali casu fortassis & per febrim & per ptyalismum ipsius Apoplexiæ recidivam præcaveri, quæ semel tactis communiter secunda, tertia amplius vice ictum repetendo, interitum certum alias minatur.

Et hæc de Apoplexia: transimus jam ad *Acutas, Putridas & Malignas febres*, quæ eo magis hic locum inveniunt, quo plus ex aëris depravata constitutione, aliquid sibi in origine vindicant, uti in superiori capite monuimus. Hic saltem paucis monemus, quod si ullo in loco, certe hic Warfaviæ de *Malignis tractandis* locum inveniatur Practicorum regula: *in omni continua præmittenda esse Alexipharmaca efficaciora, ne malignitatis virulentia, ut anguis in herba ab initio latens, negligatur, atque ex improvise postmodum, diebus præsertim criticis, febre supra febrim aucta, ad secretionem debitam natura haud perveniat, sed principium vitale potius supprimat cum exitu morbi funesto.* Reliquum totum tempus, usque ad declinationem, per Bezoartica Bolaria cum Antimonialibus, interdum Nitri tantillo admixto, itemque per diapnoica leniora, qualis M. S. & Tinct. Bezoart. Mich. agendum, statim autem ac febris caput iterum extollit, ad Alexipharmaca recurrendum esse diximus, quæ interdum quotidie, interdum alternis diebus repetenda sub Porionis forma potissimum, dum Elect. Diascordii in Aqua quadam destillata solutum cum Pulv. Pannon. miscuimus, addito Acetof. Citri Syrupò. Purgantia in *Malignis* hic semper periculosissima fuisse observavi, & statim ac de malignitate per Epidemiam constabit Medico, ab his in totum abstineat consulo, alias natura in motu suo turbatur insigniter, & inflammationes ex malignitate imminentes præcipitantur ad viscera nobiliora, hepar præsertim, lie-

lienem, intestina: *ausun dicere, multos crasse errare, cum in auctorum initio, sive ante sive post venesectionem, medicamenta præbent, etsi lenientia sic dicta saltem, ad purgandum, hoc enim alienum est maxime a veterum Auctorum documentis, notanter scribit Marsj. Cagnatus de Urban febb. Cur. rat. p. 11. sequ.* Nec vomitoria facile propinanda in his esse dixerim, quamvis minus quam purgantia catoterica periculum involvant, ita ut semper illud Sydenhamii præ oculis habendum sit monitum: *Vomitoria non nisi primis Malignarum initiis exhibenda sunt; extra hoc tempus vero causam multorum difficiliorum symptomatum exhibent, quod ipsius Hippocratis autoritate confirmatur, Aporismo 51. Sect. 11.* Longe autem aliter se res habet cum venæsectione, cujus usus ab initio non saltem haud adeo periculofus, sed etiam apud multos absolute est necessarius. Non dicam, quod ex veterum observatione, sanguis in synocho acturum missus, morbum dictum factum jugulet, annotante Nic. Tulpio in *Monit. Medic.* 26. Sed, quod paradoxum, in ipsis *Malignis, Petechialibus* præsertim ac *Purpuratis*, si morbus cadat in subjectum vere plethoricum ac lautiori & vinosæ diætæ assuetum, nisi debita ac sufficienti venæsectione compescuerim nimiam sanguinis ebullitionem & orgasmum, omnem excretionem, propter continuas in corpore turbas, impediendam, nullum ex morbo & malignitate emerfisse facile vidi. Qua occasione recordor Illustrissimæ Matronæ, in flore ætatis constitutæ, & frequenter, præter ordinarium mensium fluxum, hæmorrhoidibus apertis obnoxiam, in qua, dum in *Malignam Petechialem* incidisset, neglecta primis diebus propter Medicorum absentiam, venæsectione, die sexto morbi apparebant quidem maculæ, ast statim, propter magnas in sanguine exæstuationes ac turbas, retrocedentes, & cum illo etiam tempore, quo disperebant, venæsectionem tolerare nollet ullo modo, omnibus Cardiacis, Bezoarticis, Alexipharmacis, aliisque appropriatis medicamentis non obstantibus, perpetua urgente agrypnia, suavique delirio, summaque inquietudine anxiosa

C c

cum

cum cordis oppressione ac palpitatione, die decima nona morbi fatis cessit. Et licet in hac pulsus, quem statim ab initio morbi debilem fuisse observavi, venæsectionem contradicere potuisset, plus tamen plethoræ statum observandum, & propter illum solum, venæsectionem instituendam fuisse existimo: Pulsus enim debilis in principio continuarum, raro a spirituum animalium defectu, plerumque vero ab eorundem suppressione oritur; hinc evacuationes sanguinis omnino indicantur: in primo autem ejusmodi februm principio instituendæ, optime monente *D. Strothero Anglo, in Cris. Februm, Londin. 1718. edito.* Et ratione sanguinis missionis ab initio in Malignis neglectæ, postliminio autem, disparentibus ex improvito petechiis, instituendæ, ex propria observatione, moneo, me Anno 1727. dum vernali tempore, *Malignæ Petechiales* inter Aulicos nostros *Warsaviæ* grassarentur, exclusis petechiis, ac subito iterum disparentibus, cum summa inquietudine, cordis anxietatibus, ingruente delirio, statim applicasse sedibus hæmorrhoidalibus hirudines, quatuor, quinque numero, licet nullum unquam in vita passi fuissent antea ægrotantes hi hæmorrhoidum fluxum, tam laudabili successu, ut postquam bene suserint, & aliquot, sex vel octo etiam sanguinis uncias evacuaverint hæc infecta, pleraque symptomata belle conquieverint, indies declinante malo, atque ægrotis sic ex ipsis orci faucibus quasi ereptis. De *Variolis* observavi, communem fere cum petechiis, aliisque Malignis hic tenendam esse methodum, nisi quod theriaca, excepto *Dia-Scordio* cum absorbentibus mixto, parciore, *Bolaria* autem diaphorica frequentiora in his conveniant, interpositis, si symptomata indicant, volatilibus fucinaris &c. quæ potissimum eo tempore utilissima inveni, quando intra diem nonum & undecimum, tussis vehementior cum respiratione oppressa difficiliore, periculossima in variolis accidentia, urgerent, quo tempore ad drachmam integram & ultra datus *Liq. C. C. Succin.* in *larga Aquæ* ap-

pro-

propriaræ quantitate solutus & cum syrupo quodam pectorali edulcarus, omne tulit punctum, & imminentem catarrhum suffocativum quasi in momento dissipavit: reliqua medicamenta in & post statum morbi, ex Mixt. Simpl. vel Tinct. Bezoartica constabant, donec sub declinationem, Liquor de tribus cum Spir. Nitri dulci, vel idem cum Liqu. terr. fol. Tartari mixtus ac temperatus, vel duo hi alternative usurpati, ad reliquias miasmatis maligni acris variolarum per diuresin & diaphoresin dissipandis, sufficerent. Unum autem ante omnia monendum, in *omnibus Variolis*, post totius morbi decursum, & postquam ægrotantes tantillum saltem virum iterum receperint, Purgantia leniora, interdum bis vel ter etiam repetita, non esse omittenda; alias certo certius in viscerum labe, infarctus & periculosas corruptiones, indeque ortas lentas febres præcipitabuntur miseri. Quo magis autem necessarius, superatis variolis Purgantium usus, eo periculosior idem hic ab initio, sicuti in plerisque fere malignis, propter turbatum excretionis negotium, & motum continuantis postmodum diarrhœæ. Quid, quod & in illis, quibus variolis nondum visis, præservative ordinantur, ægro adhuc orthostadio, purgantia, non semel observavi, si variolæ paulo post purgationem eruperint, diarrhœam inter ipsam macularum eruptionem secutam & continuatam fuisse, ingenti cum ægrotantis periculo, dum illis diebus, quibus natura excretionis per diaphoresin vacare deberet, diarrhœa fatisceret. Alia ex ratione & venesectionem sub initio non universaliter probare possum, symbolum conferente *Sydenhamo*, ingenuo Observatore Practico, cujus verba in *Dissert. Epist. ad Gn. Cole p. 420. edit. Amstel. Ann. 1683.* omnino digna sunt, ut ab omnibus probe ponderentur: *Sanctè assero, inquit, insignissimum fere omnium, quos mihi unquam videre contigit, e confluentium variolarum genere morbum, & qui ægram undecimo die jugulavit, juvenculæ supervenisse, ubi primum a Rheumatismo usitata illa methodo copiosæ & iteratæ venesectionis fuerat liberata.* Atque hinc

mibi primum innotuit, Phlebotomiam, non perinde atque ego prius arbitrabar, variolis intra justos limites coercendis conducere. Fortassis autem scarificatio & hirudinum applicatio, a quibusdam sub variolarum ingressum, commendata, non minorem merentur animadversionem. Vidi ipse in puella sex vel septem circiter annorum, Illustrissimæ cujusdam in Polonia familiæ, quæ ob formositatem indolisque bonitatem & excellentiam, miraculum vere juventutis suo tempore representabat, applicaras ex nimia curiositate aut sollicitudine porius, pro facie a variolis defendenda, hirudines duas, dorso, in renum regione, non vocato in consilium illo tempore Medico, tantam intulisse noxam, ut morte expianda esset intempestiva illa therapia: die enim morbi undecimo, cum optime, ratione eruptionis & incipientis suppurationis variolarum, procederent omnia, ex cicatricibus ab hirudinum morso relictis, tanta oborta est hæmorrhagia, ut Quartam aut duas libras fere sanguinis serosi effunderent intra nycthemerum, sequente immediate post corruptione tanta, ut defensivis omnibus rite applicatis non obstantibus, Sphacelus inde brevi corripuerit partem læsam, tanta cum vehementia, ut in momenta latius serperet putrefactio cutem & musculos nigerrimo colore per totam dorsii medietatem afficiens: Variolis interim subsidentibus atque exarescentibus, ægra autem miserando & non satis dolendo spectaculo, inter suave delirium & convulsiones supervenientes expirante. Et licet hic præcipue ab illis, qui hirudinum usum proposuerant, neglectus earundem selectus, dum venenatas loco benignarum applicaverint, accusaretur: quod in tantum quidem locum invenire poterat, quatenus inter hæc infecta palustria adeo virulenta etiam inveniuntur interdum, ut instar *Sepis Indicæ* gangræna putrescente tabefactum depascant corpus, antequam necant, uti *Boerbave in Præfat. ad Autor. Vet. de Lue Vener.* editos, loqui amat; hoc tamen ex tristissimo hoc casu annotavi, nimiam in præservatione a variolis sollicitudinem, non frustraneam

neam saltem, sed ut plurimum etiam esse funestam. Hæc de variolis; idem, quod tractationem universalem attinet, observandum in *Cura Morbillorum*, in quibus pertinacior sub finem tussis, nullo felicius remedio, quam purgantibus repetitis cedit: de cætero, quo brevior est *Morbillorum* periodus, utpote qui septima vel nona die judicantur perfecte ut plurimum, eo etiam compendiosior meth. medendi, in qua præter diaphoretica bolaria, & Bezoartica acidulata, nihil fere in usum venit: Maligniores excipio, quales aliquando dari, vel ex eo facile pater, quod a quibusdam *parva Pests, Morbillorum Epidemia* fuerit appellata.

Ex his epidemicis morbis restat nobis, ut de *Dysenteria* curanda, aliqua adhuc memoremus: vidi enim hanc etiam, non quidem tam populariter ac late, ut alibi locorum, satis tamen maligne, inter incolas *Warsaviensis* interdum grassantem, uti in historia hujus morbi in antecedenti capite dictum: & universalia quidem remedia quod spectat, memini & ipsam venæsectionem ab initio morbi, in hac ad compescendam gliscentem in visceribus inflammationem, fuisse necessariam, præsertim in singulari epidemia, qualis illa fuit *Lithuanica Grodnensis*, de qua ante hos duodecim annos observationes *Ephemeridibus Nat. Curios. German.* inferui. Rarius locum habuisse vomitoria observavi, quæcunque etiam de *Ipecacuanha*, ut specifico, prædicentur, licet & ipse hanc sub principio, in usum traxerim, neque tamen unquam exacte effectus respondere promissis mihi visus est, quamvis etiam ter quaterve repetiverim ejusdem usum: rarissime autem purgantia secure & cum successu exoptato exhibentur: & miror etiam, *Rhabbarbari* usum, a plerisque fere autoribus, quasi primarium pro auspicienda *Dysenteria* cura, medicamentum proponi; quod in *Diarrhœa simplicij* rostum, medentis intentioni frequenter satisfacere quidem existimo, dum materiam stimulantem, expellendo, adstringentis aliquid & balsamici post se relinquit, intestinorum atoniæ ita subveniens; in vera

Dysenteria autem, neque crudum neque rostum, licet etiam primo statim morbi initio datum, operæ pretium fecisse recordor, & quoties illud dedi, aut alios dedisse vidi, ut plurimum nunquam datum fuisse optavi merito: dolores enim, inflammationes ac dejectiones semper exinde auctos atque exacerbatos fuisse, summo cum meo tædio, comperi, apud alios etiam exitu morbi penitus funesto, ita, ut suo adhuc firmiter stetero, veterum Medicorum axioma practicum: *Evacuationem nunquam, vel raro, faciendam esse per partem affectam*; imo apud *Lentulum in Jatromnematis* legisse me memini, *Medicos qui Pleuriticis ac Dysentericis laxantia exhibent, Lege Aquilia teneri.* In tutiori ac frequentiori mihi semper usu fuere, post datum in robustis ac superflue nutritis, ex *Ipecacuanha*, lene Emeticum, sola bolaria cum balsamicis adstringentibus & opiatibus mixta, non omissis diaphoreticis appropriatis liquidis, *Tinct. Bezoart. Mich. cum Essent. Theriacali* roborata specificis. Neque recidere possum insignem clysterum demulcentium usum, qui si statim ab initio ac tormina apparent, ex lacte cum sero hircino & *Terebinth. vitell. ovor. subacta*, vel ex solo jure capitis vervecini, applicentur ac continentur frequentius, incredibilem exserunt efficaciam, majorem autem adhuc, si simul atque eodem tempore, sacculi ex foliis *quercus, surfure, florib. Chamomillæ, Verbenæ*, in aceto cocti, calide ventri simul & orificio inferiori imponuntur. Et cum sub finem præsertim morbi, tenesmus miseris fatiget, morbumque prorahat diutius, nihil fere præstantius contra hunc, quam vapores ex balsamicis roborantibus, *thure, mastiche, succino cum capite mortuo terebinthinæ*, me invenisse, gloriari possum: præterea per totum morbi decursum a cerevisia, omnibus fermentativis atque inflammantibus potibus abstinere iussimus ægros, & pro potu ordinario decoctum hordei, cum *C.C. & Cinnamomo*, vel *caffia Caryophyll. & lignea*, ordinavimus.

Jam

Jam restat, antequam Epidemicarum tractationem relinquam, ut *Pestis* etiam, summi ex Epidemicis morbi, mendi methodum paucis attingam, siquidem & hanc inter *Warsavienses* Anno 1711. vidi, plenius autem, prout superius jam monitum, cognovi postmodum *Gedani* eodem anno, inter nostros dum *Gedanensis Pestis* reliquæ grassarentur. *Parum* autem abest, quin statuam, *Medici* operam minimum hic vel nihil penitus efficere, ac mortem a virulentissimo hoc contagio vix ullum effugere, nisi robusta & valens natura, suis usâ viribus, naviter per abscessus purget. Cum tamen singulares unius alteriusve remedii vires & hic observaverim, non possum quin paucissimis saltem ejus mentionem faciam. Et de generalibus quidem, quæ in venæsectione ac purgatione consistunt, remediis ante omnia moneo, hæc ipsa vix ullum hic invenire locum: satisque mirari nequeo, solertissimum *Sydenbantium* in *Præceos* Vol. I. pag. 234. Phlebotomiam larga manu ac repetitis vicibus ab initio celebratam, tantis efferre laudibus, ut in *Londinensi Peste* post sexagesimum seculi præteriti annum, grassante, nemini hanc funestam fuisse asserat. Et quamvis sanguineam ac ferventiorum corporum *Anglicæ* nationis constitutionem, exceptionem a regula facere, facile admittam, vix tamen persuadere mihi possum, morbum illum inter præsidarios milites, in quodam *Angliæ* loco, cujus l. a. meminit, qui cum macularum efflorescentia grassatus fuit, & ægros derepente jugulavit, veram fuisse *Pestem*, sed febrem forte ex acutissimarum genere, ita autem de hoc affectu ejusque curatione scribit: *Chirurgus* quidam singulis ægris, statim a primo morbi insultu, atque nullo adhuc tumore conspicuo, sanguinem ingenti copia detraxit, donec pedibus deficere inciperent. Et quanquam a phlebotomia, nullum omnino remedium adhibuit, tamen ex complurimis, quos hoc modo tractavit, nec unus quidem desideratus est. Apud *Warsavienses*, quantum ex relatione Medicorum eo tempore praxin exercentium, habeo, nec unus *Peste* affectorum, per venæsectionem liberatus fuit, cum alias

alias in plerisque aliis morbis sanguinis missio, apud illos adeo observetur proficua. Nihil etiam de Purgantium usu in Peste afferre possum, licet quidam fuerint ex Loimographis, & recentissime quidem ex Gedanensibus, *Manasse Stückel*, qui pie-nis buccis usum Salis Vitrioli vomitorium extollunt. Communiter enim multi Peste affecti vomitibus exagitantur enormiter, a malignitate ventriculi tunicas per carbunculi speciem irritante; quis autem tali in statu, naturam in errore suo adhuc juvaret, aut virtus illud per Emeticum evacuare satageret? Longe tutiora & efficaciora sunt diaphoretica anodyna, & verissimum est *Rolsinccii Jenensis* effatum, eum sc. qui Peste correptis spatio 24. horarum, quater vel sæpius sudorem non excitat, parum esse profuturum: quæ multiplici experientia & observatione corroborat etiam *Gijelerus in Observat. de Peste Brunsvic.* dum omnia Alexiteria, post 24. horas oblata, inefficacia fuisse meminit. Specificæ autem hic Theriacalia, ast nunquam sine aceto propinata, sunt laudanda, & quidem largiori, duplicata vel triplicata dosi, exhibita: verissimumque sub hac conditione, expertus sum *Ol. Borrichii* monitum, scribentis: *mibi nihil securus observatum in Peste sola Theriaca, sed liberalius, non improvide tamen propinata: plures evecti, qui drachmam bauerant, etiam subinde drachmæ geminæ nihil attulerunt opis, eoque in adultis nonnunquam ad tres ascendendum fuit, non sine periculo, minus tamen quam in alium ipsum periculoso.* Carbunculorum & bubonum tractationem, experti Chirurghi manus, si morbus vehementissimus has inducias dat, facile curabit: hos enim emollientibus cataplasmatibus, illos autem pro mortificandi scopo, ipso Antimonii butyro tractatos fuisse cum successu memini. Sub finem autem hujus discursus hoc unicum repeto, *Veram Pestem* æque ac veram Apoplexiam inter morbos a me referri incurabiles, quia propter violentiam virulentissimi contagii, spatium deliberandi & debito modo medendi vix detur ullum. Particulæ enim *venæ* in Peste ita supra modum subtiles sunt atque aculeatæ, ut ita dicam, ut aeræ ad instar sanguinem

guinem pervadant, ac fideratis quasi ejus spiritibus, nec in ebullitionem quidem illum attollant, unde æger sæpissime sine febre perit.

Unicum nobis in hoc de ingressu ad infirmos *Warsavienses* capite producendum restat, *Endemii Mali, Plicæ* puta, *Medendi Methodus*. Et cum in antecedenti Sectione prolixam fatis dederimus monstrofi hujus mali historiam, paucissimis curationem hujus repetere hic licebit. Neque autem quis putet adæquatum & specificum remedium hactenus morbo huic esse inventum: quo plures enim sunt de causis *Plicæ* inter autores varietates ac disceprationes, eo majores etiam in therapia difficultates emergunt: præsertim cum multi de *Plica* scripserint, curationemque ejus proposuerint, qui ipsum affectum vel penitus non, vel superficialiter saltem, nec penitius uti decet inspexerunt atque examinerunt. Mihi igitur in tanta obscuritate affectus integrum erit brevibus communicare, quæ pro compefcendo *miasmate Trichode* aliquoties una cum aliis proficua inveni remediâ præ cæteris: notanter autem *pro compefcendo malo*, dico; radicalem enim curationem *Plicæ*, præsertim in his, quibus hæreditaria est, nemo prudens promitter. Consistit autem vera & unica medela in hoc, ut actus secretorius & excretorius, quantum fieri potest, procuretur, continuetur, ac si turbatus fuerit unquam, quantum licebit, restituatur. Inquinamentum enim hoc fermentescens indolis, minime alterari, sed unice per *Trichiasis* speciem secerni atque excerni debet ac potest, commode, secundum ipsius naturæ operantis ductum. Cave igitur credas, aut vomitoria aut purgantia hic quicquam valere; de quibus, Emeticis in specie, miror unum ex novissimis de *Plica* scriptoribus, qui historiam ejus ac therapiam in *Academia Hafniensi* nuperrime schediasmate inaugurali quodam proposuit, in his omnem locare pro expellenda *Plica* spem, de cætero humorum impuritatem specificam nitratis, antimomialibus & absorbentibus tolli posse persuasus: nihil enim

Dd minus

minus huic affectui convenit, quam Purgantia fortiora exhibere, utpote quibus communiter totum secretionis negotium turbatum fuisse, cum peccantis humoris retrocessione, non semel observavi. Sicuti etiam de omnibus evacuanti-
 bus in genere tenendum, hæc Plicæ nostræ maxime esse in-
 fensa, quo venæsectionem cumprimis etiam intelligo, post
 cujus administrationem improvidam, funestum ut plurimum
 observavi eventum. Omnia igitur quæ in Plica curanda cum
 ratione agimus, maximam partem effectum & consecutaria
 Plicæ in corpore humano, vix ac ne vix quidem ipsum fer-
 mentificum miasma concernunt. Ita e. g. bene disponimus
 in latente adhuc malo, organum secretionis adæquatum,
 caput & crines pura, ad expellendam materiam no-
 xiam, per emollientia & abstergentia, inter quæ unicum
 fere præ omnibus aliis appropriatum & securum, ve-
 getabile regnum nobis suppeditat, remedium Lycopodium,
 cujus ex aqua vel cerevisia paratum simplicissimum decoctum,
 capiti bis vel ter de die calidum, vel tepidum potius applica-
 tur mediantibus linteis hoc ipso imbutis: foris enim hoc do-
 lores ac spasmi sopiuntur, cutis rigidâ & arida emollitur, po-
 ri ac meatus obstructi & constricti referantur. Quæ autem
 de Brancæ Urinæ viribus in Plica curanda, unus Auctorum
 exscripsit ex altero, nullum in experientia videtur habere
 fundamentum, & nunquam ex Poloniis de hoc remedio in
 usum tracto quicquam comperire potui. Primus fortassis
 fuit *Sennertus*, qui loco de *Barscz Polonorum: superius in capite de Vi-
 tu Warsaviens. allegato*, errori dedit occasionem, ex quo postea
*Kergerus in tract. de Ferment. Sect. III. cap. 1. Bernitius, Sim. Schul-
 zius & Hagemlorn in Ephem. N. C. G. repetierunt*, quæ in Ob-
 servationibus suis de Plica curanda, publicare non dubitant.
 In specie autem *Bernhard. Bernitius*, qui in Aula Joh. Casimiri
 Regis, Chirurgum primo & postea Medicum egit, multa
 prædicavit de hujus Brancæ cum Lycopodio junctæ usu, in
 diâis *Ephemerid. Dec. 1. Ann. 2. Obs. 52. in Schöl.* Ast ego val-
 de metuo, ne communem cum aliis erraverit errorem Bran-
 cam

cam Urtinam cum Lycopodio confundentibus: Lycopodium enim a Germanis vocatur, præter alia synonyma, *Bärkop* quasi dicas pes vel branca urtina, qua occasione multi decepti Lycopodium cum Sphondylilio confuderunt, & vires quæ recte Lycopodio tribuuntur per experientiam, eidem Sphondylilio etiam tribuerunt. Ipsum autem *Bernitium* ad committendum talem errorem valde fuisse præ cæteris habilem, vel ex hoc constare potest, quod literis humanioribus ac Medicinæ fundamentis nunquam fuerit instructus: Chirurgus enim professione fuit simplex, literarum penitus ignarus, & quas ad Collegium N. C. G. misit Observationes, non ipse, sed alii Latinitate donarunt, quod & de *Catalogo Plantarum Warsaviensium* suo tenendum, in quem innumera, ex ignorantia Latinitatis & Botanices irrepererunt vitia. Hæc de externis: corrupti autem per *Plicam* in corpore humores corriguntur optime per Diaphoretica potentiora, junctis in specie volatilibus Succinatis ac Viperinis, simulque per insensibilem transpirationem ita expurgantur commode. Tutissimum pro hoc scopo semper inveni usum pulveris ex Lumbricis terrestribus, Millepedibus, Cinnabari, Bezoartico Minerali & sale Viperarum volatili, vespertino præsertim tempore propinandi, quibus sub auroram sequentem subordinavi dosin convenientem Tincturæ Metallor. Succinatæ &c. quibus sævos a latente Plica dolores paruisse, non semel observavi, continuato autem, quod palmarium, eorundem usu ad aliquot septimanas. Quamvis non reticendum in graviore & obstiniori malo ad validiora esse descendendum, præsertim ubi post purgationes vehementiores & alia incongrua, valde turbatum fuerit excretionis negotium, sequentibus hinc vel Asthmate & Suffocationibus, vel colicis doloribus immensis, vel aliis dirioribus symptomatis: quo in casu Theriacalia Scordiatra cum absorbentibus diaphoreticis & Antimonialibus potentioribus mixta, omne punctum tulisse memini; imperatum, durante usu horum medicamentorum ut plurimum

simul fuit Decoctum ex rad. Sarsaparillæ Lig. Gnayac. Hermodactyl. & aliis sic dictis sanguinem depurantibus: & specialiter quidem in Sarsaparilla præcipuum pro depuratione sanguinis ab hererogeneis a *Plicæ* miasmate infectis humoribus medicamentum latere experti sumus; & qui *Plicam* frequentius tractarunt, fatentur omnes: si quid enim oleosi & pinguis rancidioris in ejusmodi peccaret humoribus, per hujus radicis usum abstergetur commodissime, de qua per experimenta instituta constat, superficialiter saltem calida aqua lotam, adeo mollem ac spumantem, manus æque ac si saponem tergerentur, polientem suppeditare liquorem. Inter composita *Pulverem contra Strunas Augustanorum*, pro frequentiori quam hæctenus factum fuit usu, commendamus Practicis, utpote ex quo magnam utilitatem semper observarunt Medici nonnulli in Prussia Praxin exercentes. Ex illis, quibus vulgus apud Polonos *Plicæ* malum expellere saragit, ut vehementius ac crudius remedium, applicatum etiam fuisse memini, Erinacei pinguedinem, quam suppressionis igne parare sequenti modo norunt etiam plebeji: duas accipiunt ollas novas, quarum alteram terræ infigunt vacuam, alteri in fundo perforatæ, erinaceum viventem includunt, suppeditato postea igne carbonum candentium, quo totam ollam operiunt, & ita erinaceo per ignem suppressionis concremato, ex altera ollula exstillatam pinguedinem colligunt empyreumaticam ac de sale volatili urinoso tantillum participantem, quam deinde statim ad aliquot guttas, vel dimidium cochlear cum cremato deglutiunt, quo facto, intra noctis unicæ spatium sæpius, *Plicam*, sub ingentibus doloribus ac clamoribus, expelli, crinesque contorsione atque implicatio-
ne consueta invadere observant. Quamvis autem & vehementius ac non facile imitandum hoc experimentum esse existimem, videtur ramen ab antiquissimis jam temporibus in Polonia contra *Plicam* jam in usum fuisse vocatum: siquidem & suo tempore *Starnigelius in Epist. superiori cap. allegata ad*
Pro-

Profess, Academ. Patavinae, erinacei comesti uti specifici remedii contra *Plicam* inter plebejos meminit. Taceo multa alia apud vulgum usitata contra *Plicam* remedia, partim absurda, partim etiam superstitiosa. Unicum hoc ex observatione prudentiorum Medicorum, qui hunc affectum examinarunt & tractarunt methodice, epiphonematis loco, superius dictis addens: hunc affectum curationem perfectam vix admittere; præsertim, cum generosis auxiliis, purgatione nimirum & venæsectione, imo & ipsa salivatione Mercuriali, exasperetur, ut merito de illo dici possit, quod Hippocrates de cancro occulto scripsit: *melius nimirum esse si non curetur, cum curati citius pereant.*

Dd 3

Rela-

Relatio specialis Morborum Warsaviensium Anni 1720. cum Methodo Medendi.

PRO supplemento eorum, quæ in antecedentibus generali modo dicta fuerunt *de Ingressu ad Infirmos Warsavienses*, consultum duxi subjicere hic relationem specialem morborum per annum integrum explicatam, prout illam ex Diario Practico *Anni 1720.* quondam Ephemeridibus Vratislaviensium Kalendarianis inferendam Germanico idiomate curavi, nunc autem Latine reddidi, ut communi cum reliquo opusculo lingua cohæreat, non sine spe publici cujusdam usus. Quam enim utilitatem in Praxi facilitanda cognoscendaque Medendi Methodo, Diaria afferant Practica bona fide consignata, illos latere non potest, qui in tyrocinio Medico Practicorum Observationes fidelesque relationes Clinicas evolvere solent. Uti ego etiam memini, me quondam sub primis Præceos meæ annis, ex *Viti Riedlini Lineis Medic. Lentilii Eteodromo, Apini Observationibus de Febre Malign.* aliisque hujus farinae scriptis, plus profecisse, quam ex ingentibus operibus ac Medicinæ systematis; quorum pleraque ad ostentationem potius, quam ad verum in Praxi Clinica usum, conscripta esse, æqui rerum judices scirebuntur facile. Neque enim dubitandum est ullo modo, quin posteri, eadem mala, quæ nos patimur, experturi, nullamque rem facile aut in causis, aut in symptomatibus, aut in præsidiiis, nisi tempus interesse, deprehensuri sint.

* * *

Anno 1720. initium, in specie autem tres priores ejusdem menses, ab ordinaria *Hyemis* tempestate non multum discrepabat. Et mense *Januario* quidem prima ejus medietas ut plurimum humida, pluviosa & mitis cum Occidentali vento, qui ultimis diebus de Meridionali simul participabat, observabatur. *Februario* mense, gelu cum Septentrionali & Occidentali vento incipiebat, & a decimo die ad finem mensis ita continuabat cum sensibili indies augmento, ad *Martii* medium usque: quo tempore ex Occidentali plaga venti vehementius spirabant, sequente 22, ejusdem, procella, qua cessante, nives & glacies præcipitanter solvebantur, adeo ut 24. *Martii* die, glacies in *Vistula* penitus dispareret, fluvio ita paucis posthac diebus navigabili iterum reddiro.

Durante hoc hyemali tempore morbi frequentiores erant: *Tussis* & *Febres Catarrhales*, quæ ineunte Martio in *Pleuritides* mutabantur hinc inde satis malignas, a quibus illi qui alias Arthritide laborabant, vehementius affligebantur. Fœminæ hoc tempore levissima occasione data, *Passiones Hystericas* patiebantur: mense *Februarii* nonnulli, admissio incautius frigore, *Paralyti* afficiebantur: ac tandem sub *Martii* finem ipsumque æquinoctium, occurrebant plures *febris continuis* non sine malignitate laborantes.

Tussis autem jam allegata & *febres Catarrhales*, infantes potissimum infestabant, & quidem adeo vehementer, ut nocturno tempore, ob tussis vehementiam, suffocatio sæpius immineret. Tunc omnia demulcentia, pectoralia, anti-Catarrhalia, anodyna in cassum adhibita, memini, utpote quæ nec palliative quidem operæ pretium faciebant. Certius auxilium abstergentia salina, Tartarea, e. g. Liq. Terr. fol. Tartari, crebriorque ex *Veronica*, *Scord. flor.* *Sambuc.* *Bellid.* *Sem.* *Badian.* paratorum infusorum usus, interpositis singulis fere octiduis, laxantibus lenioribus ex *Rhabarb. fol.* *Senn.* *Manna* confectis, præstabant. Apud adultos *Catarrhis* his affe-

affectos, in quibus *febris Catarrhalis* concurrebat longe manifestior, præcipua & efficaciora medicamenta erant Resolventia ex Sal. Volat. C. C. Viperar. Succin. cum largiori vehiculo aquoso syrupis convenientibus edulcato, propinata: quibus in usum tractis expectoratio statim facta liberior, atque exæstuationes febriles, soluto lymphæ coagulo & stasi, ad sensum, præsertim si præterea transpiratio, datis infusis medicatis, instar potus Theæ usurpandis, simul atque eodem tempore promovebatur, remittebant.

Ejusmodi *febri Catarrhali* eò tempore inspecie Vir quidam quinquagenario proximus, ex itinere quadraginta miliarium, durante inclementi hyemali tempore suscepto multum passus, affligebatur. Temperamentum ejus sanguineis accensebam, prætereaque actu erat plethoricus. Ac licet in hoc tussis, inquietudo, æstus ac febris per data jam allegata medicamina, brevi miscescerent, valde molestum tamen in cordis scorbiculo sentiebat adhuc per aliquot dies durantem dolorem gravativum, cum Anorexia; cui, quia a longo tempore alvi constipationibus se abnoxium esse referebat, Elix. Propriet. cum Rhabarb. paratum & cum Spiritu Nitri dulci mixtum, opposui, ex quo medicamento non solum magnum ratione Cardialgiæ auxilium sentiebat, sed appetitus etiam ac simul præter omnem quidem expectationem, fluxus Hæmorrhoidalis, ab aliquot annis jam suppressus, & quem medicamentis non saltem internis, sed applicatis etiam hirudinibus hætenus frustra sollicitaverat, redibat: Ita, ut egregie sublevatus atque ex morbo convalescens penitus, brevi tempore post, patrios repetere lares suosque revisere integrum ipsi fuerit. Ego autem ex hoc exemplo quantum remedia Aloetica tempestive adhibita pro aperiendis Hæmorrhoidibus in subjectis dispositis, certo ac tuto operando, valeant, didici.

Illi qui sub hac cæli constitutione *Pleurisidem* patiebantur, vehementiora & inconsueta experiebantur symptomata, multique ex his, frustra adhibitis medicamentis vel maxime congruis,

gruis, vitam cum morte commutabant. Principium morbi hujus tunc, uti solet, frigus & horror satis sensibilis faciebant, secutis immediate laterum puncturis ac respiratione difficillima, & si rebus sic stantibus, quinta die expectoratio non bene procedebat, malum degenerabat in Peripnevmoniam, & ægotantes, aucta acuta febre & superveniente delirio, die octavo vel nono satis cedebant. In specie autem funestus morbi exitus illos, qui calidioris potus, præsertim cremati ingurgitationi assueti, humores inspissatos ac viscera ad inflammationem disposita in corpore alebant, ut plurimum manebat. Inter feliciores patientes hoc tempore referre poteram præcipuæ conditionis virginem, septendecim annorum, paucos menses ante vestigial lunare prima vice tribuentem, quæ, post vehementiorem corporis per saltationes & choreas tempore Bachanaliorum commotionem, & simul improvide admissum frigus, vehementem incurrebat *Pleuritidem*; & cum die quinta & sexta nulla sequeretur expectoratio, pleraque autem symptomata, dolor acutissimus & delirium simul cum inconsueto genæ affecti lateris rubore, exacerbarentur, non parvum ex superveniente Peripnevmonia imminebat periculum: licetque die sexto, copiosa satis purulentæ materiæ per diuresin appareret excretio, insistentibus tamen ac pertinacius affligentibus symptomatis, ægra pessimo exposita erat prognostico, donec tandem mirabili naturæ per continuationem purulentæ diureseos auxilio, obstructions circa organa pnevmonica resolverentur, insuperque expectoratio copiosissima rediret, quibus opitulantis brevi penitus judicabatur malum, ægraque pristinæ restituebatur sanitati. Remedia, quæ maximum in debellando hoc malo punctum tulisse videbantur, præcipue erant pulveres ex præparatis marinis cum Sperm. Ceti & Cinnabari, itemque mixtura ex Liq. Terr. fol. Tartar. cum Spir. Tart. propinata, interdum autem contra tussis vehementiam parva Pilul. de Syrace dosis interposita.

Arthritidem antea passi, hoc ipso tempore, etiam suos partiebantur manes, & recidivas experiebantur. Longe autem vehementius malum hoc multabat illos, qui aliquid de Venereo in corpore alebant miasmate; tales enim duplices a Morbona accipiebant plagas, præter dolorem in articulationibus consuetum, in ipsis etiam ossibus dolores osteocopos sentientes, nec sudoriferis nec anodynis obedientes. Et hos quidem, non sine salivationis periculo, cum Mercurialibus & Antimonialibus sale quodam volatili vigoratis tractare debui, a quibus sensibilius semper experiebantur dolorum lenimen: nec omissa ex lignis fuere decocta: salivationem autem interpolata, est parcius, mitiora purgantia declinabant. Inter sequiorem sexum, quæ *Mensium obstructione & paritate* laborabant, non pauca erant, ex sola lymphæ abundantia & coagulatione defectum illum patientes. Recordor præter alias, scemina triginta fere annorum, puerperium nunquam, licet cum tertio jam marito viventis, passæ: hæc continuuum causabatur torporem & somnolentiam cum anorexia & alvi segnitie, supervenientibus simul ex improvise doloribus in dorso, adeo ac si vertebræ diffringi deberent, vehementibus. Vena huic secta in utroque pede, laxantia etiam adhibita fuisse leniora, prætereaque per commodum tempus vinum Medicarum aperitivum alternatim cum pulvere anti-Chlorotico Lentilii in usum ducebatur, est sine omni effectu, quid quod brevi post venæsectionem longe majorem torporem, gravitatem & difficilem respirationem passa fuerit. Tandem post datum fortius ex resina Jalappæ in Spir. Cochlear soluta Hydragogum, & aliquot largiora salis polychrestii præbia, ita ut artificialis inde moveretur diarrhœa, per aliquot dies continuans, pleraque silebant symptomata, & ipsa in posterum magis ordinarias experta fuit cum faventiore valetudine, menstruationis suæ periodos.

Passiones Hystericæ hoc tempore occurrentes, nullis fere aliis, nisi ex Salib. vol. Urinos. paratis medicamentis obediebant:

bant: externe autem emplastra ex gummi acribus ac foetidis fragrantibus parata, erant maxime proficua.

In *Paralyfi* notabilem tunc observavi casum in sexaginta quinque annorum viro, qui jam altera vice, post admissum incautius in capite & nucha frigus, *Lipothymiam* fortem, cum memoriae & loquelae defectu ac *paralyfi* sinistri lateris. Talis igitur affectus invadebat iterum ipsum die mensis *Februarii* undecima, plane eodem ut antea bis jam factum fuerat, modo. Dies quatuor vel quinque post hunc accessum, loquela quidem redibat iterum, magna tamen cum difficultate, donec paulatim liberior fieret. Memoriam autem adeo observabamus apud ipsum destructam, ut non nisi post quatuor hebdomadas cum tribus diebus, reminisci posset, quo in loco jam actu viveret; firmiter enim persuasus erat, non *Warsaviae* sed *Gedani* ipsum degere, quod nullo modo per totum illud tempus dissuaderi ipsi poterat. Interim brachium sinistrum una cum pede ejusdem lateris sine motu & sensu restabant *paralytici* ad decimum septimum *Martii* usque, atque interea membra haec ex nimis frequenti & incauta calidorum applicatione ac frictione adeo erant excoriata & inflammata, ut *Gangrena* quibusdam in locis vix arceri ab his per Chirurgrum potuerit. Quoad medicamenta in tali statu *paralytico* applicata, notatu dignum, *Pilulas* quasdam ex sola *Afa foetida* paratas, praeter aliis quibus nullo modo parceretur remediis, officium egregie fecisset: ad quarum usum molestae valde flatulentiae partim, partim etiam pertinaces alvi obstructions me invitabant, & possum hoc praeterea affirmare, quoties simplicissimo hoc medicamento utebatur, toties ad se melius ex fopore redibat, una cum *Cephalalgiae* pertinacioris, quae tunc molesta maxime etiam erat, sensibili remissione. Post septem vel octo hebdomadam defluxum tandem in tantum *paralyticus* hic restituebatur sanitati pristinae, ut, *scipionis* ope, per conclave hinc inde ambulare potuerit: & cum ineunte ejusdem anni aestate peregre in rus missus fuerit, brevi tantum

iterum acquirebat robur, ut sine auxilio stare, ire, & circumambulare, cum loquelæ & memoriæ perfecta restitutione, imo autumnò appropinquante longinquo satis itinere, Lipsiam proficisci potuerit, ubi adhuc dum vivit, & summi numinis beneficium extollit, quo, non obstante ætate provectiori duplicique recidiva, ex tam gravi morbo convaluit. Alii Hebræo cuidam pingui robusto ac forti viro, simulque valde sanguineo, 50. fere annorum, adeo felicem esse haud licuit: hic enim vigesima prima *Februarii Apoplexia* tactus fuerat circa mediam noctem: invisens illum aurora sequente, sine omni sensu, profundo sopore sepultum inveni, & quia sanguis jam a Chirurgo ex pede missus fuerat, nil nisi vomitorium antimoniatum ex largiori dosi Tartari Emetici paratum propinavi, operatione secuta felici & copiosa per repetitos vomitus, ast sine omni euphoria. Socii ipsius desperantes & merito quidem, ejusdem diei vespera, transportare agonizantem ex urbe & Massovienſi tractu ad Podlachiaë limites sategerunt, ubi post superatam illam noctem, mane expiravit, atque libitinariis ut pinguis victima traditus fuit.

Febres continue quæ alias hoc anni tempore valde solent esse, non sine insigni strage civium, communes, apud plerosque jam longe miriores observabantur. Præter opinionem autem obveniebat mihi quidam circa ipsum vernale æquinoctium, *febre continua* prehensus adeo sævis stipata symptomatibus, ut contagii universalis tempore pro Peste infecto declaratus sine dubio fuisset. Vir erat quadraginta fere annorum, strigosioris habitus, pallida facie, cum nigerrimo capillitio, temperamenti quantum hariolari licebat, ad Melancholicum maximam partem inclinantis; matrimonium ante annum cum juvenula iniverat pulchella, qua cum, loco dotis, nil nisi Venereas acquisiverat delicias; unde ab aliquo jam tempore fatiscens viribus & curis obrutus multum deficiebat in vigore pristino, donec tandem duodecima Martii, in febrem incideret, a principio non nisi calore ob-

obscuro, inquietudine & languore, simul tamen tussicula & raucedine concurrente, ad instar Catarrhalium, molesta. Usurpatis in tali statu consuetis contra Catarrhalem Epidemiam resolventibus ac Bezoarticis, nullo modo tamen symptomata compesci se pariebantur, in specie autem agrypnia & inquietudo augebantur quotidie, & die decubitus decima tertia leve delirium apparebat. His non obstantibus, cum sub hac symptomatum exacerbatione alter Medicus in consilium & auxilium vocatus, potionem Diascordiatam cum aceto & absorbentibus paratam ordinaret, oprata per haustam hanc sequebatur quies: decoctum de toto citri inserviebat tunc pro potu ordinario, & paulo post dicto Medico placebat pulveres ex spin. Viper. cum Sal. Essent. Acetosellæ propinare, atque decoctum dictum ex toto citri, addito insuper Cremore Tartari acuendo, acidius adhuc facere, ut hoc modo, prout tunc loquebatur Medicus iste, sanguis ægrotantis inflammatus atque exustus, refrigeraretur ac dilueretur: quo facto autem patiens denuo summa inquietudine repetente, febricitabat vehementer, insuper Dysuria accedente, qua per aliquot dies multabatur strenue: atqui & hæc iterum resolvebantur, repetito Electuarii Dia-Scord. usu, & dato cum hoc, alternis vicibus, Castoreo cum præparatis absorbentibus in forma pulveris mixto. Die decima octava decubitus Parotis circa aurem sinistram emergebat, summe ad minimum tactum dolorosa, cui opponebatur pro resolutione pulv. Bez. Senn. cum Epil. March. & antimon. diaphoretic. addito Castor. Die 19. morbi, dicta jam symptomata excipiebat cum magna febris recidiva, Purpura alba, & loco Dysuriæ excruciatæ ægrum Tenesmus cum excretionibus sanguinolentis: rebus sic stantibus insistebatur usui Elect. Dia-Scord. cum præparatis mixto ac temperato: die 21. in pedibus extremis & sub genubus apparebant petechiæ nigræ majores, & exacerbatio febrilis hac die augebatur ad sensum, cum horrore non levi, sub quo statu manus ipsi livebant tristi spectaculo: repetebatur tunc

usus Mifturæ alexipharmac. ex El. Dia Scord. Mithridat. abforbentibus camphoratis cum Aceto temperatæ: paroxyfmo-
rum febrilium interim exacerbatio ad 25. diem usque conti-
nuabat ftrenue, jam fortius jam remiffius affligens, & te-
nefimus vehementius jam iterum urgebat propendentibus
fimul ex fede, Hæmorrhoidibus. cæcis; Parotis autem licet
interea temporis cum emollientibus externe tractata fuerit,
nullo modo ad maturationem difponi poterat: interna, re-
bus fic ftantibus, constabant ex Bezoarticis bolaribus in pul-
veris forma, cum interpofitis potionibus ejusdem generis:
& quamvis ægrotanti die decubitus 25., jubente fic dicto Me-
dico, adhuc femel Mixtura Alexipharmaca ex El. Dia-Scord.
Camphorato pro malignitate superanda & ad excretionem di-
fponenda, propinaretur, frustra tamen hæc omnia: dieen im
26. decubitus, quatuor vel quinque paroxyfmos febriles cum
infigni rigore perpeffus, intumefcente interim extraordina-
rie ventre, (pluries licet antea applicatis clyfteriis,) agebat
animam, atque hac ipfa adhuc nocte expirabat. Morbus hic
quod inter maligniffimos recenferi debeat, nemo fortaffis in-
ficias ibit prudens Medicus, relata jam omnia fymptomata
probe expendens. Quod autem ipfa malignitas tamdiu du-
raverit, citra citiorem oeconomiaë vitalis destructionem, tem-
peramento fubjecti Melancholico procul dubio erit adfcriben-
dum, utpote in quo omnes naturæ & morborum motus lon-
ge effe folent lentiores, quam apud alios largiori choleraë aut
fanguinis dofi inffructos.

Observationes has claudar fanguineus, triginta fere an-
norum vir pinguis & evfarcus, vividi coloris, & facie flori-
da, militaris ordinis & uxoratus: hic d. 28. Martii me ac-
cerfivit, postquam per continuos 14. dies Cephalalgiam fingu-
lis noctibus post duodecimam repetentem & postea ad meri-
diem usque tam vehementur ipfum affligentem, ut nullo mo-
do quietem invenire, imo sæpius in rabiem inde agi timeret,
paffus fuiffet. Huic nihil præter sex pulveris ex Cinnab. Anti-
mon.

mon, Bezoartic. miner. cum Mercur. dulc. & paucis falis Volatil. Viperini granis resolventis doses dedi, injuncto simul copioso Infusi Herbæ Theæ potu; quibus perfecte restituebatur, ita quidem, ut statim post tertiam dicti pulveris dosin dolores cessaverint, fatente ipso, postquam post tertii pulveris haustum aliquot alvi dejectiones serosas passus fuisset, non aliter ac si manu quis dolorem sibi absterfisset, Cephalalgiam illam immānem cessasse. Nec, quod mirum, postea, nunquam, licet jam annus effluxerit, ex capitis dolore aut aliis valerudinis incommodis quicquam sensit, sed more sanguineorum pancreaticæ & laute vivit, sibi & suis benefaciendo.

Id quod de hyemali hujus anni constitutione jam in antecedentibus dictum, idem de *Vernali* commode reperi potest, quod scilicet cum tempestate huic temporī consueta bene conformis fuerit. Prima enim *mensis Aprilis* medietas debenter adhuc erat frigida, ex nive, pluvia & nubilosa ac nebulosa tempestate mixta: post medietatem autem tepidior cum coruscis solis radiis aër continuabat, qui sub finem hujus mensis fulgura cum ronitru post se trahebat. Ventus per hanc mensem ut plurimum spirabat ex Occidente, vel Aquilonaris per favonium temperatus erat. *Majus* iterum aliquod frigusculum cum pluvioso & nubiloso cælo mixtum, tandem autem calorem, sole liberius coruscante, cum vento ut plurimum Meridionali & Orientali accersebat. Torum fere *Junium* alternantes cum pluvia, sole coruscante, calore & tonitru dies constituēbant, ita ut cum Maji tempestate fere æqualis fuerit.

Plerique, quos per trimestre hoc observavi morbos, sporadici in *Pleuritide*, *Diarrhæis*, *Calculo*, *Parotidibus*, *Febris continuis Hemorrhagiis*, *Epilepsia Infantum* consistebant: quorum casus notabiliores commemorandi sequentibus:

Pleuritides igitur quod attinet communissimæ hæ erant ex hyeme adhuc continuantes, & uti supra jam dictum, in lethales sæpius degenerabant *Peripneumonias*. Talem experiebat

bat

batur etiam quidam ex Aulicis nostris, vir 50. annorum, qui per 20. amplius annos Cellario Regio inferviverat, raroque per hoc tempus ex crapula ad se redire consueverat: hic sub veris initium incidebat in *Pleuritidem*, ac licet statim secunda die decubitus, secta ipsi vena, simul datis interne medicamentis diaphoreticis ac resolventibus, fuerit, protinus tamen delirabat, auctoque dolore ardente totius pectoris & respiratione difficillima cum sicca tussi, quinta morbi die decedebat. Alius ejusdem cum priore ætatis, qui autem inebriatione per crematum & tabaci fumigatione continua illum in vitæ genere superaverat fere, pari modo a *Pleuritide* consuetis symptomatis stipato, prehendebatur, & cum superatis jam criticis diebus omnibus, spes maxima affulgeret convalescentiæ, die decima quarta morbi tamen recidivam febris cum dolorum ac tussis exacerbatione pariebat, quo tempore simul sub mediam noctem, apoplecticis ipsum invadebat affectus, cum loquelæ defectu & totius sinistri lateris impotentia, quo non obstante, quod mirandum, expectoratio libera, cum alvi & urinæ libero & voluntario beneficio manebant: hunc igitur præter reliqua in tali statu necessaria medicamenta, vomitorio dato, salvare tentabam, aë irritato plane conatu: quamvis enim Emeticum rite operatum fuerit, cum sufficienti corporis concussione, die morbi decima sexta nihilominus, cum permanente lateris dicti impotentia vitam cum morte commutare necesse habebat. Longe feliciorum alterius cujusdam, viri triginta annorum morbus fortiebatur eventum: primus ejusdem insultus pari modo vehementi *lateris dolore*, tussi, æstu febrili & prostratione virium se manifestabat: hæc omnia autem, quod singulare, die nono decubitus exacerbabantur strenue, tempore, quo vera *Pleuritis* alias perfecte judicari solet, in specie autem æstus, inquietudo & dolores punctorii lateris tunc insolecebant, & quamvis tum per venæsectionem, tum per interne propinata diaphoretica atque expectorantia satis tempestive pugna-

pugnatum fuerit contra vehementiam mali, nullo modo tamen symptomatum inde mitescebat vehementia, quid quod delirium superveniens cum expectorationis suppressione, funestum præstare eventum: donec tandem sepositis omnibus consuetis ac vulgaribus Anripleuriticis, subjectum hoc per leniora diaphoretica emulsiva admixto nitri tantillo, tractaretur, & non obstante tunc simul levi diarrhœa, pro compefcendo febrili incendio & resolvenda inflammatione, spiritus quidam vitrioli cephalicus, singulari artificio temperatus, refracta dosi in usum traheretur: quo facto brevi symptomatum vehementia remittebat, atque æger paucis abhinc diebus pulchre ad se redibat, quem præsumptive pro libitinæ candidato merito unusquisque habebat.

Diarrhœas etiam his diebus multi, præcipue illi, qui nuper ex nostris in Poloniam venerant, aërisque juxta & victus generis, in specie autem cerevisiæ, quæ propter parciorum lupuli mixturam refrigerans parum esse solet, minus assueti erant, incurrebant. Atque hic ipse alvi fluxus, nullis aliis quam illis obediebat medicamentis, quibus communiter febres intermittentes oppugnare solemus, longe autem obstinatio apud sceminas, quas prehendebat, erat quam apud viros.

Calculo alias obnoxii, hoc tempore ægrotantium numerum augebant etiam, & valde dolorosos atque obstinatos hi ipsi experiebantur paroxysmos, occasione forte ex inæqualitate aëris atmosphærici deducenda: apud tales omne fere tulerunt punctum Diuretica absorbentia ac demulcentia, pulveres ex Troch. de Alkekengi, Sperm. Ceti cum sale volat. Succ. pro re nata, aut etiam cum Laudani opiari momento, mixti.

Ex eodem fundamento, impedita nimirum extraordinarie transpiratione, *Parotides* etiam adultos, ætatis 30. vel 40. annorum, infestabant, ac tamdiu exercebant miseros,

Ff

cum

cum recidivis etiam, donec ad maturationem venerint: ac licet illi qui his erant subjecti, a fortioribus resolventibus & alexipharmacis, etiam ratione concurrentis febris, non parvum sentirent auxilium, siquidem & ipse tumor, reliquaque accidentia adeo resolvebantur, ut plerique sub his circumstantiis in salvo se esse crederent, omnique adhortatione sprete in publicum prodirent; brevi tamen post temeritatis pœnas luebant, longe acerbioribus doloribus stipatas recidivas experti, maturationem autem, quam applicaris externæ emollientibus & paregoricis in lacte coctis promovere oportebat ordinario, operire necesse habebant, sub quo tempore sola Ostracodermata cum antimon. diaphor. & Cinnabari, quibus aliquando & Mercurii dulcis pauca grana addebantur, pro interno usu ordinabantur assumenda: *Parotide* autem bene jam suppurata & mundificata a putri ac purulenta materia, ægrotos tandem sub curationis finem purgantibus datis evacuare necesse erat.

Febris continua, quæ sub *Martii mensis* finem grassatæ fuerant late satis, & plures e medio abriperant, per *Aprilem* & *Majum* continuabant etiam non quidem æque funesto exitu, satis tamen existentes obstinatæ, atque rebelles. Officialis quidam Aulicus ex præcipuis, qui ante paucos annos in Saxonia, ex enormi narium hæmorrhagia lethaler decubuerat, postquam per aliquot dies equo semper vectus Warfaviense territorium peragrare sægerat, hac occasione frigidiori vento incautius se exponens, ab ejusmodi febre ex improvise adoriebatur, quæ non solum extraordinario æstu & cephalalgia ipsum multabat, sed præterea circa diem decubitus decimum, sub aure sinistra parotis exoriebatur, quæ miseriam & dolores augebat, & Medicos ratione malignitatis concurrentis non parum percellerat. Applicatis autem omnibus maturationem juvantibus in cassum, febris continua tandem in intermittentem transivit, ex qua post trium hebdomadam decur-

cursum emerfit feliciter, tumore interim sub sinistra aure una cum febre decrescente sensibiliter, ad parvam usque in affectis glandulis, quæ resistit, duritiem: imo post decursum aliquot mensium, ipsi longinquo fatis itinere defungi & Saxoniam repetere licuit. Crisis sub totum *febris continue cum Parotide* decursum in hoc subjecto, diarrhœa fere sola erat, quæ a die morbi decima quarta ipsum invadebat frequentius, cum euphoria tamen.

Sub idem tempus nonnullos etiam vidi *Purpura* laborantes, sed plerosque fere sine malignitate insigni. Vir quidam triginta quasi annorum, sub ipso manuali labore, & corporis defatigatione, frigore ac horrore ex improvise prehensus, totus instar schidii rigidus domum deportabatur, lecto autem traditus, & calori naturali restitutus, per totum corpus rubore suffundebatur, præterea autem in vultu & paribus vicinis adeo intumescens, ut formam propriam penitus amitteret, & hæc quidem omnia, intra paucas saltem horas, quam metamorphosin, præter omnem opinionem anxietates præcordiorum summæ, æstus cum siti enormis ac virium prostratio subitanea excipiebant: maximum autem supplicium sentiebat æger in pruritu & dolore morsicante sub cutim, miserum ad rabiem fere excruciante: interim sub brachiorum & pedum articulationibus magnæ exoriebantur vesicæ, quibus ruptis aqua excernebatur flavescens, concurrente simul inflammatione, ex qua Chirurgus gangrænam imminere ob coloris cutis læsæ mutationem inconsuetam, timebat valdopere: hunc & alios ejusmodi ægrotantes ab initio Bezoarticis volatilibus ex C. C. vel Viperis paratis, largiori vehiculo aquoso dilutis atque edulcoratis tractavi, datis paulo post solis Bolaribus absorbentibus, cum cinnabari & nitro mixtis, quò factò facile hoc vesiculosum Erysipelas superarunt, & nunquam fere plus quam decem vel quatuordecim dies decumbentes in lecto consumserunt.

Hæmorrhagiis Uteri laborantes his diebus etiam nonnullas, tam in quam extra conjugium viventes tractavi fœminas. Matrona quædam honestioris conditionis ex Aulicis, ejusmodi hæmorrhagia ex molâ, quam per duos menses gesserat in utero, patiebatur; mirandum autem quam copiosa sanguinis quantitas excernebatur, antequam mola sequeretur, adeo, ut propter Lipothymias simul concurrentes, de vita actum esse videretur: statim autem ac mola exclusa esset, enormes illæ sanguinis profusiones sensim cessabant, febris autem reliquæ per præcipitantia cum tantillo Arcan. duplicati mixta, interposita Mixtura Simplici cum Spiritu Tartari combinata, brevi tempore profligabatur. Apud aliam fœminam, una cum altero Medico, eundem affectum eo tempore tractavi: longè autem erat hæc Hæmorrhagia, ast sine molæ exclusione, obstinatio, & præter sanguinis fluxum horrendæ concurrebant passiones hysteriæ motibus convulsivis interdum stipatæ: & quia persona hæc non parum de fama alias periclitabatur, non levis erat suspicio, hanc uteri hæmorrhagiam a frequentius antea adhibitis poculis abortivis originem traxisse: credi enim vix potest, quantum miseriæ & damni leviores ejusmodi meretriculæ, per fortiora pellentia abortiva sibi contrahant, siquidem non saltem hæmorrhagiis, sed insuper aliis etiam malis se exponunt, Medico autem negotium faceffunt, quatenus nunquam fere infeliciois conditionis corporis fundamentum verum sincere exponunt. Postquam tales fœminæ *Hæmorrhagias* has sæpius & habitualiter fere passæ fuerunt, tandem, præsertim phlegmatico sanguineo temperamento prædominante, ætate provectiores, in tumores œdematosos & tandem asciticos affectus incidunt: aliæ hac occasione e contrario suppressiones mensium pertinaciores sibi contrahunt, indeque fere infeliciores sunt prioribus; nam aut frequentiores inde ac enormes patiuntur passiones hystericas, colicas, cum cordis palpitatione, aut

aut epilepticos motus, ipsos, cum Chlorosi perpetua in Cachexiam vel Hæcticam febrim desinente: alia, vigore Cholerae in temperamento prævalentis, in febres acutas incidunt inflammatorias, ac perpetratas clanculum cædes præmatura morte luunt.

Infantes tandem etiam vernali hoc tempore, plus solito motibus Epilepticis vidi tentatos, quibus præsertim difficili Dentitione prævia, succumbebant plures. Hac occasione non sine admiratione, observavi infantes epilepticos non facile aut impune neque Castoreata, neque Nitrata ferre: cum tamen Castoreata in affectibus nervosi generis, nitrata autem propter concurrentes exæstuationes febriles, tanquam specifica remedia communiter & merito celebrentur. Exacerbabatur inde certo certius malum, revertente postmodum citius solito vehementiori paroxysmo.

Quamvis æstus ille excessivus, qui præterito anno totam fere Europam exusserat, hac *Anni 1720. æstate* in gradu adeo excessivo haud observatus fuerit, duo tamen menses æstivi *Julius & Augustus* his in locis præservidi satis erant & ignei, nullaque sufficiente ventorum aut pluviae vicissitudine temperati. Nec *Venti Julio mense* ex Septentrione & Occidente spirantes, ad moderandum insignem æstum ullo modo erant sufficientes; *mense Augusto* autem ventorum Favonii & Austri ventilationes vix ac ne vix quidem erant sensibiles. Usque dum in *Septembri* pluviae iterum caderent, terram humectando, venti autem ex Septentrionalibus & Occidentalibus mixti per sedecim dies continuos spirantes, aërem adeo ab uno extremo fere ad alterum immutarent, ut sub hujus mensis medium ubique fere hypocausta calefacere in plerisque concludibus necesse fuerit.

Morbi principales per trimestre *Æstivum spatium* grassantes, in *Febris Intermittentibus* ac quibusdam etiam *Acutis & Casarrhalibus*, Fluxu mensuum nimio, *Hæmorrhagiis Uteri & abortu*,

Catarrho suffocativo, Cardialgiis, Dysenteris, Ictero, Tumoribus inflammatoriis Venereis & Ophthalmiis consistebant.

Febres Intermittentes autem hoc tempore observavi præcipue in quibusdam ex itinere reducibus, in eoque per excessivum æstum & victum depravatam fatiscientibus, ex quorum numero mercator quidam Græcus, & Secretarius Legationis Regius erant: prior ex Byzantio Warsaviam veniebat, itinere mirum quantum propter æstum squalidum fatigatus, alter Berolinum nuper reliquerat, ubi ex carceris specie & ira multum passus fuerat. Utrumque autem tunc sine evacuantibus, per Tartarea salina, leniora digestiva, & stomachalia restitui.

Febris Acuta inter alios, honorationis quidem conditionis personam, ast quæ insano cremati abusu & pica, antea laboraverat, apprehendit. Hic mox die quinto decubitus tanto delirio afficiebatur, ut vix ac ne vix quidem in conclavi detineri, ad lectum autem nullo modo relegari posset: per diaphoresin igitur rebus sic stantibus nihil fere auxilii hic erat expectandum, insuper autem accedens in cumulum malorum Diarrhœa, funestum morbi minabatur exitum: his non obstantibus, ex Acuta hac convalescebat iterum, & in consanguineorum dedecus potius quam solatium vivit ad hunc usque diem. Per totum morbi decursum in hoc subiecto, Elect. Dia- Scord. Frac. Bolaribus diaphoreticis sociatum, optimum præstitit auxilium: quod remedium alias etiam apud omnes lurcones & bibones, cremati pica laborantes, sacra fere est anchora, contra nauseas, vomitus & cardialgias ex abusu hujus potus solennes.

Eodem hoc tempore quidam etiam *febre Catarrhali cum Tussi* vehementissima, ad vomitum assumptorum usque urgente laborabant. In hoc Catarrhalium genere cum vomitu ex tussi conjuncto, nemo lenioribus diaphoreticis Succinatis, Cinnabarinis, multo minus Nitratis aliquid præstiturum se cre-

credat: Theriacalia enim & Dia-Scordiatæ, & quidem in largiori dosi, & continuato usu propinata, unice fere hic sunt necessaria, quibus neglectis per aliquot menses & ultra ejusmodi ægris se fatigare, tandem autem in plerisque lamentabilem, in Hæcticam & Phthisin se terminantem exitum, expectare oportet.

Fluxus Mensium nimius, Hæmorrhagiæ Uteri & Abortus hoc æstivo tempore, fere plus quam antecedentibus mensibus, plerisque erant infesta, an ex nimia sanguinis expansione orgastica, an propter excessivam ejusdem fluxibilitatem, non facile hic deciderem: licet ambæ allegatæ rationes ex intenso horum mensium calore explicari bene possent. Occurrerunt mihi aliquot in conjugio viventes fœminæ, quæ ex nimio mensium fluxu tali, qui ab uno mense ad alterum continuabat indefinenter, nullam aliam quam vertiginosam capitis debilitatem, cardialgiam & totius corporis lassitudinem, senserunt molestiam; & has, dato Spiritu Vitrioli Cephalico, vel Elix. Vitrioli arom. Myns. cum Ess. Lign. Aloës maritato, interposito Salis Volatil. Oleosi Sylv. usu, curavi facile: quædam *formales Uteri Hæmorrhagias* patientes, simul, aut brevi post dictæ hæmorrhagiæ cessationem, ingentes experiebantur dolores Arthriticos: hoc modo affectam tractavi centurionis cùjusdam uxorem incredibiles inde coxæ dolores, instar mali Ischiatici, cum agrypnia ad aliquot septimanas durante, patientem: hæc nullum penitus ex omnibus medicamentis sentiebat effectum, neque prius quam effusiones per genitalia cruentæ cessarent, dolores illi immanes sedari poterant: Pilulæ Halens. polychrestæ, egregium alias in ejusmodi affectibus specificum, Essentia dulcis eorundem, Liquor Anodynus Hoffmanni, quacunque ratione & modo, proprio consilio ab ipsa usurpata, nec minimum procurabant auxilium, ut nihil dicam de Venæsectione revulsoria, Opiatis, Nervinis & Chinatis cum absorbentibus terreis
mix-

mixtis, quæ non minus varia ratione & methodo & per commodum aliquod tempus in usum fuere tracta: ad minimum enim per integrum trimestre misera hæc doloribus illis fuit excruciatâ, in quo martyrio magnam tamen ubique exercuit animi constantiam & incredibilem patientiam.

Alio fere modo ægrotavit eodem tempore Generalis Exercitus nostri cujusdam uxor, quæ post mœrorem continuum & iram, octavo gestationis in utero mense, incidebat in *febrem Tertianam duplicem*, in cujus paroxysmo duodecim fere horas ut plurimum durante, suaviter semper delirabat ex ingenti atque immani concurrente Cephalalgia: hæc per aliquot dies in tali statu, solis præcipitantibus Salinis, Tartareis, Nitratis ac Castoreatis, tandemque post assumptum lenæ ex Magnes. Nitri cum Emulf. Amygdalina laxans, per administratam venæsectionem in manu sinistra, tractata fuerat; donec ex consilio Medici supervenientis magni nominis, Antifebrilia potentiora, nominatim, ex cortice Cascarillæ & Gentiana parata, propinarentur, quibus bis in dosi reiteratis, abortus sequebatur nocturno tempore ex improvviso, adeo ut obstetricem accersere propter temporis angustiam haud licuerit: nihilominus infelix hæc puerpera, post breve tempus feliciter iterum ad se redibat, remittente immediate post abortum simul & semel fere febre.

Morbis ex Aëris tempestate natis jure accensere possum, affectum fœminæ cujusdam Gallicæ nationis, quæ cum pretiosis mercibus brevi antequam in morbum incideret, Dresda Warsaviam accesserat. Huic libido incessit tunc sub ingenti aëris æstu, una cum aliis quibusdam Polonicæ nationis fœminis, auræ Warsaviensi melius assuetis, Vistulæ fluvium ingredi, ejus balneo ita utendo: vix autem ex hoc balneo domum redux, in *Suffocationem* adeo enormem incidebat, ut de vita ejus actum esse crederent adstantes; & ego postea per integrum octiduum strenue, pro congestionibus sanguinis

nis & humorum; cum spasmodica nervorum organis respirationi inservientium contractione, suffocationem efficiente, a pectore derivandis agere necesse habui: in tali statu venæsectio & clysteres partim ex necessitate, partim pro nationis consuetudine & genio, reperita fuere frequentius solito, in specie autem Volatilia Urinosa, Succinata & Castoreata, interpositis resolventibus sulphureis ex Spermate Ceti cum oleo amygdal. dulc. maxime expertus fui proficua, quibus diligenter usurpatis superavit omne malum, ita ut post quatuordecim dies in publicum prodire denuo potuisset.

Sub mensis Augusti finem hinc inde emergebant *Dysenteria*, ita ut per unam septimanam plusquam sex hoc malo decumbentes mihi obvenerint. Erat autem hoc anno *Dysenteria* adeo quidem tractabilis ac fere penitus non maligna, ut etiam hac affectos vix lecto teneri necesse fuerit: plerique enim erant orthostadii, & præmissis ex Ipecacuanha Vomitorio, per usum *Essentiæ Theriacalis*, *Tincturæ Bezoarticæ* atque *Anodynæ*, interpositis pulveribus ex absorbentibus terreis cum cortice Peruviano & Ol. Nuc. Mosch. expresso mixtis, brevi restituebantur.

Tractavi tunc etiam aliquot *Ibericos*, qui autem propter recidivas frequentiores magis me exercebant: quibusdam ex his infusa ex aperientibus & laxantibus cum vino parata conferebant egregie, alii horum usum penitus non ferebant: in specie centurionis cujusdam memini, qui post infusi ejusmodi usum, validam incurrebat cum Cephalalgia & Agrypnia stipatam febrim, licet huic in antecessum etiam data fuissent evacuantia: & hoc fortassis ex nimia in primis viis latente saburra: convalescebat autem brevi & statim fere ac Spiritum Carminativum de tribus cum Spir. Salis Ammon. Anis. mixtum ipsi dederam.

Non obstante insigni ac flagrante hujus æstivi temporis æstu, transpirationem ordinarie plus-augente quam sup-

Gg

pri-

primente, consequenter abcessibus internis pro feliciori resolutione alias maxime favente, multos tamen Gonorrhœa intempestive suppressa aut male tractata, in *periculosos testiculorum tumores* incidisse observavi, fortassis propter nimiam feri per sudores exhalationem, & particularum sulphurearum in sanguine exaltationem. Ex numero horum erat coquus quidam ex Regia Aula primarius, sæpius jam ex minus legitime tractata aut neglecta gonorrhœa male mulctatus: hic enim, omnibus evacuantibus, resolventibus Mercurialibus frustra adhibitis, in tali statu *scirrhosum* contrahebat *testiculum sinistrum*, qui demum concurrente ingenti inflammatione, suppurationem subibat, & propter simul præsentem incompescibilem excrescentiæ lardosæ proventum, Chirurgo tædiosisimum faceſſebat negotium; cujus affectus fatalem exitum infra sub recensione Autumnalium morborum communicabimus.

Alius Ministri cujusdam aulici pedissequus, eodem hoc tempore insignem patiebatur *testiculi dextri tumorem cum inflammatione*, & hunc quidem ex intempestive per Terebintinara suppressam Gonorrhœam; huic autem adeo licebat esse felici, ut post applicata in tempore externe emollientia & resolventia, interne autem data purgantia fortiora interpositis Antimonialibus & Mercurialibus remediis, tumor cum inflammatione, intra octiduum dissiparetur penitus: eundemque ab iisdem remediis æque salutarem duo aurigæ ex Regio stabulo experiebantur eodem fere tempore in simili malo effectum.

Ex pari causa externa, nimia scil. aëris rarefactione, atque hinc oriundo sanguinis & humorum orgasmo-rum sulphurearum particularum exaltatione, factum fuisse existimo, quod *Ophthalmia mense Julio* præsertim observatæ fuerint consueto frequentiores, apud nonnullos in *Cataractas* degenerantes, Hoc infortunium certus ex Prætoria Cohorte

Eque-

Equeſtri ſatelles etiam incurrebat; ſub finem enim hujus menſis adeo vehemens *Deſluxio Catarrhalis ad Oculum* utrumque cum inflammatione ingenti ex improvifo ſimul & ſemel ipſum invaſit, ut præ immani dolore manus violentas non ſemel ſibi inferre tentaret. Chirurgus turmæ illius ſub quo ſerviebat, tantum quantum poterat ipſi ſuccurrebat, conſuetis in Ophthalmia remediis, irritato tamen omni effectu, inflammatione interim continuo ſæviente, uſque dum poſt quartæ ſeptimanæ lapſum, in ſpeciem ſuppurationis degeneraret abſceſſus ophthalmicus: & cum poſtea, vocato ſimul in conſilium Medico, per ſæpius repetita fortiora purgantia, interpoſitis diluentibus in forma Inſuſi ex Herniaria, Bero-nica Salvia &c. paratis, & ſimul datis abſorbentibus d.aphoreticis, tantum denuo efficeretur, ut dolor & inflammatio ceſſarent penitus, nihilominus ſub finem curationis, globositate bulbi oculi ſubſediſſe, & ſub ipſa pupilla, corneæ transparenti ex cicatrice nebulofam membranam accreviſſe, quæ deinde in perfectam tranſiit Cataractam, ſummo cum tædio obſervavimus: Patiens ipſe erat ſupra triginta annos natus, Veneri deditus, atque antecedente tempore pluries Mercurialibus medicamentis tractatus. Subſidentiam globositate bulbi oculi poſt hunc morbum, nulli alii rationi, quam ipſi humorum effuſioni, ſuppuratione facta, adſcribere poſſum: quales autem humores effundantur in tali caſu, per exeſam corneam, diſputatur apud autores: plerique Aqueum & Vitreum hanc effuſionem ſubire autumant, non æque autem Cryſtallinum, quamvis & hunc effuſum fuiſſe in forma, apud *Felicem Platerum in obſervationibus* maxime notabili exemplo legitur, his fere verbis: *Vitriarius quidam cum Peſte laboraret, inter alia Symptomata, capitis dolore vehementi atque Ophthalmia afficiebatur, quæ adeo invaluit, ut in tumorem oculo elevato, ſuppuratoque, Cryſtallinus humor una cum aliis humoribus, ſubito ex oculis erumperet, & in barbam illius flueret. Quod cum in uno oculo, decimo fere poſt*

primam Pestis invasionem die factum esset, decimo quarto postea, dum in agone mortis esset, ex altero quoque eodem modo humores effluerunt. Mirum sane tam brevi temporis spatio, duram oculi tunicam & crassam exedi potuisse.

Huic de Morbis æstivis relationi non incongrue annectentur duæ feliciores, valde periculosorum per sclopetæ infusorum vulnerum curationes, quorum altera in quodam Gallicæ nationis Colonello, altera in Ephebo Regio cum admiratione omnium, qui læsiones has enormes viderant, peractæ fuerunt. Primam quod attinet, originem illa ducebat ex duello, quod dictus jam Colonellus cum Generali Exercitus Regii pedester sclopetis manuariis decertando, expediendum habebat, in quem finem ambo cum arbitris selectis, in loco tria miliaria Warfavia distante, convenerant: Generalis præmaturre fere, dum viginti circiter passuum adhuc ab antagonista distantia abesset, sclopetum suum exploserat, at adeo quidem felici successu, ut Colonellum inter adeundum hinc inde corpore pro meliori securitate, vagantem, immediate sub dextra axilla dorsum versus globulo trajiceret, quo facto Colonellus protinus ad terram posterioribus insidendo, ruebat, cum virium prostratione adeo subitanea, ut ope aliorum a terra elevatus ex arena deportari pro deligatione vulneris necesse haberet. Postquam autem eadem adhuc vespera Warfaviam in rheda translatus fuisset, inter visitationem vulneris observabant Chirurgi, globulum tres palmas transversas a spina dorsi versus subaxillarem cavitationem, & duas palmas a summitate humeri, statim sub angulo inferiori scapulæ dextræ, quem plumbum etiam in transitu tetigerat, obliquo cursu transiisse, simul autem & duæ costæ ex veris, quarta forte & quinta a superiori loco numerandi facto principio, altera in superiori, altera autem in inferiori margine vel labio læsæ & hinc inde contusæ fuerant: quo in loco autem fixus fuerit globulus, neque tunc inter visitandum, neque un-

un-

unquam postea explorari potuit, maxima licet adhibita diligentia: & quamvis quorundam ex Chirurgis conjectura fuerit, in vertebrae spinæ dorsi ejectum fuisse ibidemque infixum hæere globulum, nunquam tamen apud me huic conjecturæ locum dedi, propter insignem ligamentorum ac tendinum concursum, qui maxime sensibilem præ cæteris facit hunc locum, & ex cujus læsione convulsiones aliaque longe periculosissima & evidentia symptomata sequi in confesso est apud omnes Anatomicæ scientiæ probe gnaros, quorum accidentium autem per totum curationis tempus nullum unquam læsus dedit signum, imo curatione etiam finita, nullam penitus inter motitationem & incurvationem vel flexuram spinæ sensit difficultatem, Unde persuasus fere fui, globulum, postquam costas transeundo, in ipsum pectoris cavitatem penetravit, alicubi resedisse placide, præcipue, cum propter longinquiorem lædentis distantiam robur amiserit, atque præterea læsus primis tribus vel quatuor septimanis de pondere quodam ac gravitatis sensu in dextro latere conquestus fuerit. Ægrotus interim durante visitatione per exploratoria, uti & per totum curationis tempus, singularem ac penitus mirandam manifestavit constantiam juxta & patientiam, & nunquam fere clamantem hunc quis nostrum audivit, aut gestibus animo dejectum vidit. Symptomata præcipua, in hoc ex vulnere affectu, erant, ab initio tussis cum rejectione spumosi sanguinis & allegato jam sensu molesto ponderis in cavitate pectoris dextri illius lateris, atque totali tunc motus dextri brachii abolitione, quibus quarta a vulnere die accessit febris vulneraria cum siti, æstu enormi & agrypnia. Tali in statu quotidie ad tertiam septimanam usque, vitæ suæ finem imminere vidimus, præsertim cum inflammatio circa partes læsas continuo cresceret, ipsaque vulneris apertura non satis pro extrahendis a contusis costis & scapulæ angulo festucis, pateret, adeo, ut illam bis ad mi-

nimum incisione facta dilatare necesse fuerit, eaque ultima tantam ægrotans pateretur hæmorrhagiam, quam per aliquot horarum decursum vix ac ne vix quidem compefcere erat integrum, superveniente simul in hoc statu aliquoties Lipothymia, & labiis vulneris die fequente ficcioribus ac lividis penitus comparentibus, quæ omnia simul fumpta fupremum imminere diem clare indicabant. His non obftantibus hæc vulneratio per duos Medicos & quatuor Chirurgos adeo tractata fuit feliciter, ut poft fex hebdomadam decursum extra periculum, & poft tres menses in ftatu effet æger in publicum prodeundi. Medicamenta interna quod attinet hic ufurpata, præter Ptifanam confueram pro potu ordinario propofitam, decoctum rubiæ tinctorum addito aceto vini & fyrupo Capillor. Veneris vel Rub. Idæi, præterea propter tuffis vehementiam, Pilulæ de Styrace communes, per totam curam optimum tulerunt auxilium: nam id quod præterea ex medicamentis abforbentibus, diaphoreticis tamquam vulgariffimis adhibitum fuit, lubens prætereo. Subjectum ipfum vir erat fupra quinquagefimum ætatis annum poftus, antea frequentius affectibus pectoris, tuffi pura & raucedini obnoxius, præterea etiam vulneribus in brachio præfertim alias læfus: poft finitam curam tuffis illa habitualis fere, penitus deceffit, corporis autem habitus mirum ipfi cum vegetiori valetudine auctus fuit: aperta etiam fuit aliquoties poft ipfius convalefcentiam vulneris cicatrix, protrufis denuo aliquot feftucis, aft fine omni periculo vel infigniori moleftia.

Ephebum Regium quod attinet, de quo promiffa jam relatio inferenda eft, erat ipfe natione Polonus, viginti annorum juvenis, procerioris ftaturæ, robusti & torofi habitus, temperamenti fortaffis Cholerici maximam partem, & propter minus pacatam mentem, rixis fere continuo ac diffidiis diftractus. Hic prima *Septembris* hujus anni a Vexillifero mili-

militiæ Prætorianæ insultatus, sclopeto exploso, brachio sinistro diffracto, vulnerabatur. Globulus quo trajectum erat brachium, unam unciam cum dimidia pondere æquabat ferre, & ossis humeri medium transiverat, una secum partem hujus ad medullam usque, duorum pollicum magnitudine auferens, quam ossis humeri particulam Chirurgus in prima statim deligatione ex vulnere extraxit. In hac vulneratione, quæ propter insignem contusionem & ipsius medullæ læsionem satis erat extraordinaria & periculosa, hoc uti singulare quid annotavi, quod per totum tempus decubitus æger, non obstante magna satis inflammatione, nunquam veram febrem vulnerariam passus fuerit. Symptomata præcipua quibus affectus erat interim, in solis fere doloribus, priores novem noctes insomnes efficientibus, atque in molesta alvi constipatione, consistebant. Non prætereundum quidem & hoc, quod singulari cura & medicamentis selectis & non avara manu applicatis hic actum fuerit; siquidem a prima statim vulnerationis die, febris inflammatoriæ pro viribus prospectum fuit: præcipue pro defensione ab inflammatione, Chirurgum, applicando Spiritum Vini Camphoratum, liberalissimum fuisse memini; certissime enim per priores tres septimanas continuas, in singulis deligationibus plus quam dimidia Ollæ quarta vel libra una civilis ponderis, pro compressis & fasciis irrigandis effusa constanter fuit. Hoc non obstante in alio subjecto, præsentè tanta contusione cum inflammatione maxima, febris vulneraria non defecisset extraordinaria; qua propter hanc ab ordinaria observatione exceptionem, maximam partem optimæ & satis puræ humorum mixturæ & crasi, in acceptis ferendam fuisse judico. Felicissime igitur hoc modo curatus fuit, siquidem medio Octobris mensis jam callum sufficientem habuimus in parte læsa humeri, & quarta septimana, a calli excrescentia numerando, ut ex lecto surgeret ipsi permisimus. Die prima

ma Decembris jam exibat, & brevi post bene valens ad suos peregre profectus est.

Transeundum jam ad *Autumnales Observationes*. Prout autem jam sub æstatis finem, *mensē Septembris*, calor extraordinarius & æstuosus, per imbres continuos & ventos septentrionales penitus profligatus fuerat, ita pluviosa hæc tempestas per *Octobris* medium dies quatuordecim continuabat strenue per intervalla, & ventorum ex septentrione & occidentem spirantium vis, aërem jam valde asperum efficiebat, ac frigidum. *Mensē Novembris* autem nives jam satis effusas, cum glacie Vistulam turbante, per continuos ex Aquilone & Favonio mixtos ventos producta, observavimus, quæ rigidior aëris constitutio, die sexta ejusdem per procellam impetuosisissimam augebatur. Et hanc ex frigore & nivibus compositam aëris constitutionem experti fuimus continuam usque ad decimam *Decembris*, quo tempore via trahis propter sufficientem nivis copiam, jam apta erat. Post dictam decimam *Decembris*, frigus adeo quidem frangebatur, per continuos ex meridionali saltem & occidentali plaga ventos, nives & glaciem fundentes penitus, ut sub hujus mensis finem hortulani iterum terram effodere & ad sementem præparare poterint. Die secunda & tertia *Decembris* denuo procella ex occidentali ut plurimum plaga oriunda sæviebat. Quamvis igitur secundum vulgarem observationem, tam subita ab uno extremo ad alterum, ab æstu insigni ad frigus intensum, mutatio, multos & extraordinarios morbos post se trahere debuisset, nihil tamen singulare, morbos sporadicos & epidemicos quod attinet, tunc observare licuit, si *febres Intermitentes & Catarrhales cum tumoribus tonsillarum & tussi* stipatas excipio, qui tamen nec gravitate nec periculo multum nocebant. Quapropter etiam relationi horum affectuum supersedendum, ex adverso autem notatu dignas observationes quasdam, aliorum affectuum cum aëris constitutione

tione

tione nullam fere connexionem habentium, hic proponere integrum erit.

Ante omnia autem ex promisso funestus affectus illius, quo coquus quidam primarius Aulæ nostræ laboravit, & cujus supra mentionem jam fecimus, exitus memorandus erit. Sciendum igitur, quod *abscessus Venereus testiculi sinistri* usque ad mensem Octobris ægrotantem illum male habuerit, juncta ut fieri solet febre lenta, continuo & acerrimo loci affecti dolore, & agrypniis perpetuis: Chirurgum interim excrescentia illa lardosa, quam testiculus scirrhusus extrudebat in infinitum, & quæ nil nisi Mercurialia septica pro mitigatione admittebat, mirum quantum fatigavit: licet enim post applicata illa septica semper lardosum illud separatum viderit, novus nihilominus quotidie ejusdem excrescentiæ propullulabat proventus, ita, ut pro præsumptiva ægrotantis restitutione, nil præter exsectionem ipsius testiculi, nobis reliquum esset: hæc operatio chirurgica, non simulato tamen ingenti periculo, ipsi subeundo, præsertim cum corpus ex febre lenta jam valde quoad humores corruptum & exhaustum esset, ægrotanti fuit proposita: & quia miser reconvalescentiæ tenuem spem, periculo præferebat evidenti, ac doloribus continuis, ex tumore & abscessu fere cancroso oriundis, imparem se amplius crederet, ad sustinendam testiculi exsectionem, suam declaravit promptitudinem, quam Chirurgus Regius, nuper ex Gallia redux, manu aprissima & satis quoad hunc actum feliciter, executus fuit. Primis quatuor ab operatione diebus omnia succedebant ad votum, vulnus recentem semper & vividum præ se ferebat exstillantem sanguinem, & nullum hætenus a febre vulneraria incommodum, cujus insultum graviorem, instituta statim post operationem venæsectione, declinare satagebat dictus Chirurgus. Die sexta autem sequente, ex improvviso circa vesperam de dolore spasmodico in cervice conque-

Hh

ri

ri cœpit æger, quo singulis fere horis magis aucto, *Opisthotoni species cum spasmo oris cynico* tandem sequebatur, adeo ut dentes diducere amplius nequiverit, & cervice penitus resupinata & fracta quasi, decumbere necesse habuerit: hanc miseriam tandem convulsionibus universalibus supervenientibus finiebat mors ab ipso optata, secundum prognosticon.

Inter affectus rariores non immerito etiam refero, pincernæ, Ministro Regio cuidam inservientis morbum, viri quadraginta circiter annorum, siccoris & macilenti corporis habitus, qui a longo jam tempore *difficultate menjendi dolorosa*, die noctuque continuo molesta, laboraverat: gratus alias Domino suo propter fidelitatem servus, & temperantiæ deditus: qui autem præcedente tempore in juventute sua, Gonorrhœa nonnunquam se affectum fuisse, fatebatur, quamvis hujus fluxus & morbi, pro nunc, nullum appareret amplius vestigium. Multis jam Medicis eisque præcipuis Dresdæ, ad Heri sui instantiam, usus fuerat, ast irritò omni conatu. Die vigesimo septimo Octobris igitur ad me veniebat, postquam Patronus suus, pro apti ori cura, mansionem ipsi & sustentationem in loco commo procurari jusserat. Primo quidem propter continuum menjendi conatum, & suppressionem frequentiore[m] lotii cum sensu ponderis & doloris circa pectinem, Calculo Vesicæ laborare hunc virum pene persuasus fui, quapropter etiam explorationem per instrumentum consuetum institueri volui, quam autem ex metu doloris præsumptive intolerabilis, nullo modo admittere, citius autem mortem expectare voluit: tandem tamen magna cum difficultate catheterem flexilem applicari sibi permisit, quo immisso impedimentum aliquod circa finem Urethræ se manifestavit: hac re experta, alium ex cerato linteo paratum & Mercurialibus illitum catheterem, pro resistentia illa quam pro carunculæ specie

specie habuimus, extirpanda, & canali Urethræ amplificando intrusimus; ordinata simul interim emulsione ex Sem. Violar., Lithospermi, pulvere gemmato Volkameri, testis ovorum calcinatis parata, & pro potu frequentiori Infuso ex speciebus pro Decocto Nephritico Foresti &c. hoc facto liberior statim fiebat urinæ excretio, simulque cum urina multum sanguine & purulenta materia mixti mucii exibat, qui in consistentia gluren spissius cœctum, quo arcularii ordinarie uruntur, præ se ferebat, & hic quidem in tanta quantitate secedebat, ut plus quam dimidia ollæ quarta, vel libra una communis ponderis, per 24 horarum spatium excerneretur; mucus autem hic semper brevi post urinam missam, in matula cadebat ad fundum, adeo gravis & glutinosus, ut vasis fundo, effusa prius clara illa urina, adhereret pertinacius: durante hujus mucii glutinosi excretionem, quæ per duas ad minimum septimanas continuabat strenue, dolor inter menjendum etiam persistebat adhuc, molestus, ast non cum tali ut antea vehementia: die Novembris decima quinta, purgationem ordinavi ex Cassiæ fistulæ extracto; Mercurio dulci & refina jalappæ acuato, copiosis inde secutis dejectionibus, quibus non obstantibus, excretio materiæ glutinosæ & purulentæ adhuc dum continuabat, in parciore tamen quantitate. Insiſtebam igitur usui dictæ emulsionis diureticæ & Infusi ordinati, interposito ter vel quater adhuc dicto jam purgante, eo quidem successu, ut excretio viscidæ & purulentæ materiæ penitus cessaret, ægrotus autem in statu esset servitia consueta in domo Patroni sui continuandi, licet stranguria penitus abigi pro tempore illo non potuerit, quæ tamen postea, ordinato pro itinere, quia medio Decembris in Saxoniam cum Hero suo proficiscebatur, balsamico remedio, ex tinctura Tartari cum bals. Peruviano nigro & Copayva, concinnato, profligata etiam & curata fuit perfecte.

Hh 2

Die

Die 18. Novembris valde tragicus eveniebat casus, quendam ex Aula nostra, qui stabulo Regio inferviebat, feriens; auriga nimirum una cum uxore & quatuor annorum puella, valde angustum inhabitabat hypocaustum domunculæ cujusdam ad suburbium Cracoviense pertinentis: in hoc hypocausto, præter fornaculam, quam non nisi intra ipsum conclave accendere licebat, erat etiam parvus focus sub camino, in hoc foculo uxor ipsius, accensis carbonibus ligneis, obsonium aliquod calefecerat, & antequam lectum pererent ipsa cum marito, foramen illud ex foculo in caminum patens, ferrea ut fieri solet lamina, obruraverat, ne calor tam facile ex hypocausto abscederet: hoc facto, omnes tres pater, mater & filiulus in uno eodemque componunt se lecto ad quietem, atque ita insimul obdormiunt; carbones autem, quia nondum penitus extincti, arsenicales exhalationes de se spargunt solito copiosiores, & fumo nimium in angulo hoc suppresso, miseros alium dormientes strangulant: maritum in suffocatione hac aliquid sensisse, ad se autem redire non potuisse & præ summa anxietate ex lecto in terram se provolvisse, puerulum secum abripiendo, inde manifestum erat, quod ambos in pavementum prostratos invenimus, postquam mane unus ex fociis suis januam effregerat, cum post pulsas vehementer fores, nemo aperire voluisset. Atque in tali situatione horrenda, ipse ego corpora illa vidi, accersitus ad uxorem sine motu & sensu in lecto adhuc jacentem: examinati autem illi hinc inde lividi erant & spumam ante os habebant, ex epileptico vel strangulatorio affectu superstitem. Uxori defuncti statim vena brachii incisa & sanguis ad aliquot uncias extractus, applicatis simul naribus fortissimis volatilibus, quæ non nisi post horæ integræ decursum tantum efficiebant, ut paulatim ad se rediret: post hæc autem aliis & præsertim Ammoniacalibus medicamentis interne in usum tractis, penitus fuit restituta in hunc usque diem recte valens. Hic casus

casus toti Warfaviæ præjudicium afferre potuisset maximæ consequentiæ, quia hoc tempore omnes subitanæ mortes, propter Contagium Pestilentielle Leopoli vigens, maxime erant suspectæ; communicatio autem ex his locis cum Warfavia declinari non posset, propter Comitiam, quæ tunc Warfaviæ celebrantur generalia; omnis tamen male fundata suspicio, per relationem accuratam totius tragædiæ, cum Magistratu Warfaviensi communicatam, facile diluebatur, quam eundem in finem Vratislaviam transmittere Consuli Warfaviensi per speciale mandatum Regium injunctum fuit.

Eodem fere tempore coqui alicujus Regii uxor, quadraginta fere annorum, obesula, breviorisque corporis staturæ, quæ ante semestrem menstruationem alias copiosam valde, perdiderat, me accessit. Ac licet brevi post hanc metamorphosin, sanguinem ex mediana misisset, nihilominus ex cessatione mensium illa subitanea, in cephalæam cum obstructione narium, atque hinc dependentem difficilem respirationem, ac simul *Vertiginis* speciem aliquam incidit, quæ symptomata per quatuor menses integros miseram exercebant strenue: Vertigo ipsius in hoc monstrofi aliquid præ se ferebat, quod, quotiescunque hac prehenderetur, (accidebat autem sæpius inter movendum, licet etiam gressus aliquot per conclavis longitudinem facere tentaret saltem,) capite pronò statim ex improvísò in terram ubicunque vel stabat aut ambulabat, rueret, pronaque illa cum capite præcipitatio adeo ipsi erat habitualis, ut, si forte prope fenestram staret, eodem modo pronò capite in hanc rueret, vitra simul effringendo, ac seipsam hoc modo vulnerando non semel. Hæc tragædia per aliquot septimanas agebatur continuo, & præter vertiginem illam curiosam, utriusque naris obstructio pertinacissima miseræ valde erat molesta, cum etiam mixturam ex Errhinis aquis cum Vitrioli albi tantillo, pro scopo aperiendi has vias, ordinarem, hac in usum tracta magnum

Hh 3

qui-

quidem sentiebat levamen, simul autem cum squalido & glutinoso muco, parvos excernebat ex naso vermiculos Ascaridibus non dissimiles, nigricantibus capitulis aut rostellis instructos: hoc non obstante auxilio, obstructio semper recurrebat, ac licet interea per Venæsectionem, Resolventia, Volatilia, Antepileptica & Antidivina omnem pro curatione ejus moverem lapidem, die septima Decembris tamen moriebatur instar Apoplecticæ.

Nec omittendam esse hic duco observationem apud puerperam viginti circiter annorum victoris Regii uxorem, factam: hæc tertio vel quarto post partum satis felicem die, lectum intempestive reliquerat, amicis, quos convivio post baptismum infantis, exceperant, infervitura: hoc facto statim *Lochiorum obstructionem* sentiebat, ita ut simul & semel subsisterent, juncta simul febre continua, cum magnis præcordiorum anxietatibus, delirio & purpura: leniora Bezoartica cum aperientibus & resolventibus pro Lochiis pellendis ac restituendis, uti decet, data fuerunt, ast frustra, symptomatis quotidie fere auctis: collato igitur cum alio Medico consilio, venæsectionem proposui ex pede, ut unicum fere & certissimum in tali casu remedium; quæ etiam, non obstante purpura contra indicante, celebrata fuit in instanti, adeo quidem felici atque exoptato successu, ut statim facta hac, magnum & evidentissimum ratione æstus febrilis aliorumque symptomatum sentiret solatium, exceptis uteri purgationibus suppressis, quæ nondum ordinarium cursum obtinere poterant: continuabatur igitur in usu leniorum Bezoarticorum, additis Nitrosis & aperientibus ex Tartareorum genere, quibus diligenter usurpatis, die sexta decubitus superveniebat diarrhœa & simul cum ipsa aquæ sanguinolentæ, instar loturæ carniū, excretio, ita quidem, ut in hac puerpera, rariori exemplo, lochiorum fluxus & evacuatio per alvum sequeretur, inverso naturæ cursu. Ipsa autem post paucos
hinc

hinc dies, citra omne lochiorum per ordinariam viam vestigium, sanitati restituebatur integræ.

Hac occasione dum delirii ex Lochiorum suppressione nati, mentio facta fuit, in mentem mihi incidit, quod *Sydenham in Dissert. Epist. ad Guilielm. Cole de Affect. Hyster. p. 484. Edt. Hollandicæ*, meminit, quod scilicet multæ sæminæ puerperæ in Anglia, dum paucis a partu diebus surgunt, & se a lecto aliquandiu abstinent, statim lochiorum suppressionem patientur, cum longa symptomatum serie, quæ, nisi permagna tam diligentia quam in medendo periticia intercedat, ægram brevi perimunt: *Nonnunquam enim Pbrenesi laborant, pergir, ex hac occasione, que indes efficacior reddita, spasmos primum, dein mortem affert: si vero mortem evadant, mitius NB. aliquantulum insaniant, quandoque ad ultimum vitæ terminum. Quam ob rem istis, quæ me audiunt ubique autor sum, ut ad diem saltem decimum usque in lecto se contineant, si modo natura paulò debiliores sint, præcipue si vaporibus, qui vulgo dicuntur, jam pridem fuerint tentatæ.* Hactenus quidem plana & cum nostra observatione congrua Sydenhamii annotatio. Miraberis autem valdopere, dum in lectione hujus Dissertationis pergendo p. 487. leges, venæsectionem ex pede in ejusmodi ægra funestum exitum morbi post se traxisse, nullo modo tamen nostræ experientiæ contraria observatione, si consideres, optimum Autorem de tali hic loqui lochiorum suppressione, quæ immanes passiones Hystericas præter corporis refrigerium, pro fundamento habet: nam & alias Practicis exercitatis, in omni passione Hysterica venæsectionem methodo ordinaria minus habere locum, constat.

Tantum.

* * *

Corrigenda:

- pag. 3. lin. 1. Halledanum, lege Halleyanum.
- pag. 8. lin. 12. Prochophylacium, lege Pulveris Pyrii Receptaculum: In-
repsit enim egregius hic Idiotismus, ex communissimo Warsa-
viensium loquendi modo, quo à Literatis æque ac in Scholis
Turris illa, qua pulvis tormentarius conservatur, Prochophyla-
cium, à Polonico *Proch*, quod pulverem exprimit pyrium, &
Græco *Φυλακείον*, ordinariè appellatur.
- pag. 56. lin. 26. Carpathicorum, lege Carpathicorum.
- pag. 61. lin. 22. D. Mosano Episcopo quodam, lege D. Mosano, Archi-
atro Cassellano.
- pag. 184. lin. 21. Gankes, lege Gaukes.

* * *

Viridarium Warfaviense
five
CATALOGUS
PLANTARUM

Circa Warsaviam.
Crescentium.

PRÆFATIO:

GLoriatur *Claud. Galenus in singulari de Antidotis Libro I. p. 428. Part. II. Oper. edit. Græc. Basil. Anno 1538.* Romanam terram præ cæteris regionibus simplicibus vel plantis amaris & aromaticis, uno nomine Theriacalibus a Medicis appellatis, abundare, & *Chamaepityn & Chamedryn, & Tblassin, & Centauream, & Hypericum & Polium, & id genus herbas alias Romæ se vidisse narrans, atque multo plus redolentes hic ortas, quam Creta advectas deprehendisse.* In genere autem longo post Galenum tempore Historicus satis celebris *Procopius Lib. II. Gothica Hist. p. 229. ed. H. Grotio, Ann. 1655. Amstel.* Herbarum & Olerum Romani agri ubertatem, feracitatemque soli commendat, singulari, durante obsidione Urbis exemplo.

Non disputabo hanc Romani cœli & soli felicitatem, quæ alias a plerisque, præcipue quod incolarum valetudinem attinget, non adeo laudatur, sed propter auram malignam certo tempore spirantem, & paludosa uliginosaque loca plantis salubribus producendis minus congrua, valde redditur suspecta. Mihi sufficiat de *Warsavia* nostra ejusque solo monere, præter aëris egregiam salubritatem, in productione simplicium etiam, non *Romæ* saltem, sed aliis etiam locis, palmam facere dubiam. Et si *Galenus* de Roma sua proventum herbarum

Theriacalium, l. a. tantopere prædicat, Warfavia præter has, & alia Antidotis suis posset suppeditare, vel solo viperarum exemplo, quarum in tractatione nostra de Aëre Warfaviensi, facta fuit mentio, & quæ cum Euganiæ agri Patavini bonitate & varietate fortassis certare possent. In specie autem propositi nostri ratio postulat, *Plantarum Warfaviensium* hic meminisse, quæ pro situatione loci commoda, in tanta inveniuntur copia & varietate, ut vel hoc solo nomine, Warfaviæ laudes scripto posteritati commendare, operæ esset pretium. Nihil jam dicam de oleraceis & alimentariis plantis, quæ tanta crescunt in agris Warfaviensibus ubertate, ut non minus, tempore caritatis annonæ, victum sicut de Romanis *Procopius* meminit, Warfaviæ civibus suppeditare possint: de plantis saltem reliquis ex sequentibus cognosces, non Chamedryn saltem, Thlaspi, Centaurium, Polium & Hypericum agro Warfaviensi esse indigenas, sed & præterea ingentem aliarum Plantarum Officinalium numerum foli felicitatem commendare. Cum igitur & ego naturali quodam instinctu & amore Botanices scientiam secutus fuerim, a primis statim studiorum meorum Academicorum annis, & quidem Autore & Præceptore *Rivino* Anatomico, Chimico, Botanico & Mathematico sui temporis consummato, apud quem Rei Herbariæ fundamenta edoctus fui, postea autem in itineribus ad externos susceptis, idem studium excoluerim, nunquam veritus, plantarum causa, summa, ima, avia devia, adire, altissimos quoque montes & periculosa præcipitia, speciatim in itinere cum Helvetiæ *Plinio*, *Celeberrimo Scheuchzero*, Anno 1699. in Alpes quasdam Glaronenses suscepto, superare; tandem & in Polonia, in specie autem Warfaviæ, ubi per tot lustra hæsi, neque adhuc dum dictum studium, quantum demandatum mihi ordinarium Medici Aulici munus permittebat, neglexi, sed iterato subinde pedestri itinere, vastos & late patentis agri Warfaviensis campos, sylvas, ripas, paludes, dumeta, non viis tritis aut semitis, sed per loca aspera, inculta, spinis
ac

ac sentibus obfita emetiri non dubitavi, qua occasione in schedulas & diaria conjeci nomina plantarum in his locis obviorum, campestrium, sylvestrium, aquaticarum & palustrium, non quidem hac, ut publici juris facerem earum collectionem, intentione, sed ut Rei Herbariæ cognitionem, qua diu ante delectatus fueram, non penitus negligerem. Tunc autem, cum de *Warsavia Illustrata* commentariolum meditarer, schediasmata mea Botanica revisi, & cum valde adhuc defectuosa invenirem, præterito Anno 1729. æstivo tempore per repetitas Herbationes, denuo *Warsaviæ* naturalia viridaria visitavi; qua repetitione factum est, ut Catalogum hunc Plantarum circa *Warsaviam* nascentium concinnaverim, & in publicum emittere, *Historiæ Warsaviæ Physicæ* annexam, non dubitaverim. Sciat autem L. B. eis me saltem in hac recensione contentum fuisse, quæ in *Agro Warsaviensi*, Hortis oleraceis suburbanis & paganis, & quibusdam in locis parum ab eo distantibus, repertiuntur, reliqua Hortensia quod attinet atque Exotica plane præteriens. Licet enim in hortis Serenissimi Regis *Warsaviensi*, *Ujazdoviensi*, *Belvederiensi* &c. exoticorum non parvus etiam alatur numerus, nihil tamen attinebat de his dicere, cum exoticorum & novorum Plantarum generum varietates, & quot ex his ipsis in peregrino & novercante solo proficiant, *Hermanni* & *Commelini* apud *Batavos*, *Hoffmanni* & *Volckameri* apud *Noricos*, aliorumque supplerent *Commentarii*: accedit, quod in producendis delicatioribus exoticis cæli nostri obstat fere inclementia: ea enim loci est conditio, ut ante medium Maji, vel ipsas *Calendas Junii*, constantem cæli faciem sperare vix liceat, sed & postea sæpe tam frigidum aërem, ardente vel ipso etiam *Sirio*, & inclementiam aliquando experiamur, ut teneræ & exoticæ plantæ, nuper e terræ sinu exclusæ, nullum debitum possint sumere incrementum, adeoque vel ad maturitatem sero perveniant, vel impatientes injuriæ, intereant penitus & emoriantur. Solas igitur indigenas *Warsaviæ* Plantas ita hic enumeravi, ut Catalogum serie Alphabeticæ conscriptum exhiberem. Et primum quidem singularum

nomen statim tibi genus ipsum Plantæ suppeditabit, proposito vel ex *Casb. Baubini Pinace*, vel ex *J. Ravi Histor. Plantar.* vel ex *Tournefort. Instit.* aliorumque, nomine: quæ autem ex Plantarum flore irregulari gaudentium numero sunt, illæ ipsius *Rivini* nomine distinguuntur, præcipue cum accuratissimas, fatentibus etiam *Rivini* adversariis, in ipsius opere magno, inveniamus figuras: reliquis Plantis apud *Rivinum* haud reperundis, alium semper subjunxi inter Botanicos Autorem Clasticum, qui optimam cujusvis & veram exhibet iconem: tandem nomen etiam additum fuit Polonicum, non in cerebro Autorum quorundam natum, sed verum & commune, uti vulgo ab Herbilegis *Warsavien*sibus appellatur, ast hoc in illis saltem, quæ officinas Pharmaceuticas ingrediuntur, aut in frequentiori alio sunt usu: post nomen tempus florendi; & tandem in præcipuis officinalibus vel rarioribus, characterem ipsum secundum Methodum *Rivinianam* invenies subjunctum. Interdum & *Controversiæ Botanicae* attinguntur, quæ vel ex avtopsia & proprio examine, vel ex dicta *Rivini* Methodo, ab *Ill. Heuchero* quondam, & postea *Ruppio* etiam in lucem clariorem posita, deciduntur. Ne autem putes, exactissime eo ipso omnes circa *Warsaviam* nascentes plantas a me propositas esse; propter tumultuarias enim plerasque herbationes tale quid vix fieri potuit: largum adhuc relinquitur spicilegium, præsertim in intricata graminum & mucorum historia, quam valde hic invenies jejunam, illis, qui post fata mea, diligentiori cura & opera hoc negotium, in quo ego glaciem fregi, continuare dignabuntur. Tandem & hoc monendum, quod pictura illa, quam vides *Viridarii* hujus titulo præfixam, *MARIÆMONTEM*, Palatium campestre *Regium* repræsentet, quam hic consulto apponere libuit, quia præcipue circa hunc monticulum & post illum ultra ad *Camaldulensem Eremum* usque, ad quam ex *Mariæmonte* pulcherimus patet prospectus, circumcirca in pratis & saltu maxima copia plantarum, propter singularem loci conditionem herbis faventem, invenitur.

Viri-

Viridarium Warsaviense,
five
Plantæ,
Circa Warsaviam nascentes:

ABIES rubra vel Picea, conis deorsum spectantibus
Raji H. P. Tom. II. p. 1395. Abies alba seu foemina
C. B. Pin. p. 505 Polonice *Gedlina.* Picea a Latinis
 appellatur, quia ex hac arbore resina communis & pix tam
 liquida quam sicca colligitur. Nota generica sunt *flores ape-*
tali seu flaminei in julos congesti a fructibus sejuncti, qui juli
 a quibusdam pro ipsis novorum foliorum seu ramulorum
 habentur germinibus: *Semina* autem habet *Cono* inclusa, ita,
 ut sub singulis squamis semper bina deprehendantur: facillimam
 & manifestissimam autem distinctionem in hac Abietis
 specie suppeditant folia perpetuo virentia inordinata serie
 caules ambientia, quæ in altera Abiete conis sursum spectan-
 tibus latiora sunt, pectinata, & invicem sibi ordinata serie
 correspondentia. Hæc Arbor ordinarie circa Warsaviam non
 crescit, copiose autem invenitur in sylva illa, quæ trans Vi-
 stulam ex altera parte fluvii, lapidem unum post Pragam sita
 est. Invenies præterea etiam in horto Arci Ujazdoviensi
 prope Warsaviam adjacente, cui pro ornamento quondam,
 circa balnei vestigia in medio fere, fuit implantata Picea.
Abies autem altera vera *Mas a Cass. Baubino in Pin.* appellata,
 conis sursum spectantibus, non nisi aliquot a Warsavia mil-
 liaria, & præcipue in sylvis *Gösenicensibus* Oeconomizæ Re-
 gizæ invenitur.

ACCIPITRINA, Sophia Chirurgorum Lobelii Icon.
 p. 738. a *C. B. in Pin.* inter Nasturtia recensetur, p. 105. floret
 Junio

Junio & Julio passim in suburbiis etiam, & notissima lippis & tonforibus planra est.

ACER Montanum Candidum *C. B. Pin. p. 430.* Acer Major *Lobellii Icon. 199.* Polon. *Jawor.* Floret Junio, & quidem flore regulari polypetalo, quem *J. Rajus H. P. Lib. XXX. p. 1700.* videtur habere pro monopetalo, dum flosculos Aceri tribuit simul multos ex pediculis lanuginosis, interdum ramosis, muscosis, in novem, decem aut undecim segmenta hirsuta, coloris herbacei divisos: *fructumque fert bicapsularem in alas foliaceas abeuntem, & semen rotundum continentem.*

ACETOSA pratensis *C. B. Pin. 114.* Polon. *Szcawo.* floret Majo, flore regul. monoper. quibusdam tripetalo: *Semine nudo unico triangulari ipso calice cincto.*

ACETOSA arvensis lanceolata *C. B. P. l. a. Oxalis Dodonci Pempt. 650.*

ACETOSA arvensis minima non lanceolata *C. B. Pin. l. a. num. XV. Oxalis minima II. Tabernaemont. Magn. Oper. Hier. Baub. p. 827.*

ACETOSELLA Rivini, Acetofella vulgaris & officinar. Trifolium Acetosum vulgare *C. B. Pin. 330. & Raji. Oxys s. Trifolium acidum flor. albo Job. Baub. T. II. p. 387.* Lujula s. Alleluja offic. floret Majo, & habet florem regularem pentapetalum, semine latente intra pericarpium quinquecapsulare. Folia habet in eodem pediculo semper terna, unde a *C. Baubino & Rajo* Trifolium Acetosum fuit appellatum. Et hæc quidem est flore lacteo, striato tenero: Datur autem & *Acetofella flore luteo*, quæ *Oxys lutea* a *Job. Baubino* appellatur.

ACORUS, *Lobel. Icon. p. 57. T. I. Calamus aromaticus officin. Polon. Tatarzkie Ziele. flor. Augusto. Charact. est flos imperfectus stamineus in julum rigidum collectus, quem sequuntur semina angulosa, quibus adde folia Iridis instar, odore aromatico fragrantissima. ADI-*

ADIANTHUM AUREUM majus. *Adiantum aureum* Tabern. p. 1186. Muscus Capillaris *Dodonæi* p. 475. est Muscus Capillaceus major, pediculo & capitulo crassioribus *Tournef.* Polon. *Miski Bozey Włosi Złotek.* flor. mens. Julio. Charact. est Planta flore carens, vel Muscus pediculis & calyptris instructus, a *Dillenio* in *Cat. Pl.* p. 221. appellatur Polytrichum vulgare & majus capsula quadrangulari.

ADIANTHUM AUREUM minus, Tabern. l. a.

ADONIS PRATENSIS. *Eranthemum Dodonæi*, 260. flore atro-rubente, floret Julio: Charact. est flos polypetalos, semina nuda plura in acutos apices desinentia & in capitulum oblongum digesta. Ranunculis accensusit Adonidem *Tournefortius*, verum flores polypetali pro distinguendo hoc genere sufficere possunt, scribit *Clar. Dillenius* in *Nov. Pl. Gen.* p. 189. Hæc a *Bernitio* in *Catal. Plant. Warszav.* p. 58. Flammula *Theophrasti* appellatur.

AGRIMONIA, vulgaris. *Agrimonia offic. Lobel. Icon. Dodonæi Pempt.* 28. Polon. *Rzepik, Starzec*, floret Julio: Character est flos Reg. Pentapetalus, quem sequitur semen nudum, unicum Lappaceum & umbilicatum.

ALCÆA Vulg. Maj. C. B. *Pin.* 316. Malva, folio Cannab. flore amplo. Flor. Augusto: Character sunt Flores Reg. Monopet. quinque profundis laciniis dissecti; Semina nuda plurima reniformia in circulum, seu caseoli formam, disposita. His adde, quod flores e foliorum alis orientur, & quod caules & folia nonnihil asperiora sunt, atque in angustiores & profundiores lacinjas dissecta.

ALCHIMILLA VULGARIS C. B. P. 319. Pol. *Przewrotnik*, floret Julio. Charact. Flores Reg. tetrapetali nudi, non decidui: Semen unicum in calice, vel in ipso floris fundo reconditum.

ALISMA *Cordi & Riv. Plantago Aquatica* C. B. *Pin.* 190. *Plantago Aquat. J. Baub. III. 787. De Damafonio & Alifmate Cass. Bauhinus*

binus singularem fecit titulum in *Pinace* p. 267. fluctuat autem, an *Plantago Aquatica*, an *Calceolus Mariæ* (quo & *Helleborine* comprehenditur) an *Digitalis*, an *Doronicum* ita sit appellandum, unde & *Rivinus* & *Tournefort*. non mirandi, quod alter *Plantaginem Aquaticam Stellatam* *Instit. R. H. p. 257.* alter illud genus, quod ab *Helleborinis* distinguit, *Damasonii* nomine venditent. De *Rivino* autem notandum, in hac appellatione *Val. Cordi* autoritate fuisse ductum, alter *Dioscoridem* recte assecutum se fuisse existimat. Quomodo in alio loco *Alisma* sub *Ranunculis* referat, de hoc *Ruppis* videri meretur, *Flor. Jen. p. 47.*

ALLIARIA *Mattbioli*, 843. ed. Ven. maj. Hesperis allium redolens *Moris, Hist. Ox. T. II. p. 752.* fleret Junio: Character: Flores Reg. terrapetali, semina oblonga in siliqua longa cylindracea & tereti latentia.

ALLIUM SYLVESTRE *latifol. C. B. P. 74.* Allium Urfinum, quod *Berniz Moly Urfinum* vocat. *Polon. Czosnek.* fleret Junio, Character: flores Reg. Hexapetali, nudi, quibus intermiscuntur bulbuli cum floribus in fasciculum globosum congesti: semina rotunda in capsula rotunda tripartita contenta.

ALLIUM sylvestre angustifolium, vel bicorne, C. B. P. p. 74.

ALLIUM rubentibus Nucleis *Lobellii*, appellatur a *Clusio Scorodeprafum* vel *Ophio-Scorodon.* *Hist. Rar. p. 191.* & a *Tournefort.* & *Gallis Rocamble.*

ALNUS COMMUNIS, vel *Vulgaris, J. B. I. p. 151.* *Alnus rotundifol. glutinosa, viridis, C. B. P. 428. Olszina, Polon.* fleret Aprili: Character: Flores in Nucamentum vel julum collecti imperfecti, a fructu remoti, & *Conuli*, qui parva compressa continent semina.

ALSINE maj. repens. *J. B. III. p. 362.* *Alsine maxima Solanifolia Menzeli Pug. Tab. 2.* Urplurimum speciosa altitudine erecta,

sta, non autem repens, uti *J. Bauhino* audit, invenitur hæc planta. *Alfine major* *Tabern. Kurzyszlep, Myszotrzeow*, Polon. floret Junio: Character: Flores Regul. pentapetali, ex petalis bifidis conflati: Capsula conica plus minus longa in plures apices diffiliens, semina rotunda continens.

ALSINE pratensis, graminifolia *Tournef.* ampliore & angustiore folio, Gramen floridum majus & minus *Tab. Icon. 232.*

ALSINE hirsuta flore magno. Holostium Caryophyllæum *Tabernæm. Icon. 233.*

ALSINE hirsuta fl. min. *Tabern.*

ALSINELLA muscofo flore repens *Dillenii, Nov. Plant. Gener. p. 124.* Alfine pusilla graminea *Tournef.* Saxifraga Anglicana, annua, Alfine folia *R. Plot. Hist. Oxon.* Spergula graminea *Ruppil, Fl. Jen. p. 58.* Charact. Flores Regul. tetrapetali, quorum petala integra sunt, non decidua, & cum calice tetraphyllo, post deflorescentiam vascula tegunt simplicia, nunc conica nunc subrotunda, seminibus parvis repleta: ut hanc ab Alfine sejungeret *Dillenius*, flores tetrapetalos sufficere existimar, *l. a.*

ALSINANTHEMUM V. Trientalis.

ALTHÆA, *Dioscor. & Plin. C. B. p. 375.* Malva mollis & incana appellata a quibusdam. Bismalva *J. B. T. II. p. 954.* Althæa lbicus *Dodon. Pempt. 644.* Polon. *Staż wvysoki*, floret Augusto. Char. Flores Regul. monopetali plani, & quinque profundis laciniis dissecti: Semina nuda plurima reniformia in circulum s. caseoli formam disposita, à Malva & Alcea igitur non nisi foliis integris & caulibus mollioribus & lanugine obductis differt. Nomen autem Althææ, quia officinale est, retinerur.

ALYSSON folio *Levcoyi* incano, flore luteo. Ita lubet appellare plantam cubitalem & bicubitalem, caulibus hirsutis,

futis, virgultosam, *floribus* minoribus luteis, regularibus tetrapetalis, quibus succedunt alternatim posita capitula exigua, rotunda, semuncialibus pediculis hærentia, in apiculum delinquentia; folia habet Levcoyo similia, hirsuta, aspera, quæ per caules & ramos disposita sine pediculo, caulem immediate amplectuntur & alata sunt. Crescit copiose circa Warszawiam in fossis agrorum, & in suburbiis circa sepes & inter rudera, & floret mense Julio in autumnum usque. Iconem cum hac exacte correspondentem inveni in C. *Baub. Prodr.* p. 52. sub nomine Myagro similis siliqua rotunda. Et apud *Lobeli. in Icon.* p. 214. Thlaspi minus hortense vulgare Oxyridis folio, luteum, cum hac nostra exacte etiam convenit, exceptis foliis, quæ ap. *Lobeli* tenuiora sunt & angustiora, ita ut specie saltem differre videantur invicem. *Joh. Læfelius in Flor. Pruff.* p. 174. descriptionem etiam habet per omnia cum nostra correspondentem, in figura autem omissa fuit asperitas foliorum & caulium a pictore, ita, ut *Cass. Baubini* l. a. huic omnino sit præferenda, vocatur autem a *Lofelio Myagrum Monospermum hirsutum, siliquis rotundis*: quia autem fructus nostræ non est turbinatus, cum Myagro confundere nequivimus, neque *Tournefortii* Myagrum monospermon minus, cum hac idem esse putamus.

AMARANTHUS Viridis non Spinosus. Inveni hunc in deserto quodam privatorum orto, & quidem in illa suburbiæ Warſaviensis parte, quæ *Alexandria* appellatur, *D. D. Bachstrom* tunc præſente ac teste, mense Julio florentem perfecte. Habebat autem flores imperfectos apetalos, in spicas densiores & quasi verticillos congestos: sequebantur postea autumnali tempore semina orbiculata, splendentia, solitaria, pericarpio membranaceo oblongo, acuminato inclusa, quod per maturitatem horizontaliter rumpebatur. Plane conveniebat hæc planta cum Amarantho Viridi spica Herbacea *P. Hermanni H. L. B.* p. 31. vel BLITO aculeato *Breyntii Prodr.* 18. exceptis spinis. Nam & hoc Blitum aculeatum exoticum

cum in Horto Regio eodem tempore florens examinare licuit: cujus in modo crescendi notabiles sunt caules quam plures duorum pedum fere longitudine, lucidi, rotundi, leviter striati, viridantes, frequentibus inæqualibus ramis & foliis, intra binos herbaceos breves pungentes aculeos prodeuntibus, vestiti. Ex flore apetalò vel imperfecto hujus plantæ, junctâ capsula seminali s. testa oblonga, patet ad Blicum potius quam Amaranthum hanc referendam esse.

ANAGALLIS II. vel cœrulea Tabernæmont. Lib. II. p. 1092. Polon. *Muszeŝtrze* vel *Myszotrzezw.* floret mense Julio, flore regulari monopetalò, quinquefido: capsula globosa simplex operculata, semina plura angulosa continet.

ANAGALLIS flore phæniceo C. B. Pin. 252. *Anagallis mas phœnicea* Lobel. Icon. 465. *Anagallis terrestris phæniceo* flore Tabern. l. a.

ANAGALLIS flore carneo.

ANAGALLIS Aquatica, vid. **SAMOLUS** *Valerandi* & *Tournef.*

ANETHUM Rivini, *Anethum R. Dodonæi* Pempt. p. 298. Polon. *Kopr.* Floret Julio, & planta Umbellifera est notissima, Seminibus nudis, gemellis, latis & compressis, margine albicante circumdati.

ANGELICA sylvestris major C. B. Pin. 155. Polon. *Dzięgiel,* floret Augusto cum aliis Umbellis, & semina habet striata & alata simul.

ANGELICA palustris Rivini.

ANGELICA tenuifolia Riv. *Daucus pratensis* Apii folio, *Caß. Baubini* in Prodr. p. 77.

ANONIS Spinosa flore purpur. C. B. Pin. 389. *Anonis Riv.* Polon. *Wilczyzna,* floret per totam æstatem. Character est flos irregularis tetrapetalos s. papilionaceus, Siliqua turgidâ erectâ, quæ semina continet Reniformia,

ANONIS *flore albo, Tabern. II. p. 913.*

ANONIS *non spinosa, flore purpur. C. B. Pin. 389. & F. B. Anonis mitior prima Clusii Hist. Rar. Lib. I. p. 99. frequentissima in saltu Bielansenſi ad Viſtulæ ripam.*

ANONYMUS, *fol. Lini, Clusii H. R. 324. Linofyris Riv. Alchymilla Linar. fol calice florum albo Tournef. Floret Majo, Planta eſt parvæ ſtaturæ, amœna facie, folia habet anguſta, rigida, a radice ad ſummitatem caulem inveſtientia, alternatim poſita: flores prodeunt ex petiolis foliorum, ſuperna facie virides, inferna albicantes, regulares; pentapetali cum quinque ſtaminibus ex viridi lacteiſcentibus, & ſtylo intermedio: flores inſident ſummo ſemini, vel ſaltem illi circumpoſiti ſunt, illudque coronant, unde nec ad Linariam, nec ad Alchymillam bene referri videtur. Vidi hanc plantulam prima vice Warſaviæ circa Mariæmontem in acclivi loco creſcentem d. 15. Maji ann. 1714. Ubi, una cum Herbatationis tunc ſocio Ill. Dno. Heuchero, accuratius examinavi illam, propter ſingularem elegantiam & læto viridem plantulæ amœnitatem.*

ANTHYLLIS *Riv. Lagopodium flore luteo Tabern. Icon. 524. Anthyllis Lenti ſimilis Dodon. Pempt. 552. Vulneraria Tournef. Inſt. p. 391. floret Jul. Character eſt Flos papilionaceus ſ. Irreg. tetrapetal in capitulum digeſtus & calice tubuloſo turgidulo comprehenſus: Siliquæ breves in perianthio ventricoſo abſconditæ, ſemen unicum continentis.*

ANSERINA VULGARIS, *Potentilla ſ. Argentina F. B. II. 398. Dodon. Pempt. 600. Polon. Srebrnik, floret per totam æſtatem. Character eſt: Flos Regul. pentapetalos, Sem. unicum nudum.*

ANTIRRHINUM *arvenſe maj. C. B. Pin. 211. Antirrhinum arvenſe Rivini, Polon. Wyzłina, Trupie Glowki, floret Julio, Character eſt flos Irreg. Monopetalus, clauſus & labiatus:*

tus: *Capsula* bipartita & tribus foraminibus dehiscente, quæ *semina* tegit fusca, rugosa, & angulosa.

APARINE *Vulgar.* C. B. p. 334. Polon. *Ostrzyca*. Floret Junio. Character: *Flos* Monoperalus patens & quadrifidus: *Semina* nuda, gemella, rotunda, & ut tota planta, lappacea, vestibibus adhærentia.

APARINE *Supina pumila, flore cærul.* Tournef. Hæc a reliquis differt *flosculis* tubulosis, *feminibus* lævibus oblongis, in summitate tribus aculeis præditis: Hinc novum genus *Dillenius* in *Nov. Pl. Gener.* p. 96. inde facit, & *Sherardiam* appellari mavult. Differentiam autem allegatam tanti non esse, ut novum inducatur Rei Herbariæ nomen, judicat, *Cl. Buxbaum* in *Enum. Pl. Agri Hal.* p. 24. Præterea sciendum quod *Seb. Vaillant* in *Struct. Flor.* p. 47. aliam *Sherardiam* habeat, quæ ad *Verbenas* olim fuit relata, & a *Job. Baub.* III. L. 30. p. 444. *Verbena* nodiflora fuit appellata.

APIUM PALUSTRE, & *apium officinarum* C. B. p. 54. *Apium Riv.* Eleosolinum *Dodon. Pempt.* 695. Floret mense Augusto: Character, est *Planta* umbellifera, *flore* Irreg. pentapetalo, *Semine* nudo gemello, solido, minimo, striato. Vix differt ab *Apio dulci*, quod *Italis* & *Germanis* *Selleri* vocatur, nisi quod forsitan cultura gratius illud reddiderit, notante *Ruppio*, in *Flor. Jenens.* p. 229.

APIUM HORTENSE *Riv.* *Petroselinum vulgare* C. B. p. 153. Polon. *Pietruszka.* *Not.* Caulis ac modus crescendo idem est cum *Cicuta*, *folia* saltem differunt, quæ in *Petroselino* aliquantum latiora, molliora & atrovirentia: in *Cicuta* autem minora, magis incisa & angusta, rigidiora, & ex albo viridescencia: *Semina* solida minima striata in *Petroselino*: mediocria & globosa in *Cicuta*.

APIUM SATIVUM *Riv.* *Apium dulce*, est *Selleri* vulgare.

APSINTHIUM *Vulgare Tabern. p. 1.* Apſinthium Vulg. maj. *J. B. III. 168.* Polon. *Pielun.* Floret Auguſt. Character eſt *Flos* Compoſitus ex meris floſculis regularibus: *Semina* parva, oblonga, non pappoſa.

AQUILEGIA, *Aquilina Tabern. Herb. p. 98.* Polon. *Ortik.* Floret Junio, Character: *Flores* polypetalæ ex petalæ cucullatis & planis alterno ordine diſpoſitis, conflati, qui pro floribus regularibus poſſunt haberi: *Capsula* membranacea multiplex, corniculata, *Semina* nigra ſplendentia, rotunda continent.

ARISARUM *Riv. Dracunculus Aquaticus Matthioli 592.* Floret Julio, & differt ratione characteris ab Aro, *floris* petalo nec convoluto nec ſurrecto, ſed plano & expanſo, coloris lactei.

ARMORACIA *Riv. Raphanus Ruſticanus C. B. p. 96. it. Lobel. Icon. p. 320. à Tournefortio Cochlearia fol. cubitali appellatur.* Polon. *Chrzan.* Floret Junio, & occurrit frequentiffime in Hortis oleraceis ſuburbanis. Character. *Flos* regularis Tetrapetalos, cruciformis, *Semina* ſubrotunda fuſca teſta capsula rotunda, bipartita & bivalvi.

ARISTOLOCHIA *Vulgaris. Aristolochia Clematis Cluſii Hiſt. Rar. LXXI. J. B. III. 560. Aristolochia Clematitis recta C. B. Pin. 307. Aristolochia multiflora Riv. Smolnik. Polon. ad Viſtulæ ripam in Salicetis, poſt Jeſuitarum P. P. Villam, Pułtoſk appellatam, copioſe provenit.* Character. eſt *flos* irregularis monopetalos corniculatus, ex foliorum aliſ natus; *Semina* compreſſa, anguloſa, in pericarpio amplo & ſpecioſo ſex loculamentis diviſo contenta.

ARTEMISIA *Vulgaris C. B. P. 173. Artemiſia rubra & alba Tabern. Icon. 8.* Polon. *Bylica.* Floret Julio. Character eſt communis cum Apſinthio. *Floris* atque caulis colore variat, ita, ut modo iis purpuraſcentibus, modo ſpadiceis aut

aut subpallentibus sit conspicua, annot. *Cass. Baubino in Pinac. p. 137.*

ARTEMISIA III. Dioſcor. *Leptophyllon Lobel. Icon. 765.* rarius apud Botanicos Auctores inventu, crescit copiose in Salicetis a Pultosk Bielanum ducentibus, ad Vistulæ littus: propter teneritatem delicatiorē, singularem meretur attentionem: neque enim apud Lobelium satis bene & accurate expressa est.

ARUM Riv. & Dodonæi Pempt. 328. Polon. Arcu. Floret Julio & Augusto. Character: *Flos Irregularis monopetalos, vel Vagina potius membranacea, in formam asininæ auris elongata. Hanc Malpighius in Anat. Plant. fig. 184. pro calice habet, & ab hoc flosculos tegi minores arbitratur, quibus immediate succedat fructus s. baccæ numerosiores. Rivinus autem putat in Ordin. Plantar. quæ sunt Flor. Irreg. Monoper. p. 22. non necesse esse, ut præcise flos cohæreat cum fructu, ac nihil obstat, Arum duplici gaudere flore, majore alio & magis conspicuo, alio minore, quem fructus proxime sequitur. Quoad fructum notandum, quod embryones, quibus fundus pistilli stipatur, abeant in baccas globosas unico vel aliquot seminibus fœtas.*

ARUM PALUSTRE, radice arundinacea *Gesn.* inveni cum *duplici cucullo*, in Saltu Bielanensi ad Vistulam.

ARUNDO Vulgaris s. Phragmites C. B. P. 17. Arundo palustris Tabern. Icon. 254. Floret ætate. Character: *Flores staminei in jubam congesti: Semen unicum gluma tomentosa cinctum.*

ASARUM, C. B. P. 197. Kopytnik Polon. Floret Majo: Character: *Flos tripetalus regularis, quem aliqui etiam pro calice habent, nudus, non deciduus: Semina oblonga, acinis Uvarum similia, quæ teguntur capsula sex partita; angulosa.*

ASPARAGUS Domestic. vel fativus C. B. Pin. 489. Asparagus Hortens. *Dodon. Pempt.* 703. Polonice *Sparagi*. Floret Junio: Character: *Flores* Hexapetali Regulares nudi, *Bacca* rotundæ rubræ per maturitatem, plurima *semina* nigra rotunda continentis.

ASPERUGO *Tournef.* 135. & *Asperugo spuria* *Dodon. Pempt.* 356. Buglossum sylvestre caulibus procumbentibus. C. B. P. 257. Alyssum Germanicum *Lobel. Icon.* 803. Floret Junio. Character: *Flores* Regulares Monopetali, infundibuliformes; *Semina* nuda quaterna Viperini capitis æmula, in perianthio amplo, pedis anserini æmulo contenta. *Fab. Columna in Ecybr. Plantar. rar.* hanc plantam *καρποχρηνοφόρον* cognominat, a figura perianthii: habet enim perianthium compressum, triquetrum, dentatum, bivalve, ad foliorum ternorum vel quaternorum simul nascentium alas, in quo semina quaterna, parva, compressa, fusca, sesamoidea: alias dignoscitur etiam facile a Buglossio vulgari per caules angulosos asperissimos, humi repentes, foliaque aspera linguiformia, sigillatim perdeuntia ex dorso caulis, flores atro purpureos in summitate caulis inter folia quasi absconditos.

ASPERULA, vid. *Matrixylva*.

ASPHODELUS, vid. *Phalangium*.

ASTER *luteus* major, foliis Succisæ C. B. P. an *Aster Italicus*. *Lobelii Icon.* 349. Flor. Julio: Character: *Flos* compositus, cujus radius ex flosculis irregularibus, Discus vero ex regularibus in perianthio squamoso comprehensus, constat: *Semina* oblonga papposa.

ASTER *Atticus* cæruleus Vulgar. C. B. P. 265.

ASTRAGALUS *Ricin.* Glycyrhiza sylvestris, *Orobis Sylvaticus* *Viciæ* fol. C. B. Pin. 352. Not. *Astragalus* siliquas habet longas, glabras: *Glaux* breviores & hirsutas.

ASTRAGALUS Sylvestr. *Tbahi* *Orobis* radice tuberosa
Riv.

Riv. Flor. Junio: Character. Flores Irregulares tetrapetali, Papilionacei, in spicam congesti, quos sequitur siliqua ex duobus quasi siliquis conflata, bipartita & in medio sulcata, quæ Semina continet Sefamacea. Radices habet hæc planta tuberosas, esculentas, & commendatur tempore caritatis annuæ pro fame extinguenta, a *Joach. Struppen a Gelnhausen in Anchora Famis, Sitis Valetudinisque mortalium*: propter hanc Struppenii commendationem, nomen Astragali retinuumus hic, cum alias & proprie ad Orobos pertineat hæc planta.

ATRIPLEX Alba & Rubra C. B. Pin. 119. Polon. *Leboda*. Flor. Julio: Character: Flores Imperfecti, conglomerati, racematim quasi digesti: Semina in sativa æque & in sylvestri duplicis generis: minora nempe, in ipso perianthio quinquifido latentia; & majora a floribus remota plana & subrotunda in capsula bivalvi cordiformi recondita.

ATRIPLEX *angusto oblongo fol.* C. B. P.

ATRIPLEX *sylv. procumbens, rubra folio triquetro* H. R. Par. ap. *Tournef.* p. 505. *Atriplex folio hastato sive deltoide, Morif. H. Bles.* p. 26.

ATRIPLEX UNCTUOSA, Bonus Henricus vulgo, & *F. B. II.* 965. itemque **VULVARIA**, *Tabern. Icon.* 428. a Neotericis ad **CHENOPODIUM** referuntur.

ATTRACTYLIS vid. *Carlina sylvestris*.

AVENA *Vulgaris sive alba* C. B. P. 23. Polon. *Ovies*. Character: Flores imperfecti staminei per fasciculos pendulos dispositi; Semina oblonga notissima, gluma obvoluta. De modo crescendi notandum, quod Avena folia habeat Triticea: in cacumine autem culmi geniculati juba se explicat, ex qua folliculi veluti parvæ locustæ bipedes, longis ac tenuibus pediculis dependent, flore candicante, in quibus Semen Hordeo longius, tenuiusque, acutum & subalbicans continetur, quod geminum, & superiori parte exiguis capillis hirsutum

tum est, glumis crassis ac duris in volutum. Aristas habent grana laterales, interdum tamen iis carent: *Raj. H. P. Lib. 22. p. 1253.*

AVENA sterilis, Avena pilosa. *Ægyllops* quibusdam aristis recurvis sive *Avena pilosa* *J. B. II. 439.* Festuca *Avena-cea sterilis, elatior C. B. Pin. 9,* à plerisque recentioribus ut *Tournefort. Inst. p. 526.* & *Ruppio Fl. Jen. p. 254.* inter gramina refertur. Inter segetes passim crescit, & vitium plerumque Hordei est.

BALLOTE, v. MARRUBIASTRUM Riv.

BARBAREA, v. SISYMBRIUM Erucæ folio flore luteo,

BARDANA Vulgaris major. Personata sive Lappa major *C. B. Pin. 198.* Lappa major *Dodon. Pempt. 38.* Flor. *Julio: Charact. Flores compositi ex meris flosculis regularibus in calice ex squamis in extremitate hamatis ac vestium tenacibus composito, comprehensis: Semina nuda oblonga, compressa, papposa.*

BARDANA capitulis tomentosis sive Arctium C. B. P. Bardana capitulo reticulato *Bern.*

BECCABUNGA Off. Anagallis aquat. maj. fol. rot. *C. B. P. 252.* Veronica aquatica maj. *Tourn. Polon. Babovnik Flor. Junio: Character: Flores monopetali irregul. plani & quadrifidi; Capsule membranaceæ in duo loculamenta divisæ, semina plura compressa ferentes.*

BECCABUNGA, fol. oblongo, major, Riv. Veronica Aquatica major fol. oblong. *Morif.* Anagallis aquatica major, fol. obl. *C. B. P.*

BELLIS sylvestris caule folioso major C. B. P. 261. Bupthalmum maj. *Loniceri Germ. p. 120.* & *Lobel. Icon. 478.* *Leucanthemum Tournef.*

BERBERIS Dumetorum C. B. Pin. 454. Crespinus *Matthiol.*

thiol. Floret *Majo*: Charact. *Flores* Regul. Hexapetali race-
matim dispositi: *Bacca* Cylindraceæ, unum, interd. etiam
duo continentes semina.

BETA alba & rubra C. B. *Pin.* 118. *Cvivilka Polon.* Flor.
Julio. Charact. *Flores* Imperfecti, conglomerati, staminei,
plures in capitulum collecti; *Semina* nuda, perianthio quin-
quifido duriusculo, interdum spinoso cincta.

BETONICA *Rivini*. *Betonica* purpurea, C. B. *Pin.* 235.
Bukvika Polon. Flor. Junio. Charact: *Flores* Irregulares
monopetali, Verricillati, galea integra, barba tripartita, *Se-
mina* nuda quaternaria, oblonga, in floribus calice latentia.

BETONICA, *fl. albo.*

BETULA C. B. P. 427. *Betula Lobel. Ic.* 190. *Brzozoza
Polon.* Flor. April. & Majo. Charact. *Flores* Imperfecti, amen-
tacei, steriles & a fructu remoti: *Conuli* laxiores nec lignosi
valde, qui in squamulis suis semina continent paleacea.

BIDENS, *Cannabina* Aquatica folio non diviso C. B. *Pin.*
321. *Verbesina* folio integro, *J. B.* Eupatorium *Cannabi-
num* fœmina Septentr. *Lobel. Icon* p. 529. in fossis & ad flu-
minum ripas flor. Augusto: Character: *flos* compositus ex
flosculis Regularibus, *Semina* oblonga, depressa, in aculeos
duos vel tres abeuntia, & vestimentis adhærentia, *Not. flori-
bus* radiatis & non radiatis hæc variat,

BIDENS fol. tripartito. *Bidens* folio diviso. *Verbesina* fo-
liis tripartito divisis *Cæsalpin.* 488. *Verbesina* sive *Cannabina*
Aquatica flore minus pulchro elatior *J. B. II.* p. 1073.

B.STORTA major & media, C. B. *Pin.* 192. flor. Junio.
Polon. Węzownik. Character: *flos* Regul. pentapetalos non
deciduus, in spicam congestus, quem excipit *Semen* nudum,
unicum, triquetrum, spadiceum colore.

BLATTARIA lutea *J. B. III.* *app.* 874. *Blattaria* altera
Lobel. Icon. Flor. Julio: in *Bielanensi* saltu frequens. Cha-
ract.

raët. *flores* Irregul, monopetali cum Verbasco convenientes, sed in spicam rariorem minusque densam dispositi: *Capsula* est bipartita feminibus exiguis, angulosis repleta, & magis quam in Verbasco rotunda: Vid. plura sub *Verbasco* inferius.

BLATTARIA fl. albo, *Lob. Icon.* 563.

BLATTARIA fl. purpur. *obsol.* C. B. *Pin.* 241.

BLITUM, Rubrum C. B. *Pin.* 118. *Zminda* Polon. in agris cultis, Julio: *Charaët.* *Flores* Imperfecti Staminei ex calice tripartito enati; qui calix tandem, instar vesiculæ turgidus evadit, & *Semina* continet plerumque oblonga. Not. in Beta *Semina* perianthio quinquepartito duriusculo sunt cincta, & hoc modo a Blito differt Beta, quæ alias ratione modi crescendi magnam inter se habent convenientiam. Præterea *Blitum* caules habet rotundos fere glabros, folia obscure virentia, rotundiora, sinuata, & spicas florum densiores: *Beta* caules habet angulosos valde, folia linguæ formia, albidiora, undulata, verticillos quasi in spicis, ast rariores.

BRANCA URSINA, *Sphondylium Riv.* *Sphondylium* *Vulgare hirsutum* C. B. P. 157. *Niedzwiedzia, Razdzeniecz,* Polon. Floret Julio & Augusto: *Character:* *flores* Irregular. pentapetali Umbellati: *Semina* nuda gemella, lata & compressa, cordiformia: à foliorum aliquali cum Urforum pedibus vel plantis similitudine hæc planta potiss. *Branca Ursina* appellatur. Et a quibusdam pro Polonorum Barszc, venditatur fuit, ast minus recte, Poloni enim quantum ego quidem rescire potui, *Trifolium Odoratum* hoc nomine potius insignire solent. Neque ingreditur hæc Ursina *Branca* jusculum illud, quod *Barszc* communiter appellare consueverunt Poloni, uti *Sermertus Lib. V. Part. III. Sect. 2. cap. 9.* credit, utpote quod ex furfure, addito fermento panis communissime præparatur a plebejjs.

BRANCA URSINA minor, hanc *Bernitius* pro *Acantho* minori habuisse videtur, in *Catal. Plantar. Indigen. Warf.* p. 57.

BRASSICA Vulgaris Sativa *Dod.n. Pempt.* 623. *Kapusta Polon. Charact. flos* Regularis tetrapetalos sive cruciatus: *Semina* rotunda, fusca, quæ teguntur filiqua tereti, glabra bipartita, bivalvi.

BRASSICA *Capitata alba*, C. B. P.

BRASSICA *Capitata rubra*, *Dodon. Pempt.* 621.

BRASSICA *Sabauda rugosa*, *J. B. II.* 8:8.

BRASSICA *Caulorapa* *J. B. II.* 829.

BRASSICA *Cauliflora*, C. B. *Pin.* III.

BRASSICA *laciniata vel crispa rubra*. *J. B. II.* 832.

BRUNELLA major C. B. *Pin.* 260. *Brunella Rivini. Głowienki modre*, Polon. Flor. Majo & Jun. *Charact. flos* Irregular, monopetalos Galeatus & barbatus, barba tripartita galea integra: *Semina* quaterna nuda.

BRUNELLA flor. majore *Riv. brunella cœrul. magno flore* C. B. *Pin.* 260.

BRYONIA alba sive aspera, C. B. *Pin.* 297. *Vitis alba Lobel. Icon.* 624. *Przełtap.* Polon. Junio & Jul. floret. *Charact. flores* Regul. monopetali dupli. is generis, alteri enim sunt steriles, alteri vero fœcundi, has sequitur *Bacca* rotunda feminibus subrotundis fœra.

BUGULA *Riv. & Dodon. Pempt.* 135. *Consolida media pratens. cœrul.* C. B. *Pin.* 260. Flor. Majo & Junio: *Charact. flos* Irreg. monopetalos, barba quadripartita galea divisa, *Semina* nuda quaterna aliquatenus depresso. Flores in spica laxiori sunt dispositi: galea floris vix apparet, hinc a Rajo galea carentibus annumeratur.

BUGULA flore carneo, *Riv.*

BUGU-

BUGULA sylvestris villosa, consolidata media Genev. *J. B.* Ill. 432.

BUGLOSSUM arvense vel Vulgare *Baub. in Matthiol.* 825. *Wotowvy Język*, Polon. Junio & Julio floret: *Charact. flores* Regulares monopetali quinque lacin. divisi infundibuliformes; *Semina* nuda quaterna, capitis *Viperini æmula*.

BUPHTHALMUS Riv. est Chamæmelum Chrysanthemum quorundam *Job. Baub. Ill. p. 122.* Chrysanthemum congener *Clus. Rar. Hist.* 432.

BUPLEURUM Riv. Bupleurum latifol. *Dodon. Pempt.* 633. in dumetis invenitur circa Bielanum. *Charact. flores* Irreg. Pentapetali Umbellati: *Semina* nuda, gemella, longa, striata. Noctatu dignum, quod *Rivinus* de hac planta scribat in *Ord. Plant. quæ sunt Flore Irreg. Pentapet.* p. 17. Bupleurum refert *Perfoliatam*, si flores ac semina spectes: si vero folia, id unicum est inter Umbelliferas quod folia simplicissima gerit. Quæ observatio cum methodi suæ *auspiciis* non bene coheret.

BURSA PASTORIS, *C. B. Pin.* 108. *Taszka, Toborki, Zankocica*, Polon. *Character: flos* Regularis tetrapetalos: *Capsula; Seminalis* compressa, deltoidea, bipartita.

BURSA PASTORIS major, folio sinuato *C. B. P.*

BURSA PASTORIS folio non sinuato *C. B. P.*

BURSA PASTORIS minor *Tab. L. I. p. 632.* foliis incisus & integris.

BURSA PASTORIS, loculo oblongo. *Paronychia alfinefolia Lobel. Icon. p. 469.* *Alfinella Dallenii H. P. G. p. 124.*

BUTOMUS *Tournef.* alias *Juncus floridus C. B. Pin.* 13. & *Gladiolus aquaticus Dodon. Pempt.* 601. *Floret* Julio & Augusto: *Charact. secund. Rivinum, flos* Regularis Tripetalos: *Semine* latente intra pericarpium sex capsulare: alii characterem ita exprimunt, quod *Butomus* habeat *flores* Hexapetalos

talos Regulares, tribus petalis exterioribus majoribus, & tribus interioribus minoribus: *Semina* parva, oblonga, tecta capsula multiplici ex pluribus vaginis cornutis conflata.

CACUBALUS vel **CUCUBALUS** *Tournef.* *Alfina repens*, an *Cacubalum* *Plinii Lobel. Icon. 265.*

CALCEOLUS *Rivini.* *Calceolus* *Marianus Dodon. Pempt. 180.* *Floret* *Junio* in saltu *Bielanensi*: *Charact. Flos Irregularis Hexapetalos*, calceum ligneum figura referens: *capsula* oblonga trivalvi & seminibus instar scobis minutissimis cum *Orchide* convenit.

CALTHA, *Caltha palustris* *C. B. Pin. 176. Dodon. Pempt. 598.* *Polon. Nogietek, Kniec:* *Floret* *Majo*: *Character: flos Regularis Pentapetalos*: *capsula* ex multis siliquis seu corniculis radiatim dispositis composita, *Semina* oblonga ferens.

CALAMENTHA *Riv.* *Mentha arvensis Verticiliata* *hirs.* *C. B. Pin. 229.* *Calamintha* *Lobel. Icon. 505.* à *Mentha* hanc distinguit *Rivinus* propter flores, qui a *Mentha* plane diversi, quoad *galeam* minus apertam, *Polon. Chvvaft.* *Floret* *Julio & Aug.* *Charact. Flos Irreg. Monopet. Verticill. barba tripartita, galea* divisa: *Sem. quaterna nuda.*

CAMERARIA *Dillenii, Nov. Pl. Gen. p. 114.* *Portulaca arvensis* exigua *Camerario, Joh. Baub III. p. 678.* *flor. Majo*: *Character* hujus plantatæ secundum *Dillen.* est *Herba Vasculifera, flore* *Monopetalo Irregulari*, altero latere aperto, altero clauso, in quinque plerumque æquales lacinias diviso: *calix* bifolius est, *cujus basi vasculum simplex, turbinatum, trivalve, ternis* *feminibus rotundis pullis repletum adhæret.* *Not. apud Tournefort. in Instit. omissa hæc planta: J. Rayus eam tantisper* *Alfines & Portulacæ speciebus subjunxit. vid. Hist. Plant. p. 1035.* *accuratissimas & arvensis & aquaticæ Camerariæ figuras* *vid. in E. N. C. G. Cent. V. & VI. p. 88. ex communicat. laudati Dillenii.*

CAMPANULA. flor. per totam ætatem: Charact. *flor* Regul. Monopetalos, campaniformis, quinquefidus: *capsula* plerumque tripartita, per maturitatem tribus foraminibus dehiscens, & *semina* pro divers. specierum, varia continens.

CAMPANULA arvens. min. rotundioribus imis foliis *Clus. Hist. Rar. CLXXIII.*

CAMPANULA angustifolia fl. alb. & cœr. *J. Baub. II. p. 803.* Rapunculus Nemorosus angustifol. C. B. *Pin. 93.* Campanula Nemorosa angustifolia *Tournefort.*

CAMPANULA Persici folia, *Clusii Hist. Rar. CLXXI.*

CAMPANULA Linifolia, Rapunculus Nemorosus III. *Tabernæm. Ic. 412.*

CAMPANULA Urticæ fol. C. B. *P. 94.* Cervicaria major *Dodon. Pempt. 164.*

CAMPANULA fol. Echii C. B. *Prodr. p. 36.* Trachelium *Chabrei Sciagraph. p. 265.* quod a Bernitio allegatur *in Cas. Plant. Warf.*

CAMPANULA vel Rapunculus Autumnalis *Dodon.* an Pnevmonanthe *Bernit.*

CANNABINA v. Bidens & Eupatorium it. Kunigundis.

CANNABIS SATIVA. Cannabis sæcunda *Dodon. Pempt. 535.* Polon. *Konopie.* Floret Julio: Charact. est *Flos* Regul. monopetalos: Semine latente intra pericarpium unicapfulare. Ab aliis habetur pro flore Imperfecto stamineo, a fructu remoto.

CANNABIS Erratica C. B. *Pin. 320.* Cannabis fœmina *Job. Baub. III. p. 447.* Hæc loco seminum, vesiculas fert inanes feminibus carentes ut plurimum. *Ambæ Cannabes ex uno semine pro. rean'tur (Mas sc. & Fœmina) sed qua ratione hoc intra terram perficiatur, ut altera ex illis fructifera, altera vero sterilis sit, nemo est qui scire possit, ideoque cum alia multa, tum etiam hoc ipsum naturæ esse miraculum, necesse est ut dicamus, scribit Job. Baubinus l. a.*

Videri

Videri autem omnino merentur experimenta, hac de re instituta a sagacissimo R. J. Camerario in *singul. de Sexu Plantar. Epist. p. 77. sqq.*

CANNABIS SPURIA Riv. flore purpurascente. Habet Cannabis spuria, quæ Galeopsis procerior calculis aculeatis flore purpurascente rectius a *Tournefortio & Ruppio* appellatur; *florem speciosiore* præsertim quoad galeam, quam *Ladanum segetum*, quo cum propter similitudinem alias facile confundi potest; galea floris in hac Galeopsi in parte superiori vel convexa est hispida vel lanuginosa.

CANNABIS SPURIA flore majore Rivini. Urtica aculeata foliis serratis C. B. *Pin. 232.* Galeopsis angustifolia flore variegato *Tournef. Instit. p. 185.* Lamium Cannabis spuria dictum *J. Raji Hist. Pl. L. XI. p. 561.* qui de hac scribit: hujus folia pallidiora sunt quam præcedentis flore purp. verum præcipua differentia est in *floribus*, qui multo ampliores sunt quam illius, & colore luteo, labellam autem macula ampla purpurea fere totum occupat. Segetes frigidiorum & humidiorum tractuum hac scatent, v. g. Agri Eboracensis. A *Barreliero* in *Iconib. No. 1158.* ab *A. Jussieu editis 1714.* appellatur Cannabis spuria angustifolia variegato flore Polonica Equitis Corvini: ex quo fundamento Polonica a *Barreliero* appelletur, non liquet, cum *Rajus*, uti dictum, hanc in agro Eboracensi frequentem esse scribat, *Seb. Vaillant* autem in *Botanico Paris. Anno 1727. Amsterod. edito p. 77.* in dumetis & sylvis circa Lutetiam copiose crescentem invenerit.

CARDAMINE, an Nasturtium pratense C. B. *Pin. p. 104.* Cardamine flore prorsus albo, elatior *Tournefort, Instit. p. 224.* vulgo Nasturtium pratense. Floret Majo, flore regulari tetrapetalo: Semen fert orbiculatum in siliqua gracili septo intermedio instructa, quæ per maturitatem rupta, *Semina* cum imperu projicit.

CARDIACA Rivini & officin. Marrubium Cardiaca dictum,
D 2

ctum, forte I. Theophr. C. B. P. *Pin.* 230. Polon. *Serdecznik*. floret Julio. Verticillata hæc barbam tripartitam habet, galeam integram. In modo crescendi per ramos rigidos firmos, quadratos, cruciatim quasi crescentes, foliis cinctos ad intervalla longiora binis oppositis, profunde laciniatis, obscurius virentibus, facile distinguitur.

CARDUUS flore albo & purpur. an *Acanthium Bernitii*? Polon. *Ofer*. floret Julio & Augusto, flore composito ex regularibus tantum, semine nudo plurimo papposo.

CARDUUS Lanceolatus C. B. *Pin.* 385. & *Tabernam.* *Icon.* 699.

CARDUUS NUTANS *Job. Baub.* III. p. 56. *Cirsium* majus singulari capitulo magno, C. B. *Pin.*

CARDUUS stellatus, foliis integ. serratis *Botan. Monspel. in app.* *Carduus stellatus foliis Papaveris Erratici* C. B. *Pin.* p. 387. *Carduus stellatus* *Dodon. Pempt.* 733. Differt a reliquis *Carduis* secundum *Buxbaum in Cas. Pl. Hal.* Semine non papposo & spinis perianthii stellaris.

CARDUUS spinosissimus angustifolius vulgaris C. B. *Pin.* 385. *Carduus sylvestris* III. *Dodon. Pempt.* p. 740. *Onopordon Bernit.*

CARDUUS ALATUS, an *Carduus polyacanthus* folioso caule *Hermann. H. L. B.* p. 120. hunc maximum inveni, altitudine virum equo inidentem adæquante, in *Szolec*, prope murum partis orientalis Horti Orphanotrophii, d. 2. Augusti, Anni 1729.

CARDUUS Benedictus Off. *Carduus Benedict.* *Dodon. Pempt.* 737. *Cnicus sylv. hirsut. sive Carduus Bened.* C. B. P. p. 378. Polon. *Bernadynek. flor.* Augusto.

CARDUUS Fullonum, R. *Dipsacus fativus*, *Lobal. Icon.* 17.

CARDUUS Lacteus, Off. *Carduus Levcographus* *Dodon. Pempt.* 722. *Carduus Mariæ*, J. B.

CAR-

CARLINA sylvestris quibusdam, aliis *Attractylis* J. B. III. p. 81. *Carlina sylvestris Clusii Hist. R. CLVI.* Cnicus sylvestr. spinosior C. B. *Pin.* 378. Flores habet compositos, ex Regularibus in disco, & Irregularibus (quas aliqui pro squamis calicis in stellam expansis habent) in radio: *Semina nuda papposa, notante Buxbaum: inveni circa Belvedere & Ujazdovii, alibique passim, mense Augusto.*

CARTHAMUS vel Cnicus *Offic.* Cnicus Vulgaris *Clusii, Hist. Rar. CLII.* Polon. *Safran Polny.* flor. Augusto.

CARUM vel Carvum *Offic.* Carum *Deodon, Pempt. 299, Pol. Hanyż Polny, Bernitius Cuminum pratense nominat.*

CARYOPHYLLATA. *Offic.* Caryophyllata Vulgar. parvo flore luteo J. B. II. 398. Vulgaris Caryophyllata *Lobel. 693. Icon, Polon. Benedi&.*

CARYOPHYLLATA capite nutante. Septentrionalium rotundifolia, papposo flore caryophyllata *Lobel. Icon. 694.*

CARYOPHYLLUS pratensis. Caryophyllus montanus I. *Tabern. Icon. 287.*

CARYOPHYLLUS Barbat. sylv. C. B. *Pin. p. 209.*

CARYOPHYLLUS Sylvestr. humilis flore unico. C. B. P. 209.

CAUCALIS Riv. *Caucalis* sem. aspero, flosculis rubentibus, C. B. *Prodr. 80.*

CENTAURIUM MINUS *Offic.* Centaurium parvum *Lob. Icon. p. 401.* Polon. *Centurzya mniejszey.* Julio & Augusto flor.

CENTUNCULUS *Dillenii Epb. N. C. G. Cent. 5. & 6. App. p. 88.* Aline palustris minima *Mentzelii Pugill. Rar. Pl. Tab. 7. flor. Aug.*

CEPA VULGARIS flor. & tunic. cand. & purp. C. B. P. 71. Polon. *Cebula.* In hortis & agris cult. flor. Junio.

CERASUS *Sativa*: *Cerasus acida Tabern. Icon*, 985. Polon. *Wisznny*.

CERVICARIA, v. *Campanula* maj. Vulgar. *Cervicaria* major *Dodon. Pempt.* 164.

CHÆREFOLIUM *Sylvestre* R. vulgo *Myrrhis* sylv. *Myrrhis Fuchs. Hist.* 525.

CHÆREFOLIUM *Offic. Riv.* vel *Chærefolium fativum*, C. B. P. Polon. *Tribula. flor. Majo.*

CHAMÆDRYS *Offic. Riv.* *Chamædryis repens* min. *Dodon. Pempt.* 43. Polon. *Psarke Oczka, Ozanka*. Sicuti *Dodonæo Chamædryis major* appellatur *Teucrium*, ita *Rivinus* fatetur *Ord. Pl. quæ sunt Flor. Irreg. Monop.* p. 7. nihil ob stare, quo minus ejusdem *Verticillatæ* species major *Teucrium*, minor appelletur *Chamædryis*. Nomen *Chamædryis* autem servare voluit propter officinas. Polon. *Ozanka mniejsza*.

CHAMÆNERION fl. rubro, Vulg. *Lyfimachia filiquosa*, it. *Filius ante patrem*.

CHAMÆNERION altissimum sylvaticum *Pseudo-Lyfimachium* l. *Dodonæi purp.* *Lyfimachia speciosa* J. B. *Lyfimachia Chamænerion dicta latifolia* C. B. flor. *Junio*.

CHAMÆNERION angustifolium, *Lyfimachia filiquosa*, speciosa angustifolia flor. purp. J. B.

CHAMÆNERIUM palustre hirsutum, magno flore, *Lyfimachia filiquosa*, hirsuta, flore purpur. maj. J. B. *ap. Chabr.* p. 286.

CHAMOMILLA Vulgar. & *Offic.* *Chamæmelum* Vulg. *Dodon. Pempt.* p. 257. Polon. *Rumianek, flor. Julio*.

CHAMOMILLA inodora & fœtida, rectius appellatur *Cotula*.

CHELIDONIUM, *Off.* *Chelidonium majus* *Dodon. Pempt.* 48. Polon. *Jarzkolke: flor. Majo*.

CHENOPODIUM *Tournef.* v. *Atriplex sylvestr. latifolia.*
C. B. P. 119. *Pes anserinus* I. *Tabern. Icon.* 427. *J. Bauhini* II.
975. ad fossas & scrobes cum sequ.

CHENOPODIUM coma purpurascens *Tournef. Inst.* p. 406.
Atriplex sylvestris, spica rubra *Morison. Hist. Oxon.* P. II. p. 104.

CHENOPODIUM latifolium, florum petiolis longissimis,
ex foliorum alis confertim enascentibus *Buxbaumii in Enumer.*
Plantar. circa Hal. nascent. p. 69. qui, ut nondum descriptam
plantam ibi recenset, & æri incidi curavit. Copiose circa
Warsaviam crescens invenitur, & cum figura *Cl. Buxbaumii*
perfecte convenit, saltem quod ramosum valde sit, cum
Dn. Buxbaum pro minus ramoso venditet, fortassis compara-
tive cum ramosissimis Chenopodiis consideratum. Provo-
cat ibi ad *Ruppium* tanquam primum hujus plantæ invento-
rem: ast ipse *Ruppium* in *Flora Jenensi* ultimæ edit. 1726. p.
272. nihil de novitate hujus plantæ meminit, quam sub
Chenopodio atriplicis sativæ folio & facie, spicis multis, sur-
rectis, veluti racemosis, in foliorum alis, saltem describit.

CHONDRILLA fl. cærul. & incarn. *Chondrilla cæru-*
lea Tabern. Icon. 176. flor. Julio.

CHRISTOPHORIANA Vulgaris, *Christophoriana Dodon.*
Pempt. 401: *Aconitum racemosum* an *Actea Plin.* C. B. P. 183.
in Sylvis & Saltu *Bielan.* flor. Junio. folia habet dissecta sive
composita, angelicæ sylv. non dissimilia: flores perfecte sunt
Tetrapetali Reg. fugacissimi, petalis eleganter crenatis or-
nati & calice colorato cincti, plurimis staminulis florum pe-
tala superantibus referti: *Baccæ* racematim congestæ nigri-
cantes per maturitatem, & polypyrenæ.

CHRYSANTHEMUM arvense, *Chrysanthemum segetum*
Lob. l. Icon. 552. flor. Julio.

CHRYSOSPLENUM, *Saxifraga aurea Dodon. Pempt.* 316.
flor. Majo. *Vasculum Seminale* habet bicornæ, minutissimis fe-
minibus repletum,

CICHO:

CICHOREUM, Cichoreum sylvestre, Picris Dodon. Pempt. 635. Pol. Podrosznik. flor. circa solstitium. Flore autem variat, communiter est cœruleo, varius roseo, albove.

CICUTA Riv. Cicuta major C. B. Pin. Cicuta Dodon. Pempt. 461.

CICUTARIA Rivini, Cicuta Aquatica Wepferi, Sium Olu-fatri facio Lobel. flor. Jul. & Aug. Hujus Cicutariæ radix videtur Vera Cicuta Dioscoridis esse Rivino. Et quamquam hanc Cicutariam ad Sium referri non incongrue posse idera fateatur, voluit tamen majoris securitatis ergo peculiare nomen ei conferre, ne per errorem, loco sui aliquando in usum trahatur cum ægrorum periculo. Commendatur enim Sium promiscue ab Autoribus in vitis Renum, quid si virulentum hoc arripiant præ salutaris, qui satis cauti non sunt, vid. Ord. Pl. quæ sunt Flor. Irreg. Pentap. p. 23. vid. Sium Virulentum.

CIRCÆA major, Circæa Lutetiana Lobel. Icon. 266. flor. Augusto.

CIRCÆA minor. Solanifolia Circæa C. B. P. 168.

CIRSIUM Arvense Sonchi fol. flor. albo Tournef. Carduus mollis Sonchi fol. C. B. Pin. 377.

CISTUS LEDON Vulgo, Chamæ cistus Clusii, p. 73. Hist. Rar. Pl. Gratia Dei Dodon. Pempt. 193. Panax Chiron. Lobel. Icon. 117. T. II. Rectius HELIANTHEMUM.

CLEMATIS v. Flammula. Differt autem clematis a Flammula Seminibus non papposis, quæ in Flammula sunt quodam pappo cristato.

CLINOPODIUM Riv. Clinopodium Matth. & Clusii, differt ab Acino præsertim densioribus verticillis; Differt etiam a Pulegio, quo cum confundi posset, non modo foliis latioribus sed & floribus majoribus atque ex verticillis prominentibus. Floret hic mense Julio.

COLCHICUM *commune*, idem est cum Colchico Bifloro *Clus. Hist.* 702. Siquidem Colchicum bis florens sæpius occurrit apud Germanos, floret autem ultimo autumno, aliquando autem & vere florer, & flore gaudet Reg. Monop. *Sem.* latente intra pericarpium tricapsulare, quod ovale est, subrugosum, & Germanis, æque ac Xanthii Semen, *Bettlers-Läuse*, appellatur. Polon. *Cimowvit*. De radice virtute videri meretur G. W. *Wedelii Propempt. de Colchio Veneno & Alexiph.*

CONSOLIDA, Symphytum Album *Lobel, Icon.* 583. Polon. *Zywokost*. flor. Junio.

CONVOLVULUS maj. Albus, C. B. P. 294. Smilax lævis major *Lobel, Icon.* 619. Smilax lævis major *Dodon. p.* 392. *it. Matthioli* 839.

CONVOLVULUS minor Arvens, flor. ros. C. B. P. Smilax lævis minor *Dodon.* 393.

CONVOLVULUS minor sem. triangulo C. B. P. 295. vid. FAGOPYRUM SCANDENS, Helxine Cissampelos. *Lob. Icon.* 624.

CONYZA major Vulgar. Conyza major *Dodonæi*, Baccharis Off. flor. *Jul.*

CONYZELLA *Dillenii Cat. Plant. circa Giffam nascent p.* 160. Conyza thyrfoides floribus minutis ramosa *Fungerm. Cat. Hort. Alt.* Canadensis annua alba Linariæ foliis *Boccon. Rar. Plant. Sicil. &c. p.* 85. ubi descriptio exacta, figura autem minus congrua. Aster Canadensis annuus flore papposo H. R. P. Virga aurea Virginiana annua *Zan.* 205. apud *Tournefort.* 484. Accuratissimus R. *Morison* de hac planta scribit: Flores decidui in pappos abeunt, & vento asportata Semina, copiose sese serunt per agros, tam in sylvis quam vineis Gallie, Angliæ passim. Quam apposite Canadensis dicatur, (cum passim reperire est) judicent lectores. Aster Canadensis annuus, male in Horto Reg. Blesensi aucto nuncupatur, quin & Parisiensibus. Aptius mea opinione Conyza acris alba. Vid. *Praelud. Botanica p.* 257. Copiosissime hæc in suburbiorum maceriis & in agris ad ageres

geres & fossas crescit Warsaviæ. Ita per Exoticorum nomina innotescunt nobis sæpe nostratia, exemplo etiam Onagræ & alior.

CORIANDRUM Offic. & Rivin. Coriandrum *Lobel. Icon. 705. Koriandrze Pol. flor. in Hort. Ruft. mens. Julio.*

CORNUS fœmina, Virga fanguinea, J. B. I. 214. flor. Junio.

CORONA SOLIS, rad. Tuberosa, V. Flos Solis, vel SOL rad. tuberos.

CORONILLA flore var. Riv. Securidaca vel Hedyfarum Dumetorum *Clusii Hist. Rar. CCXXVII. Siliquas habet articulas coronatim dependentes.*

CORONILLA flore lut. rectius Lotus Riv.

CORYLUS, Corylus sylv. C. B. P. 417. Polon. *Laskowy-Orzech.* Prima fere est inter omnes, quæ flores protrudit Martio mense, duobus fere ante folia prodeuntia, mensibus: Flores enim modernis Botanicis sunt Juli pendentes cylindracei, vel flores imperfecti staminei, aliis conglomerari, a fructu tota planta remoti: Cirri autem illi rubentes, ex gemmis eodem fere cum julis tempore emergentes, quos alii pro floribus habent, stili sunt potius aut tenelli embryones, ex quibus de copiosiore aut parciore Avellanarum proventu, prælagium sumitur, & qui non facile a superveniente frigore, quod aliis arborum floribus tantopere nocet, læduntur.

COSTA Officin. Hieracium VIII. fol. Hedypnoidis *Clus. Hist. p. CXLII.* ab Hieracio non nisi caule solitario, glabro, erecto, foliis majoribus integris differre videtur, alias eundem cum Hieraciis characterem habet, & a Rivino, quia officinalis est, ab his removetur. Celebris enim est planta tota, propter usum in Phrasi, quam nonnulli hac curatam fuisse gloriantur ex Practicis.

CRACCA Riv. Aracus *Tabern. Icon. 506.* Capreolos habet hæc planta æque ac Vicia, in hoc autem maxime differt, quo-

quoad modum crescendi, quod *flores* in singulari pediculo a caule valde distantes, proferat, cum *Viciæ* flores ad latus caulis immediate protrudantur.

CRASSULA, vid. Fabaria.

CRATEGUS, vid. Sorbus.

CRISTA GALLI *Rivini*, Crista Galli major & elatior, calice floris hirsuto, rictus limbo violaceo. Crista Galli mas J. B. III. p. 436. flor Julio, Not. *Crista Galli* perianthio vestigulari distinguitur a *Pediculari*: potissimum autem fructu.

CRISTA GALLI pratens. humilior. coma fusca, Crista Galli fœmina J. B. *l. a.*

CRUCIATA, Cruciatâ hirsuta C. B. Cruciatâ flore luteo, J. B. III. 717. quibusdam Gallium latifolium. Bene separatur ab allis Asperifoliis, per flores verticilli in modum caulem ambientes, reliqua cum Gallio convenit.

CUCULI FLOS: Vid. LYCHNIS prat. peralis florum laciniaris.

CUCURBITA, vid. PEPO.

CUSCUTA, C. B. *Pin.* 219. Cassutha sive Cuscuta J. B. III. 266. *Konia-przędza* Polon. Cassutha *Plin. Lobel. Icon.* p. 427. Variis plantis adnascitur in variis locis, hinc magnitudine variat, & hinc varia sortitur nomina, Epithymi, Epiurticæ, Epiericæ, Epiorigani, Epilini &c. De hac *Fuchsius* & *Dodoneus*, non in terra, sed in herbis fruticibusque nasci, ac radicibus nullis niti crediderunt. *Ast Rob. Morison.* accuratissimus Botanicus sui temporis scribit: ex semine Cassutha vel Cuscuta suo proprio perfecto atque in terram deciduo germinat, atque aliarum plantarum perfectarum more, ex eodem semine sese quotannis renovat, ac paulatim exeunte vere filamentis suis expanditur, vicinasque plantas amplectitur, atque postea fatiscentibus radicibus, sese filamentis per herbas aut frutices quoscunque diffundit passim tanquam ingrata hospes

hospes cuscuta, atque herbas fruticesque, quos semel arripuit, longissimis filamentis seu claviculis, tam arcto nexu complectitur, ut planta parasitica hæc cuscuta eorum genium defraudet, subductoque alimento eos penitus enecet aliquando; nullis visibilibus postquam in altum conscendit nixa radicibus, quibus tamen e terra primum erumpens! haud quam destituitur. Flores per capreolorum meandros nullo ordine sed confuse nascuntur glomerati, quorum singulares flosculi subrubentes aliquando albicantes, 4. foliolis radiatis constant, fibrillis purpureis medium occupantibus, atque Capitulis succedentibus, quibus Semina insunt rotunda papaveris magnitudine paria. Vid. *Epist. Rob. Morison Dedicat. ad Carol. Hatton. P. Boccone Icon. & Descript. Rar. Plantar. Siciliae, Melitæ & Ital. præmissa, impress. Oxonii, 1674.*

CYANUS arvensis latifolius, & angustifol.

CYANUS segetum flore cærul. C. B. *Pin.* p. 273. & albo. *Madrak, Pol.*

CYNAPIUM Riv. Cicutaria *Lobel. Icon.* p. 280. flor. *Junio.* Cicutia fatua etiam a quibusdam appellatur. Semina habet rotunda, profundioribus Striis distincta, quapropter Rivinus Cynapium, quod idem sonat ac Petroselinum Caninum, appellavit, quod nomen & *Tabernæmontanus* testatur herbariis jamdudum fuisse utratum. Vid. *Rivini Ord. Plantar. quæ flore sunt Irreg. Monop.* p. 22.

CYNOGLOSSA Offic. Cynoglossum Rivini, *Jezycki psie, Polon.*

CYNOSBATUS, vid. Rosa sylvestris.

CYPERUS Vulgaris. Cyperus Aquaticus Septentrionalis. *Lobel. Icon.* 77.

CYPERUS minimus panicula sparfa nigricante *Tournef. Inst.* p. 527. Gramen Cyperoides minus panic. sparfa nigricante C. B. *Pin.* 6. Gramen Cyperoides minimum nigricante panicula *Job, Baub. T. II,*

DAMASONIUM *Tournef.* Damafonium stellatum *Dalecbampii* J. B. III. 789. *Plantago Aquatica stellata*. Vid. *Alifina Cordi & Rivini*.

DATURA, *Stramonia* multis dicta, sive *Pomum spinosum* J. B. tom. III. L. 34. p. 624. Polon. *Szaley*. flor. *Julio* hinc inde in sterquiliniis post hortos. De vi ejus stupefactiva apud Lithuanos etiam nota, videri meretur *Autor Der geheimer Unterredungen von der Magia Nat.* p. 83. sqq.

DAUCUS, Vid. **STAPHYLINUS**, *Rivini*.

DELPHINIUM vel *Calcatrippa Consolida Regalis* J. B. III. 210. In agris inter segetes floret passim ætate.

DENTARIA, vid. **SQUAMARIA** *Riv.*

DIGITALIS *Rivini*, *Digitalis purpurea* J. B. II. 812.

DIGITALIS *lutea* *Tabern.* 567.

DIGITALIS flore ferrugineo *Riv. flor. Junio & Julio*: & copiose proveniunt hæ species in Salu Bielanensi.

DIPSACUS *C. B. Pin.* 185. *Carduus Fullonum* sive *Dipsacus fativ.* *Lobeli Icon.* 17. *Labrum Veneris Matthioli*. Polon. *Sczotki, Sczeć*. Floret *Julio & Augusto*. A *Carduis* removeretur, quia gaudet floribus, mere Irregularibus Compositis, in capitulo ex pluribus foliis squamarum instar imbricatis coagmentato, quod favum refert. *Semina* oblonga habet striata.

DRYMOPOGON, *Barba Capræ*, floribus oblongis J. B. III. 488. *Drymopogon I.* *Tabernamontani Icon.* 777. flor. *Junio* copiose in Salu Bielan. Flores habet pentaperalos *Regulares*; *capsula Seminalis* ex tribus plerumque vaginulis conflata.

EBULUS, *Ebulus* sive *Sambucus Herbacea* J. B. I. 546. *Vapulat Rivinus* a *Dillenio*, quod *Ebulum* a *Sambuco* distinguat, cum ille officinalem usum interim prætendat.

ECHINOPHORA flore magno Riv. *Caucalis Dodon. Pempt.* 700.

ECHINOPHORA sem. magno Riv. *Lappula canaria latifolia, sive Caucalis J. B. III. p. 2. 80. In agris flor. Junio & Julio.*

ECHINOPHORA *Vulgaris Rivin, a Fab. Columna* refertur inter Umbelliferas, quibus *Semina* sunt majora Echinata. Servant autem aculei suos ordines in hac, ita, ut instar pinarum in *Laserpitio*, series eorum alia sit ab utroque latere cujusque seminis, alia in medio duplex: notante *Rivino in Ord. Plant. Flor. Irreg. Pentapet. p. 15.*

ECHIUM *Vulgare, Echium Riv. Echium Dodon. Pempt.* 631. flor. Junio &c.

ECHIOIDES flor. cœr. Riv. *Buglossa sylvestris Dodon. Pempt.* 628. flor. ætate.

ECHIOIDES flor. albo Riv. *Lithospermum arvense rad. Rubra C. B. Pin. 258. multis Anchusa vel Echium. Lithospermum nigrum, flore albo, semine Echii J. B. II. 592.*

ELATINE folio subrotundo C. B. P. *Elatine Riv. Elatina Dodon. Elatine Dioscoridis & Lobelii Icon. p. 470. floret in agris per totam ætatem.*

ELICHRYSUM, *Stœchas Citrina Dodon. Pempt.* 260. *Amaranthus luteus I. Tabernæmont. Icon. 387. floret Junio & Julio: Calice citrino, sanguineo, & ex aureo rutilante variat. Radoska, Pol. Kocianki żolte.*

EQUISETUM arvense, longioribus fetis C. B. *Pin. 16. Pol. Skrzyp, Koni ogon.*

EQUISETUM foliis nudum, non ramosum, sive Junceum C. B. *Pin. 16. Hippuris nuda Tabern. Icon. 251.*

EQUISETUM pedustre, *Equisetum majus Aquaticum J. B. III. 728. Hippuris Lobel. Icon. 793.*

EQUI-

EQUISETUM palustre *Lobel. Icon. 795.*

EQU. SETUM palustre minus, polytachyon *C. B. Pin. 16. II. in Prodr.*

EQUISETUM sylvestre tenuissimis fetis, *C. B. Pin. 16. Hippuris tenuissima non aspera J. B. III. 730.*

ERICA Vulgaris flore purpur. *Erica Myrica fol. Lobelii & Car. Clusii, passim floret Junio.*

ERICA Vulgaris flor. albo. Hujus *Ericæ* flos est, Regularis tetrapetalos, quasi geminatus: unde a *Tournef.* male inter *Hispanicas Ericas Clusii*, sub uno eodemque genere refertur: cum his sit flos manifeste monopetalus & clausus, monente *Ruppio in Flor. Jen. p. 71.* Secundum *Rivinum* autem florem habet Monopetalum 4. laciniis saltem distinctum & fructum quadricapfularem.

ERUCA arvensis vulgaris. Rapistrum arborum *Lobelii Icon 198.*

ERUCA Rapifolio, Sinapi fativum prius *Dodon. Pempt. 706.* Inter segetes & in arvis cultis, *Majo & Jun.*

ERUCA Aquatica, Sifymbrium palustre *Erucae* facie, *Tournef.*

ERUCA Aquatica, sive *Raphanus Aquaticus*, foliis in profundas lacinias divisis *C. B. Prodr. 38.* floret *Julio* in falicetis.

ERYNGIUM Vulgare, *Eryngium Campestre* *Dodon. Pempt. 730.* In campestribus juxta vias, floret per ætatem. *Mikolajek. Polon.*

ERYNGIUM torum cœruleum, *Eryngium montanum Amethystinum*, *C. B. Pin. 386.* *Eryngium cœruleum* *J. Baub. III. p. 86.* De hac planta miror, quod plerique autores Botanici, inter *Montanas & Alpinas* referant, cum tamen circa *Warsaviam*, ubi ad 40. & ultra milliaria nullus in tota fere circumferentia invenitur mons, aliisque in *Polonia* locis, ubi per-

perpetua planities, copiosissime crescat. Multa etiam est controversia inter Botanicos, de genere hujus Plantæ: dum aliqui ad compositos flores ex Regularibus tantum ejusdem generis petalis, uti *Rivinus*, referunt, alii ad Plantas flore irreg. pentapetalo gaudentes, uti *H. B. Ruppini in Flor. Jencens.* numerant: optima videtur mihi explicatio *Volckameri in Flora Noriberg. p. 154.* Scribentis: *Notæ genericæ & specificæ hujus plantæ quoad nostram observationem sunt: Semina nuda, ad singulum flosculum singula, quodammodo compressa, oblongiuscula, in summitatibus nonnihil barbata: Flores perfecti Compositi ex flosculis pluribus tubulosis, brevioribus, seu monopetalis in capitulum oblongum congestis. Singula capitula foliorum spinosorum quasi corona cincta sunt, que perianthii vices sustinent.*

ERYSIMUM Lobelii, Rectius Erysimum Tragi, *J. Baub. II. 863.* Lobelius non Erysimum, sed syrupum ex eo parandum, officinis primus intulit. Floret passim Julio.

ESULA Riv. & Officin. Tithymalus cupressin. *Lobel. Icon. 356.* floret Majo, Polon. *Wilzey Mlecz.*

ESULA punctis croceis notata, C. B. Esula degener *Riv.*

ESULA Solifera *Dodon. Pempt. 371.*

ESULA major Riv. Lathyris sive Cataputia minor *J. B. III. app. 880.* In hortis vulgaribus etiam inveni hanc plantam *Warsaviæ*, cujus capsulæ Seminales per maturitatem, cum impetu dissiliunt, & semina ejaculant.

ESULA palustris Riv. Tithymalus magnus, multicaulis, sive Esula major *J. Baub. III. 671.* Hæc Esulæ species jure meritoque potest dici maxima: memini enim vidisse illam in sylva densa circa *Arcem Zbaziensem*, quæ in majori Polonia non procul a *Smigeln* est, tantæ magnitudinis & altitudinis, ut mensuram viri equo insidentis exæquaret, curioso & inusitato talis plantæ spectaculo: Erat autem locus ille opacus valde, & uliginosus, non procul a *Lacu illo Zbaziensi*,
qui

qui ad aliquot miliaria in longitudine extenditur. Folia hujus *Efulæ* sunt faliciformia, lævia, glauci fere coloris: Character ex *Rivino* notus: *flos* sc. Irreg. Tetrapetalos, *capsula* *feminali* tripartita, quarum singula semen unum rotundum, nigrum, splendidum continet.

ESULA folio Myrti *Riv.* Tithymalus Myrsinites *J. Baub.*

ESULA fol. rotundo *Riv.* Peplus sive *Efula* rotunda *C. B. Pin.*

EVONYMUS Vulgaris, Evonymus *Dodon. Pempt. 753.* In sepibus frequens, floret *Junio.*

EVONYMUS Pannonicus, Evonymus II. vel Pannonicus *Chusii Hist. p. 57.* Ubi elegantissima ejus figura, & ad vivum maxime expressa. Inveni autem hunc frequentissime nascentem in saltu *Bielanensi.* De quo ad differentiam communis notandum, quod cortex ramorum fruticis semper sit inæqualis, asperiusculus, pulverulentus, vel quasi arena crassiore aspersus circumcirca, qua nota a mille aliis fruticibus se distinguit. A *Vulgari* etiam differt colore *floris*, qui in hoc est obscure phœniceus vel potius obsoletus: Ex oblongis gracilibusque pedunculis, unus, bini, terni tales flosculi splendentes dependent, quatuor foliolis quasi membranaceis constantes, umbilico quadrato, & luteis staminulis quatuor angulos occupantibus. *Fructus* vivacissimi coloris punicei, hoc singulare etiam habens, quod ipsum perianthium purpureum, post florem baccam occludens, in quatuor partes dehiscat, ex quo exsiliunt quatuor *Baccæ* ex subtilissimis & fericeis quasi filis ad longitudinem ulnæ fere pendentes, miniacei coloris, cum seminibus vel acinis semper binis nigris, ex altera parte *baccæ* lateraliter nigredine sua transparentibus, pulpa quadam lentescente, ac digitos flavo colore inficiente, circumdatis.

EUPATORIUM, Vulgo Herba *Kunigundis Tragi*, Eupatorium adulterinum *J. Baub.* ad rivulorum ripas & itagnantium

tium aquarum margines, mense *Julio*: Distinguitur rat. generis ab aliis Eupatoriis falso sic dictis, per *flores* compositos ex flocculis Regularibus, longis capillamentis bifidis præditis: *Semina* nuda papposa, adde calicem squamosum teretem.

EUPHRASIA *Riv. & Offic.* Euphrasia *Job. Bauhini* III, 432. it. *Dodon. Pempt.* 54. in pascuis & locis gramineis passim ætate: Polon. *Swieczki*.

EUPHRASIA *ramosa pratensis flor. albo* H. *Eyfler*.

EUPHRASIA *minus ramosa, flore ex cæruleo purpurascente.*

FABARIA *Offic.* Telephium alterum sive Crassula *Dodon. Pempt.* 139. Faba inversa seu Crassula *Lobelii Icon.* 389. Polon. *Wroniemasto*, flor. *Julio*, passim in agris. *Flos* Fabariz est Reg. pentapetalos, *semine* latente intra pericarpium membranaceum quinquecapsulare.

FAGUS, Fagus *Dodon. Pempt.* 832. Polon. *Bugk*, flor. *Majo*. *Fructus*, qui esculentus, est in capsula echinata, acuminata, quadrivalvi, seminibus triquetris, spadiceis foeta: *flores* a fructu remoti amentacei, in globulos congesti.

FAGOPYRUM *Vulgare, Fagotriticum Job. Baub.* II, 993. Polon. *Tatarczyna*, quæ appellatio cum Frumenti Saracenicæ nomine cognationem habet: *flor.* *Julio* inter segetes.

FAGOPYRUM *Vulg.* Scandens, Helxine Cissampelos altera, Atriplicis facie *Lobel. Icon.* 624.

FALCARIA *Rivini*, Eryngium arvense foliis ferræ simil. C. B. P. 386. Crithmum quartum *Martb. umbell.* J. *Baub.* III, *part.* 2. 195. Floret ætate passim in agris.

FALCATA *Riv. Medica sylvestris, floribus croceis* J. *Baub.* II, 383. Trifolium sylv. luteum, siliqua cornuta, vel Medica frutesc. C. B. P. 330. Ad Papilionaceas pertinet, Per ætatem floret passim ad sepes.

FICARIA, Vulgo *Chelidonium minus*. *Chelidonia rotundifolia* maj. & min. C. B. P. 309. *Chelidonium minus* *Lobel. Icon.* 593. Frequens in pomariis & pratis ad sepēs, floret Maji initio.

FILIPENDULA *Offic.* *Filipendula* *Job. Baub.* II. 189. *Polon. Kropidlo.* Flor. in pratis Julio. Notand: quod folia circa radicem maxime prodeant in hac planta, atrovirentia, profunde divisa: *Flores* sic ut in *Ulmaria* dispositi, in summitate caulis erecti, ramosi, instar umbellarum, Regulares polyperali.

FILIX Mas & Fœmina.

FILIX Mas Vulg. *Filix* vulgo *Mas* dicta sive non ramosa J. B. *Filix* Mas *offic.* & *Dodon. Pempt.* 462. *Polon. Paproc.* Hujus radices officinas ingrediuntur.

FILIX ramosa fœmina *Dodon. Pempt.* 462.

FILIX palustris maxima, C. B. *Pradr.* 150. *Filix* tenuissime dentata J. B. III. 740. *Filix* habet *semina* plura minutissima, foliis in adversa parte adnata, pelliculæ seu pericarpio membranaceo, per maturitatem in duas partes dehiscenti inclusa, quas præcedunt in eodem loco *flores* muscosi; folia *Filicum* omnium sunt multifariam divisa.

FLAMMULA, Vulgo *Clematis scandens*. *Flammula Dodonæi Pempt.* 404. In Dumetis Julio floret.

FLAMMULA sepium foliis integris, *Clematis latifolia* integra *Job. Baub.* II. 125.

FLAMMULA sepium foliis dentatis, *Clematis latifolia*, dentata J. B. *Chabr. p.* 116. Hujus utriusque *semina* instar cujusdam ornamenti pennati, plumacei, sepibus & dumetis adhærent. *Flores* Regul. sunt tetrapetali: *Semina* nuda plura.

FLOS SOLIS rad. tuberosa, Vid. **SOL** rad. tuber.

FRAGARIA, Vulg. *Fragaria ferens fraga rubra* J. B. II. 394. *Fragum Trifolium Tabern. Icon. 118.* Polon. *Pożemki.*

FRANGULA, *Alnus nigra baccif.* J. B. I. 560. *Frangu-la Dodon. Pempt. 787.* Polon. *Troszczina.* In Saltu Bielani, frequens, flor. Junio.

FRAXINUS Vulgar. *Fraxinus Dodon. Pempt. 833. Jesion* Polon. floret *Aprili.* Hoc Lignum est verum Lignum Vulnerarium Chirurgorum, confer. *Willisus Pharmac. Rat. Part. II. p. 341. edit. Oxon. 1675. Semen Lingua Avis* appellatur, & officinale est. Sunt enim *Semina Fraxini* folliculis membranaceis oblongis, linguiformibus inclusa: *Flores Imperfecti*, staminei aut amentacei, a fructu tota planta remoti, ante folia erumpentes & brevi evanescentes.

FUMARIA *Offic. & Riv.* *Fumaria Vulgaris* J. B. III. 101. *Capnos Lobel. Icon. 757.* Polon. *Polna Ruta.* In agris passim floret tota ætate. Ordinarie flore purpureo, variat tamen aliquando albo etiam & pallescente, qui a *Rivino* refertur inter Papilionaceos, & ipsi *Siticulosa* est planta.

PSEUDO-FUMARIA flore purp. *Riv.* *Fumaria bulbosa*, radice cava, major, flore rubro & albo C. B. P. 143. Split radice rotunda quibusdam: flor. *Aprili:* Radix Cava appellatur *Dodoneo Pempt. 326.* a vera *Fumaria* facile distinguitur per *flores* corniculatos & *siliquas* pendulas, semine nigro, lucido præditas. *Job. Baubinus* annotavit, quod *Fumariæ*, quæ radicem subrus cavam habet, flores rubeant egregie, aut incarnati etiam vel candidi sint, foliolis flores intercedentibus integris, H. P. III. *Lib. 26. p. 204.*

FUNGI:

Fungos dum recensere inter Plantas Warsavienfes jam, serie Alphabetica sic jubente, lubet, ante omnia de his sciendum, quod Fungus plantæ genus sit steris, *Dillenii verbis*, flore nempe & semine destitutum, ex putredinosa fermentati-

tatione ortum, (unde & quibusdam terræ Ulcera audiunt, & tempore humido & pluvioso præcipue oriuntur, & substantia plerumque molli atque spongiosa constant) speciem tamen servans, & eandem debens specifico & certo succo corruptibili, a quo originem sumpsit, hincque, cum putredinose isto motu textura & principia Vegetabilium imbuta alterentur & fere destruantur, *Fungi* nec colore sunt herbaeo, nec folia etiam vel texturam habent reliquis plantis similem. Inde porro est, ut brevi temporis spatio plerique oriuntur, & brevis pariter ævi sint, nidusve & alimentum fiant vermiculorum & scarabæorum, exceptis tamen non paucis arboreis, qui, quoniam & succo firmiore lignescente oriuntur, diutius durare solent. Est autem Fungorum ingens adeo numerus, qui circa Warsawiam ex utraque parte Vistulæ fluvii proveniunt vernali & autumnali tempore, ut omnes hic referre species, impossibile fere sit, dum studium & tractationem penitus singularem requirat. Juva-bit interim præcipuas saltem magisque notas hic adducere, ulteriorem, ac pleniorum earundem recensionem censoribus & successoribus nostris in hoc opere relinquentes. Qui sub certa methodo fungos relatos videre desiderat, adeat laudati jam sæpius *Dilleni nova Plantarum genera*, ubi talem sub certis Classibus locandi fungos inveniet modum, qualem ante hunc æquali studio & anxietate, fortassis proposuit nullus. Quia autem paucissimis dicta *Dilleni* methodus hæcenus nota est, placet vulgari & plerisque usitata *J. Baubini*, *Dodonei*, *Clusii* aliorumque denominatione eosdem insignire, & sequenti interim ordine a vegetationis tempore desumpto proponere :

FUNGUS POROSUS sive I. *Baubini* Fungus favaginosus *Lobel. Icon. 174.* Fungi Esculenti I. genus *Clusii* præcox favi instar in cellulas distinctum & cavum. Hujus I. species *Clusii* metæ similis, coloris atrocineri *Spitz-Morchen* IV.

F 3

vero

vero species ejusdem Orbicularis pallidior, *Stock. Morchen* a Germanis appellari solent: Poloni autem duplici potissimum nomine *Szmarzy podługowati* & *Szmarzy Okragle* hos fungos ab aliis distinguere solent. Optimam horum figuram videtis apud *Christ. Mentzelium in Pugillo Rar. Plantar. Tab. VI.* sub nomine *Fungi porosi, pyramidalis* & in *metam fastigiati March. Br. Morchella Dillenii.*

FUNGUS ORBICULARIS EXALBIDUS S. IV. *Baub.* Fungi esculenti III, genus vel S. *Georgii Clusii.*

FUNGUS PILEOLO LATO ORBICULARI FLAVESCENTE, f. XI. genus *Baubin.* *Capreolinus Tabern.* Hi licet flavescerent sint, non tamen croceo succo turgent, sicut Fungus edulis optimus *Cordi in Dioscor.*

FUNGUS AUGUSTI MENSIS *Baub.* Fungus porosus *Job. Baub.* Germanis *Steinbültz*, Polonis Generali nomine *Grzybi.* Hic Fungus superne fusci est coloris, inferne candidi, crassiore pediculo. Senescens colorem mutat, & inferne ex viridi flavescit. Substantia ejus solidior est, ac in cæteris fungis. Hic inter omnes communissimi est apud *Warsavienses* usus, quem in schidia secant, siccant, & servant per totum annum: tempore usus abluunt, ebullire faciunt, & in minutal redactum, cum aceto, addito butyro, dum per abstinentiam licet, pipere & cepis denuo coquant, ut gratum ferulum.

FUNGUS SPADICEUS sive pileolo lato puniceo, lacteum & dulcem succum fundens C. *Baubini. Kozlarzi, Polon.*

FUNGUS ESCULENTUS ACRISSIMI LACTEJ SUCCI ET COLORIS, Fungus albus acris C. *Baubini, Boletus orbicularis III, Tragi, Pozary, Podabki, Polon.* Totus est candidus, lacteum succum fundens, ferventis saporis, carpinis & quercubus se associat. Lac ejus cum Syrupo de *Althea* sumptum, urinam ciet, & a quibusdam experimento certo calculum frangere dicitur.

FUN.

FUNGUS CORALLIFORMIS, ramis confertis singularibus ab uno exortu porrectis, colore miniato & ex albo pallescente, Fungus ramosus *C. Baubini*. Ramosus valde est, Musci fere Ceratoidis forma, caudice suo albicans, reliqua parte flavescens; ætatis tractu mutat colorem, & rufulus sive pallide incarnatus existit: crescit copiose in Quercetis & locis incultis. Germanis *Geißbart*, *Ziegenbarth*, *Kozary*, *Kozaky*, Polon.

FUNGUS UMBILICUM REFERENS VARIEGATUS *C. Baubini*, caule & superficie purpurascente, substantia candida non lætescente. Polon. *Pębky*.

FUNGUS ANGULOSUS ET VELUT IN LACINIAS SECTUS *C. Baubini*. Fungus pallidus Autumnalis *Job. Baubini, Hist. Plant. L. 40. cap. 26.* Fungus edulis optimus *Cordi in Dioscor. Capreolinus Tabern. Lib. III. fol. 814.* Totus est flavus, capitello inferius striato, succum fundens croceum acriusculum. Minusculi delicatissimi sunt, grandiores, quorum diameter secuncialis sæpe, viliores. Germanis *Reitzken*, Polonis fere eodem nomine appellantur, *Rydzke*, it. *Bedki*, quibus in frequentissimo sunt usu, & propterea sale condiuntur ac venundantur quotidie in foro.

FUNGUS ESCULENTUS CLUSII XVIII. pileolo lato, longissimo pediculo variegato *C. Baubini*. Duplex hic: unus supra & infra albacat: alter parte summa fusci est coloris, ima candidi, pediculo candido maculis quibusdam nigris asperso. In locis crescit muscosis & udis.

FUNGUS CAMPESTRIS FUSCUS *Sterbeckii p. 28. T. A. Polonicè Piećarki*. Gallicè Champignons, Ital. Pradelli, notissimi fimetis innascentes, & communissimi, usus: à *Cass. Baubino* appellatur Fungus pileolo lato orbiculari candicante, & a *Clusio* Fungi esculenti octavum genus. Galli licet communiter omnibus Fungis nomen Champignons imponant, hanc speciem quasi *κατιξογην* ita appellare solent, addito epithero

thero ab hortis defumpto, dum *Champignons de jardin* nominant: & sunt quidam, qui per mangonii speciem fungos hos in hortis produci posse, quali sati essent, autumant, dum areis fimo bene præparatis, aquam cui in octi fuere fungi omnis generis, una cum detrimentis earum aspergunt. Et hanc saturem Fungorum *Andreae Libavio & Dan. Sennerto* jam cognitam fuisse probat *Sigism. Elsboltzius in Horti-cultura Lib. III. cap. IV.* Et *Libavium* quidem *Lib. III. Singular. cap. 16.* Sennertum autem in *Lib. de Confess. Chymicorum cap. 12.* hoc proposuisse invenies.

Ex Fungis Noxiis & esui minus aptis, notavi sequentes:

FUNGUS MEMBRANACEUS AURICULAM REFERENS I. *Cass. Baubini*, Fungus Sambucinus officinalis, Auricula Judæ appellatus. In caudicibus & truncis vetustis Sambuci frequens.

FUNGUS CERVINUS five Boletus Cervinus *Matth. & Offic.* Fungus orbiculatus *Thalii*, Tubera Cervina *C. Baubini*, sub piceis non raro reperitur in sylvis trans Vistulam sitis.

FUNGUS PENIS IMAGINEM REFERENS *C. Baub.* Phallus *Hadr. Junii* Batavicus. Phallus *Dillenii* *N. G. p. 74.* Fungus Virilis penis arrecti facie *Lobel. Icon. 275.* *Demna - Bedlka*, Polon. Tuberis facie primum emergit, post supra extima tunica coles exilit albus, glande instructus, ex atro viridescente: Muscæ eo gustato intereunt. De admiranda hujus fungi vivacitate & vegeta efficacia videri meretur locus notabilis in *C. Menzelsii Pugill. Rar. sub Lit. F.*

FUNGUS ROTUNDUS ORBICULARIS *C. Baubini*: Fungus Ovatus & Crepitus Lapi *Tragi, Sebitzii* in *Tragum p. 737.* Fungus glomeratæ rotunditatis *Lobel. Icon. p. 275.* Lycopericon vulgare *Tournefortii*. Bovista *Dillenii*. Germanos appellatur
Bovist

Bovist & *Bubensist*, Polon. *Purcbatka*, *Procbowka*. Terra primum erumpens eximii candoris est, post pallescit & fuligine quasi obducitur. Tener adhuc pulpam intus habet caseosam fere, quæ tractu ætatis in fumantem abit pulverem. Fungus pulverulentus propterea *Job. Baubino in Hist. Pl. Univ. L. 40. cap. 74.* audit, qua Veterinarii ad intertrigines, pellicula spongiosa vero Chirurgi ad restinguendum sanguinem utuntur. Insolitæ magnitudinis hunc fungum inveni Anno 1726. in horto Warsaviensi suburbano Palatio Paciensi adjuncto, superabat enim extensione sua & peripheria maximi bovis capitis magnitudinem, imo Elephantini exæquabat fere; duplici tubere emergebat ex terra, in quam duas vel tres distinctiones profundas saris instar radicum exporrexerat. Ob spectaculi raritatem, Serenissimo præsentabatur, & omnes qui viderunt, obstupecebant ad ejus magnitudinem.

FUNGUS MUSCARIUS *Tragi* Fungus muscas interficiens. C. B. Hujus duæ potissimum sunt species: altera Orbicularis sanguinei fere coloris, maculis albidis aspersa est, capitulo enim summa parte miniatuli vel balaustrini coloris est, numerosis maculis iisque albis insignito, infima parte candido & striato, pediculo crasso, rubente & sæpe fimbriato: altera species rufescens maculata latior in ambitu laceratur, inferiusque nigris striis interfecatur.

FUNGUS MUSCARIUS FUSCUS, hæc tertia fere Fungi muscarii species est. Capitellum habet parte superna murini fere coloris, inferna subalbum & fulcatum, pediculo crasso. Diffractus pulpam intus ostendit niveam.

FUNGUS MUSCARIUS VIOLACEI COLORIS, omnes tres species Fungi hujus Muscarii, appellantur Polonicè *Muchari*, generali nomine, specialiter autem *Muchari biale*, *Muchari brunatæ*, & *Muchari Parcbowvate*.

FUNGUS in caudicibus nascens unguam Equinam præsentans C. *Baubini Pin. 372.* Fungus Igniarius *Tragi*,
 G Po-

Polonicè *Zagiewo*, *Gębka*, *Hupka*. Truncis adhsit semicirculi forma, summa parte circinnata & sæpe tuberosa, ima venuste foraminulata, tortuosa, plicatili, flexibus labyrinthis, quos inter minuscule hinc inde granula: Fagorum Quercuum aliarumque arborum *παρρησις*, quibus scolopetarii pro fomite igniario utebantur olim, postquam cum nitro & sulphure diutule coquerent, ut mollesceret.

FUNGUS PROLIFER, pluribus communi ortu simul nascentibus. Fungi, Dumetorum ex uno pede prodeuntium *C. Baubini*, *Pin. p. 374.*

FUNGUS ORBICULATUS argenteo-cinereus, longo & gracili pediculo. Fungus perniciosior, XIX. genus I. species *Clusii*, in opacis sylvis.

FUNGUS CRASSUS in metam surrectus *C. Baub. Pin. 374.* Crasso est caule, coloris cinerei, nullis striis inferne notatus, sed quasi porosus non lactescens, candida tamen substantia: in sylvis:

FUNGUS *obscure flavescens, mucidus, cochlear fere representans, ex lignis putridis enascens.*

FUNGUS RAMOSUS *argentei candoris.* Fungus ramosus candidus *C. Baub. Pin. p. 374.*

FUNGUS PENE CANDIDUS, prona parte *Erinaceus J. Baub. Hist. Pl. U. L. 40. cap. 14.*

FUNGUS ERINACEUS major, atrocinereus, ad petasi fere amplitudinem accedens, prona parte squamatus.

FUNGUS ERINACEUS CANDIDUS, a *Dillenio* *Erinaceus*, describitur, ut poris & lamellis destitutus, harum autem loco multis quasi aculeis, linguæ & palati vitulini instar, inferne exornatus. Vid. *Nova Plant. Gener. p. 74.*

FUNGUS PYXIOIDES SEMINIFER. Fungoides Vulgatissimum, Fungus Seminifer *Mentzelii* Fungus est exilis, asseribus vetustis e pino factis plerumque annatus, quandoque
etiam

etiam terræ affidens, & quisquiliarum putridis lignis, radicatione fibrillis quibusdam tenellulis facta. Ubi primum erumpit, capitello est ochræ colore, reliquo corpore incano ac villoso: dissectus pulpa intus est albicante, ostenditque seminum rudimenta pulpæ inhærentia, qua temporis tractu absumpta, hiare incipit fungus, & abjecto operculo, pyxidem forma refert elegantem, in qua copiosum & aspectu jucundum sistitur seminium, scribente *Löselio in Flora Pruss.* p. 99. a *Dillenio* appellatur *Peziza*, vid. *N. P. G.* p. 76.

GALEOPSIS *Riv.* Urtica iners, flore purpur. *Joh. Baub.*

GALEOPSIS minor, *Riv.* Urtica iners, fol. & flor. min. *J. Baub.*

GALEOPSIS, folio caulem ambiente *Riv.* Urtica iners minor, fol. caul. ambiente *Joh. Baub.*

GALLIUM ALBUM, Mollugo Vulgatiore Herbar. *Lobel. Icon.* 802. *Polon. Marziana*, Junio & Jul.

GALLIUM fl. lut. Gallium Verum, *Joh. Baub.*

GALLIUM album tenuifolium, an Gallium montan. altissimum *Ruppil Fl. Jen.* p. 3. Rubia sylvatica longioribus & angustioribus foliis *Gesneri in Lsb. Hortor. German.*

GALLIUM album supinum multicaule *Ruppil.*

GENISTA angulosa scoparia, Genista scoparia Vulgar. *Lobel. Nor.* Genista trifoliata est, siliqua compressa lata, & differt a Genistella, quæ folia habet singularia atque inordinate disposita.

GENISTELLA *Riv.* foliis solitar, oblongis, inordinate caulem ambientibus.

GENISTELLA Spinosa *Riv.* Genista aculeata *J. B.* III. 99.

GENTIANA perennis, radice cruciatim pertusa. *Gen- tiana minor sive vulgi Cruciatia J. B. ap. Chabr. p. 503. Gen- tiana*

tiana cruciata C. B. *Pin.* p. 188. prope *Pultork*, in monticulo.

GERANIUM *Batrachoides* maj. *Job. Baub.* Gruinalis pratens. maxima *Riv.*

GERANIUM *Batrachoides* min. *Germanium Sanguineum* J. B. Gruinalis prat. min. *Riv.*

GERANIUM *Columbinum*, sive *Malvaceum*, C. B. *Pin.*

GERANIUM *Robertianum* *Riv. Polon.* *Bocianie, Zoravie Niski.*

GERANIUM *Myrrhinum*, *Geranium folio ad Myrrhidem* acced. J. B. III. 479.

GERANIUM arvense minus idem cum præcedente.

NOT.

Quæ sub GERANII nomine habentur Plantæ, si earum flores inspiciamus, adeo diversæ apparent, ut non paucas manifeste *Irregulares*, sed & plurimas omnino *Regulares* reperias. Ecquid de mea Methodo? si ejusdem generis stirpes, aliæ regularem, aliæ irregularem habent florem. Fateor hunc mihi scrupulum creasse satis gravem ad molestiam usque, dum observarem in fructu etiam discrimen haud negligendum. Videlicet, ubi flores habentur *Regulares*, ut in *Batrachode*, *Hæmatode* picto, *Montano* fusco, *saxatili* & *columbino*, ibi fructus est perfecte *quincapularis*, qui dehiscens circa styli nutritii partem inferiorem, sua ejicit semina. At quibus flos est *Irregularis*, in iis discedunt semina ipsa in medio, candata quasi, & aliquoties contorta, ut pro nudis haberi non nequeant. Inter omnia difficillimum fuit pronunciare de sylvestri fœtente: nam & flos pene *Regularis* est, & semina instar reliquorum haud caudata, nihilominus nuda, & saltem e tenui filo pendula; Malui proinde ad *Geranium* proferre, ad quod propius accedit, quam ad *Gruinalem*:

nalem: sic enim, Gruinalis scilicet, appellari possunt, quæ Geranio similia, florem tamen Regularem & fructum quinquecapsularem habent. Hæc Rivinus in *Ord. Plant. que sunt flore Irreg. Pentapet.* p. 25. Num de cætero Dillenius jure accuset Rivinum, quod *Verum Geranium Robertianum & Offic.* inter figuras haud exhibuerit, difficile erit decidendum. Eò res redire videtur, si verum est quod *Geranium Robertianum* officinale minus illud sit, quod binos saltem in pediculo communi habet flores, & eos quidem æquales & Regulares, Rivini icon officinale & Robertianum verum vel minus non repræsentat, utpote quod majus est, & in pediculis communibus plures eosque inæquales seu Irregulares habet flores. Vid. *Dillenius in Præfat. ad Catal. Plant. circa Gissam nasc.* p. 5. in *Catal. spso* p. 174 & in *Append. de Novis Plantar. spec.* p. 69.

GLADIOLUS Riv. Gladiolus Germanicus *Tabern.* Gladiolus sive Xiphium J. B. Polon. *Mieczyk.* Flor. *Julio.*

GLAUX Riv. Cicer sylvestre, foliis oblongis, hispidis, majus C. B. *Pin.* 347. *Morison* ad Astragalos refert in *Hist. Ox.* P. II. 107. Cicer sylvestre multifolium J. B. II. 294.

GLOBULARIA *Tournefort. Inst.* 467. Bellis cærulea sive Globularia Monspelienf. *Lobel. Icon.* 478. Aphyllantes Anguillaræ, sive Globularia Bellidi simil. J. B. III. 13. flor. Junio, inter Scabiosas: foliis brevioribus caulem ambientibus aliquantum ferratis, ab his distinguenda.

GLOBULARIA Ovina J. *Baub.* III. p. 12.

GNAPHALIUM Germanicum J. B. III. L. 26. 158. Gnaphalium Vulgare *Matth.* p. 861. Filago sive Impia *Dodon. Pempt.* 66. Polon. *Kolanki.* In agris apricis & lapidosis potissimum provenit, & flor. *Julio* cumpr.

GNAPHALIUM Montanum purpur. *Lobel. Icon.* 483. Pifollia minor *Dodon. Pempt.* 68.

GNAPHALIUM minus repens, Gnaphalium minim. J. B.

III 150

G 3

GNA-

GNAPHALIUM Vulgare tenuifol. J. B. III. 159.

GNAPHALIUM longifolium humile ramosum, capitulis nigris *Raji Hist. Pl.* 292. Gnaphalio Vulgari similis J. B. III. p. 159. Gnaphalium majus lato oblongo folio C. B. *Pin.* 263.

GNAPHALIUM secundum Plateau *Clusii H. R. P.* 329. Hujus iconem habet etiam *Plukenet. Pb. Tab.* 31. fig. 6. Ubi Gnaphalium ad Sroechadem citrinam accedens *Joh. Baubini III.* 160. Elichrysum sylvestre latifolium capitulis conglobatis C. B. P. 264. cum hoc unum facit. Ad Gnaphalii species referenda etiam illa de qua *Dillenius: an Filago humilior capitulis conglobatis, summitatibus aut apicibus nonnihil lucentibus Catal. Plant. Giessens.* p. 173. Hoc Gnaphalium, quod cum reliquis proxime recensitis copiose in monticulo circa Favori invenitur, primo intuitu, pro plantæ vitio haberes, folia enim inferiora semper fere emarcida & pulverulenta, superiora cum capitulis & floribus innumeris compressis, fere confusa & lanugine dense obsita: flores compositi luteoli, statim ac apparent, in pappo resolvuntur.

GRAMEN CANINUM arvense, sive Gramen Dioscoridis C. B. *Pin.* p. 1. Gramen Vulg. *Dodonæi Pempt.* p. 558. Florer speciose & distincte Secalis ad instar.

GRAMEN CANINUM supinum minus C. B. *Pin.* 1. Gramen Caninum supinum *Lobel. Icon.* p. 21.

GRAMEN DACTYLON folio latiore C. B. *Pin.* p. 8. *Ischæmon* vulgare *Lobel. Icon.* p. 24. *Clusii Hist. R. P. Lib.* 6. p. 217.

GRAMEN DACTYLON ESCULENTUM C. B. *Pin.* p. 8. Gramen Mannæ primum *Dodon. Pempt.* 559. *Polon. Manna Polska, Manna Krupiata:* Semen, ab una saltem parte utriculis inclusum, oblongum compressum est, Milio Panicoque minus, a glumis & utriculis repurgatum candidum, Oryzæ fere modo. In pratis & locis udis copiose proveniens.

GRA-

GRAMEN PRATENSE, PANICULATUM medium
C. B. Pin. p. 2. Gramen pratense secundum Dodon. Pempt. 560.

GRAMEN PANICULATUM odoratum 13. C. B. Prodr.
p. 6. folia habet angusta, longiora, acuminata, odorata: paniculam in culmi summitate gestat exiguam, leviter sparsam, tortuosis pedicellis insistentem, ex virore flavescens ac splendentem.

GRAMEN PANICULATUM maj. latiori folio C. B. Pin.
p. 2.

GRAMEN SEGETUM *altissima panicula sparsa* C. B. Pin.
3. Gramen segetum panicula speciosa latiore. Lobel. Icon.
p. 2.

GRAMEN SEGETUM panicula arundinacea C. B. Pin. 3.
Agrorum venti spica, & gramen agrorum, latiore, arundinacea, comosa panicula, Lobel.

GRAMEN TREMULUM MAJUS C. B. Pin. p. 2. Phalaris pratensis minor Lobel. Icon. p. 44. Gramen Leporinum Tabern. Icon. 231. Amourettes tremblantes Clus. Hist. Lib. 6. p. 218.

GRAMEN HIRSUTUM latifolium majus C. B. Pin. p. 7.
Gramen hirsutum nemorosum Lobel. Icon. 116. Hirsuties, qua copiosissime gaudet, hinc inde in caulibus interdum deficit.

GRAMEN TYPHOIDES maximum spica longissima 25.
C. B. Prodr. p. 10. Culmum habet rectum bicubitalern, spica superbientem, cujus longitudo palmam interdum exæquar. Invenitur autem spica modo longiore, modo brevior, & reperitur in arvis.

GRAMEN TYPHOIDES ASPERUM primum C. B. Pin.
p. 4. Gramen Typhinum primum Tabern. Icon. 217.

GRAMEN TYPHOIDES spica angustiore C. B. Pin. p. 4.
Gramen Alopecuroides alterum Lobel. Icon. p. 9, ad margines pratorum,

GRA-

GRAMEN TYPHOIDES culmo reclinato C. B. *Pin.* 4. Gramen Alopecuroides minus *Lobel. Icon.* p. 9.

GRAMEN PRATENSE TOMENTOSUM panicula sparsa C. B. *Pin.* p. 4. Linagrostis *Tabern. Lib. I.* p. 665. Gramen Eriophora *Dodon. Pempt.* 562.

GRAMEN JUNCEUM spicatum sive Triglochin C. B. *Pin.* vid. TRIGLOCHIN.

GRAMEN JUNCEUM folio articulato sylvaticum C. B. *Pin.* p. 5. Gramen junceum sylvaticum *Tabern. Icon.* p. 223.

GRAMEN NEMOROSUM caliculis paleaceis C. B. *Pin.* 7. Holosteum *Lobel. Icon.* p. 18.

GRAMEN CYPEROIDES palustre majus spica divisa, C. B. *Pin.* p. 6. Gramen Cyperoides parvum aquaticum, *Lobel. Ic.* p. 19. Variat magnitudine, cum foliis sit modo latioribus, modo majoribus, modo angustioribus, modo brevioribus; & crescit copiose in pratis.

GRAMEN HIRSUTUM capitulis Pphyllii C. B. *Pin.* 7. Gramen exile hirsutum Cyperoides *Lobel. Icon.* 15.

GRAMEN ARUNDINACEUM enode majus C. B. *Pin.* 7. Juncus ~~arundinaceus~~ major *Thalii* p. 60. Gramen Harundinaceum *Tabern. L. I.* p. 666.

GRAMEN ARUNDINACEUM enode minus C. B. *Pin.* 7.

GRAMEN ARUNDINACEUM panicula molli spadicea maj. C. B. *Pin.* 7. Calamogrostis quorundam, & vulgi gramen plumosum *Lobel. Icon.* p. 6.

GRAMEN PALUSTRE PANICULATUM ALTISSIMUM C. B. *Pin.* 3. *Lobel. Icon.* 4. sub nom. Gramen, sulcatum vel striatum album.

GRAMEN PANICULATUM maximum Nigrum, i. e. nigra panicula.

GRAMEN PANICEUM spica simplici. Elymagrostis C. B. *Pin.* 8. Panici effigie gramen simplici spica *Lobel. Icon.* p. 13. GRA-

GRAMEN PANICEUM spica aristis longis armata C. B. *Pin.* 8. Panicæ effigie gramen aristis circumvallatum. *Lobel. Icon.* 14.

GRAMEN LATIFOLIUM spica Triticea divulsa, C. B. *in Prodr.* p. 18. No. LIV.

GRAMEN LOLIACEUM spica longiore C. B. *Pin.* 9. Lolium & Triticum temulentum *Lobel. Icon.* p. 35. Polon. *Matoneg.*

GRAMEN AVENACEUM spicatum C. B. *Pin.* p. 10. Gramen mont. spicatum *Clusii Hist. Rar. Lib.* 6. p. 219.

GRAMEN HORDEACEUM Vulgare C. B. *Pin.* 9. Hordeum spontaneum spurium, Holcus Plinii, Anguillaræ, *Lobelia Icon.* 30. an Hordeum Murinum *Bernitii.*

GRAMEN ALBUM CAPITULIS ACULEATIS C. B. *Pin.* p. 7. & *Theat. Botan. L. I.* p. 108. ubi ejusdem figura, & accurata descriptio, una cum notitia, quod in Polonia copiose crescat, & a Polonis *Kolejaca trawva* appelletur.

GRATIOLA *Riv.* *Gratiola Off.* & J. B. III. 434. Polon. *Konimrudz, Laskavnik* flor. *Julio & Augusto* hinc inde ad *Vistulæ ripam.*

GROSSULARIA *Vulgar.* Uva Crispa seu Grossularia J. B. I. 47. Polon. *Porzecky,* Flor. *April. & Maj.* in sepibus frequens. Variat foliis glabris & hirsutis.

HEDERA ARBOREA, Hedera Corymbosa comm. *Lobel. Icon.* 614. Polon. *Bluszcz.* flor. *Septembr.* Ab hac non nisi ætate & foliorum angulis, quos postea deponit, differre *Hederam* minorem sive *Helicen* putat *Ruppus Flor. Jenens.* p. 110.

HEDERA TERRESTRIS, *Chamæcissus Riv.* Calamintha humil. fol. rotund. *Tournef. Inst.* 194. Polon. *Kurdovan, Konradek, Bluszcz Zienny.* flor. *April. & Majo,* magnitudine variat, pro loci natalis diversitate, sed non differt ratione characteris.

H

HE-

HELENIUM *Offic.* Inula Columellæ, Helenium *Dodon. Pempt.* 344. *Polon. Oman. Flor. Julio & Augusto*, in Rusticorum hortis Ujazdowiæ, & alibi: a *Tournefortio*, Aster omnium maximus appellatur, a quo tamen, non solum petalorum apicibus crenatis, sed & florum dispositione, & perianthii craf-fioribus squamis, differt insigniter, notante *Ruppio Fl. Jen.* p. 141.

HELLEBORINE *flore Roseo*, Damafonium flore rubro *Riv.* Helleborine five Epipactis *Lobel. Icon.* 312. Elleborine *IV. Clusii F. B. III.* 16.

HELLEBORINE *flore albo*. Damafonium flor. albo *Riv.* Helleborine albo flore *Tabern. Icon.* 724. florent *Junio* in sylvis.

HEPATICICA *Nobilis Offic.* Trifolium Hepaticum five Trinitatis Herba, flore cœrul. *J. B. II.* 389. Hepaticum Trifolium & Hepatica rubra *Lobel. Icon.* p. 34. T. II. Polonicè *Wz. trobnik.* In Saltu Biel. Majo mens.

HERNIARIA, *Off.* Herniaria *Dodon. Pempt.* 114. Polygonum minus five Millegrana maj. glabra *C. B. P.* 281. *Polon. Zabie Gronka*, Flor. post festum S. Johann., quo tempore copiosissimam inveni in arenosis agris post *Czernikowu*, via, quæ in Villam Novam ducit. Commendatur in Visu aciendo, in Tractatu peculiari, de *Herniaria Ocularia* appellato.

HIERACIUM majus, Hieracium majus erectum, *C. B. Pin.* 127. Hieracium majus Dioscoridis *Tabernemont. Icon.* 180.

HIERACIUM folio oblongo integro, an Hieracium montanum latifolium *Tabernem.* *Icon.* 86.

HIERACIUM latifolium glabrum *Chabr. Sciagr.* p. 322.

HIERACIUM minus, præmorfa radicè, five Hieracium minus *Fuchsii. Chabr.* 321 Hieracium minus Dioscorid. *Tabern. Icon.* 181. In apricis, circa vias flor. *Jul. & Augusto.*

HIE-

HIERACIUM asperum maj. flor. J. B. II. 1029. *Hieracium asperum* flor. *Tussilaginis Chabraei*, 320.

HIERACIUM asperum, *Hyoseris angustifolia Tabern. Icon.* 180. flor. *Junio*.

HORDEUM Polon. Jesmien. *Hordeum* a reliquis *Culmiferis* spicatis grano, cortice crassiore undique arcte adhærente, nec ullis præterea glumis tacto differt, secundum *J. Rajum H. P. Lib. 22. p. 1243.* *Tournefortius* autem *Institut. p. 513.* in *Hordeo* glumam admittit: pistillum enim floris staminei, secundum hunc, abit in semen oblongum, utrinque acutum, ventre tumido, glumæ, quæ calix floris fuit, arcte adhærescens. Circa *Warsaviam* etiam, ut fere ubique locorum, duplex invenitur *Hordeum*, nimirum:

HORDEUM Distichum C. B. *Pin. 23.* quod in spica binos ordines habet: brevior quam secale & *Triticum culmo; foliis Triticeis angustioribus: spica* autem longis asperisque horret aristis, quæ singulæ e singulorum, granorum capitibus exeruntur. Distichon nominatur hoc genus, quod duos habeat granorum ordines, quibus tamen interjecta & aliarum rudimenta, sed quæ nihil aliud, quam inutiles glumæ sunt.

HORDEUM Polystichon, Polystichon Hybernum C. B. *Pin. 22.* *Hordeum Polystichon* J. B. T. II. p. 429. *Hordeum Polystichon Hybernum Tabernam. Icon. 275.* In modo crescendi cum priore plane convenit, nisi quod spica hujus plerumque tetrastrchos sit. Hexastichon autem etiam dari docemur ab *Job. Bauh. II. p. 429.* Et tale vidi *Czernichovii* satum & natum, in cujus spica distincte sex grana numerari possunt axem ambientia.

HORDEUM, quod a J. B. II. p. 430. *Oriza Germanica* dicitur, nihil aliud est quam *Hordeum Distichon* spica brevior &

& latiore, granis confertis, *Zoocritibon* sive *Oryza Germanica* C. B. Pn. 22, quod autem circa Warfaviam vidisse non memini.

HORMINUM Vulg. Horminum sylvestre Salvifolium minus, C. B. P. p. 239. Horminum pratense *Rivini*, Polon. *Zwiesinofek*, *Szalwia Czarna*, floret ætate in pratis & campesribus. A *Bernit*. *Salvia* sylvestr. appellatur.

HORMINUM coma purpur. vel *rubra Riv.* In Hormino præcipue norabilis est adunca galea. Et quidem primum illud flore cœruleo communiter *Sclarea* dicitur: alterum flore albo *Æthiopsis*; tertium flore luteo *Colus Jovis*: Atque horum flores majores sunt; quibus proxime accedit *Horminum pratense*; ast *Hormini coma rubra* vel *purpurea* minores, omniumque minimi sunt *Hormini folio laciniato*: Flores numero longe copiosiores sunt in *Hormino spurio*, cum in reliquis genuini *Hormini* speciebus sex ordinarie flores verticillum quemvis constituent. Hæc ex *Rivino Ord. Plant. Flor. Irreg. Monop.* p. 10.

HYOSCYAMUS albus.

HYOSCYAMUS Niger vel Vulgar. J. B. III. 627. *Hyoscyamus Riv.* *Hyoscyamus Niger* *Dodon. Pempt.* 450. Polon. *Szaley*.

HYOSCYAMUS flor. luteo *Riv.* *Vulgaris* ille ad scrobes & juxta vias publicas copiose crescit, & floret Julio. Annumeratur *Hyoscyamus* a *Rivino* plantis quæ sunt flore *Irregulari monopetalo* in 5. lacinias diviso. Floris longior calix desinens in rigidos quinque apices occultat penitus fructum, ut non nisi pericarpium bullatum cernatur, quod maturato femine, abscedit instar mitræ. Vid. *Ord. Plant. Irreg. Monop.* p. 18. Notandum etiam de *luteo*, quod differat foliis ab altero, quæ in hac specie, luteo scil. *Dodon.* integra, crassa & oblonga sunt.

HYO-

HYOSCYAMUS flore obsoleto, purpureis maculis, & venis cum profunditate donato.

HYPERICUM Vulgare C. B. P. 279. Hypericum Vulgare, five Perforata, caule rotundo, foliis glabris J. B. III. 381. Polon. *Panni- Marię Dzwonki, Świętego Jana Ziele*. In agrorum marginibus floret *Junio*.

HYPERICUM elegantissimum, non ramosum, folio lato J. B. III. 383. Hypericum minus erect. C. B. P. 279. Hypericum pulchrum *Tragi*, flor. *Julio*, in saltu Bielan.

HYSSOPUS Vulgaris & Offic. Hyssopus Riv. Hyssopus officinarum cœrulea five spicata C. B. P. Polon. *Isopis*, in Hortis rustic. flor. ætate.

HYSSOPUS albis floribus, *Lobel. Icon. 435*.

HYSSOPUS Arabum flore rubro, *Lobel. l. a*.

JACÆA Nigra pratensis latif. C. B. P. Jacæa Nigra *Ta-bern. Icon. 152*.

JACÆA Nigra angustifolia C. B. P. 276. *Prodr. 127*.

JACÆA Vulgaris flore purpur. Jacæa major *Lobel. Icon. 541*.

JACÆA major flore albo, Scabiosa major *Matth. 969*. Centaureum collinum *Gesneri* fl. albo *Job. Baubin. & Tournesfort. Inf. 443*. Florent Jacæa in elatioribus agrorum terminis & ad sepes, mense *Julio*. Si Jacæas cum *Raio*, ad Herbas capitatas, flore ex flosculis fistularibus composito, foliis spinis destitutis, capitulis lævibus, interdum etiam spinosis, floribus profundius in longas lacinias divisis, sequentibus *seminibus* papposis, referamus, facile confusionem cum *Viola tricolore* aliisque sub hoc nomine a quibusdam recensitis, evitamus.

JACOBÆA Vulgaris major. Jacobæa Vulgaris laciniata C. B. *Pin. 131*. Jacobæa Vulgaris J. B. II. p. 1057.

JACOBÆA altissima, foliis Erucae Artemisiæve similibus & æmulis C. B. *Pin.* p. 131.

JACOBÆA Nemorosa, latiore, rigidiore & hirsuto folio, Virga aurea latifolia, ferrata, *Chabr.* p. 333.

JACOBÆA Senecionis folio incano, *Raii*, Jacobæa fol. non laciniato C. B. P. I. a.

JACOBÆA palustris altissima foliis integris, *Tournef.* Conyza Helenites, incana *Lobel. Icon.* 347. Jacobæa hæc in paludosis & prope stagna, inter Scirpos, Typhas atque Arundines passim copiose provenit & Julio florere, & per folia integra, mucronata, quæ coloris dilute virentis sunt, facile a Vulgari distinguitur, de cætero flores in omnibus ex disco radiato constant.

IMPATIENS *Rivini*, Noli me tangere vulgi & J. B. II. 908. Impatiens herba *Dodon. Pempt.* 659. *Bernitius* hanc in Catalogo suo Balsaminam luteam nominat. Copiose provenit in saltu umbroso Bielanens. & flor. Julio potiss. Pericarpium membranaceum hujus plantæ, per maturitatem in quinque partes, vel levissimo tactu dissilit, unde Impatiens recte vocatur. Cur autem huic plantæ deleteriam vim inesse *Ruppius Fl. Jen.* p. 217. scribat, rationem adhuc nescio.

IMPERATORIA *Riv. & Offic.* Imperatoria major C. B. P. 156. Imperatoria *Officin.* J. B. III. P. II. 173. Polon. *Mistrzowznik, Dryakievu, Oleśnik sokoiski*: inveni hanc aliquando in hortis privatis.

IRIS palustris lutea, Acorus adulterinus J. *Baub.* II. 732. Iris palustris lutea *Tabern. Icon.* 643. Polon. *Kosaciec dziki zolty*. Copiosissima hinc inde in palustribus locis.

JUGLANS, Nux [Juglans], B. I. 241. *Dodon. Pempt.* 815. Polon. *Orzech Wloski*: in Hortis Monasteriorum, præcip. ap. P. P. Reformatos, flor. Junio. Flores sunt staminei ex julio pendentes & a fructu, qui notissimus, tota planta remoti.

Quo-

Quoad fructuum magnitudinem, figuram & duritiem aliquot dantur hujus arboris varietates.

JUNCUS acutus, panicula sparsa C. B. P. 11. Juncus acutus *Dodon. Pempt.* 605. Polon. *Sith*, in locis humidis & sylvosis, *Julio* floret. Habet autem *flores* in conglomeratis paniculis, tam ex caulis summo, quam ex ejusdem medio prodeuntibus.

JUNCUS lævis panicula sparsa major, C. B. *Pin.* 12. Juncus lævis *Dodon. Pempt.* 605.

JUNCUS lævis panicula compactiore *Raji*, Juncus lævis glomerato flore *Lobel. Icon.* 84.

JUNCUS aquaticus maximus *Holoschænos* J. B. II. 510. Juncus palustris major *Tabernam. Lib. I. cap. 36. p. 565.*

JUNCUS palustris humilior, panicula laxissima. Juncus palustris humilior erectus & repens *Tournef.* *Holosteum* Matthioli *Iunceum* *Lobel. Icon.* 18.

JUNCUS floridus; vid. **BUTOMUS**.

JUNIPERUS Vulgaris, Juniperus fruticosa C. B. P. 488. Juniperus baccis parvis, purpureis, J. B. I. 293. Polon. *Jatowiec*. Non nisi in hortis hanc vidi, floret *Aprili*; illa Juniperus, quæ femina appellatur, flores profert amentaceos seu stamineos pulverulentos, nullo subsequente fructu. Est enim Juniperus duplicis generis, altera fert sola stamina, altera vero embryones & baccas, vid. *Ruppins p. 271.*

KALI SPINOSUM C. B. *Pin.* p. 289. Kali *Dodonei* *Pempt.* p. 81. *Tragon* Matthioli in *Oper. Magn. Venet.* p. 1035. *Tragon* Matthioli ap. *Lobelium* *Icon.* p. 797. ubi optima ejus figura. Est planta bicubitalis fere magnitudinis, ad instar *Artemisiæ* vel *Psyllii* virgultis late sparsis crescens, aut horrida aspectu & ipsis foliis spinosa, quæ spinas potius, quam folia præsentant. Tempore florendi, perianthium confundit cum foliis aculeatis, & stamina, quinque fere numero, luteola pro-

protrudit loco *floris*, perianthium autem, propter dictam cum ipsis foliis confusionem, nullam certam divisionem aut petalorum numerum exhibet. Floruit tunc, cum primus comitante me *Dn. D. Bachstrohm*, plantam hanc vidi, mense Julio, in extremitate pagi PP. Soc. Ies. prope diverforium urbem versus, non procul a littore Vistulæ fluvii, via qua a Pultosk Bielianum tendimus. Postea mense Septembris Grodna ex Comitibus redux, inopinato in suburbio Cracoviensi, inter Prussiæ Reg. & Thesaurarii magni Prebædovii Palatia, in fossa squalida sicca, eandem plantam inveni, quæ plenarie, jam defloruerat, longe jam horridiorem & spinosiorum, & circa ramulorum exitum, ubi flores staminei steterant, expansum quasi perianthium membranaceum rigidum, stellatum, angulis inæqualibus, spinosum etiam penitus, monstrantem, seminibus omnibus jam effusis, quorum nec vestigium quidem tunc amplius apparebat. Sunt autem, ut postea rescivi, *Semina* hæc cochleata, vel cochleæ instar intorta, decente *Tournef. Instit. p. 247.* qui hoc KALI vocat spinosum, foliis longioribus & angustioribus, *l. a.* Diu a principio hæsi in vera hujus plantæ denominatione, plane mihi enim erat nova & incognita, usque dum, nuperiæ *Clariff. D. Buxbaum Professore Casareo Petropolitano, Botanico Excellentissimo*, dubia mea una cum exsiccata planta transmitterem, qui pro humanitate sua & consummata in Botanicis experientia, dubia mea statim solvit, sequentibus in literis suis d. 6. April. h. a. ad me datis, verbis: *Planta sicca transmissa est Kali spinosum C. B. quod, quia figuræ Botanicorum aliter delineant, quam a Te circa Warsaviam observatum est, pro ignota habitum. Variat nempe illud Kali spinosum foliis longioribus & angustioribus succulentioribus, (hinc duæ apud Tournefortium species) hoc in locis maritimis frequens, a quo Botanicorum figuræ desumptæ, illud vero in mediterraneis, maxime in locis salis & squalidis occurrit, ac ob loci diversitatem pro alia planta facile imponere potest. Not.* Figura, quæ apud *Mastbiolum l. a.* prostat, sub Tragi nomine,

ne, Kali nostrum, post plenariam deflorationem, fructificans jam exhiber, atque folia contra naturam plantæ paulo latiora habet.

KNAWEL *Tragi*, Polygonum tertium *Dodon. Pempt. 115.* ubi etiam Knawel appellatur. Polygonum minus *Polycarpon Tabern. Icon. 834.* flores huic sunt Imperfecti staminei, ex calice quinquesido assurgentes. Datur, alterum fol. & flore viridi, alterum folio & flore albicante, quod ultimum est Polygonum Polonicum Cocciferum, de quo inferius: Knawel si a Polygono distinguenda est, fieri hoc debet propter Semina nuda, oblonga, quæ tota decidunt: in Polygono hæc triangularia in ipso calice recondita latent.

LACTUCA *sylvestris Dodon. Pempt. 646.* Lactuca *sylv.* sive *Endivia* folio laciniato, dorso spinoso, *J. B. II. 1003.* ad sepes & rudera, flor. *Jul.*

LACTUCA *Sativa*, Lactuca sativa vulgaris non capitata *J. B. II. 997.*

LADANUM *Segetum Riv.* Alyssum Galeni, flor. purp. *Tabern. Icon. 541.* Galeopsis patula segetum, flore purpur. *Tournef.* inter segetes passim provenit, floret *estate*, & *florem* habet Irregul. monop. galeatum & labiat purpureum: folia autem mucronata, serrata, longiora, bina majora e caule aspero prodeuntia, reliqua in ramusculis minorâ, & hæc cum Galeopsis communis foliis fere conveniunt, nisi quod ex albo magis sint virentia & rigidiora.

LAGOPUS *Riv.* Lagopus trifolius quorundam *J. B. II. 577.* Lagopus *Dodon. Pempt. 577.* in agris, floret *estate*. Datur capitulis albis & rubris. Nomen habet a perianthio villoso, quod flores comprehendit, qui a *Rivino* inter Irregulares tetrapetalos numerantur, cum aliis Regulares sint.

LAMIUM flore albo *Riv.* est Milzatella *Offic.*

LAMIUM flore luteo Riv, Galeopsis five Urtica iners flor. lut. J. B. III. 323.

LAMPSANA Domestica C. B. Pin. 124. Lampsana Dondon. Pempt. 675. Inter olera frequens & ad sepes, floret Julio & Augusto.

LAPATHUM acutum five Oxy - Lapathum J. B. II. 983.

LAPATHUM acutum crispum J. B. II. 988.

LAPATHUM acutum minimum Lobel. Icon. p. 284. Meliorem & significantiorem longe figuram exhibet *Tabernem. Herbar. Germ. edit. Hieron Bauhin. Basil. 1664. p. 824.* Inter Saliceta ad litus Vistulæ, viâ Bielanum ducente, copiose invenit crescentem, una cum Aristolochia multiflora Riv.

HYDROLAPATHUM minus Lobel. Icon. p. 286. Lapathum Aquaticum minus J. B. ap. *Chabracum* p. 309. & C. B. P. 116. an Lapathum Aquaticum angustissimo acuminato folio Boccone *Musei Part. II. Tab. 104. flores* monopet. Regul. sex lacin divisi coloris viridis cum staminibus luteis, aut perianthium in sex partes divisum cum flore imperfecto stamineo, vix nisi per microscopium clare patente. A *Ruppio* annumeratur floribus Regul. tripetalis *Flor. Jenens. p. 46.* uti etiam a *Buxbaum Plant. Halens. p. 178.*

LAPATHUM SANGUINEUM, five Sanguis Draconis Herba J. B. ap *Chabr. p. 310.*

LAPATHUM acutum flore aureo C. B. Pin. 114.

LAPATHUM sylvestre magnum Vulgare J. B. Hippolapathum sylvestre *Tabernem. Icon. 436.* Hoc a Polonis appellatur *Kobiele-Szczaff,* & usurpatur a plebejis in succo expresso cum parum salis mixto, contra Herpetem, quam cum succesu ita curatam fuisse, ipse vidi.

LAPATHUM maximum Aquaticum *Chabr. p. 309* Lapathum palustre *Tabernem. Icon. 437.* Lapathum Aquaticum folio cubitali C. B. P. 116, Herba Britannica *Muntingii.*

LAPA-

LAPATHUM Aquaticum minus J. B. *ap. Chabr. p. 309.*
 Hydro-Lapathum minus *Tabern. Icon. 438.*

LAPPA major vid. BARDANA.

LATHYRUS pratensis Riv. Lathyrus luteus sylvestris
 Dumetorum J. B. II. 304.

LATHYRUS arvensis Riv. Chamæbalanus Leguminosa
 I. B. II. 514.

LATHYRUS sylvaticus Riv. Lathyri majoris species,
 flore rubente & albido, I. B. II. 302. Lathyrus sylvestris *De-*
don. Pempt. 523.

LATHYRUS filiqua hirsuta Riv. C. B. Pin. & *Ich. Baub.*

LATHYRUS flore purpur. Riv. Lathyrus major latifolius,
 flore majore, purpureo, speciosior I. B. II. 303. Lathyrus
 latiori fol. *Lobel. Icon. 68.* Not. *Nemo Lathyrum primo*
intuitu ab aliis Leguminosis prompte non discernit, utpote cui soli præ
cæteris, & caulis alatus, & folia ubique non nisi bina per modum au-
ricularum arrecta contigerunt, inquit Rivinus Ord. Plant. flor. Ir-
reg. Tetrapt. p. 13.

LAUREOLA five Mezereon Germanicum I. B. I. 566.
 Chamælaea Germanica *Dodon. Pempt. 364.* Daphnoides flore
 purpur. *Tabern. p. 1482.* Thymelæa Laurifol. deciduo, five
 Laureola fœmina *Tournefort. Inst. 595.* Polon. *Wilcze tyko.*
 Hanc utplurimum in sylva Bielan, mense Martio, sub ipso
 æquinoctii Vernalis tempore florentem inveni, flore dilute
 purpureo, instar flor. Persic. Character est flos Regul. monoper.
 quadrifidus; sequuntur Baccæ rotundæ, ex ipso floribus
 centro nascentes, utplurimum Semen unicum Cannabinum
 continentes. Provenit autem flos semper ante folia, quæ decidua
 sunt.

LEDUM Rosmarini fol. *Tabern. vid. SPIRÆA* Odor.
Rivin.

LENTICULA palustris C. B. P. Lens palustris I. B. &
 I 2 *Lobel.*

Lobel. Icon. 249. *Tom. II.* Lentesc paluftrcs referuntur a *Rajo* ad Plantas imperfectas, floribus omnino carentes, e densissimo foliorum ordine aquis innatantium rotundorum ad Lentis magnitudinem accedentium, conflatas, quæ inter se capillamentis tenuissimis & albis arcte revinciuntur, iisdemque ceu radicibus e limo adhærescente alimenta hauriunt. *Valisnerius in E. N. C. Lenticulæ tribuit Cent. I. & II. Ann. 1712. publ. in Append. p. 179.* capsulam Seminalem bipartitam, semina bina gerentem, in aversa foliorum parte: flores huic plantulæ proprie non tribuit, nisi ficuum exemplo, uti scribit, in ventre condantur. Tota Lenticulæ hujus palustris, vilissimæ plantulæ, anati foli in pabulum destinatæ, historia accuratissima legi meretur *l. a.* in Epistola sagacissimi hujus naturæ Scrutatoris ad *D. Christinum Martinellum.*

LEVCANTHEMUM *Riv. & Tournef. Instit. 492.* Aliis Bellis sylvestris caule folioso major. *vid. C. B. P. 261.* folia sunt aculeata fere.

LEVISTICUM *Rivini, & Offic.* Ligusticum Vulgare, foliis Apii *I. B. III. P. II. 227.* Levisticum Vulgare *Dodon. Pempt. 311.* Polon. *Potocnyk, Lubczyk.* In hortis Oleraceis flor. ætate.

LIGUSTRUM German. *C. B. P. 475.* Ligustrum *I. B. I. 528.* Phyllirea *Dodon. Pempt. 775.* In sepibus passim floret Junio & Julio.

LILIUM CONVALLIUM *Officin.* Liliium Convallium Vulgo *I. B. III. 531.* Polon. *Lanka.* Nascitur copiose in Nemoribus, & flor. *Majo.*

LINAGROSTIS, est Gramen tomentosum & Linagrostis *Tabern Icon. 230.*

LINARIA *Riv. & Off.* Olyris major *Tabern. Linaria I. Dodon. Pempt. 183.* Polon. *Muski. Bozey Len,* flor. passim Julio.

LINUM sativum, Linum *I. B. III. 450.* Linum Sativum vul-

vulgare, cœruleum *Lobel. Icon.* 412. Polon. *Len.* flor. ætate pro vario sationis tempore, & major minorque species agnoscitur ab agricolis.

LITHOSPERMUM majus erectum *C. B. P.* 258. *Lithospermum Dodon. Pempt.* p. 83. *Lithospermum repens*, majus *Clusii Hist. Rar. Polon. Wroble proso.* Floret *Junio floribus* purpureis & albis. Officinæ hujus semen *Milium* folis appellant, cum potius *Milium Soler* dicere debuissent, a loco, in quo Arabes legiebant *Lithospermum*, nempe montibus *Soler*, uti restatur *Georgius a Turre*, p. 466. atque ex eo & *P. Ammanni Charact. Pl. H. B. Ruppium in Flor. Jen.* p. 8.

LOCUSTA Riv. *Locusta Herba I. B. III.* 323. *Lactuca Agnina Tabernam.* In arvis inter segetes floret *Majo & Junio*; & hyemali tempore pro *Lactuca* inservit in acetariis.

LOTUS Rivini, *Lotus pentaphyllos*, flore majore luteo, splendente, *C. B. P.* 332. *Loti corniculati* major species, *I. B. II.* 355.

LOTUS, five *Melilotus pentaphyllos* minor glabra, *C. B. P.* 332. *Lotus Corniculata* glabra minor *I. B. II.* 356. foliis variat, vel potius differt, cum folia non solum sint angustiora, sed & pilosiora.

LUPULUS mas & fœmina. *Lupulus Dodon. Pempt.* 409. flor. ætate in pomariis & circa sepes. *Pol. Cbmiel.*

LUTEOLA, *Lutea Plinii* quibusdam *J. B. III.* 465. *Lutum Herba Dodon. Pempt.* 80. In pratis & campestribus flor. passim tota ætate. Non adeo constans est numerus petalorum in flore *Luteolæ*, unde bene a plerisque pro polypetalo habetur, *floribus* spicacim dispositis, *fructu* unicapulari.

LYCHNIS sylvestris five aquatica purpurea simplex, *C. B. P.* 204. *Ocymastrum rubrum Tabern.*

LYCHNIS sylvestris alba *C. B. P.* *Ocymastrum Tabern. Icon.* 300. 13 LYCHNIS

LYCHNIS segetum major, C. B. P. 204. No. I. Pseudo-Melanthium J. B. appellatur etiam Nigellastrum, quod vide.

LYCHNIS segetum rubra fol. Perfoliate, C. B. P. Vaccaria Dodon. Pempt. 104.

LYCHNIS sylvestris, quæ Saponaria dicitur Tournes. Saponaria Vulgar. J. B. III. 346.

LYCHNIS sylvestris Viscosa, rubra, angustifolia, C. B. P. 205. Viscaria Riv.

LYCHNIS Viscosa alba C. B. P. 205. Lychnis repens, folio viridi, flore albo Clusii Hist. 289.

LYCHNIS Viscosa latifolia, C. B. P. 205. Muscipula Lobelii.

LYCHNIS Viscosa, flore muscoso C. B. P. 206. Muscipula muscoso flore J. B. Otites Tabern.

LYCHNIS pratensis, flore laciniato, Flos Cuculi J. B. III. 347. purpur. & candido flore.

LYCHNIS sylvestris, quæ Been album vulgo, C. B. P. 205. Been album Offic. J. B. III. 356. Been album sive Polemonium Dodon. Pempt. 172 a Ruppio appellatur Muscipula, fortè propter capsulam feminalem tripartitam.

LYCHNIS Spumea, ad Vesicarias Lychnides pertinet. Not. Variæ plantæ Lychnidibus annumerantur, præsertim etiam quod Caryophyllos attingit. Sunt Lychnidis petala ut plurimum cordiformia aut bifida: Caryophylli vero petala ad exortum angusta, summa parte valde lata, extimo margine incisa & laciniata. Porro cuilibet Lychnidis petalo adnata sunt interius duo vel tria foliola, quæ, petalis junctim in orbem dispositis, coronam efformant, medium florem occupantem, id quod in Caryophyllo plane non occurrit. Ulterius Lychnidis calix striatus plerumque est ac tumidior, atque simplex ad exortum squamatus: Caryophylli calix ob-

oblongus, cylindraceus, lævis, margine summo dentato: Tandem Lychnidis fructus ut plurimum desinit in conum; Caryophylli in cylindrum abit. Hæc ex *Ill. Heucheri Prov. Plant. Hort. Witteb.* II. p. 39. Sunt autem aliæ adhuc inter Autores de Lychnidis appellatione controversæ, a fructificatione potissimum desumptæ, dum quædam capsulam simplicem ferunt, aliæ tripartitam, aliæ quinquepartitam, unde Mucipulæ, Viscariæ, Oritis diversa apud modernos nomina.

LYCOPODIUM *Offic.* Muscus terrestris clavatus *C. B. P.* 360. *Lycopodium Tabernæm. Icon.* 814. Muscus squamosus vulgaris, repens a Trago pictus *J. Baub.* III. 765. *Chamæpeuce Diofcorid. & Plinii*, vid. *Cæsalpini, Lib.* 8. *de Plant.* c. 52. quod nomen idem sonat ac pumila Piceæ. Selago, *Plinio dicta Lib.* 24. *H. N.* c. 11. quia a femine Lycopodium hoc est vera herba corruscans, lucens & fulgurans, unde nomen hoc etiam servavit *J. Thalus in Sylv. Hærcynia*, p. 116. In sylvis ætate. *Pol. Wroniec, Widlak.* Humi repit hæc planta caule longo reflexoque, longas viticulas, ubique vel circumcirca oblongis numerosissimisque foliolis vestita, funiculi instar habet, quæ sæpe ad septem octoque ulnarum longitudinem protenduntur, compluribus utrinque adnatis ramulis, pariter foliolis circumseptis, ut Piceæ arboris summitates: Ex ramusculorum extremitatibus, mense Junio & Julio, petiolis suis innixi enascuntur juli sui generis, unus, duo, tres, seu capsule, primo clausæ, hinc calori solis expositi, dehiscunt, & pulvillum flavum dimittunt. Et hi juli ab aliquibus pro floribus, vel accuratius loquendo, florum antheris habentur: quamvis recentiores Botanici cum *Ruppio in Flor. Jenensi* p. 280. recte referant Lycopod. inter Plantas, quæ nec florem, nec fructum, quantum *ballenus constat, gignunt, floris vero loco ferunt capitula varie disposita & figurata, in quibus pollen, pollinis flammulam plantarum flore perfecto gaudentium, æmulus, qualem v. g. deprehendimus in antheris Lihorum albor.* *Clariss. Dillenius in Nov. Plant. Gener.* p. 87. de cha-

caractere Lycopodii ita scribit: Lycopodii flos minime flammineus est, prout Rajo Meth. Em. p. 2. visum fuit, sed capsulis, ut in reliquis Muscis, farinosis constans, nudis tamen & aggregatis, sub foliosis nempe Squamis in spicam digestis, occultatis. Capsula vero incurva & lunatae sunt, per maturitatem secundum longitudinem se aperientes. Omnes autem antheras polline suo superat Alcohol hoc vegetabile, anthera musci terrestris clavati; subtilissima enim est, levissima, impalpabilis, siccissima, laevissima, adeoque his & praecipue inflammabilitate sua, aliis omnibus anteferenda Fert etiam aetatem, ut ultra triginta annos, iisdem polleat affectionibus juxta & viribus. Qualem usum habeat haec planta cum toto in Plica curanda, dictum jam satis praecedentis Tractatus Capite V. quod de Ingressu ad Infirmos Warfav. agit, & fortassis merito unica haec est planta, quae in curando Polonorum Endemio hoc malo, laudem mereatur usu externo: alius autem est usus Seminis seu Sulphuris internus traumaticus & anthelminticus apud Tragum ed. Sebio, laudatus: itemque externus in Ulceribus exsiccandis, Intertrigine, Herpete miliari, quo de Schröderi Pharmacop. videnda: Curiosissimus autem omnium usus Mechanicus hujus pollinis, in concipienda, displodenda & repraesentanda flamma seu igne artificiali. Ex pennae anserinae enim calamo, vel fistulae Tabacinae orificio, in ellychnium inflatus pulvillus, prompte, exardescit, flammam in altum volantem concipit, sine fumo aut notabili odore. Ast si prunis inspergatur, vel pruna pulvillo indatur, idem non fit. Est enim hoc sulphur particulis terreis subtilibus implicatum ac irretitum, unde si subitanea atomorum minimarum divisione & diffusionem ignem suscipit, & sui juris fit, accenditur, subitanea φλογίσι: unitae vero particulae sibi incumbunt, & flammam vim respuunt ac remorantur, ne deflagrare possit: explicante G. W. Wedelio in sing. Dissertatione de Musc. terr. clavato, p. 38.

LYSIMACHIA filiquosa, vid. CHAMÆNERIUM.

PSEUDO-LYSIMACHIUM cœruleum *Dodon. Pempt.* 86. vid. VERONICA SPICATA. Appellatur communiter Lysimachia spicata cœrulea & viri longitudinem excedit, altitudine sua: copiose crescit prope *Pultusk*, in convalli ad rivulum, flor. *Augusto*.

LYSIMACHIA spicata purpurea major, vid. SALICARIA.

LYSIMACHIA flore luteo. vid. NUMMULARIA erecta. Hanc *Rivinus* pro Vera Lysimachia habuisse videtur, de qua *Heucherus Nov. Prov. Hort. Wissteb.* 1711.

LYSIMACHIA Corniculata, vid. ONAGRA.

MAJORANA *Riv. & Offic.* Majorana, majori fol. ex sem. nata *J. B. III. p. 2. 241.* Polon. *Majeran*, floret in Hortis Oleaceis, menſe *Augusto*.

MALVA sylvestris, fol. rotundo *C. B. P. p. 314.* Malva sylvestr. minor *Tabern.* variat foliis rotundioribus & latioribus Polon. *Staż.* Ubivis obvia, floret *Junio*. Datur flore purpureo & albo.

MALUS sylvestris *C. B. P. 432.*

MARRUBIUM Album *Riv. & Off.* Marrubium Album *J. B.* Marrubium sive Prasium Album *Tabern. Icon.* 539. Polon. *Szanta.* Floret Julio passim ad sepes.

MARRUBIASTRUM vel BALLOTTE, *Riv. Fuchsii*, item *Tabern.* est id quod alii Marrubium, nigrum vocant; Hoc enim Marrubiastrum cum vero Marrubio non convenit teste *Rivino Ord. Plant. Irreg. monop. p. 43.*

PSEUDO-MARRUBIUM palustre *Riv.* Marrubium aquaticum quorundam *J. B. III. 318* Lycopus palustris glaber. *Tournef. Instit.* 191. Not. *Pseudo-Marrubium* folia habet profunde incisa, rigida, dilute virentia & flores albos: *Marrubia-*

K

bia-

biastrum autem ramosum est, foliis obscure - virentibus floribus dilute purpureis.

MARTAGON sylvaticum. Liliium florib. reflexis montan. flore rubente C. B. *Pinac.* 77.

MARTAGON, Liliium flore nutante ferrugineo J. B. II. 692. floret *Junio*, in Salu Bielanensi copiose.

MATRICARIA Vulgaris sive Sativa C. B. *Pin.* p. 133. *Artemisia tenuifolia Tabern.* *Matricaria*, vulgo minus *Parthenium* J. B. III. 129. In hortis quibusdam privatorum, flor. *Julio & Aug.* Polon. *Maruna.*

MATRISYLVA *Tragi.* *Asperula* sive *Rubeola montana*, odora C. B. P. p. 334. *Matrifylva & Hepatica Officinarium.* Rubiis accedens *Asperula* quibusdam, sive *Mollugo Belgarum Lobel. Icon.* 802. *Hepatica Stellaris* J. B. & *Tabern.* Polon. *Watrobie ziele Gwiazdziste.* Majo floret in sylvis & dumetis. *Matrifylva & Gallium* facile confunduntur, & non nisi foliis differre videntur, quæ in *Matrifylva* latiora sunt & rotundiora. Unde officinæ etiam male substituant *Molluginem montan.* latifoliam, ramosam, quæ ab aliis ad *Gallium* refertur. Ratione characteris *Rivinus* ad *Asperulam* numerat, *Tournefortius* *Aparinem* latifoliam nominat hanc nostram *Matrifylvam.*

MELAMPYRUM *Riv.* *Melampyrum cœrulea coma* C. B. P. *Parietaria Lipsiens.* *Tragi* *Triticum Vaccinum Dodon. Pempt.* 541. Quandoque & folia comæ alba sunt, flores tamen aurei. Inter segetes & in sylvis frequens floret per totam æstatem. Nota: *Melampyrum arvense & sylvaticum Riv.* non nisi *Coma* differre videntur, & in arventi quidem *coma* longe est speciosior. Datur etiam & invenitur in locis sylvestrib. hoc *Melampyrum Cristatum Riv.*

MELILOTUS *Riv. & Officin.* *Trifolium Odoratum* sive *Melilotus Vulgaris*, flore luteo J. B. II. 370. *Melilotus Germani-*

manica *Lobelia* Icon. 43. Pol. *Komonica*, *Nosdrzek*. In pratis floret ætate.

MELILOTUS Officinar. Germ. *flore albo* C. B. P. 331.

MELILOTUS minima Riv. Trifolium pratense luteum, flore minore, semine multo, J. B. II. 380. in agris & pratis aridioribus.

MELILOTUS flore cœruleo Riv. Lotus hortensis odora C. B. P. 331. Lotus fativa odorata, annua, flore cœrul. J. B. II. 368. In hortis Oleraceis flor. ætate.

MELISSA Riv. & Offic. Melissa Hortensis C. B. P. 229. Melissa Vulgaris odore Citri J. B. III p. 2. 232. In hortis, mense Julio. Polon. *Melista*.

MELISSOPHYLLUM Riv. Melissa *Tragi*, Lamium montanum Melissæ fol. C. B. P. 231. Melissa *Fuchii* *Lobel. Icon.* 515. Flor. mense Julio, quam inveni potiss. in monticulo & via excavata, quæ *Warsavia* ad *Solecum* ducit. De hac vid. *Helwingii Supplem. Floræ Pruss.* p. 47. No. 277.

MENIANTHES *Tournef.* Trifolium fibrinum *Tabernem.* & *Officin.* Trifolium palustre C. B. P. 327. Menianthes pal. *Lugdun.* Polon. *Wodny Szaww*, *Trzylistki Wodny*, majus datur & minus, rotundiore & acutiore folio. Provenit in pratis uliginosis & floret *Majo* & *Jun.*

MENTHA Verticillata Riv. Mentha arvensis, Verticillata, hirsuta J. B. II. p. 2. 217. Calamintha arvensis, Verticillata C. B. P. 229. & *Tabern. Icon.* 352.

MENTHA Crispa *Rivini*, Mentha rotundifolia, crispa, spicata C. B. P. Mentha altera *Dodon. Pempt.* 95. Polon. *Mięta*, Hæc proprie est *Officin.* & usitatissima. Flor. in hortis oleraceis aliisque, mense *Augusto*.

MENTHA spicata, folio long. acuto Riv. & J. B. III. P. 2. p. 218.

MENTHASTRUM Riv. Menthastrum folio rugoso, rotundum.

rundiore, spontaneum, flore spicato, odore gravi J. B. III. P. 2. 219. *Not.* in Rivini figura folia lata sunt & in fine acuminata, non subrotunda. Mentha sylvestr. rotundiore folio C. B. P. 227. Ad scrobes & fossas floret Julio.

MENTHA palustris spicata Riv. Mentha palustris folio oblongo, C. B. P. 228. Aquatica sive Silymbria Mentha Lobel. Icon. 509. flor. Julio & Augusto.

MERCURIALIS mas, Mercurialis mas Dioscor. & Plinii C. B. P. Mercurialis mas Tabern.

MERCURIALIS spicata sive *fœmina*, C. B. P. 121. Mercurialis fœmina Dodon. Pempt. 658. Mercurialis florens Casalp. Polon. Merkuriusz, Sczer. Inter olera in hortis & agris per totam ætatem fere invenitur. Character est flos imperfectus stamineus, in Mare Semina nudâ gemella, testiculata.

MESPILUS sylvestris non spinos. sive Sorbus Torminalis C. B. P. 454. Sorbus Torminalis & Cratægus Theophr. J. B. I. 63. Oxyacantha Lobel. Icon. 200. T. II. Cratægus Tournef. Instit. p. 633. Aria Bernis. flos Reg. Pentapet. fruct. polyphyren.

MIZEREUM vid. LAUREOLA.

MILUM semine luteo C. B. P. 26. Milium J. B. II. 446. Polon. Proso. In agris cultis passim floret ætate.

MILIUM semine albo, C. B. P. 26. Raj. Hist. 125. Character. flores Imperfecti staminei, per fasciculos in paniculam laxam digesti, Semen notissimum, gluma, quæ calix floris bifolius fuit, reconditum.

MILLEFOLIUM Vulgare album & Offic. C. B. Pin. 140. Millesfolium stratiotes, pennatum, terrestre J. B. III. p. 136. Millesfolium sive Achillææ Dodon. Pempt. p. 100. Splywacz Krocawnik, Polon. In pratis, sylvis &c. floret Julio & Aug.

MILLEFOLIUM purpureum maj. C. B. Pin. p. 140.

MILLE-

MILLEFOLIUM aquaticum, vid. MYRIOPHYLLON.

MILZATELLA, vid. Lamium flore albo.

MORUS fructu Nigro C. B. P. 459. Morus Nigra J. B. I. 118. Inveni in Horto ad arcem Ujazdovienfem fito, altis arboribus: est foliis non ut in Hortenfi latoribus amplis hirsutis, sed brevioribus, rotundis glabris, & fructu minore. Majores autem fiunt fructus cultura atque inſitione.

MOSCHATELLINA *Tournef.* Ranunculus Nemorofus, Moschatellina dictus C. B. P. 178. Minimus Ranunculus Septentrionalium, herbido, muscoſo flore, & Moscharella *Cordi Lobel. Icon. 674.* Hæc plantula a Ranunculis ſeparanda, propter *florem*, qui eſt Regul. monopetalos 5. lacin. diviſus, ſequuntur *Baccæ umbilicatæ* multis ſeminibus fœtæ: folia habet *Fumaricæ bulbosæ* ſimilia, bina ſemper utrinque in uno cauliculo.

MUSCUS terreſtris erectus, C. B. P. p. 360. Selago III. *Tbalii, p. 116.*

MUSCUS ARBOREUS, *Dodon. 471.* Ufnea Offic. C. B. *Pin. p. 361.* Muscus Quernus *Lobel. Icon. p. 242.*

MUSCUS PENNATUS C. B. *Prodr. 151.* in ſylvis frequens.

MUSCUS PENNATUS MAJOR, cauliculis ramiſis, in ſummitate velut ſpicatus *Joh. Löſelii Floræ Pruſſ. p. 167.*

MUSCUS VULGARIS PENNATUS minor C. B. *Pin. Muſci pennati altera ſpecies Ejuſd. in Prodr. 151.*

MUSCUS PENNATUS MINOR, cauliculis ramiſis, in ſummitate velut ſpicatus *Joh. Löſelii l. a.* Uterque in ſylvis naſcitur & Bielanenſi ſaltu.

MUSCUS FILIGINUS minor repens. *Joh. Löſelii l. a.*

MUSCUS BI-FOLIUS procumbens foliis ſubrotundis *J. Löſelii l. a.*

MUSCUS RAMOSUS erectus oblongifolius *J. Lœselii l. a.*
p. 168.

MUSCUS ERECTUS foliis in orbem sparsis, *J. Lœselii l. a.*
cauliculis uncialibus interdum etiam majoribus insident fo-
liola eleganter in orbem disposita, quibus se facile ab aliis
distinguit.

MUSCUS CUPRESSIFORMIS ramosus *J. Lœselii l. v.* incanus
fere totus est, ramusculis intus cretaceis fere.

MUSCUS CLAVATUS foliis Cupressi *C. B. Pin. 361.* Cha-
mæcyparissus *Tabernæm. Germ. J. Baub. p. 1357.* Sabina syl-
vestris *Tragi & Matth.* Lycopodium sabinæ facie, *Rupp.*
Muscus squamosus, montanus, repens sabinæ folio *Tournefort.*
Instit. p. 553.

MUSCUS CLAVATUS juniper, foliis reflexis, clavis singu-
laribus, sine pediculis *Morison, Hist. Ox. P. III. 624.* an Mus-
cus terrestris, foliis retro reflexis *Job. Baub.* Lycopodii alia
species *Raji Hist. Pl.*

MUSCUS TERRESTRIS CLAVATUS vid. LYCOPODIUM.

MUSCUS PYXIOIDES terrestris *C. B. Pin. p. 361.* Muscus
terr. pyxidatus *Lobel. Icon. p. 267.*

MUSCUS PYXIOIDES saxatilis *C. B. Prodr. p. 152.*

MUSCUS TERRESTRIS CORALLOIDES erectus, cornibus
ruffescenribus, *C. B. Prodr. 152.*

MUSCUS CAPILLACEUS cinerei coloris, *Clusii Hist.* Muscus
Capillaceus longissimus *C. B. Pin. 361.* ab arboribus & ramis
arborum dependet passim in sylvis.

MUSCUS PULMONARIUS sive Pulmonaria *Offic. Lobel. Icon.*
p. 248. Pulmonaria *Dodon. Pempt. 474.*

MUSCUS AQUATICUS DENTICULATUS *J. Lœselii Fl. Pruff.*
p. 173.

MUSCUS AQUATICUS BOMBYCINUS retiformis *Ejusd. l. a.*

MUSCUS AQUATICUS tenuissimis foliis, cauliculis adherentibus *Ejusd. l. a.*

MUSCUS CAPILLACEUS major stellatus *Tournef. Inst. 551.*

MUSCUS TERRESTRIS vulgaris minor, Adianthi aurei capitulis *Raji Hist. Pl. 122.* cujus capitula ex alis foliorum, non ex summo caule ut in Adiantho, exeunt.

MUSCUS TERRESTRIS, Musco Denticulato similis C. B. *Pin. p. 360.* Muscus terrestris repens, Lycopodii ferme facie *Dodon, Muscus montanus Tabernæm, Oper. M. ex edit. H. Bauhini p. 1197.* A *Tournefort*, appellatur Muscus squamosus major foliis angustioribus acutissimis, *Instit. p. 553.* & pertinet ad Muscos terr. Clavatos superius recentitos.

MUSCUS DENTICULATUS major pulcher repens *Job. Bauh. T. III. p. 757. it. Lobel. Icon. 243.*

MUSCUS DENTICULATUS minor C. *Bauh. Pin. 360.* Muscus terrestris minor alter *Dodon, Pempt. 473.* cujus elegantissimam iconem vid. præterea apud *Helwingium in supplem. Floræ Pruss. p. 49.*

MUSCUS SQUAMOSUS repens tenuissimis foliis *Tournef. 554.* est Muscus terrestris repens humilior, tenuissimis foliis erectis R. *Morison. Hist. Oxon T. 554.*

MUSCUS PALUSTRIS terrestri similis *Raji Hist. 122.* Muscus palustris *Dodon. Pempt. 172.* est Muscus palustris squamosus candicans mollissimus *Tournef. Instit. p. 554.*

MUSCUS RAMOSUS repens spicarus C. B. *Pin. 361.* Muscus ramosus repens velut spicarus *Ejusd. in Prodr. 151.*

MUSCUS FILICINUS minor floridus, C. B. *Prodr. 151.* appellatur floridus, quia capitula Adianthi interdum autumnò producit. Conf. *Rajus in Hist. Pl. 123.*

MYAGRUM, vulgo Sefamum, Myagrum *Chabrei*, Alyssum segetum, foliis auriculatis, acutis flore & sem. majore *Tournef. Myagrum sativum C. B. P. 109.* Inter Linum passim fre-

frequens *Junio* & *Julio* florens. Hujus Semina pro Seminibus Sefami venduntur communiter. Folia habet oblonga, sinuata integra, *flores* luteos Erucae similes, *Siliculas* rotundas,

MYAGRUM Monospermum hirsutum *Joh. Læselii*, vid. ALYSSON.

MYAGRUM Monosperm. minus *Tournefortii* & C. B. *Pinnac.* 109.

MYOSOTIS minor arvensis. *Echium Scorpioides arvense* C. B. P. 254.

MYOSOTIS Hirsuta, *Myosotis sylvatica*, latifolia, hispida. *Echium Scorpioides sylvaticum*, hirsutum erectum, *Myosotis hirsuta ramosa*, flore minore caerulea, monopet. reg. 5. lacin. diviso. Datur & repens, J. P. *Breyer. Flor. Quasimod.* p. 39. Dicit C. B. in *Pinace.* *Echium Scorpioides arvense* variare magnitudine, & aliquando vulgato quadruplo majus esse & hispidius.

MYOSOTIS palustris major. *Echium Scorpioides palustre* C. B. P. 254. ubi peculiari capite de hac planta agit sub nomine *Auriculæ muris*. In locis uliginosis, & ad fossas flor. *Junio*.

MYRRHIS foetens Riv. *Myrrhis tuberosa*, nodosa *Morif.* *Cicutaria bulbosa* C. B. P. 161. *Myrrhis odorata bulbosa* J. B. III. 183. a Polonis vocatur communiter *Popie-Yayca*, & inter acetaria primo vere a quibusdam, praesertim Italis *Warsaviae* degentibus, comeditur radix hujus *Myrrhidis*. Et *Ruppius* in *Flor. Jenens.* p. 228. dicit. *Austriacos* & *Pannonnes* has radices, antequam caulescat planta, rotundas & fapidas edere. *Clusius* quoque hanc plantam exhibet, & inter prima Veris acetaria a Viennensibus numerari refert, utentibus nempe herba & radice adhuc tenellis. *Hist. Rar. Plantar.* p. CC.

MYR-

MYRRHIS Riv. Chærophyllum sylvestre C. B. P. 152. Myrrhis annua, semine striato lævi *Morsf. Umbell.* 44. Chærophyllum sylvestre *Tabernæm.*

MYRRHIS palustris Riv. Cicutaria palustris latifolia alba & rubra C. B. P. 161. Cicutaria latifolia hirsuta J. B. III. P. 2. 182. flor. *Junio*. Sunt hujus *Semina* longiora & angustiora, instar Cerefolii, nisi striata forent, notante *Rivino Ord. Plantar. flor. Irreg. Pentapet.* p. 18. Ubi de Myrrhide plura.

MYRRHIS, folio Podagrariæ Riv.

MYRIOPHYLLUM Riv. Myriophyllum Equiseti-folium palustre *Lobel. Icon.* p. 790. Caule nudo hoc est, floribus in summitate spicatum dispositis, monopet. Reg. 5. lacin. divisis; fructu unicapf. rot. Figura *Lobeli* cum *Tabernæmontani*, qui Fœniculum Aquaticum II. p. 186. hoc nominat, plane convenit, exceptis foliis, quæ apud *Lobelium*, ut ego etiam vidi in hac planta, plumosa, apud *Tabernæm.* autem magis rigida. Videtur esse Millefolium Aquaticum sive Viola - Aquatica caule, nudo, C. B. *Pin.* 141.

MYRTILLUS, vid. **VACCINIA**.

NAPUS SATIVA radice alba C. B. *Pin.* 95. *Bunias Lobelii* *Icon.* 200. Hæc folia glabra integra, aurita & sinuata, caulem immediate ambientia habet: Alia hujus species folia habet incisa, glabra itidem, at longioribus petiolis insidentia. Has inveni in Horto Belvederiano. Adeo Rapæ similis est *Bunias*, ut eadem prorsus dicas, nisi *Napo* folia minus scabra forent, scribit *Lobelius in Adversar. Stirp. Nov.* p. 67.

NAPUS SYLVESTRIS C. B. P. 95. *Bunias* sylvestris, *Napus* flore luteo *Lobel. Icon.* 200. Rapiſtrum arvenſe, folio auriculato, acuto, *Tournef. Inst.* p. 211. Myagro similis, siliqua rotunda C. B. P. 109. & *Prodr. T. B.* 52. Pol. *Rzepnik.* Seritur & hic, & alibi, diverso tempore, indeque diversis anni temporibus floret: si enim autumno seratur, sequentis

L

anni

anni vere, Majo sc. floret, si vero Vere feratur, tunc circa Festum S. Johannis & serius. Paratur autem ex hujus femine oleum, quo non minus ac Lini oleo Poloni & Warsavienses in cibis utuntur. *Not.* Appellatur etiam a quibusdam Rapa sylvestr. seu Rapum sylvestre non bulbosum, flore simplici cruciformi luteo, vid. *Icon. Mattheol. Epit.* p. 220. & *Linders Tournef. Alsatic.* p. 21. Ubi scribit, copiose hoc seritur nostris in agris, ad exprimendum ejus oleum.

NASTURTIIUM Hortense Vulg. C. B. P. 103. Cardamon *Lobel. Icon.* 212. Polon. *Rzezucha.* In Hortis privat. flor. Junio.

NASTURTIIUM sylvestre, *Tourn.* est Iberis *Mattheoli* 293. Iberis Nasturtii fol. C. B. P. 97.

NASTURTIIUM pratense, est **CARDAMINE** prat. *Tournef.* Nasturtium pratense magno flore C. B. P. 104.

NASTURTIIUM, Aquaticum C. B. P. 104. *Sisymbrium* Cardamine, five Nasturtium Aquaticum I. B. II. 888. *Sisymbrium* Aquaticum *Matth.* 487.

NATRIX Riv. Anonis spinis carens purpur C. B. P. 389. Anonis non spinosa, purpureo flore I. B. II. 393. In campetribus & pascuis circa Bielanium potiss. invenitur & floret æstate.

NEMOROSA flore roseo, albo expanso. Ranunculus albus Vernus I. B. III. 412. Floret in nemorosis locis *Majo mense.* Nemorosa flore purpurascente, connivente. Ranunculus Nemoros. purpur. *Tabern. Icon.* 45. A *Rivino* Nemorosæ numerantur inter Polypetala, & ex hac ratione ab aliis Ranunculis distinguuntur, cum alias femina nuda in capit. digesta, omnibus Ranunculis propria, ferant.

NEPETHA Riv. Mentha Cataria Vulgar. & maj. C. B. P. 228. Cataria Herba *Dodon. Pempt.* 99.

NICOTIANA major latifolia, C. B. P. p. 169. *Hyoscyamus*

mus Peruvianus *Dodon. Pempt.* 452. Colitur in hortis rusticorum etiam Ujazdovii, & flor. *Augusto*. Polon. *Titun*.

NIDUS Riv. Orchis abortiva fusca C. B. *Pin.* 86. Orobanche affinis, Nidus avis, I. B. II. 782. a radice ita appellari videtur, quæ varie instar Nidi avium implexa & intorta est. Circa radicem foliis penitus nuda, quæ non nisi in superiori caule rarissima cernuntur. Floret in pratis *Junio mense*.

NIGELLASTRUM, Pseudo-Melanthium J. B. III. 341. Lychnis segetum major C. B. P. 204. ad Lychnides referri videtur a *Rivino*.

NUMMULARIA *Offic.* Nummularia supina. Numularia major lutea C. B. P. p. 309. Nummularia sive Centimorbia *Lobel. Icon.* 474. *Polon.* *Pinięczek*. Floret Majo in pratis & ad scrobes, sæpius inveni copiosius crescentem in via ad Favori, prope Sacellum S. S. Trinit.

NUMMULARIA erecta *Lysimachia lutea maj.* Diosc. C. B. P. p. 245. *Lysimachia Matthioli*. *Lysimachia lutea sive Salicaria Lobelii Icon.* 347. ad fluvior, ripas & scrobes florēt *Julio*. Habet hæc planta *florem* monopetalum Regul, quinque laciniis divisum, & *Capsulam Seminalem* simplicem, pluribus crenis per maturitatem dehiscentibus ornatam, & semina plura angulosa fundentem, quibus adde, *ramos & folia Salicariæ* similes. Eundem characterem exceptis foliis, secundum Rivinianam method. habet *Nummularia Officinarum repens*, quæ ab aliis Botanicis, ut *Tournef.*, *Lysimachia humi fusa* appellatur, vid. *Instit.* p. 141.

NYMPHÆA alba, *Nymphæa alba*, major C. B. P. 193. *Nymphæa alba Lobel. Icon.* 595. Polon. *Lilla Wodna*, *Grzybienie*.

NYMPHÆA lutea major. C. B. P. 193. *Nymphæa lutea Lobel. Icon.* 594. Copiosissime in stagnis prope Favori & *Mariæ-montem* florent *Julio*.

OCYMASTRUM, vid. *Lychnis sylvestris alba simplex* C. B. P. 204. *Ocimoides album multis* I, B. III. 342.

ODONTITES Riv. & *Tabern. Icon.* 242. *Euphrasia pratensis rubra* C. B. P. 234. *Euphrasia altera* *Dodon. Pempt.* 55. In pratis & pascuis passim floret *Julio & Augusto*. Differt ab *Euphrasia galea floris integra*, & ex hac ratione a *Rivino* ab *Euphrasia* separatur, alias pericarpium compressum bica-psulare cum semine oblongo cipereo habet æque ac *Euphrasia*, vid. *Eiusd. Ord. Plantar. fl. Irreg. monop.* p. 17.

OENANTHE Riv. *Oenanthe Aquatica* C. B. P. 262. *Filipendula Aquatica* *Tabern. Icon.* 142. *Oenanthe* sive *Filipendula Aquatica* J. B. III. P. 2. 91. In Scrobibus & fossis irriguis floret ætate. Est Umbellifera, & hoc peculiare habet in Semine, quod aculeatum sit, ipso perianthio coronatum.

ONAGRA *Tournef.* *Lysimachia lutea Corniculata* C. B. in *Pin. Append.* 520. *Lysimachia lutea, Corniculata*, non papposa, *Virginiana major* *Morison, Hist.* 2. 271. Hæc quæ alibi *Hortensis* est, abundantissime provenit *Bielani*, ante ipsam *Eremi* magnam portam, in loco aprico. Differt a *Lysimachia* vel *Chamænerio* potius, floribus tubulosis *Regul. monopetalis*, quatuor laciniis divisis, & *Seminibus* angulosis, non papposis in siliqua rigidiori latentibus, quæ pro fructu quadricapsulari a *Rivino* habetur & aliis.

OPULUS *Tournef* p. 607. *Sambucus Aquatica* flore simpl. C. B. P. p. 564. *Sambucus palustris* *Dodon. Pempt.* 846. In sylvis humidioribus, *Bielanensi* præcipue, floret *Junio*. Flores *Regulares* monopetalos duplicis generis habet hæc planta, in ambitu enim Umbellæ qui sunt, ampliores sunt reliquis, plani & quinquefidi, sed steriles, qui vero in medio, magis sunt tubulosi & sæcundi; nam hos sequuntur *Baccæ* compressæ, umbilicatæ, officulo unico cordiformi sætæ, observante *J. C. Buxbaum* in *Enumerat. Plantar. in agro Hulens. nasc.* p. 240.

OPHI-

OPHIOGLOSSUM I. five Vulgatum, C. B. P. 354. Ophioglossum Offic. *Dodon. Pempt.* 139. Flor. *Majo*, si modo flos nominandus est, clavicula illa vel lingula, quæ ex medio folii exit, & sulphur continet in multis cellulis.

OPHRYS, Ophris Riv. Ophris Bifolia C. B. P. 87. Pseudo-Orchis, Bifolium *Dodon. Pempt.* 242. In Saltu Bielanenæ flor. Julio. Differt ab Orchide radicibus fibrosis, alias flore Irreg. Hexapetalo & fructu tricapsulari cum Orchide convenit.

ORCHIS spiralis Riv. Orchis spiralis alba Odorata J. B. II. 769. Testiculus Odoratus five Orchis spiralis *Lobelii Icon.* 186. floret *Augusto & Sept.*

ORCHIS minor purpur. J. B. Orchis militaris minor Riv. florem habet odoratum, folia sessilia.

ORCHIS Vespam referens Riv.

ORCHIS Fucum referens Riv. Orchis fucum refer. colore rubiginoso C. B. P. 83. Testiculus Vulpinus secundus Sphægodes *Lobel. Icon.* 179. Hanc etiam, uti & præcedentem, videntur quidam appellare Apicularem, uti *Bernitius Catal. Indigen. Warfav.*

ORCHIS Myodes prima, floribus muscam exprimens *Lobel. Icon.* 181.

ORCHIS Morio, foliis sessilibus maculatis, C. B. P. 82. Palmata major Riv. Maculas exiguas gerunt folia non nisi ad radicem, ubi ex terra oriuntur, conspicuas, instar fuscorum violaceorumque punctorum, quod *D. Ricinus* figura nitida expressit in *Irregularibus Hexapetalis*, sub nomine Palmatæ majoris; radicem enim plantæ ab alio sine radice allatæ, nondum viderat, notante *H. B. Ruppio in Flor. Jen. p.* 240.

ORCHIS odore Hirci minor, C. B. P. 82. Tragorchis minor, five Coriosmitès vel Coriophora, flore instar Cimicum *Lobel. Icon.* 177. flor. *Junio*.

OREOSELINUM Riv. & Offic. Apium montanum Nigrum C. B. P. Apium montanum Dalechampii. Oreoselinum five Veelgutta Dodon. Pempt. 696. Polon. Pietruszka pogurna. Copiose crescit in Bielan. saltu, & quoad folia facile distinguitur ab aliis Umbelliferis, quod hæc in Oreoselino quasi fracta per totam plantam, quod icone sua optime expressit Riwinus, præ Dodonæo & Lobel.

ORIGANUM Riv. & Offic. Origanum sylvestre, Cunila bubula Plinii, C. B. P. 223. Origanum sylvestre Dodon. Pempt. 285. Polon. Lebiotka. floret Julio in sylvestrib. locis.

ORNITHOGALUM Luteum C. B. P. 71. Bulbus sylvestris Dodon. Pempt. 222. Bulbus sylvestris Fuchsi, flore luteo, five Ornithogalum luteum, J. B. II. 623. In dumetis & sylvis floret primo vere, Aprili mense.

OROBANCHE Riv. Orobanche major Caryophyllum redolens C. B. P. 87. Limodoron five Orobanche Dodon. Pempt. 552. floret Junio.

OROBUS Pannonicus Riv. Orobus sylvaticus, purpureus, vernus C. B. P. 351. Orobus Pannonicus I. Clusii Hist. CCXXX.

OROBUS fol. Viciæ Riv. Orobus sylvaticus Viciæ foliis C. B. P. 351. Orobus Pannon. II. Clusii l. a. Astragalus major Fuchsi J. B. II. 334. Floret Junio, vulgo Glycirrhizam sylvestrem vocant.

OROBUS radice tuberosa Riv. Orobus sylvaticus, foliis oblongis, glabris Tournef. vid. ASTRAGALUS sylvaticus Thalii.

OXYACANTHA Vulgaris, Mespilus Apii folio laciniato C. B. P. 454. Oxycantha, five spina acuta Dodon. Pempt. 751. Polon. Nesple listus Glogovvi. In sepibus passim, floret Majo & Junio.

OXYCOCCUS Tournef. Oxycoccus five Vaccinia palustris,

iftris, J. B. I. 227. Vitis Idæa palustris C. B. P. 471. floret Majo in sylvestribus, muscosis ac palustribus locis.

OXYs *Tournef.* vid. ACETOSELLA.

OTITES, vid. LYCHNIS flore muscoso C. B. P.

PADUS Theophrasti, Cerasus racemosa, sylvestris, fructu non eduli C. B. P. 451. Cerasia Nigra racemosa *Tabern. Icon.* 988. Floret Majo, sub Mariamonte præcipue in dumetis. Differt a Ceraso non vere generice, sed saltem dispositione diversa florum & baccarum, quæ in Pado racematim disponentur.

PALMATA non maculata *Riv.* an Orchis Palmata pratensis maxima C. B. P. 85. Cynosorchis macrocaulos sive Conopsea *Lobel. Icon.* 192.

PALMATA maculatis foliis *Riv.* an Orchis Palmata palustris latifolia C. B. P. 86. Palmata sive Serapias palustris flore albo & purpur. *J. B.* III. 775.

PALMATA angustifolia non maculata *Riv.* Orchis Palmata pratensis angustifolia minor, flore odoratissimo C. B. P. *Prodr.* p. 30.

PALMATA angustifolia maculata *Riv.* Palmata fœmina flore rubro vel dilute purpur. folio maculato *Ghabr.* p. 254. flor. *Junio*

PANICUM Vulgare *Fuchsi & Dodon.* Duplex datur, alterum paniculis albis, purpureis alterum. Seritur hinc inde in Oleraceis hortis & agellis a rusticis æque ac Milium; apud *C. Baubinum in Pinac.* p. 27. invenimus sub nomine Panic Germanici panicula minore flava. A *Joh. Baubino* III. p. 440. appellatur Panicum Vulgare, & Panicum a *Dodoneo Pempt.* 507. Cauda Vulpis Montpelienfium, Alopecuros Theophrasti *Lobel. Icon.* p. 45. Refertur Panicum a Botanicis ad Plantas Culmiferas Graminitolias, floribus stamineis, in paniculam dispositis, quo caractere cum Milio fere unum idemque

que est. *J. Raius H. P. L.* 22. p. 1247. ita de Panico scribit: In caulis summo spicam habet oblongam, dodrantalem, rarius pedalem, teretem, crassam, non, ut in Milio divulsam, sed racemi instar compactam, ex granis Milio numerosioribus, & minoribus, rotundioribus, splendentibus, folliculis quibusdam subluteis obvolutis. Δ Polonis, si recte memini, *Fagle Wlosko* appellatur.

PAPAVER Album & Nigrum, *Lobel. Icon.* 272. & *Dodon. Pempt.* 445. Polon. *Mak, flor.* in hortis & agris cultis ætate.

PAPAVER Erraticum, *poias* Dioscor. Theophr. Plinii C. B. *Pin.* 171. papaver Erraticum rubeum campestre: *floret* in agris inter segetes &c. *Julio* mense: Polon. *Maczek.* Δ *Bernisio* Argemone appellatur.

PAPAVER Erraticum capite longiore hispido *Tournef. Inst.* p. 238. Argemone capitulo longiore *Lobel. Icon.* 276.

PARIETARIA *Officin.* & Dioscoridis C. B. P. 121. Parietaria *Dodon. Pempt.* 102. floret Majo & Junio, Polon. *Pomurne Ziele, Povvoy, Dzien y Noc.* Sunt autem huic plantæ flores imperfecti staminei; *Semina* nuda, oblonga, ipso calice recta.

PARIS, vulgo Herba Paradis *Offic.* Solanum Quadrifolium bacciferum C. B. P. 167. Herba Paris *Dodon. Pempt.* 444. Floret Junio in saltu *Bielan.*

PARNASSIA *Tournefortii*, Gramen Parnassi, albo simpliciflore C. B. P. 309. Gramen Parnassi *Dodon.* 564. Cistus humilis & palustris *Hermannii* & *Plukenetii*, in Pratis uliginosis. De hac planta *Henr. Bernb. Rupprius* notat, quod petala in flore habeat quasi geminata, alia exteriora majora, & alia interiora longe minora, eleganter fimbriata & quasi apiculata, quibus adjacent stamina, & his embryo quadrangularis, in *Flora Senensi*, p. 91.

PASTINACA sylvestris, Pastinaca Germanica sylvestris quibusdam Elaphoboscum J. B. III. *Part. 2.* 149. in pratis floret æstate.

PASTINACA sativa latifolia C. B. P. 155. Pastinaca sativa latifolia, luteo flore J. B. II. *P. 2.* 150. Elaphoboscum sativum *Tabern. Icon.* 76. Pastinaca Riv. Simile fere cum Sphondylis habet Semen Pastinaca, sed paulo minus atque rotundius: flos autem luteus cum Sphondylis haud comparandus. Distinguitur vulgo in sativam & sylvestrem: in sylvestri nostrate folia sunt longiora & obscurius viridia; in sativa, præsertim si folia spectes inferiora, sunt ea magis obtusa hilariusque virentia. Sylvestris in horto sata staturam hominis attingit, radicem quoque præbuit optimam; atque ideo distinctio ista non est admodum attendenda. Si quis igitur cum *Trago* vel *Tabernemontano* sylvestrem pro minore habet, sciat eam ut plurimum quidem ita videri ob soli vitium seu nutrimenti defectum, sed accedente cultura satis grandem fieri. Mallem proinde Pastinacam potius distingui a foliis, ut alia dicatur foliis longioribus & viridioribus, alia obrutis ac læte virentibus. Verba sunt Rivini in *Ord. Plantar. Irregul. Pentapetal.* p. 12. Polon. appellatur *Pasernak*, atque in hortis colitur præ cæteris oleraceis, utpote cujus radice lubenter & quotidie fere vescuntur incolæ.

PEDICULARIS Riv. Pedicularis major *Raji Hist.* 770. floret Majo & Junio.

PEDICULARIS humilior. Pedicularis quibusdam, *Crista Galli* flore rubro *Chabr.* 476.

PENTAPHYLLOIDES palustre rubrum *Tournef. p.* 298. Quinquefolium palustre rubrum C. B. P. 326. Quinquefolium palustre fragiferum sive heptaphyllum porphyranthemum *Camerarii in Epit. p.* 762. Pentaphyllum sive potius Heptaphyllum flore rubro J. B. II. 398. floret Junio in pratis uliginosis,

M

PEN-

PENTAPHYLLUM, vid. Quinquefolium.

PEPO Rivini & Tournefortii, idem sine dubio est, quod vulgo apud Polonos *Bania* appellatur, & a Germanis, dum Kürbis nominare solent, cum Cucurbita vera confunditur: Est autem Peponi *flos* notissimus monopetalus Reg. quinquefidus, fructus autem oblongus vel rotundus etiam, variae magnitudinis, carnosus, cortice duro, aliquando tuberoso, *Seminibus* foetus planis oblongis, annulo vel margine cinctis, quæ in *tripartito loculamento* continentur: cum vera CUCURBITA fructum habeat longum, in aliis teretem, in aliis lageniformem, in aliis iterum inflexum, cujus carnosâ substantia intus in *sex loculamenta* dividitur quæ *Seminibus* foeta sunt planis, oblongis, hinc obtusis inde latioribus & quasi cornutis, vel in extremitate latiori eminentiis quibusdam, instar seminibus Bidentis, donatis. Pepones cum Cucumere inveniuntur copiose in hortis civum Warsaviensium oleraceis. Hac occasione monendum etiam, quod CITRULLUS Rivino cum MELOPEPONE vel ANGURIA unum idemque sit, & secundum ipsum fructum habeat subrotundum, carnosum, striatum, angulosum, in *quinque interioribus partibus vel loculamentis* sectum, *Seminibus* factum compressis, albis & nigris. Vid. *Tabula Rivini Botanica seorsim edita, sub tit. Flor. Regul. monopetal. fructu majore polyphyreno.* Nulla etiam, fatente ipso Tournefortio, inter Melopeponem & Anguriam generica & propria intercedit differentia, sed saltem per folia hæc distinguitur ab illa, utpote quæ in Anguria in profundas lacinias secta sunt, cum Melopeponi sint minus laciniata. Anguria autem etiam Citrullus appellatur a Botanicis Classicis, e. g. *Cass. Baubino in Pin. p. 312. Job. Baubino in Hist. Plant. Tom. II. p. 235. Rob. Morisonio in Hist. Plant. Univers. T. III. 28.*

PERFOLIATA Riv. & Offic. Perfoliata vulgatissima sive arvensis C. B. *Pin. 277. Perfoliata annua vulgaris Job. Bauh. T. III. P. 1, p. 198. Polon. Pepovensk, Przerzyp. Inter segetes passim floret æstate.*

PER-

PERSICARIA mitis maculosa C. B. *Pin.* 101. *Persicaria* mitis *Job. Baub.* III. p. 779. *Persicaria* II. *Tabernemont. Ic.* 837. *flore albo & purpureo variat, qui est pentapetalus regularis: Semen autem triquetrum in ipso flore seu floris calice absconditum.*

PERSICARIA mitis non maculosa C. B. *Pin.* 101.

PERSICARIA urens sive *Hydropiper*, C. B. P. 101. *Hydropiperi Dodon. Pempt.* 607. *Polon. Rdest.*

PERSICARIA angustifolia C. B. *Prodr.* p. 43.

PERSICARIA minor C. B. P. *Persicaria* pusilla repens *Lobel. Icon.* 316.

PERSICARIA falicis folio, *Potamogeton angustifolium Raji Hist. Pl.* 184. *Potamogeton falicis folio C. B. P.* 193. In stagnis & piscinis frequens.

PERSICARIA palustris fluitans, foliis brevioribus & latioribus, florum spica speciosa, purpur. compactiore, cum præcedente promiscue nascens in stagnis. *Ruppil flor. Jen.* p. 78.

PETASITES major & *Vulgaris* C. B. *Pin.* 197. *Petasites Dodon. Pempt.* 597. *Polon. Powietrzne Ziele, Lepięznik, Floret Majo & Junio*, sub *Arce Ujazdoviensi* præcipue, in locis aquosis & riguis. Duas observavit *H. B. Ruppil* *Petasitidis species, primam, quæ fert flores compositos ex Regularibus & Irregular. simul: secundam, quæ flores fert compositos ex Regularibus tantum. Prima ad Petasiten recte, altera vero ad CACALIAM* posset ex hoc fundamento referri.

PETROSELINUM, vid, *Apium sativum Rv.*

PEUCEDANUM Rv. *Peucedanum Germanicum C. B. Pin.* 149. *Peucedanum minus Germanicum J. B. III. P.* 2. p. 36. In pratis & montosis dumetis prope *Pultosk*, *Polonice appellatur Wieprzynu* apud *Syrenium L. I. cap.* 57.

PHALANGIUM flore majore sive minus ramosum. Phalangium emaculato Lillii candore conspicuum *Chabr. Scia-graph.* p. 222.

PHALANGIUM parvo flore ramosum C. B. P. 29. Phalangium ramosum *Dodon. Pempt.* 106. In pratis inveni florentia utraque mense *Junio*. Folia habent graminea & *florem* Regularem Hexapetalum stellatim expanctum niveum, antheræ floris aurantii coloris sunt pulcherrimæ: *fructus* est capsula rotunda trivalvis cum semine anguloso opaco nigro. Quoad flores cum Asphodeli pari passu ambulant Phalangia, quoad radices fibrosas autem differunt.

PHELLANDRIUM Riv. Cicutaria palustris tenuifolia C. B. P. 161. Phellandrium *Dodon. Pempt.* 591. In scrobibus irriguis & stagnis floret ætate. An Apium palustre *Bernitii!*

PICEA maj. vid. **ABIES** rubra.

PILOSELLA major repens hirsuta C. B. P. 262. Pilosella, Auricula muris *Tabern. Icon.* 196. Pilosella majore flore sive repens *Vulgaris* J. B. II. 1039. *Chabr.* 323. In locis apricis, floret *Junio*, *Kosmaczek*, Polonicè.

PILOSELLA major repens, minus hirsuta C. B. P. 262. Pilosella major *Camerarii Epit.* 709. *Tournefortius* ad Dentem Leonis vel Taraxacum refert Pilosellas, vid. *Instit.* 469.

PIMPINELLA Riv. Pimpinella saxifraga major umbella candida C. B. P. Saxifraga Hircina major *J. B. III.* P. 2. 109. Ad fepes & in sylvis passim flor. *Junio & Julio*, Polon. *Biedrzcniec.*

PIMPINELLA media, Riv.

PIMPINELLA minor, Riv.

PIMPINELLA tenuifolia, Riv. Pimpinella saxifraga tenuifolia C. B. *Pin* 160. floret Augusto. Hæc primo intuitu foliis suis perfecte *Vinagam Riv* repræsentat. Nota: pro meliori distinctione Pimpinellarum tenendum, quod *Pimpinella media*

media Rivini circa radicem non latiora, ut reliquæ habeat folia, sed per totam plantam profundissime incisa & rigida: *Pimpinella minor Rivini*, ad radicem habet folia majora & latiora, ad sanguiforbam accedentia. *Pimpinella tenuifolia vel angustifolia Riv.* folia habet per totam caulis longitudinem tenuia, ut sub Peucedani foliis imponere possit. Hæc radicem habet nigram, & de flore hujus observavi, quod duplicem habeat colorem rubrum & album in eadem planta & caule.

PINUS sylvestris vulgaris C. B. *Pin.* 491. Pinus sylvestris Genevensis *Joh. Baub. T. I. p. 253.* Polon. *Sorzki.* In sylvis frequentissimus est circa Warszawiam & per totam Poloniam. Flores habere dicitur imperfectos, amentaceos a fructu remotos, qui autem ab aliis pro foliorum & ramulorum germinibus potius habentur, æque ac in Picea & Abiete: fructus sunt Strobili breviores & crassiores, quorum squamis interjecta sunt Semina oblonga: folia in hac arbore constanter gemella ex una vagina prodeuntia longa sunt & acuiformia. Nota: *Pinus sylvestris* & *Pinaster* secundum *Rajum Hist. Plant. Tom. II. p. 1395.* unum idemque sunt. Appellatur autem *Pinus sylvestris* a Germanis *Kiefern* vel *Kienboltz*, *Kienbaum*, quia ex hujus arboris inferiori parte, radicibus viciniore, sunt assulæ illæ pingues ad ignem accendendum idoneæ, Polonicè *Sorzina*, *Luciwa*.

PISUM Riv. Pisum arvense C. B. *Pin.* 343. Pifa vulgaris, parva, alba seu arvensia *Joh. Baub. T. II. p. 297.* flore albo & purpureo variat notissima hæc planta. Polon. *Groch*, appellata.

PLANTAGO angustifolia major C. B. *Pin.* 189. Plantago lanceolata *Joh. Baub. III. p. 505.*

PLANTAGO latifolia incana C. B. *Pin.* 189. Plantago media *Dodon. Pempt. 107.*

PLANTAGO latifolia minor *Tab.*

PLANTAGO angustifolia minor, C. B. P. Plantago quinquenervia minor. *Ger.* Polonicè Plantago appellatur *Babka*. Refertur Plantago ad Regularia Tetrapetala, quia embryo intumescens grandiorque factus, unguis floris divellit, notante contra *Taurnefortium*, qui pro Monopetalo habet, *Henr. Bern. Ruppio Flor. Jen. p. 69.*

PLANTAGO angustifolia *Dodon. Pempt. 108.* est fortassis id, quod *Bernitius* Coronopum appellat.

PODAGRARIA Riv. Angelica sylvestris minor five Eratica C. B. P. 155. Podagraria *Lobelii Icon. 700.* Ægopodium five Herba Gerardi *Tabern Icon. 83.* flor. Jun. ad sepes passim.

POLYGALA Vulgaris major C. B. P. 215. Polygala major cœrul. alba & purpurea *Tabern. Icon. 829. & 880.* In sylvis & ad sepes agrorum, floret *Majo & Junio.*

POLYGONATUM latifolium Vulgare C. B. P. p. 303. Polygonatum vulgo Sigillum Salomonis J. B. III. 529. & *Officinarum.*

POLYGONATUM latifolium flore majore C. B. P. I. a. Polygonatum latifolium II. *Clusii in Hist. Rar. 276.* In saku Bielanensi frequ. floret *Majo & Jun.* Poloni appellant *Ko-korzyzka, Krovoka.*

POLYGONUM latifolium C. B. P. 281. Polygonum five Centinodia J. B. III. 374. *Sporysz*, Polon. In areis & campis agrisque frequens floret *Junio & per totam ætatem,* flore rubro & albo, variat.

POLYGONUM oblongo angusto folio C. B. P. 281. Polygonum III. *Tabern. Icon. 833.*

POLYGONUM angustis foliis, calicibus purpurascens *Dillenii Catal. p. 165.*

POLYGONUM COCCIFERUM, Polygonum Polonicum *Cocciferum* J. B. Polygonum minus I. C. B. *Pin. p. 281.* Poly-

Polygonum Cocciferum *Camer. Ep.* Radicibus Coccum adnascitur elegantissimo colore commendatum. Crescit copiose in arenosis agris, a P. P. Jesuitarum Villa ad Vistulam usque & saltum Bielanensem extensis. De hoc meminit *Bernitius in Catalogo Plant. Warsav. p. 74.* Warfaviæ fuisse Patrem è S. J. qui confectionem Alkermes exinde præparaverit. *Baccæ*, continuat idem, *istius herbe tempestive sunt colligendæ, quando nondum sunt maturæ, alias exinde sunt vermiculi, qui postea avolant, & vesiculam relinquunt.* Ipse observavi quod illo tempore, circa festum S. Johannis nimirum, quando Cocculi hi ad perfectionem deveniunt, si colligantur, & conferentur, semper animalculum inde egrediatur, vesiculam discoloratam post se relinquens. Vid. etiam *Job. Læselii Flora Prussica a Gottsched edita, p. 203.*

POLYPODIUM Vulgare C. B. P. 359. Polypodium majus *Dodon. Pempt. 464.* Ad arborum truncos provenit passim in saltu Bielanensi: Polon. *Paproska.*

POPULUS Nigra C. B. P. 429. *Dodon. Pempt. 835.*

POPULUS alba majoribus foliis, C. B. P. 429. Populus alba *Dodon. Pempt. 835.* floret Martio, Flores sunt Populo Imperfecti amentacei, a fructu tota planta remoti: *Capsule rotundæ, instar baccarum Grossulariæ, membranaceæ, bifariam dehiscentes, semina continent papposa.* **POPULUS** Nigra appellatur prima species, a splendentibus nigris foliis, quæ leviter hinc inde sunt incisa ad rotunditatem vergentia, subtus argentea.

PORRUM commune capiratum C. B. P. 72. Porrum *Dodon. Pempt. 688.* Polon. *Lug wietki, flores* Junio in hortis rusticis. Sunt autem flores perfecti hexapetali in capitulum semiglobosum congesti: *Semina pericarpis membranaceis tricapularibus inclusa.*

PORRUM SECTIVUM juncifolium C. B. P. p. 72. No. III, Schænoprasum *Dodonæi Pempt. 689. & Lobelii Icon. 154.* Dif- fert

fert a veterum sectivo, cum illi folia lata, huic pro foliis jun-
ci inanes sint: hinc nomine ex Junco & Porro composito,
Schœnoprasum vocarunt. scribit *C. Baubin. l. a.* frequentissi-
mi cum Lactuca usus.

POTAMOGETON rotundifolium, C. B. P. 193. Potamo-
geton rotundiori fol. J. B. Crescit longe sub aquis protra-
ctis caulibus, foliis caulem perpetuo investientibus: folia
sunt cochleariformia, membranosa & fibrosa: in summirate
caulium *spicæ* prominent quales Equiseti ferè, cum *floribus*
Regul. tetrapetalis: *Semina* nuda quaterna oblonga: flo-
ret *Junio*.

POTAMOGETON longo serrato folio C. B. P. p. 193.
Lapathum fluitans, longo serrato folio J. B. II. 988.

POTAMOGETON foliis pennatis *Tournef. Inst. p. 253.*
Millefolium aquaticum, pennatum, spicatum C. B. *Prodr.*
p. 73. flor. Julio, in piscinis provenit & fossis irriguis.

POTENTILLA vid. ANSERINA.

PRIMULA VERIS major, floribus luteis odoratis *Dodon.*
Pempt. 1147. Primula Veris flavo flore elatior, *Clusii Hist. Rar.*
Lib. III. p. 301. Verbasculum pratense odoratum C. B. P.
p. 241.

PRIMULA VERIS pratensis inodora luteo - pallida *Lobesii*
Icon. 567. Primula Veris pallido flore elatior *Clusii Hist. Lib.*
III. p. 301. Verbasculum pratense vel sylvaticum inodorum
C. B. P. p. 241. florent in pratis & sylvis Majo mense. Po-
lon. *Dzięwanna.*

PRUNUS, fativa vulgaris, Pruna magna, crassa, subaci-
da C. B. P. 443. Polon. *Strowa.*

PRUNEOLUS, Prunus sylvestris C. B. P. 444. J. B. I.
293. *Lobel. Icon. 176.*

PSEUDO-FUMARIA Riv. Fumaria Bulbosa, radice ca-
va, major, flore rubro & albo, C. B. *Pin. p. 143.* Radix
Cava

Cava major *Dodon. Pempt. 327. Clusii Hist. Rar. p. 271.* Radix Cava Herbariorum *Lobelia Icon. 338.* Split radice rotunda *Casalpini.* A Fumaria hæc dirimitur a *Rivino*, quia peculiare plane filiquas habet pendulas, ut & flores Corniculatos; cum Vera Fumaria siliculas habeat brevissimas, a quibusdam, uti *Rajo*, pro seminibus nudis sumptas. Notum de cætero est radicem Pseudo-Fumariæ tuberosam, modo integram, modo excavatam deprehendi, atque hinc aliam dici Radicem Cavam, aliam non Cavam a Botanicis: annotavit autem præ cæteris curiosior ante hac *Job. Baubinus* easdem plantas aperte distinctas esse, si modo vel florum colorem, vel interjectorum foliorum conformationem advertere velimus. Cui enim radix Cava est, hujus flores plerumque rubent egregie, aut incarnati vel candidi sunt, foliolis flores intercedentibus integris: cui vero non Cava est, ejus flores saturatius rubent aut certe purpurascunt, interjectis foliolis incisis. Vid. *Rivinus Ord. Plant. Irreg. Tetrapet. p. 15.* Curiosum, quod *Job. Læselius in Flora Pruss. p. 78.* observavit: solida quæ est radice Fumariam bulbosam, nunquam reperiri illis in locis, ubi Fumaria radice cava pullulat: diversum namque amat solum.

PSYLLIUM Vulgare. Psyllium majus erectum C. B. P. 191. & J. B. Pulicaris Herba *Lobelia Icon. 437.* Polon. *Pleszc, Pleszne Zieta.* Copiose provenit & floret Julio mense in agris arenosis sub Pultosk P. P. Jesuitar. Villa, qui Bielana versus ad Vistulæ litrus extenduntur. Inveni autem hic cubitalis altitudinis hanc plantam, ramosam, caulibus asperis, geniculatis, ex geniculis ipsi prodeunt folia angusta, oblonga, aspera vel canescentia potius: in summitate caulis & ramorum spicæ, quales in Brunella fere, ex squamis viridescentibus coagmentatæ, quibus insident *stosculi* quasi membranacei, quatuor petalis vel laciniis constantes, cum apicibus ochrolevcis. Ab aliis tribuitur Psyllio flos Imperfectus stamineus, quadrifariam divisus: *Semen pericarpio membra-*

naceo oblongiusculo, per maturitatem horizontaliter rumpenti inclusum. In *Val. Cordi*, accuratissimi alias Botanici, *Hist. de Plant. L. II. p. 154.* pro vera Pŷyllii, falsat invenitur Conyzæ sylvestris figura. Miror etiam hanc plantam in *Læselii Flora Prussica* & augmentis ejus Helwingianis penitus non inveniri: *Volckamerus* & *augmentis ejus Helwingianis* penitus non inveniri: *Volckamerus* in *Flora Norimb.* Hortensibus annumeravit, uti & *Ruppius* in *Jenensi*: Solus J. C. *Buxbaum.* in *Enum. Plant. Halensium* in agris glareosis bey Schrappe-lau inveniri, observavit.

PTARMICA Vulgaris, folio longo, serrato fl. albo I. B. III. p. 174. Dracunculus pratensis, serrato folio C. B. P. 108. Draco sylvestr. five Ptarmica *Dodon. Pempt. 710.* Polon. *Ki-chawiecz.* In sylvis & pratis, *Julio.*

PULEGIUM, latifolium C. B. P. 222. Mentha Aquatica five Pulegium Vulgare *Tournefort. Instit. 189.* Pulegium Riv. In paludosis pratis & pascuis floret Julio & Augusto. Propter galeam integram, Pulegium a Mentha a *Ruvino* separatur, quia Menthæ galea manifeste est divisa. Vid. *Ord. Plant. Flor. Irreg. monop. p. 9.*

PULMONARIA angustifolia flore cœrul. five Pulmonaria angustifolia cœrulea C. B. P.

PULMONARIA latifolia, Symphytum maculosum five Pulmonaria latifolia C. B. *Pin. 259.* Symphytum maculosum *Dodon. Pempt. 135.* Pulmonaria maculosa *Lobel. Icon. p. 586.* In saltu Bielaniensi frequentissima floret Majo. *Miodunki,* Polon.

PULSATILLA fol. crassiore & majore flore C. B. P. 177. Pulsatilla *Dodon. Pempt. 433.* Polon. *Sanki* vel *Sęk.* Crescit & flor. in apricis ac editioribus locis *Aprili* & Majo mense.

PULSATILLA anemones folio, C. B. p. 94. in *Prodr.*

PULSATILLA flore luteo.

PULSATILLA flore obsoleto.

PYRO-

PYROLA Rivini, *Pyrola rotundifolia major* C. B. P. 191. *Pyrola Vulgatiore Clusii Hist. Rar. CXVI.* *Pyrola Officinarum.* Polon. *Czvykla.*

PYROLA Riv. *Pyrola rotundifolia minor* C. B. P. 191.

PYROLA fol. obtuso Riv.

PYROLA folio mucronato Riv. *Pyrola* fol. mucronato, ferrato C. B. P. 191. *Pyrola* II. & tener. *Clusii Hist. Rar. CXVII.*

PYROLA fol. arbuti Riv. *Pyrola frutescens arbutifolia* C. B. P. 191. *Pyrola frutescens* f. III. *Clusii Hist. Rar. CXVII.*

PYROLA flore singulari Riv. Hæc *Monanthes*, odore Lil. *Convallium* a *Jungermanno* appellatur apud *Volckamerum* in *Flora Norimb.* & *Pyrola* III. *Clusii Hist. Rar. CXVII.* qua cum figura etiam optime convenit, saltem miror, quod accuratissimus *Clusius* de odore ejus nullam in descriptione faciat mentionem. Odorem autem habet hæc *Pyrolæ* species adeo delicatum, ut *Lilii Convallium* longe superet gratia, semper enim mihi ex *Ambra* & *Moscho* mixtum aliquid spirare visa fuit, nec ullam scio inter sylvestres, quoad odorem cum hac comparandam, ut mirer, cur non ad hortos magnatum, ob singularem odoris gratiam, florisque elegantiam lacteam transferatur: Copiose hanc inveni in itineribus, in umbrosis *Poloniæ* & *Prussiæ* sylvis, Anno 1710. Junio mense. *Pyrolæ* character quoad florem in quibusdam speciebus dubius fere est: à *Rivino* autem omnes referuntur ad *Ord. Plantar. Irreg. Pentapes.* Flos habet 10. stamina ut plur. cum stylo eminente viridi quinquefido, fructumque post se relinquit quinquecapsularem.

PYRUS SYLVESTRIS C. B. P. 439. *Pyra sylvestria* *Tabern. Icon.* 1018. Polon. *Krukka*, floret *Majo.* An distinctionem in flore faciat color lacteus & stamina cum antheris purpureis?

QUERCUS latifolia mas, quæ brevi pediculo est C. B. P. 419. *Quercus Vulgaris* Lobel. *Icon.* 154. 155. Polon. *Dab.* Floret Majo, & habet *flores* imperfectos stamineos ex julis pendentes, a fructibus sejunctos: *fructus* in glande notissimos.

QUINQUEFOLIUM majus repens C. B. P. 325. Pentaphyllon Vulgare repens J. B. II. 398. Pentaphyllum sive Quinquefolium majus *Tabern. Icon.* Pięczornik, Polon. floret Julio.

QUINQUEFOLIUM minus repens flore luteo C. B. P. 325. Pentaphyllon parvum hirsutum, J. B. II. 398. Quinquefolium minus *Tabernæm. Icon.* 132. *floret* Majo & citius aliquando.

QUINQUEFOLIUM minus, repens, lanuginosum, luteum C. B. P. *l. a.* Pentaphyllum minus, molli lanugine pubescens, flore luteo J. B. II. 598. floret Majo, cum præcedente.

QUINQUEFOLIUM folio argenteo C. B. P. 325. Pentaphyllum rectum, foliis profunde sectis, subtus argenteis, flore luteo, J. B. III. 398. Quinquefolium petræum majus *Tabern. Icon.* 122. In apricis floret Junio.

QUINQUEFOLIUM rectum album C. B. P. Quinquefolium Theophrasti album *Tabern. Icon.* 120. Quinquefolium rectum majus J. B.

QUINQUEFOLIUM palustre rubrum, Vid. PENTAPHYLLOIDES.

RANÆ MORSUS Riv. Refertur sec. *Heucherum in Indic. Plant. Horti Med. Witteberg.* p. 10. ad Tripetala Regnaria, sem. nudo plurimo, & alioquin *Plantago Aquatica* Vulgi appellari dicitur. Sunt autem duo Ranunculi aquatici flore triperalo species potissimum; altera appellatur *Plantago Aquatica* *Tabern. in Herbar. M.* p. 1112, altera *Ranæ Morsus*, foliis Afaro

Afaro firmilibus aut minoribus, aquæ innatantibus, p. 1131. quam *Lobelius* sub nomine *Morus Ranæ* etiam repræsentat in *Icon.* p. 396.

RANUNCULUS Aquaticus Capillaceus C. B. P. 184. *Ranunculus Aquaticus* omnino J. B. III. 781. an *Millefolium Maratriphyllon tertium*, flore & sem. *Ranunculi aquatici*, *Hepaticæ facie*, *Lobel. Icon.* 791. flores & capitula eadem habet cum *Vulgari Ranunculo*.

RANUNCULUS Aquaticus fol. rotundo & capillaceo C. B. P. 180. *Ranunculus aquatilis albus, tenuifolius* J. B. III. 781. duplex habet folium, alterum *Ranunculi* vel potius *Calthæ aquæ supernatans*, alterum totum capillaceum, in innumeras capillacæ tenuitatis lacinias divisum, aquis immerfum. *Tournfortius* *Ranunculum Aquat. Trichophyllum* appellat, *Inst.* p. 291.

RANUNCULUS Aquatilis albus fluitans, Pencedani folio H. L. B. p. 517. *Millefolium aquaticum foliis Fœniculi*, *Ranunculi flore & capitulo* C. B. P. 141. *Ranunculo* sive *Polyanthemo aquatili*, albo, affine, *Millefolium Maratriphyllon fluitans* J. B. III. 782. in aquis potiss. fluentibus flor. *Julio*.

RANUNCULUS Longifolius palustris major C. B. P. 180. *Ranunculus longo folio maximus*, *Lingua Plinii*, J. B. III. *App.* 865. *Ranunculus Lanceatus major* *Tabern. Icon.* 48. floret Junio in locis paludosis.

RANUNCULUS longifolius palustris minor C. B. P. 180. *Ranunculus lanceatus minor* *Tabern. Icon.* 49.

RANUNCULUS palustris ferratus C. B. P. 180. *Flamula Ranunculus folio ferrato* *Dodon. Pempt.* 432.

RANUNCULUS Nemorosus vel sylvaricus, folio rotundo C. B. P. 178. *Ranunculus auricomus*, *Ranunculus dulcis* *Tragi*, *Lobel. Icon.* 669. folia ipsius inferiora sunt rotunda, su-

periora vero floribus proxima valde difsecta & angustis laciniis distincta. Floret *Majo* in pomariis.

RANUNCULUS palustris, Apii folio repens C. B. P. 180. Ranunculus pal. flore minimo J. B. III. *App.* 858. Apium Aquaticum *Tragi Germ.* flores habet exiguos, Semina autem in longius capitulum compacta. Hic Ranunculus pro vera herba Sardonica Veterum habetur, ex cujus esu oritur Spasmus Cynicus, qui risus speciem præ se fert, unde adag. Risus Sardonius. A *Parkins.* etiam Ranunculus Sard nius appellatur. In palustribus flor. *Junio.*

RANUNCULUS pratensis erectus dulcis C. B. P. 179. Ranunculus dulcis *Tabernem.* sive Batrachium salutarium ejusd, *Icon.* p. 51.

RANUNCULUS pratensis, radice verticilli modo rotunda C. B. P. 178. Ranunculus minor *Tabern.* *Icon.* 43. Ranunculus bulbos. *Park.* Ranunculus tuberos. maj. J. B.

RANUNCULUS pratensis, erectus acris C. B. P. 178. Ranunculus pratensis surrectis cauliculis *Lobel.* *Icon.* p. 665. flor. *Junio.*

RANUNCULUS pratensis repens hirsutus C. B. P. 179. Ranunculus pratensis, reptante cauliculo *Lobel.* *Icon.* 664. In pratis passim *Junio & Julio.*

RANUNCULUS arvensis echinatus C. B. P. 179. Ranunculus arborum *Lobel.* *Icon.* 605.

RANUNCULUS gramineo folio *Tournef.* est Myofurus J. B. III. Holosteio affinis Cauda muris C. B. P. 190.

RANUNCULUS flore pleno, vid. **TROLLIUS.**

RANUNCULUS Nemorosus flore ex purpur. rubente *Herm. H. L. B.* vid. **NEMOROSA.** Polonice omnis Ranunculus appellatur *Jakier,* it. *Zabka.*

RAPA sativa rotunda C, B, P. 89.

RAPA

RAPA fativa oblonga seu fœmina C. B. P. 90. Florent Junio in agris cultis. *Flos* Regul. tetrapetal. *Siliqua* longiori bipartita. Polon. *Rzapa*.

RAPHANISTRUM segetum flore luteo vel pallido, *Tournef.* Rapiſtrum flore luteo, ſiliqua glabra articulata *Raii Hiſt.* 805.

RAPHANISTRUM flore albo ſtriato *Morifon.* Rapiſtrum flore albo ſtriato; Sinapi agreſte album Trago J. B. II. 851. Hoc Raphaniſtrum flore albo, ab altero etiam in radice differt, utpote in illo radices ſunt ſatis craſſæ, & videtur eſſe Lampſana Veterum, quæ *Casp. Baubino in Pin.* p. 95. dicitur Rapiſtrum flore albo, ſiliqua articulata. Vid. *Ruppium in Flora Jenenſi*, p. 57.

RAPISTRUM *Tournef.* Rapiſtrum Monospermon C. B. P. 95. *Prodr.* 37. ubi accurariſſima ejus figura expreſſa cernitur. Secundum *Tournefortium* & ex hac *Baubini* figura colligimus, Verum Rapiſtrum ſiliculam habere rotundam vel fructum unicapſularem, ſemine fœtam utplur. ſingulari, atque ex hac ratione male confundi Rapiſtrum a quibusdam cum Raphaniſtro, quod ſiliquam habet longiorem articulata ad Raphani ſiliquas quodammodo accedentem. Atque ex hoc fundamento Rapiſtrum fativum atque in ſegete naſcens, uti ab omnibus appellatur, atque ex cujus ſemine oleum exprimitur, rectius ad Raphaniſtrum referri deberet, utpote cui ſiliqua eſt profunde articulata, ſylveſtri ſcil., ita ut frangi facile poſſit, fativo autem paulo fungoſior. Seritur autem hoc Raphaniſtrum, Rapiſtrum vulgo, a Ruricolis, indeque integra jugera tempore vernali & æſtivo inveniuntur hinc inde in agris cultis planta hac reſerta, & hoc habitus accreſcit, atque ex eodem Semen colligitur, pro oleo inde exprimendo. A quibusdam etiam appellatur *Napus Sylveſtris* C. B. P. 95. *Napus flore luteo Lobel. Icon.* 200. unde mentio ejus jam facta etiam eſt ſuperius ſub *Napi ſylv.* nomine, quod vide. Not.

Not. Differt Raphanistrum super. allegatum, a Sinapi, siliquis duplo longioribus & semine lucido nigro, cum Sinapi ruffum habeat, de cætero potius cum Napo convenit, exceptis foliis, quæ crebrius dissecta sunt.

RAPHANUS Vulgaris, Raphanus major, orbicularis vel rotundus C. B. P. 96. Raphanus five Radicula fariva *Dodon. Pempt. 679. floribus tetra petalis Reg. purpureis & candidis variat, & colitur in Rusticorum hortis; Siliqua ipsi est crassa, ventricosa, substantia fungosa repleta, in qua Semina rotunda fusca. Polonice appellatur Rzodkievv.*

RAPUNCULUS spicatus, Rapunculus Corniculatus *Rivini*, Rapunculus spicatus C. B. *Pin. p. 92.*

RAPUNCULUS Corniculatus, spica breviorij *Riv.* Rapunculus, folio oblongo, spica orbiculari C. B. *Pin. 92. Florent Majo & Junio in saltu Bielanensi. Not.* Rapunculus spicatus alb. C. B. P. *flores fert Irreg. monop., corniculatos, in spicam collectos: Semina habet angulosa testa capsula tripartita, vel inclusa pericarpio tricapsulari. Hic Rapunculus Corniculatus a figura florum ita appellatur, qui omnes versus superiora, instar tauri cornuum incurvantur.*

RESEDA Vulgaris C. B. P. 100. Reseda lutea J. B. III. 467. Reseda Plinii Neotericorum, Belgis Eruca peregrina Italica vel Cantabrica *Lob. Icon. 222. Ad sepes & muros floret tota æstate. Hanc Berni us videtur etiam sub Eruce Hispanicæ nomine proposuisse.*

RESTA BOVIS, vid. ANONIS.

RHAMNUS SOLUTIVUS *Officin.* Rhamnus Catharticus C. B. P. 478. Rhamnus Solutivus *Dodon. Pempt. 756. Cervi spina Val. Cordi Rivini ap. Heucherum, Polon. Szaktak, Nascitur in Dumetis saltus Bielanensis frequentissime. Frutex est foliis Pruni fere, flores hinc inde circa folia exeunt, ochroleuci colore, Regul. tetrapetali, Bacca per maturitatem*

tem nigræ, succo viridescente turgidæ. Cortex ramorum cinereus, in extremitate autem sanguineus est.

RORELLA, Ros solis folio subrotundo C. B. P. 309. Rorida five Ros solis major *Lobel. Icon. 811. Róścizka.* Crescit in pratis uliginosis, inter muscum, ac flore habet Reg. pentapetalum sec. *Rivinum ap. Heuch. Indic. Plant. Hort. Witteb. p. 16.* non autem Monopetalum, uti existimavit *Rajus in Meth. Plant. emend. & aucta.* Floret Junio.

ROSA SYLVESTRIS, Cynosbatos vulgò.

ROSA CAMPESTRIS spinosissima, flore albo odore C. B. P. 384. Rosa pumila, spinosissima, foliis Pimpinellæ glabris, flore albo J. B. II. 40. Utraque species in Dumetis & sepibus frequentissima.

ROSMARINUS sylvestris, vid. SPIRÆA ODOR. *Riv.*

RUBUS Vulgaris, five Rubus fructu nigro C. B. P. 479. Rubus major fr. nigro J. B. II. 57. Polon. *Jeżyn.* Flor. Junio in Dumetis. Hujus flos modo triphyllus, modo pentaphyllus est, & sarmentis suis longe lateque sepes & dumeta superseandit, iisque incumbit, aliquando etiam extremitatibus suis iterum se terræ infigit, & radices denuo agit.

RUBUS repens fructu cæso, C. B. *Pin. 479.* Rubus minor *Dodon. Pempt. 742.* Chamæbatos *Theophrasti*, cujus fructus Catherine a Gallis appellantur, teste *Ruellio.*

RUBUS IDÆUS spinosus C. B. P. 479. Rubus Idæus fructu rubro J. B. II. 59. Rubus Idæus *Dodon. Pempt. 743.* Floret Majo, Polon. *Maliny.*

RUBIA cœrulea, vid. ASPERULA.

RUBIA purpurea, vid. ASPERULA purpurea.

RUBEOLA *Tournef.* Rubia Cynanchica J. B. ap. *Chabr. p. 548.* & C. B. P. p. 333. Gallium album minus *Tabernem.* in asperis & apricis floret per totam æstatem.

RUTA MURARIA C. B. *Pin.* 356. J. B. III. 753. *Dononæi Pempt.* 470. *Paronychia Matthioli*. In muris, variis in locis, viget ætate. Planta est Dorifera, foliis ad *Rutam hortensem* accedentibus a congeneribus distincta. Appellatur etiam *Adianthum album* Offic. Sub quo nomine & apud *Bernit.* invenitur.

SABINA Vulgaris, *Sabina fol.* *Tamarisci* Diosc. C. B. P. 487. *Sabina mas Tabernæm.* L. III. *cap.* 8. p. 1355. *Sabina Baccifera A. Matthioli edit. Ven. maj.* p. 123. *Genkina Sabina Baccifera arto-cærulea* *Lobel.* 219. *Icon.* Character sunt *Semina* in conis subrotundis baccas æmulantibus: *flores* staminei imperfecti, a fructibus sejuncti, folia Cupressi atrovirentia. Magna copia luxurians invenitur in Horto Arci Ujazdoviensi adjacente.

SAGITTA Aquatica major C. B. P. 194. *Sagitta I. B.* III. 789. *Sagitta major Tabern. Icon.* 743. *Pistana Magonis, sive Sagittaria Aquar. Plinii, Lobel. Icon.* 301. Copiose provenit in aquis stagnantibus & floret mense *Julio* cumprimis. Notandum autem propter singularem Plantæ crepenti modum, quod radix ejus fibrosa, caules & folia ejiciat plura, crassa, succulenta, *folia* caulis proceri in summitate sagittam perfecte referunt: *flores* in summitate caulis, & caulem strictius ambientes, terni fere semper in una conjunctione Regulares triperali, coloris dilute purpurei: sequuntur *Semina* plura nuda, aculeata, in capitulum digesta: ob quam fructificandi rationem & modum *Tournefortius* hanc plantam, penitus negligendo floris characterem & crepenti modum, *Ramunculum folio sagittato*, appellare fategit. *Inst. p.* 294.

SAGITTA Aquatica minor, *latifolia* C. B. P. 194. *Sagitta J. B.* *Sagitta minor Lobel. Icon.* 302.

SALICARIA Vulgaris, purpurea, foliis oblongis *Tournefort. Inst. p.* 253. *Lyfimachia spicata*, purpurea, ferre *Plinii, C. B. Pin.* 246. *Lyfimachia purpur.* quibusdam *spicata J. B.*

J. B. II. 902. *Lyfimachia purpurea* forte *Pliniana Lobel. Icon. p. 342.* In udis & *Salicetis*, ad scrobes etiam abundantissima floret *Julio*.

SALIX *Vulgaris alba arborescens C. B. Pin. 473.* *Salix prima vel procera Dodon. Pempt. 842.* Polon. *Wierzba.* Circa suburbia & hortos suburbanos, itemque ad fossas riguas frequentissima, floret *Aprili* mense, quo tempore *julus* seu *Nucamenta* protrudit, quæ in vasculâ *seminalia* componuntur, *semen* pappo involutum in se *continentia*, in quo cum *Populo* convenit, foliis longis autem & minime angulosis ab eodem differt.

SALIX *fragilis C. B. P.*

SALIX *angustifolia, Salix lutea, folio crenato C. B. P.*

SALIX *folio longissimo C. B. P.*

SALIX *Vulgaris rubens C. B. P.*

SALIX *latifolia rotunda C. B. P.*

SALIX *subrotundo argenteo folio C. B. P.**

SALIX *latifolia repens, C. B. P.*

SALIX *pumila brevi angustoque folio incano C. B. P. 474.* *Salix pumila angustifolia prima Clus. Hist. Rar. Lib. I. p. 86.* Dorso canescunt folia, prona parte virent.

SALVIA *major, an Sphacelus Theophrasti C. B. Pin. 237.* *Salvia latifolia J. Baub. III. 304.* *Salvia major Dodonæi Pempt. 290.* *Salvia Ruini.* Polon. *Salvvia:* in hortis *Oleraceis* floret ubique mense *Julio*.

SALVIA *minor aurita C. Baub. Pin. 237.* *Salvia minor Dodon. Pempt. 290.* *Germanorum Creutz-Salbey.* *Salviæ* species omnes facile dignoscuntur, flore & semine licet nondum apparente, odore quodam proprio, aromatico, graveolente, & foliis rugosis, lanugine quasi obfritis.

SAMBUCUS *fructu in Umbella nigro C. B. P. p. 456.*

Sambucus Vulgaris J. B. I. 544. *Sambucus Dodon. Pempt.* 845. Polon. *Bez.* floret ubique ad sepēs &c. mense *Junio*.

SAMBUCUS Racemosa, rubra C. B. P. 456. *Sambucus racemosa acinis rubris* J. B. I. 551. *Sambucus laciniato folio Dodon. Pempt.* 845. *Sambucus Cervina Tabernamont. Herbar.* p. 1440. floret *Majo*, flore racematim congesto, fere ochroleuco, Regul. monop. quinque laciniis versus stylum reflexis ornato cum quinque staminibus.

SAMBUCUS AQUATICA, vid. **OPULUS**.

SAMBUCUS humilis, vid. **EBULUS**.

SAMOLUS Valerandi J. B. III. 791. & *Tournef. Inst.* p. 143. *Anagallis Aquatica rotundifolia non crenata* C. B. P. 252. Floret in pratis uliginosis mense *Julio & Augusto*. Differt a *Beccabunga* sive *Veronica Aquatica*, flore Regulari campanuliformi, quinquefido, & capsula bipartita ex calice & pistillo simul conflata, & ab *Anagallide* in specie capsula feminali, quæ in hac simplex est operculata. Notante *Buxbaum in Enum. Plant. Halens.* p. 292.

SANGUISORBA major, pratensis, *Pimpinella Sanguisorba major*, C. B. *Pin.* 160. *Pimpinella* sive *Sanguisorba major Matthioli* 1033. Polon. *Biedrzeniec Ogrodny, Sowią Strzata*. In pratis floret æstate.

SANICULA Rivini & Offic. C. B. *Pin.* 319. *Sanicula mas Fuchsi*, sive *Diapensia* J. B. III. 63. *Sanicula Dodon. Pempt.* 140. In sylvestribus locis, v. g. in *Bielanensi nemore* floret *Junio*. Polon. *Zankel*, sec. *Syren*. Refertur a *Rivino* ad Irreg. pentapetala, vel *Umbelliferas* hæc planta, & *Semina nuda gemina*, turgida, lata & *Lappacea* haber. Quoad modum crescendi autem facile noscitur ex foliis caulem ambientibus, *Aquilegiæ* similibus.

SAPONARIA vid. **LYCHNIS** sylv. quæ *Saponaria* dicitur *Tournef.*

SATYRIUM Rivini, *Orchis bifolia latissima*, C. B. P. 22. *Orchis I*, ampliffimis foliis *Clus. Hist.* 267. Est planta sylvatica, & non differt ab Orchide, nisi radicibus minus rotundis, sed potius Napiformibus vel Caudatis, uti Rivinus distinguit apud *Heucheryum Indic. Plant. Witteb.* p. 43. Dum enim Rivinus Plantas proponit Ordine quarto gaudentes flore Simplici Irregulari, Hexapetalo, semine tricapsulari, primo loco ponit *radice carnosâ Testiculatâ*, Orchides, secundo, *radice carnosâ Caudatâ*, Satyrion, tertio *radice carnosâ Digitatâ*, Palmatas, quarto, *radice fibrosâ*, Nidum, sive Ophrin, *Damafoonium*, male Helleborinem, Helleborinem veram, & Calceolum, quinto tandem *Semine quadricapsulari* Melianthum; quæ tamen notæ proprie saltim ad genera subalterna distinguenda conducere videntur.

SATUREJA Riv. *Satureja Hortens.* sive *Cunila fativa* Plin. C. B. P. 218. *Satureja Dodon. Pempt.* 289. Pol. *Cabrze.* In hortis Oleraceis privatorum floret *estate.*

SAXIFRAGIA, *Saxifraga rotundifolia alba* C. B. P. 309. *Saxifragia alba Dodon. Pempt.* 316. & *Officinar.* Polon. *Lami-kamien.* Est planta pratensis in locis tenui gramine vestitis & apricis florens Majo. Hujus radix grumosa in officinis communiter pro semine venditur: Gignit autem præter hos bulbulos, perfectum semen in capsula bicorni & bipartita, quod utrumque *Camerarius in sua Mattbioli Epitome* p. 334. figura optime expressit, vid. *Ruppil Flor. Jenens.* p. 98.

SCABIOSA pratensis hirsuta, quæ *Officin.* C. B. P. 269. *Scabiosa arvensis* sive *segetalis Tabern. Icon.* 159. *Scabiosa major*, flore ex cæruleo purpureo *Tabern. Herbar. L. I.* p. 440. Polon. *Driakjevv.* Hæc folia habet lata, superficialiter incisa.

SCABIOSA multifido folio, flore flavescente C. B. P. 270. *Scabiosa ochroleuco* flore, sive VII. *Clus. Histor. p. III.* In campestribus, ad sepes & vias florent ambæ mense *Julio.*

SCABIOSA folio integro hirtuto *Tournef.* vid. **SUCCISA**.

SCANDIX *Rivini*, Scandix semine rostrato, vulgaris C. B. P. 152. Pecten Veneris *J. Baub.* III. p. 2. 71. In agris passim inter segetes floret æstate. Cum Geranio facile potest, dum semen inspicitur, confundi, nisi observes quia in Geranio, bina saltem in Scandice coalescere semina manifeste rostrata. Vid. *Rivinus Ord. Plant. Flor. Irreg. Pentap.* p. 16.

SCIRPUS Major vel palustris altissimus *Tournef. Instit.* p. 528. Juncus maximus sive Scirpus major C. B. P. 12. Juncus Holoschænos *Dodon. Pempt.* 605. Polon. *Sit.* In stagnis florer æstate. Differt Scirpus a Juncis, cum quo vulgo confunditur, floribus imperfectis stamineis in capitulum squamosum collectis & seminibus triangularibus: cum Juncus e contrario habeat flores perfectos Regulares hexaperalos, semine latente intra pericarpium membranaceum unicapitulare.

SCIRPUS Equifeti capitulo major, *Tournef.* Juncus capitulis Equifeti major C. B. P. 12. Juncus aquaticus minor, capitulis Equifeti *Lobel. Icon.* 86.

SCIRPUS Equifeti capitulo min. Juncellus capitulis Equifeti minor & fluitans C. B. P.

SCORDIUM *Riv. & Offic.* Scordium C. B. P. 247. Scordium *Dodon. Pempt.* 126. Chamædrys palustris, canescens, sive Scordium *Officin.* *Tournef. Inst.* 205. Polon. *Czósnek Wodny.* In pratis uliginosis floret Julio. Variat hæc planta magnitudine, & quæ mediocris valde ordinarie, a *Job. Laesslio* bicubitalis ferme proceritate sua semel observata fuit, vid. *Flora Prussica ejusdem edente Gottsched,* p. 248.

SCORODONIA *Riv.* Chamædrys fruticosa, sylvestris, Melissæ folio C. B. P. 205. & 247. Scordium alterum *Plinii, Lobel. Icon.* 497. Sylvestris est planta Junio florens,

SCOR-

SCORZONERA vid. TRAGOPOGON. Veram enim Scorzoneram circa Warsaviam nunquam vidi.

SCROPHULARIA Riv. Scrophularia Aquatica major C. B. P. 5. 235. Betonica aquatica Dodon. Pempt. 50. Polon. *Trędawnik*. Ad rivos floret per ætatem. Ad tricubitalem aliquando accrescit altitudinem & ultra; Hæc a *Bernit.* sub Betonicæ aquaticæ titulo invenitur.

SCROPHULARIA nodosa fœtida C. B. P. 235. Scrophularia *DeLon.* Pempt. 50. Ad sepes & in dumetis eodem cum præcedenti tempore.

SCUTELLARIA Riv. Lyfimachia cœrulea, galericulata, vel Gratiola cœrulea C. B. P. 246. Tertianaria, aliis Lyfimachia galericulata J. B. III. 435. Judaica Herba altera Dodon. Pempt. p. 93. Cassida quibusdam, e. g. *Dillenii* & *Ruppil.* Ad fluviorum & in specie Vistulæ ripas, item in Salicetis & Alnetis frequens floret Julio & Augusto. Dantur autem duæ species potissimum sylvestris Scutellarix: Prima est foliis ferratis & magis ramosa, in medio caule florens; altera foliis non ferratis elegantior existit, caule simplici, flores in summitate congestos, ad modum spicæ laxioris erigens. Vid. pluribus *Rivinus in Or. l. Plant. Flor. Irreg. Monopet.* p. 15.

SCUTELLARIA latifolia flore minore. Riv. Hæc longe adhuc ramosior est præcedente: in saltu Bielanensi frequens.

SECALE Hybernum majus C. B. P. 23. Rogga sive Secale *Dodonæi* Pempt. 499. Imperfecte floret stamineis floribus, ut notissimum, ante S. Joh. festum communiter apud nos in Massovia. *Nota:* SECALE culmis crescit numerosis, ex uno grano enim, si ante hyemem a pluviosa tempestate illæsum radices bene egerit, duodeni & plures quandoque spicati culmi exeunt: Spicæ in versus digestæ, aristis brevibus, aliquot quasi hamulis ferratis cinctæ sunt: flore est stamineo, luteolo, & diu floret, adeo, ut quadragesimo tantum die

die a flore maturefcit: Spica femine prægnans deorfum propendet, quia longior, continet autem tunc Semen vel granum oblongum, Triticæ grano frigidius, tenuius & nigrius, glumis non opertum fed nudum, ideo caducum & sæpe numero sponte excidens. Duæ *Secalis* species, *Hybernum* fc. feu majus, & *Vernum* feu minus, fationis duntaxat tempore & accidentibus inde ortis differunt. A Triticæ differt *Secale* grano frigidiore, tenuiore & nigriore, gludis non operto fed nudo; culmo elatiore.

SEDUM minus luteum, folio acuto C. B. P. 283. Sedum minus Hæmatodes I. *Tabern. Icon.* 843.

SEDUM minus teretifolium luteum C. B. Pin. 283. Sedum parvum, acre, flore luteo Z. B. III. 694. Sedum minus VIII. causticum *Clusii Hist.* CXI. Polon. *Rozchodnik mniejszy.* floret *Junio* & *Julio*, in agris.

SEDUM palustre purpureum C. B. P. 285. Sedum minus III. five palustre *Clusii Hist.* LIX. In pratis uliginosis, floret *Jun.* & *Julio.* florem habet Regul. Pentapetalum, coloris dilute purpurascens vel incarnati, unde etiam sedum palustre flore incarnato ab *Elystetensibus* appellatur: folia habet teretia viscedine infecta, & subhirsutum etiam a quibusdam appellatur: *Semina* fert parva rotunda, quæ teguntur capsula quinquepartita, stellatim expansa.

SEMPERVIVUM majus, Sedum majus Vulgare C. B. P. 382. Sempervivum majus alterum five Jovis Barba *Dodon. Pempt.* 117. Polon. *Rozchodnik większy.* In muris sub arce *Warsav.* flor. *Junio* & *Julio.*

SEMPERVIVUM Tector. minus, Sedum Vulgari magno simile J. B. III. 688. Differt Sempervivum a Sedo, per flores polypetalos regulares, stellatos non deciduos: *Capsulas* itidem ex multis Corniculis, quot nempe erant florum petala, radiatim dispositis conflatas, quæ *Semina* multa exigua continent.

SENE-

SENECIO, minor Vulgaris C. B. P. 131. Senecio five Eri-geron *Label. Icon.* 225. Polon. *Przymiot.* floret *Majo* ac deinde per totam ætatem, communissima & nocissima planta.

SERPILLUM *Riv. & Offic.* Serpillum Vulgare majus flore purpureo & albo C. B. P. 220.

SERPILLUM Vulgare minus C. B. P. 220. Serpillum Vulgare J. B. III. p. 2. 269. Polon. *Macierzanka.*

SERPILLUM Citratum *Riv. & Tabern. Icon.* 360. Serpillum foliis Citri odore C. B. P. 220.

SERPILLUM hirsutum latifol.

SERPILLUM hirsutum angustifol.

SERRATULA sylvatica. Serratula J. B. III. 23. Serratula *Dodon. Pempt.* 42. Nemorosus est planta, & floret Julio & Augusto. Ad Jaceas Serratulam hanc retulit *Tournefortius Instit.* p. 444. Ast & flore non radiato, & perianthio cylindræo a Jaceis satis longe recedit, notante *Henr. Bern. Ruppio Flor. Jen.* p. 152.

SESELI pratense *Rivini.* Sefeli pratense, Silaus forte Plineii C. B. P. 162. Siler alterum pratense *Dodon. Pempt.* 310. a *Tournefort. Instit.* p. 313. appellatur Angelica pratensis Apii folio. In pratis prope Bielanium floret ætate. *Bernitius* quid sibi velit cum Sefeli palustris lactescente non liquet.

SIDERITIS flore albo, barba luteola *Riv.* Sideritis arvensis, latifolia, glabra C. B. P. 233. Sideritis glabra, arvensis J. B. III. 427. & *Chabr.* p. 473. Alyssum majus *Tabern. Icon.* 541. Inter segetes frequens floret tota ætate: *Not.* Galea in flore multis apparebit esse integra.

SIDERITIS flore luteo *Riv. & Offic.* Sideritis foliis hirsutis profunde crenatis. C. B. P. 233. Sideritis prima *Fuchsii fol.* 769.

SINAPI Rapi folio C. B. P. 99. Sinapi fativum primum *Dodon. Pempt.* 706. & 707. Polon. *Gorzicka*, in hortis rusticorum floret Junio & Julio.

SINAPI sylvestre, *Sinapi Erucae folio* C. B. P. *Sinapi Eryfimo cognatum* J. B. *Sinapi fativum alterum* *Dodon. Pempt.* 707.

SISYMBRIUM flore albo, *Vulgo Nasturtium aquaticum. Nasturtium Aquaticum supin.* C. B. *Pin.* 104. *Sisymbrium Cardamine, sive Nasturtium Aquaticum* J. B. II. 888. *Sisymbrium Aquaticum* *Matthiol.* 487.

SISYMBRIUM *Erucae fol.* glabro, flore luteo *Tournef.* est *Eruca lutea, latifolia seu BARBAREA* C. B. & *Dodonaei.*

SISYMBRIUM palustre repens *Tournef.* *Eruca palustris & Nasturtii fol.* siliqua oblonga C. B. *Pin.* 198. *Eruca pal. minor* *Tabern. Icon.* 447. Radices huic speciei in extremitatibus capillares sunt longissime protensi: flores habet tetrapetalos Reg. luteos: *Siliquas* autem oblongas teretes. Ab *Eruca* differt floribus luteis, qui in hac sunt albi.

Sium Virulentum. *Cicutaria Riv.* *Cicuta maxima Horti Elyfess.* *Cicuta Dioscoridis,* *Sium latifolium* C. B. P. 154. *Sium* *Dodon. Pempt.* 589. Pol. *Potocnik, Svinia Wiesz.* *Sium* hoc in paludosis locis rivis & lacubus provenit: floret Junio & Julio, & est *Umbella* divisa, foliis globosis, divisis, ferratis, per conjugationes costæ innascentibus, ultimo impari claudente; *Semina* gerit solida, minora, altera parte gibba, striata, altera vero plana. Tantæ tota planta in locis quibusdam est altitudinis ut a radice incipiendo, virum superet. De hac scribit *Rivinus:* *pauca abhinc annis exorti sunt hujus radices lethale venenum in vicino pago pueri unâ & robustior ancilla, cum tamen herbam non modo impune vorare, sed & impense amare & per aquas sectari soleant boves. Nequid dissimulem, videtur mihi hujus Cicutaria radix, vera Cicuta Dioscoridis, utpote cava minusque profunda, quale quid de vulgari pronunciare non possumus. Adde, caules, imo & foliorum pediculi antequam caulescant, Cicutam magis referunt, b. e. cavitatem habent insignem, que in domestica longe minor est. Ord. Plant. Irreg. Pentapet. p. 23.*

Sium Rivini, *Sium latifolium* C. B. *Pin.* 155. *Sium maximum latifolium* J. B. II. 175. Polon. *Potocnik.* *Sium* hoc in paludosis locis, rivis, stagnis & lacubus provenit, & floret mense

menſe Julio, in ſaltu *Ujazdovienuſi* cumprimis, & foſſis ejus riguis: & eſt planta ut notum Umbellifera, tantæ utplurimum altitudinis, ut æque ac *Cicutaria Riv.* a radice incipiendo, virum ſuperet, caule cavo, foliis diviſis ferratis, per conjugationes coſtæ innascentibus, ultimo ſemper impari claudente: *Semina* fert ſolida, minora, gemella, altera parte gibba & ſtriata, altera vero plana.

SIUM MINUS Riv. Sium ſive Apium paluſtre, foliis oblongis, *C. B. Pin. p. 154.* Sium umbelliferum *J. B. III. 172.* Sium *Dodon. Pempt. 589.* Magnitudine ſaltem differt a præcedente, folia præterea in una coſta habet quina, cum majus terna ſaltem habeat, & naſcitur iisdem in locis, eodemque tempore florer. *Radix* Siſ folia ſepe tria facie diverſiſſima excludit, quorum unum oblongum & in ambitu crenatum, Sio naturale, alterum præſtantius inciſum & crenatum, tertium profundiffime ac teneriſſime diſſectum, *Phellandrii ſere modo, ſcribit J. Laſelius in Flora Pruſſic. p. 256.*

SOL radice tuberoſa, eſculenta *Rivini.* Corona Solis parvo flore, radice tuberoſa *Tournef. Inſt. p. 489.* Helianthemum Indicum tuberoſum *C. B. Pin. 277.* Flos Solis Farnesianus, Aſter Peruanus tuberoſus *Col. Part. II. 13.* Polonice radices hujus plantæ communiter appellantur *Bulbi*, & in uſu ſunt culinario frequentiffimo, pro quo ſcopo etiam in omnibus ſere Oleraceis hortiſ ſatura ejus eſt communiffima. Character *floris*, qui rarius in hortiſ apparet vulgaribus, eſt compoſitus ex Irregularibus floſculis, qui radium, & Regularibus, quæ diſcum conſtituunt, *Semina* ſunt oblonga, depreſſa, duobus foliolis inſtructa, non pappoſa, his adde calicem floris ſquamatum.

SOLANUM Vulgare baccis nigris *Offic.* Solanum Officinar. acinis nigricantibus. Solanum Hortenſe baccis nigricantibus *Dodonei Pempt. 453.* Polon. *Œſinki.* Juxta ſemitas & in ruderibus florer menſ. Julio & Auguſto.

SOLANUM Officinar. acinis luteis *C. B. Pin. 166.* Solanum baccis lutei coloris *Dodon. Pempt. 453.* folio eſt minori, pallide viren-

virente & villoso. Ad vias & agrorum margines etiam nascitur, florens mense Julio. Utrumque 1. & 2. Vulgare, *flores* fert candidos cum staminibus luteis Regulares monopetalos, quinquefidos, & *Baccas* semina plana continentes.

SOLANUM SCANDEMS seu **DULCAMARA** C. B. *Pin.* 187. *Dulcamara Dodon. Pempt.* 402. in sepibus & salicetis Junio & Julio. *Dulcamara* hæc a *Matthiolo in magno Opere edit. Venetæ p.* 1282. sub titulo *Vitis sylvestris Dioscor.* exhibita est, eleganti admodum figura.

SONCHUS LÆVIS laciniatus latifolius C. B. *Pin.* 124. *Sonchus lævis Dodonæi Pempt.* 643. Hæc inter Olera passim in hortis privatis præcipuè Julio mense floret.

SONCHUS LÆVIS, laciniatus flore niveo C. B. *Pin.* 124. est antecedentis varietas.

SONCHUS LÆVIS minor, paucioribus laci iis C. B. *Pin.* 124, *Sonchus lævis latifolius Tabern. Icon.* 190.

SONCHUS ASPER laciniatus C. B. *P.* 123. *Sonchus asper Matthioli in Mag. Oper.* 96. *Sonchus laciniatus spinosus Joh. Bauh. II.* 1016. Modo crescendi, in specie floribus in virgulis dispositis, facile distinguitur a *Soncho lævi*, ut spinas inferiores caulis & foliorum apertas taceam, quæ folia etiam cruciatim quasi & alternatim caulem densius ambiunt.

SORBUS AUCUPARIA *Joh. Bauh. I.* p. 62. *Sorbus sylvestris, foliis domesticæ similibus C. B. Pin.* 119. *Sorbus sylvestris Lobel. Icon.* 107. *Aucuparia Rivini, referente J. H. Heuchero Indic. H. A. Witteb. p.* 18. *Polon. Jarzębina.* Est arbor sylvestris notissima. Faciunt autem Autores distinctionem inter domesticam & sylvestrem *Sorbum: sylvestris autem a sativa non differt, præterquam fructu, qui ex muscariis umbellatim Sambuci modo prodit, crocanibus in rufum baccis Oxycantbinis magnitudine fere equalibus, sapore tamen a domesticis non parum dissimilis, acerbo, adstringentique. P. A. Matthiolus in Oper. a Cass. Bauhino edit. p.* 214.

SPAR-

SPARGANIUM ramosum C. B. *Pin.* 15. Platanaria sive Butomon *Dodon. Pempt.* 602. In stagnis floret ætate, *floribus* imperfectis stamineis, a fructu in eadem planta remoris, in globulos collectis, infra quos oritur *fructus* ex multis seminibus acuminatis constans, Platani pilulas fere referens.

SPARGANIUM non ramosum C. B. *Pin.* 15. Platanaria altera *Dodon. Pempt.* 601.

SPERGULA J. *Baub.* III. p. 722. Alfine Spergula dicta major C. B. *Pin.* 251. Spergula *Dodon. Pempt.* 537. Hanc Rivinus ab Alfinis distinguit propter petala florum integra, cum omnes Alfinæ habeant ordinarie bifida. In modo crescendi cum Gallo valde convenit, norante *Ammanno in Charact. Plant.*

SPERGULA PALUSTRIS, Alfine palustris, tenuiss. foliis sive Saxifragia palustris Alfine folia *Raj. Hist. pl.* 1032. J. B. T. III. *Lib.* 36. p. 723.

SPINACHIA Vulgaris. Lappathum Hortense, seu Spinacia semine spinoso C. B. P. 114. Spinacia *Lobel. Icon.* 257. In Oleaceis Rusticorum hortis florere *Junio*.

SPHONDYLIUM Riv. vid. BRANCA URSINA.

SPINA CERVINA, vid. RHAMNUS SOLUTIVUS.

SPIRÆA ODORATA Rivini, Ledum Rosmarini folio *Tabern.* Cistus Ledon, foliis Rosmarini ferrugineis C. B. P. 467. Ledon VII. *Clusii Hist.* p. 80. Rosmarinum sylvestre *Mattioli.* A *Tournefortio* inter Cistos refertur, Rivinus autem cum aliis quibusdam ad Spiræas refert. Polon. *Post.* Est Planta per totam Poloniam notissima, & per odorem vehementissimum resinofum se distinguens facile. Hanc aliqui in Polonia nefario ausu cerevisiæ incoquunt, ad temulentiam promovendam. Floret Majo & Junio potissimum, circa sylvas.

SQUAMARIA Riv. Squamaria *Loniceri.* Dentaria major *Mattioli Oper. Mag. Ven.* p. 964. Orobanche radice dentata major. C. B. P. 88. ad Orobanchen multi, sed minus apte, referunt

runt Squamariam, vel, ut alias dicitur, ob radicem quasi denticulatam, *Dentariam*. Curiosum est plantam quidem integram, quando e terra prorumpit, vel candidam vel purpurascens videri; *Flores* tamen, in perianthio quadrifido maximam partem latitantes, galeam quidem rubram, sed barbam tripartitam lacteam ostendere. *Vid. Rivinus Ord. Pl. Irreg. Mo. nup. p. 17.* Anblatum est *Tournef. in Generibus plantarum recens instituis p. 48.*

STACHYS palustris Riv. & ad fossas siccas, & a † aggeres agrorum invenitur crescens, ubi nullæ penitus paludēs.

STACHYS Sylvestris foetens Rivini. Lamium maximum sylvaticum foetidum *C. B. P.* Galeopsis procerior foetida spicata *Tournef. Inst. p. 185.* an spica Salmantica *Bernitii*. Crescit copiose in dumetis & floret *Junio & Julio.*

STAPHYLINUS sativus Riv. Pastinaca ter. si folia sativa *C. B. P. 159.* Pastinaca sativa seu Carota lutea *J. B. III. P. 2. 64.* Daucus sativus rad. lutea aurantii coloris, *Tournef. Inst. p. 307.* In agris cultis floret æstate, *Polon. Markievo.*

STAPHYLINUS sylvestris Riv. Daucus vulgaris *Clusii Hist. Rar. 148.* Pastinaca tenuifolia sylvestris *Dioscoridis*, vel *Daucus officin. C. B. P. 151.* Pastinaca sylv. five Staphylinus *Græcorum J. B. III. P. 2. 62.* Ad sepes passim & in campestribus flor. per æstatem.

STATICE Tournef. Caryophyllus montanus major, flore globofo, *C. B. P. 211.* Gramen polyanthemum majus *Dodon. Pempt. 564.* a quibusdam etiam appellatur gramen Limonium. In campestribus copiose crescit & floret per totam fere æstatem.

STOECHAS Cæcina, vid. ELICHRYSUM.

STRAMONEUM, vid. DATURA.

STRATIOTES, Aloe palustris C. B. P. p. 286. Sedum Aquatile, five Stratiotes *Potamios Dodon. Pempt. 389.* Stratiotes five Mili-

Militaris Aizoides *Lobel*. Est planta palustris in piscinis & stagnis prope Mariæmontem fitis, copiose crescens, & florens Junio mense, per totam Poloniam communissima, folia habet crassa, succulenta, aculeata vel acute ferrata, Aloëticis hortensibus exotica æmula, dense stipata, ex uno centro prodeuntia; *Florem* autem Regul. triperalum, albi & nivei coloris, staminibus luteis, ex medio folio cum crasso perianthio prodeuntem, & a foliis proceritate crescendi superatum: *Semina* post se relinquens recta capsula tripartita, vel sexpartita sec. *Kramer, Tent. Botan. p. 63.* Radices projicit in aquis copiosas, ultra duas ulnas longas, teretes, vermiculares, virides.

SUCCISA hirsuta C. B. P. 269. Scabiosa folio integro hirsuto *Tournefort, Instit. p. 466.* Succisa sive Morfus Diaboli J. B. III. 11. Succisa *Dodon. Pempt. 124.* flor. *Augusto* in sylvestribus locis. Morfus Diab. *Bernit.*

SYMPHYTUM vid. CONSOLIDA major.

TANACETUM Officin. Tanacetum vulgare luteum C. B. P. 132. Tanacetum Millefolii foliis *Lobel. Icon. 749.* Polon. *Wrotycz.* In Salicetis & ad aggeres fossarum frequens floret *Julio & Aug.*

TARAXACUM Offic. Dens Leonis latiore folio C. B. P. 126. Dens Leonis, Rostrum Porcinum *Tabern. Icon. 175.* *Soviary. Miecz.* Polon. Ubique fere floret jam Aprili mense, & hinc per totam ætatem. *Eisenhut Gallorum.* Hæc planta tenera adhuc multum expetitur cum aliis herbis pro acetariis parandis a Gallis *Warsaviæ* degentibus. Appellatur etiam a quibusdam *Urina*, & jam a longo tempore propter vires diureticas celebris fuisse viderur.

TELEPHIUM, vid. FABARIA,

TERTIANARIA, vid. SCUTELLARIA *Riv.*

TEUCRIUM supinum, vid. VERONICA min.

THA-

THALICTRUM pratense, majus. *Thalictrum pratense, angustifolium*, C. B. P. 337. J. B. III. 487. *Ruta pratensis major quinta Tabern. Lib. I. fol. 121.* in pratis floret Junio & Julio.

THALICTRUM majus siliqua angulosa aut striata, C. B. P. 336. *Thalictrum magnum Dodon. Pempt. 58.* *Thalictrum nigrius*, caule & semine striato J. B. III. 486. Eodem tempore floret cum angustifolio, a quo per folia facile distinguitur, quæ in Thalicetro majore *Aquilegiæ* sunt similia.

THLASPI arvense siliquis latis C. B. P. 105. *Thlaspi secundum J. B. Matth'ol. p. 427.* *Thlaspi Dioscoridis Drabæ & Chamælinæ foliis Lobel. Icon. p. 212.* Polon. *Tobolki.* In arvis & inter segetes, alibique passim, floret Junio.

THLASPI arvense, *Vaccariæ incano folio*, majus C. B. P. 106. *Thlaspi alterum Dodon. Pempt. 712.* in locis ruderalis cum præcedente.

THLASPI album supinum, *Lobel. Icon. 219.*

THLASPI fruticosum *Lobellii Icon. 217.* *Thlaspi incanum Machlinense Clusii Histor. p. CXXXII.* *Draba Dillenii*, vid. *Nov. Plant. Gener. p. 122.*

THLASPIDIUM Riv. *Thlaspidium arvense min. folio glabro, spisso. Nasturtium petrarum, fol. Bursæ Pastoris C. B. P. 104.* *Nasturtium petrarum Tabern. Icon. 451.* *Thlaspidium Trag. L. I. cap. 27.* Differt a *Thlaspi* per flor. Irregul. tetrapetalum secundum *Rivini*. & capsulam feminalem bipartitam, quæ in *Thlaspi simplex* est. Præterea *Thlaspidium* cum *Nasturtiis* folia habet divisa, *Thlaspi* autem indivisa, vid. *Tournef. Inst. 212. 214.*

THYA *Theophrasti Eresii & Tournefortii* nec non C. B. P. 488. *Arbor Vitæ sive Paradisiaca vulgo dicta*, odore ad *Sabinam* accedens J. B. I. 286. *Arbor Vitæ Clusii Histor. Rar. 36.* In Horto P. P. Reformatorum inveni. Floret Aprili, & pertinet ad arbores,

res, quarum flores a fructibus sejuncti sunt, Coniferas; & semper viret, nec hyemale frigus reformidat, nisi quod folia tantisper nitore suo priventur, quæ redeunte sole pristinam viriditatem recuperant.

THYMELÆA, vid. LAUREOLA.

THYMUS Vulgaris, folio latiore C. B. P. 219. Thymum durius Dodon. Pempt. 276, Thymus Riv. vid. Ord. Pl. Irr. Monop. p. 10. In Hortis privatorum flores Julio. Cum Satureja facile confunditur primo intuitu, a qua non nisi foliis latioribus ac rotundioribus, præter characterem generalem, differt.

THYSSELIUM latifolium Riv.

THYSSELIUM angustifolium Riv. Apium sylvestre lacteo succo turgens C. B. P. 153 Olsenitium Officin. Olsenichium Cordi, Thysselinum Plinii, Lobelii Ic. 711. Polon. Blotny Opich. In paludosis & sylvestribus locis, interque alneta, floret Julio. Semen instar Angelicæ striatum simul atque alatum est. Totâ planta succo ruget lacteo, acri amaro.

TILIA fœmina, fol. majore C. B. P. 426. Tilia Vulgaris platiphyllus J. B. I. 133. Lipa Polon. Tilæ semen decidit cum ipso involucro, ex qua ratione rectum merito appellatur. Vid. tamen Tab. Tournefort. 381.

TILIA folio minore, Tilia fœmina C. B. P. 426. Tilia fol. minore J. B. I. 137. floret cum præcedente Junio mense.

TITHYMALUS Pinea Lobel. Icon. 357. quem apud Rivin. inter Efulas non inveni.

TITHYMALUS, vid. ESULA.

TORDYLIUM Tournef. vid. CAUCALIS Major.

TORMENTILLA sylvestris C. B. P. 326. Tormentilla J. B. II. 598. Tormentilla Dodon. Pempt. 118. Polon. Pępawka. Kurze ziele, floret Julio in sylvestribus. Secundum Rivinum, interprete Heuchero Hort. Medic. W. Nov. Prov. III. p. 53. Tormentilla florem habet Regularem, tetrapetalum, Seminæque nuda

Q

nuda plurima: observante autem *Ruppio Flor. Jen. p. 53.* Semina habet nuda quaterna, si vero aliquando contingat, inquit, quinis Tormentillam luxuriare petalis florum, tunc & femina quina producit, alias & flore & fructu cum Pentaphyllo vel Quinquefolio magnam affinitatem habet, unde a *Morison. Hist. Oxon. P. I. 190.* inter Pentaphylla refertur Tormentilla radice repente *Tournef.*

TRAGOPOGON pratense luteum majus *C. B. P. 274.* Tragopogon flore luteo *J. B. T. II. 1058.* Tragopogon *Dodon. Pempt. 256.* Hirci Barba *Matthiol. fol. 410.* In pratis floret Junio & Jul. a quibusdam hoc sumitur pro Scorzonera, a qua tamen perianthio potissimum longe florem superante, & calice multifido non squamoso, differt.

TRICHOMANES sive Polytrichum *Officinar. C. B. P. 356.* Trichomanes *Dodon. Pempt. 471.* Adiantum nigrum *Officin.* Adiantum Rubrum *Lonic.*

TRIDACTYLITES rectorum flore albo *J. B. III. 762.* Paronychia altera *Dodon. Pempt. 112.* Ab aliis, ut *Ruppio Fl. Jen.* ad Saxifragias refertur, & Saxifraga Verna, annua, humilior appellatur, uti & a *Tournef. Inst. 252.*

TRIENTALIS *Cordi & Rivini,* Pyrola albes flore major *C. B. Prodr. cap. 17. p. 100.* ubi elegantissima & accurata figura. Alsinantheum *Thalii Sylv. Harc. & Oelhafii* in Elench. Plantar. circa Dantiscum nascerium. Inveni florentem circa Mariæmontem & in saltu Bielaniensi, Julio mense. Characterem genericum hujus plantæ, quem *Tournefortius* neglexit, invenies apud *Ruppium Flor. Jenens. p. 17.*

TRIFOLIATA paludosa, vid. MENIANTHES.

TRIFOLIUM pratense album & purp. *C. B. Pin. 327.* Trifolium purpureum Vulgare *J. B. II. 374.* In pratis floret tota ætate. A *Tournefortio* hoc Trifolium male Monopetalis accensetur, Irregularis enim & tetrapetalus est ejus flos, non sicut ac aliorum leguminum papilionacei flores.

TRI-

TRIFOLIUM pratense luteum, est Lupulinum Rivini, Trifolium pratense luteum flore pulchriore *Job. Bauhin. T. II. p. 381.*

TRIFOLIUM fol. longo, flore purpur. & albo Riv.

TRIFOLIUM repens Riv.

TRIFOLIUM fragiferum Riv. floret autumnno in pratis.

TRIFOLIUM spicatum, est LAGOPUS Rivini.

TRIGLOCHIN Rivini, Juncago *Tournefort. Inst. p. 266.* Gramen junceum spicatum seu Triglochim C. B. P. 6. Hyacinthi parvi facie gramen Triglochim J. B. II. 508. Gramen marinum spicatum *Lobel. Icon. 16. & 17.* In pratis prope Mariamontem frequentissima flor. Julio. Triglochim appellatur a seminibus nudis ternis, instar sagittæ barbatae a basi ad apicem dehiscens, vid. fig. in *Obstruet Sciograph. Stirp. allegante Ruffio in Flora Jen. p. 47.* qui tripetalum huic florem tribuit.

TRITICUM Hybernum, aristis carens C. B. P. 21.

TRITICUM æstivum, C. B. P. 29.

TRITICUM est Frumenti genus, grano majore, oblongo, nudo, h. e. glumis non arctè adhærentibus, turgido, lucido & flavescente, ab uno latere sulcato. Quoad crescendi modum distinguitur *culmis* geniculatis, trium cubitorum ut plurimum proceritate: summitati insidet *Spica* palmaris circiter, aristis carens aut brevibus admodum (*in Tritico byberino.*) Flos stamineus, ubi decidit, succedunt *Grana* subrotunda superius descripta, triplici glumarum vallo clausa, ita, ut gibba grani pars duabus, sulcus una muniatur.

TRITICUM majus gluma foliacea seu Triticum Polonicum *Bobarti ap. Rajum in Synops. p. 245.* Triticum majus longiore grano, glumis foliaceis incluso Polonicum dictum *Morison. H. P. Part. III.* cujus spicæ palmaris longitudinis altius attolluntur, quam in cæteris speciebus, harum autem singulæ

læ glumæ foliaceæ uncialem aut sesquiuncialem acquirunt longitudinem, quæ in aristam mediocrem definit: grana inclusa majora, & præsertim longiora trituratione facile deponuntur. Nonnunquam spicula una vel altera e primariæ latere, luxu scil., quasi diversa apparet. Ita hoc *Triticum Polonicum* describit *Bobart* apud *J. Rajon in H. P. Tom, III, p. 597.* Ego autem hanc speciem propè Warszawiam nunquam vidi. Missum quidem fuit nuperrimè tale quid Cracoviâ Dresdam ad Clariss. Virum Dn. D. *Kramerum* Archiatrum, ast quod bene ab ipso examinatum, *Secale* potius *latifolium Cass. Baubini in Prodr. p. 26.* quam *Triticum* appellandum existimavit: glumam enim non habet, uti *Triticum* triplicem, sed unicam saltem solitariam longissima arista munitam, facillimè a grano separabilem, unde granum per maturitatem statim exsilit, plane per omnia uti in *Secali*.

TROLLIUS, *Ranunculus* flore globofo quibusdam, *Trollius* flos *J. B. III. 419.* *Ranunculus* flore globofo *Dodon. Pempt. 430.* *Helleborus niger* *Ranunculi* folio, flore globofo majore *Tournef. Inst. p. 272.* In pratis uliginosis sæpius inveni *Warsaviæ* & aliis in locis per *Poloniam.* A *Rivino* a *Ranunculis* separatur propter florem polypetalum, cum *Ranunculis* sit pentapetalus. Sunt autem petala hujus floris concava, ita, ut morionum nolas quodammodo referant.

TUBERA SUBTERRANEA, *Tubera* C. B. *Fin. 376.* *Matthioli edit. M. Venet. 544.* *Ital. Tartuffi, Tartufole, Gall. Trufes, Truffles.* Nihil aliud sunt *Tubera*, quam sine caule, sine foliis radices, magnitudine varia, pugillari interdum, alias juglandis, castaneæ aut avellanæ, tuberculis extantibus inæquales, externa superficie rugosa & nigra, substantia alba, consistentia carnis castanearum, gustu faruo, odore non-nihil gravi & hircino: locum natalem habent intra terram in arenosis locis, & inter stirpes. Dignosci *Tuberum* loca natalia ex rimis, quæ in terræ superficie spectantur, ferunt com-

communiter. Hæc quondam porcis saltem in pabulum cedebant, quorum ope primo etiam detecta fuerunt, & postea humano esui destinata a sagacissimis Italis. *Autumni tempore Bononiæ & alibi in Apenninis, Tuberum horum collectores, porcum alterutro posteriorum p. de resti prælonga alligatum, ante se agunt ad loca, in quibus proventus eorum quotannis solet esse. Fame igitur macerata sus facillime odoratur tubera (nam ex ampla terra longe lateque odorem hircinum spirant,) et avide ad loca tuberum natalia currit, datoque proboscide indicio, ab actore suo resti retrahitur; & sic tubera effossa in usum humanum gulaque delicias colliguntur.* Scribit C. Mentzelius in *Pugillo Rarior. Plantar.* ubi etiam *Tab. VI. fig. 1.* ejus figura, melior autem apud *Tournefort. Inst. Botan. Tom. II. p. 333.* Jam vero Canes hanc in rem instructi venantur hæc quasi ordinarie, siquidem & circa Warsaviam in sylvis trans Vistulam atque ulterius in Gosenicensi Oeconomia Regia, hoc modo Vernali & Autumnali tempore colliguntur sat copiose, & ab Epicureæ gregis-fociis pro deliciis habentur, arcano usu; quo autem successu, judicent illi, qui res ex origine, & tubera, ut excrementa vel callos terræ æstimare norunt. Mihi quidem constat per experientiam, Illustriss. quandam Matronam, deliciis his assuetam, post passos aliquoties Paralysis insultus, Apoplexia forti, tandem extinctam fuisse.

TURRITIS vel *Turrita* Vulgatiore *Classi Hist. CXX.* Brassica sylvestris, foliis circa radicem cichoraceis C. B. P. 112, *Turritis* Vulg. J. B. II. 836. *Turritis* *Lobel. Icon.* 220. ad sepes floret Junio mense.

TURRITIS *Leucoji* fol. *Tournef.* *Myagrum* filiqua longa C. B. Pm. 109. *Myagro* affinis planta filiquis longis J. B. II. p. 894. *Cameline* sive *Myagrum* II. *Lobelii Icon.* 225. Planta est cubitalis magnitudinis, folia integra aurita caulem a radice ad summitatem ambiunt erecta: flores in summitate in corymbum quasi dispositi, colore lutei, minores, regul. re-

trapeali: quos statim *Siliquæ* sequuntur erectæ, cauli applicatæ, longiûculæ, teretes. Hanc *Volckamer* inter *Erucas* refert.

TUSSILAGO *Offic.* *Tussilago* Vulgar. *C. B. P.* 197. *Tussilago* *J. B.* III. 563. *Bechium* seu *Farfara* *Dodon. Pempt.* p. 596. *Polon. Podbial.* Ad ripas fluviorum & torrentum frequens, uti & in agris, præcipue autem inveni *Ujazdovizæ* circa *Balnea Lubomiriana*, au canales vel fossas riguas.

TYPHA *palustris* major *C. B. P.* 20. *J. B.* II. 599. *Typha* *Lobellii Icon.* 81. In stagnis & fossis riguis, locisque valde uliginosis crescit & floret *Junio*. Folia habet hæc planta gladiiformia, *florem* Imperfectum stamineum, effigie turbinata in clavum compositum: *Semina* sunt papposa in cylindrum crassum floribus subjectum coagmentata. Nomen habet ex Græco *Τύφος*, *fumus*, *arrogantia*, quia florum & feminum hujus plantæ effigies turbinata, quasi typhonis iése gyranis turbinem præsentat, interprete *Dioscoridæi* nominis, *Cass. Bauhino in Pinace*, p. 20. *L. 1. Sect. 4.* Unde stultitiæ & vanæ arrogantiz Symbolum bene suppeditare potest hæc planta. *Hirnheim* Professor *Pragensis* quondam, *Librum* edidit, quem *Typhum Generis Humani* nominat, in quo de Vanitate Scientiarum tractat: liber curiosus & rarior inventu.

ULMARIA *Clusii Hist. CXCVIII.* *J. B.* III. 488. *Barba* *Capræ* floribus compactis *C. B. P.* 164. *Regina Prati* *Dodon. Pempt.* 57. *Polon. Koza Broda.* In pratis floret *Julio*. *Barba* *Capræ* floribus compactis appellatur a *Cass. Bauhino*, ad distinctionem *Drymopogi*, quæ *Barba* *Capræ* floribus sparsis oblongis est. Per folia etiam statim se distinguit, quæ cum *Lupulo* aliquam habent convenientiam; *Flores* autem *Filipendulæ* sunt similes in modo crescendi, *Regulares* pentapetali, paniculatim dispositi: *Semina* nuda, plurima, intorta & in capitulum collecta, ex ipsis florum paniculis numerosa serie pendentia.

ULMUS

ULMUS *Campestris* & *Theophrasti* C. B. P. 426. *Ulmus* J. B. I. 139. *Ulmus Dodon. Pempt.* 837. *Ulmus Vulgaris Parkinson. Theatr.* 1404. Est arbor illa procera lætè virens, foliis integris, longioribus asperis, serratis. *Florem* fert Imperfectum amentaceum perianthio floriformi cinctum: *Semina* autem in folliculis foliaceis umbilicatis sunt contenta, quæ ante folia prodeunt, Vernali tempore.

UNIFOLIUM *Dodon. Pempt.* 205. *Lilium Convallium minus* C. B. P. 304. *Unifolium* five *Ophris Unifolia* J. B. III. 534. *Unifolium Tabern. Tournefortius* sub nomine. *Smilax Unifolia* humillima, producit hanc plantam. Habet hæc planta venusta *floribus* Regul. tetrapetalos, nudos; *Baccas* rotundas, semine gemello subrotundo factas. *Quamvis* in caule habeat folia bina communiter, quandoque, sed rarius terna, attamen, antequam caulectar, semper & ubique non nisi unicum folium exhibet, unde *Unifolium* appellatum. *Ruppins Flor. Jenens.* p. 73.

URTICA *Urens major* C. B. P. 232. *Urtica rubra Tabern. Icon.* 535. *Pokrzywa* Polon. Ad sepes passim & rudera floret æstate.

URTICA *Urens minor* C. B. P. 232. *Urtica minor* annua I. B. III. 446. *Urtica urens min.* *Dodon. Pempt.* 152.

VACCINIA, *Vitis Idæa* foliis oblongis, crenatis, fructu nigricante C. B. P. p. 470. *Vitis Idæa Tournef.* *Vitis Idæa* five *Myrtillus Tabern. Icon.* 1078. Polon. *Jagodki.* floret Majo & Junio in sylvis.

VACCINIA foliis *Buxi*, semper virens, baccis rubris. *Vitis Idæa*, foliis subrotundis, non crenatis, baccis rubris C. B. Pin. 470. *Vaccinia rubra Lobelii Icon.* p. 109.

VALERIANA *sylvestris major* C. B. P. 164. *Valeriana sylvestris Dodon. Pempt.* 349. *Valeriana major* *Herba Benedicta Tabern. Icon.* 165. flor. Julio, Polonice *Koźlek*,

VALE-

VALERIANA palustris major C. B. P. 164. Valeriana palustris major profunde laciniata C. B. Prodr. 86. Valeriana fol. angustiore Riv. in pratis udis & paludosis.

VALERIANA palustris minor C. B. P. 164. Valeriana minima Dodon. Pempt. 350. Valeriana minor Rivini.

VALERIANA flore exiguo Riv. Valeriana Aquatica minor flore minore Raji Hist. Pl. 389.

VALERIANELLA arvensis præcox, humilis, femine compresso Morif. Umb. Valeriana campestris inodora major C. B. P. 165. est LCCUSTA Rivini. Not. Valerianellæ omnes florem Valerianæ similem gerant, sed Semen non papposum. Vid. Rivinus Ord. Plant. Flor. Irreg. Monop. p. 6.

VERBASCUM mas, latifolium luteum C. B. P. 239. Verbasum latius Dodon. Pempt. 143. Verbasum aut Phlomos Vulgar. mas Dioscoridis, Thasp. Barbarus Officin. Lobel. Icon. 561.

VERBASCUM Nigrum, flore ex luteo purpurascente C. B. P. 240. Verbasum Nigrum Dodon. Pempt. 144. Verbasum sylvestre minus Lonic. Polonicè utrumque appellatur Dziewanna, Not. Verbasum, licet ab Heuchero, Ruppio & Buxbaum. qui Rivinum in methodo secuti fuerunt ut plurimum, inter plantas flore Irregulari monopetalo referatur, in Rivini Ordine Plant. que sunt flor. Ir. reg. monopet. frustra quæres: fortassis quia, tunc, cum edidit opus, adhuc de Irregularitate dubitavit Clarissimus Vir, siquidem & Blattariam ibi non invenies: Differt autem a Verbasco Blattaria, saltem figura pericarpium, quod in Verbasco est ovato-acuminatum seu turbinatum, in Blattaria rotundius & magis globosum. Præterea etiam in foliis quæri poterit differentia: Blattaria enim a Verbasco foliis minus candidis differt. Vid. Heuchber. Nov. Prov. H. M. W. Ann. 1711. p. 58.

VER-

VERBENA Riv. Verbena communis cœruleis & albidis floribus C. B. P. 269. Verbena Recta Dodon. Pempt. 150. Ad sepes & vias passim floret Julio & Augusto. Polon. Koszysko.

VERBESINA semine bi-vel tridentato; folio integro. Bidens folio non cissecto Cæsalp. p. 488. Cannabina Aquatica, folio non diviso C. B. P. 321. Verbesina flore luteo J. B. p. 1074 Hepatorium Aquatile Dodon. Pempt. 595. Floret Julio & Augusto in scrobibus ac viis inutilitatis, ubi per hyemem aquæ stagnarunt. Floribus radiatis & non radiatis variat.

VERBESINA foliis tripartito divisis, Bidens folio tripartito divisis Cæsalpin. 488. Cannabina Aquatica folio tripartito diviso C. B. P. 321. Verbesina sive Cannabina Aquatica, flore minus pulchro, elatior ac major frequens J. B. II. 1073. Tournefortius & Rivinus hanc plantam Bidens cum Cæsalpino appellant.

VERONICA mas, supina & vulgatissima C. B. P. 246. Veronica spicata recta major. fol. angust. J. B. III. 282. Veronica Riv. Polon. Przetarznik. In sylvis & Quercetis floret Jt. aio & Julio. Hæc Officialis est.

VERONICA erecta sylvestris Riv.

VERONICA pratensis latifol. Riv.

VERONICA latifolia minor. Riv.

VERONICA angustifolia min. Riv.

VERONICA palustris angustifolia Riv.

VERONICA fol. Ruæ Riv.

VERONICA spicata Riv. in pratis humidioribus frequens, propter proceritatem merito maxima appellanda. Est Lyfimachia spicata cœrul. C. B. P. 246.

VERONICA minima repens Riv.

VERONICA folio Chamædryos, Riv.

VERONICA folio Hederæ Riv.

VIBURNUM C. B. Pin. 428. Viburnum Massbioli p. 217 Oper. Mag. edit. Venet. ubi elegantissima ejus figura. Lantana G. J. Hort. ita dicta quod lenros habeat ramos. Lantana Dodon. Pempt. 781. Lantana vulgo aliis Viburnum Joh. Bauh. I. p. 557. Frutex

R

est

est arborefcens, in amplitudinem magis, quam altitudinem crefcens; folia ad Alnum, vel ut alii volunt, ad Ulmum, accedentia, inferna parte pulvifculo albo candicantia; *florei* in umbella difpofiti candidi, caduci, extrorfum modice reflexi Reg. monopetali, quinque lacin. divifi: Sequuntur *Bacca* per maturitatem nigra compressa, monopyrenæ. *Not.* Viburnum nomen est generale cujusque Virgulti fructis que proprium, obferv. C. *Bauh. l. a.*

VICIA Sepium Riv. Vicia Dumetorum maxima C. B. P. 145. Vicia Sepium perennis J. B. II. 313. Vicia Dodon. *Pempt.* 531. Aphaca Matthioli. p. 416. Aphace Fuchfi, p. 110. In dumetis & fructicetis passim, *floret* Junio.

VICIA angustifolia Riv. Vicia femine parvo, nigro frugum *Chabr. Sciograph. Stirp.* Aracus, Araca & Cracca major. Vicia sylvestris *Lobel. Icon.* T. II. 75.

VICIA minima Riv. Vicia præcox, Verna, minima, Soloniensis, femine hexaedro *Morison. H. R. Bles.* in apricis, tenui gramine vestitis locis *floret* Aprili.

VINCA per Vinca Offic. Clematis Daphnoides major, flore cærul. J. B. II. 132. Pervinca *Tournef. Inst.* 119. Clematis Daphnoides Dodon. *Pempt.* 406. Vinca Rivini sec. *Heucher. Ind. H. M. Wist.* p. 4. Ad sepes & in dumetis *floret* Aprili.

VINCETOXICUM Offic. Asclepias albo flore C. B. P. 303. Vincetoxicum Dodonæi *Pempt.* 407. Hirundinaria Tragi, *Sebitz. in Trag.* p. 144. Polon. *Toteſcz. Zowycie zyjad.* Ad sepes & in dumetis *floret* Julio.

VIOLA Officin. Viola Martia Purpurea, flore simplici, odoro: C. B. P. 199. Viola Nigra five Purpurea *Dodon. Pempt.* 156. Noriffima, per odorem melius quam per figuram innotescens.

VIOLA Martia Incolora, foliis majoribus rotundioribus & oblongis in diversa specie, C. B. P. 199.

VIOLA tricolor. Αν φλόξ και φλόγιον *Theophr. C. B. P.* 1995. Jacea tricolor J. B. III. 548. S. Trinitatis flos.

VIOLA flore albo Riv.

VIOLA

VIOLA flore albo minore Riv.

VIOLA flore luteo Riv.

VIOLA flore luteo majore Riv. *Not.* Proprie Viola dicitur, cui flos Irreg. pentapetalos, corniculatus, fructus trivalvis, femine rotundo prægnans: Hinc ridiculum est idem nomen *Viola* aliis imponi herbis ab hoc genere prorsus alienis, si modo lenem *Violarum* odorem spirent, aut colorem habrant quodammodo similem; Talis est *Viola lutea Tragi, Fuchsi, Gerardi, Tabernamontani, Viola Matronalis, Viola Lunaria, Viola Marina, Viola pentagonia* &c. scribit Rivinus *Ord. Pl. Flor. Irreg. Pentapet. p. 26.*

VIRGA AUREA angustifolia minus ferrata, C. B. P. p. 268.

Virga aurea Dodon. *Pempt.* 142. Virga aurea Vulgaris latifolia, J. B. II. 2063. *Matthioli, Consolida aurea Tabernem. Lib. II. p. 258. Confolid. Saracenicæ Thalii p. 27. Polon. Złota Rozga.* Hæc angustifolia C. B. P. pro Officinali habetur *Buxbaumio, Enum. Plant. circa Hal. cresc. p. 238.* folia caulem ambiunt,

VIRGA AJREA latifolia ferrata, C. B. P. p. 268. Virga aurea altera ferrato folio *Bel. Icon. p. 299.* Virga aurea marginæ crenato Dodon. *Pempt.* 142.

VISCARIA vid. LYCHNIS. An Sesamoides Salmanticum Bernitii.

VISCUM baccis albis C. B. P. 423. Viscum Dodon. *Pempt.* 326. Viscum *Fuchsi Hist. p. 329. Polon. Femiola.* In variis arboribus, v. g. in Fraxino, Salice, Oxyacantha, Tilia, Pyro, Malo, Quercu, Betula, Corylo nascitur, floretque Aprili. Viscum duplicis generis habet flores, alteros quidem steriles & majores, alteros vero sæcundos & minores, & hos quidem tota planta ab invicem remotos. vid. *Ruppil Flor. Jenens. p. 33.* Secundum Rivinum flores habet Regul. monopetalos, quadratos & quadrifidos: horum embryones abeunt in baccas rotundas. glutinosa pulpa refertas, Semen unicum, compressum, cordiforme continentis. In Betulis & Quercu potissimum hic provenit. A Bernitio in *Catal. Indigen.* plane omissum.

XANTHIUM, Lappa minor, Xanthium Dioscoridis, C. B. P. 198. Xanthium *Matthioli, Xanthium Dodon. Pempt. 39.* Xanthium five Strumarium *Bel. Icon. p. 588.* Hæc planta a Lappa dirimenda, propter fructum. Habet autem florem Imperfectum Stamineum, fasciculatum collectum: fructum eum

tem

tem Lappaceum bicornem, duos nucleos oblongos continentem. Qui totus fructus pro nudo semine haberi potest, siquidem totus decidit, & terræ commissus unicum saltem profert plantam, notante *Buxbaum Enumer. Plant. circ. Hal. crescent. p. 342.*

XYLOSTEUM Riv. Chamæcerasus Dumet. orugi, fructu gemino rubro *C. B. P. 451.* Xylosteum *Dodon. Pempt. 412.* Periclymenum rectum *III. Clusii Hist. Lib. I. p. 57.* Xylosteum floribus albis *Vulgatus, Elystet.* In sylvis & circa sepes passim floret Junio. Chamæcerasi nomen huic generi cum *Cass. Bauhino* imponit *Tournefortius*, verum cum id homonymum sit Cerasi vulgaris, Xylostei nomen a *Dodonæo, Camerario & Rivino* impositum ei convenientius relinquitur; Xylosteum ergo *Tournefortii* aliud sibi nomen quaerit, scribit *J. J. Dillenius in Cat. Plant. circ. Gissam nascunt. p. 5.*

F I N I S.

Corrige. la in Viridar. :

Pag. 7. lin. 7. Gedliua lege Gleditsia. p. 15. lin. 19. perdeuntia lege prodeuntia. p. 25. lin. 15. Verticillata lege Verticillata. p. 25. lin. 33. plantata lege plantula. p. 32. lin. 7. facio lege facie. p. 32. a. 11. sii lege Sii. p. 33. lin. 32. Co deleatur. p. 35. lin. 5. Comegus &c. deleatur tota linea. p. 36. lin. 1. & 3. cuscuta lege Cuscuta. p. 44. lin. 2. Pozemki lege Poziemki. p. 44. lin. 19. PSEUDO. FUMARIA &c. restatur totus articulus ad p. 96. lin. penult. p. 47. lin. 29. Lapi lege Lupi. p. 48. lin. 31. Germani lege Germanis. p. 49. lin. 5. post Univ. adde Tom. III. p. 49. lin. 23. omnes lege Omnes. p. 52. lin. 26. cadata lege caudata. p. 64. lin. 32. post proveniens. del. punctum, & add. prope Bloniam oppidum. p. 65. lin. 21. labiat lege labiatum. p. 66. lin. 17. lacin lege lacinis. p. 66. lin. 28. nam lege quem. p. 66. lin. 29. curatam lege curatum. p. 70. lin. 4. Perfoliata lege Perfoliata. p. 76. lin. 15. Mespili &c. deleatur totus articulus. p. 83. lin. 15. sapius inveni &c. deleatur una cum lin. 16. sequi integra. p. 90. lin. 16. civum lege civium. p. 92. lin. 10. Asphodeli lege Asphodelis. p. 93. lin. 10. Soszki, lege Sośna. p. 102. lin. 5. exiguos lege exigua. p. 105. lin. 15. uigre lege nigro.

* * *

Monendus est Bibliopagus, figuram ari incisam, que WARSAVIAM representat, frontispicio tuius operis, alteram MARIEMONTEM exhibentem, Viridarii titulo esse agglutinandam: tertia, COLOSSI locus per adscriptum numerum indicatur.

* * *

117.251

005664001

1.7.254

- controllo collazione;
- restauro carta (rammendo piega, imbrachettatura, sutura di strappi e lacune): carta giapponese Vang 517, veline giapponesi Vang 502, 508, e 561, adese con Tylose MH300p al 6%;
- ricomposizione fascicoli;
- pressatura tra cartoni, sotto pressa a colpo;
- preparazione fogli di guardia struttura "F" in Ingres Vang 20231 e pelle uovo;
- loose guard in carta giapponese Vang 517;
- cucitura piena su 3 nervi di canapa singoli: fili di lino inglese, corde di pura canapa a 7 capi;
- preparazione piatti: cartone fibrato nel verso, cartoncino LC Fabriano; scarnitura dei cartoni a smussare gli spigoli ed agevolare lo snodo;
- incartonnatura: foratura con punteruolo, secondo ordine di fori sfalsato verso il piede; scodelle eseguite con sgorbia; infilatura nervi;
- passaggio in colla del dorso: Tylose MH300p rimossa a spugna;
- stondatura del dorso;
- capitelli base naturali passanti al centro fascicoli e sotto catenella: anima in canapa, fili lino inglese ri torto;
- capitelli ornati: cuciti su capitelli base in cotone ritorto fiorentino, doppi;
- indorsatura: caselle in carta giapponese Vang 517, adese al dorso con Tylose MH300p 6%; caselle in cuoio naturale adeguatamente scarnite, adese su giapponese;
- preparazione della pelle: scarnitura a coltello di bor di e cuffie; pelle di capra a concia mista;
- copertura: adesione della pelle preparata con Tylose MH 300p;
- staffilatura dei nervi;
- compensazione dei contropiatti al rimbocco della pelle con cartoncino LCFabriano;
- incassatura delle controguardie a piatti aperti: Tylose MH300p al 6%

luglio 19

